This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

EX LIBRIS.

MATTHEW VAN SICLEN.

IJ
109
.W13

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VIER- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken zamengeſteld.

Met Plaaten.

VIER- EN- TWINTIGSTE DEEL.

BEGINNENDE MET DEN JAARE 1766 EN EINDIGENDE MET DEN JAARE 1774, BEVATTENDE HET TYDPERK DER MEERDERJAARIGHEID DES ERFSTADHOUDERS, WILLEM DEN V, TOT DE AMERICAANSCHE ONLUSTEN.

Wagenaar, Jan

TEN ONMIDDELYKEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

Te AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCLXXXIX.

Lib. Com.
N.Y. Public
1-4-28
16250

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGEN- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Eenigen in Friesland willen WILLEM DEN V *eene Inſtructie by zyne Meerderjaarigheid geeven. Wensch van den Raad van Staaten by het overleveren der Petitie voor dit Jaar. Voorafgaande Schikkingen by de Algemeene Staaten tot de Meerderjaarig verklaaring van zyne Hoogheid. De Uitſchryving van den Dank- Vast- en Bededag maant de Ingezetenen aan om des te gedenken. Begroetingen by zyne Hoogheid. Hy bezweert de Commisſien van zes Geweſten. Legt den Eed by de Algemeene Staaten af. In den Raad van Staaten ingeleid. Commisſie van Staaten van Holland aan zyne Hoogheid opgedraagen.* WILLEM DE V *legt op dezelve den Eed af. Wordt ten Hove van Holland, Zeeland, en Friesland inge-*

LXXXIX. BOEK.

LXXXIX. BOEK.

leid. Schikking by hun Hoog Mogenden op de Patenten. De Hertog van BRUNSWYK, uit naam der Algemeene Staaten, bedankt, en verzogt in Dienst van den Staat te blyven. Staaten van Holland draagen aan zyne Hoogheid het begeeven der Krygsampten, als mede het Opperhoutveſter of Jaagermeeſterſchap, op. Erkentenis van twee maal honderd duizend Guldens door hun aan den Hertog van BRUNSWYK geſchonken. Vreugdebedryven by de Meerderjaarigheid. De Joden neemen 'er byzonder deel in. Verdere Gelukwenſchingen, en Bevorderingen in Krygsbedieningen. Het Opperbewindhebber- en Gouverneurgeneraalſchap der Oost-Indiſche Maatſchappye aan zyne Hoogheid opgedraagen. De Prins legt een bezoek te Leyden af, als mede te Delft, Rotterdam en Dordrecht. Vreugde in Zeeland op den achtſten van Lentemaand. Neemt daar vervolgens zitting in de Staatsvergadering. Tot Markgraaf van Veere en Vliſſingen ingehuldigd, en Zittingneeming in de andere Zeeuwſche Vergaderingen. Verwelkomingen te Bergen op Zoom, Breda, en in 's Hertogenbosch. Zyne Hoogheid te Utrecht ingehaald. In Gelderland ingehuldigd. Pragtig onthaal op Roſendaal. In Overyſſel ontvangen. Inhaaling te Kampen, te Zwolle, en te Deventer. Vreugdebetooningen in de Oost- en West-Indien over de Meerderjaarigheid van den Prins. Zyne Hoogheid tot Opperbeſchermer en Opperdeken van Pictura in 's Gravenhaage aangeſteld. De Tekenſchool te Amſterdam bloeit. De Maatſchappy der Ne-

der-

derlandſche Letterkunde te Leyden opgeregt. Aanvang van het Kunstgenootſchap, Kunst wordt door Arbeid verkreegen, te Leyden. Honderdſte Verjaardag van het Aalmoeſeniershuis te Amſterdam gevierd. Zwaare Brand te Hilverſum. Redding der Ongelukkigen. Deerlyke Brand te Leyden. De Grensſcheidingen van Gelderland, en het Hoogſtift Munſter geregeld. Geſchil in Friesland tusſchen het Hof en de Staaten, door zyne Hoogheid, ten voordeele van de laatſten, beſlist. De Stadhouder handhaaft de Magiſtraat van Harlingen tegen een Beſluit van Gedeputeerde Staaten van Friesland. Doet zulks ook de Magiſtraat van Sneek. Voorſtel van de Meerderheid des Kwartiers van Ooſtergo. Oordeel van zyne Hoogheid over 't zelve. Het Geſchil in Friesland over het zenden van Grietmannen en Edelen ten Landsdage. Ongemeene laagte der Rivieren in 't einde des Jaars MDCCLXVI en 't begin des Jaars MDCCLXVII. Onderhandelingen over de Rivieren. Beſluiten tot beteugeling van het Haarlemmer Meer. Dankzegging deswegen in het Aalsmeerder Ambagt. Droogmaakeryen en Bedykingen in Holland gunſtig toegeſtaan. Twee ſoorten van Watermolens, door J. JONGENEEL en L. SMIT uitgevonden, met Octroy door Staaten van Holland begiftigd. Plakaaten ten voordeele van de Katoendrukkeryen in deeze Gewesten. Maaking van PIETER MOGGE tot het opregten eener Hoogeſchoole te Zierikzee. Handelingen in Zeeland daar over. Leyden kant 'er zich tegen. Onderhandelin-

LXXXIX. BOEK.

gen met Holland. Door Staaten van Zeeland dit verzoek afgeslaagen. Opregting van de Maatschappy tot behoudenis der Drenkelingen. Door hoog Gezag ondersteund, en elders gevolgd. Lastontheffingen aan eenige Dorpen der Meierye van 's Hertogenbosch geschonken.

1766. Eenigen in *Friesland* willen WILLEM DEN V. eene Instructie by zyne Meerderjaarigheid geeven.

De Minderjaarigheid des Erfstadhouders, die, op eenige plaatzen in den Lande, gelyk onze Beschryving van dat Tydperk uitwyst, aanleiding gegeeven hadt tot deeze en geene stoorenissen, schoon van geenen geweldigen aart, en meest geweerd door de hand te houden aan de Schikkingen op de Voogdyschap in de onderscheide Gewesten beraamd en aangenomen, liep met den vervulden Achttienden Jaardag, den achtsten van Lentemaand deezes Jaars MDCCLXVI invallende, ten einde. De stond, dien het Kwartier der *Zevenwouden* in *Friesland* één jaar hadt willen vervroegen (*), verscheen met de daad. By deszelfs aannadering betoonden de Meerderheid der Volmagten van *Oostergo*, in geheel andere begrippen omtrent het Stadhouderschap te staan dan die Voorbaarigen. Zy bestonden den Prins voor te houden het Ontwerp van een Staatsbesluit, in

(*) Zie het XXXIII Deel der *Vaderl. Historie* bl. 364.

in de gedaante van eene *Inſtructie*, waar by de vermeerderde Magt, aan WILLEM DEN IV, en deszelfs Afſtammelingen, opgedraagen, hem zou worden onttrokken, en hy dus verſtooken van een wettig verkreegen Regt: eene onderneeming, door een ernſtig Vertoog, den dertienden van Sprokkelmaand ter Staatsvergadering, ingeleverd is tegen gegaan en verydeld (*). LXXXIX. BOEK. 1766.

Wensch van den Raad van Staaten by het overleveren der Petitie.

De Raad van Staaten de Petitie voor dit Jaar aan hun Hoog Mogenden overleverende, verzuimde geenzins de kort aanſtaande Verheffing van zyne Hoogheid in aanmerking te neemen, en liet dezelve vergezeld gaan van een buitengewoon Vertoog over 't Staatsbelang en de gronden van het welzyn eens Lands, welker overweeging zy hun Hoog Mogenden, op 't ernſtigst, aanpreezen. Ten ſlot vuurig wenſchende „ dat het Tydmerk, 't welk zyne Hoogheids „ Meerderjaarigheid in zyn Leeven maa„ ken zou, tevens een Tydmerk mogt „ worden in de Geſchiedenisſen, van waar „ men den aanvang van 's Lands herſtelde „ Magt en Luiſter telde. Daar toe was de „ medewerking van allen, die deel in 's „ Lands

(*) In deezer voege drukt zich zyne Hoogheid daar over zelve uit, in éénen Brieve den 6 van Juny 1767 aan Staaten van *Friesland* geſchreeven. *Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 1020. 't Was deeze bedoelde Inſtructie, over welker weigering C. L. VAN BEYMA, in den Jaare 1786, ten Landsdage zich zo ſterke taal liet ontvallen. *Utrecht. Cour.* 5 Febr. 1787.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ Lands Regeering hadden noodig. Harten en Handen moeſten verëénigd worden. De Naamen van *Prinsgezind* en *Staatsgezind* moeſten dezelfde betekenis krygen, of liever geheel verbannen worden." En hoopten zy dat de thans gedaane Petitie daar toe zou ſtrekken (*).

Schikkingen by de Algemeene Staaten tot de Meerderjaarigverklaaring van zyne Hoogheid.

Te gewigtig was dit Tydſtip om niet by tyds bedagt te weezen op het maaken van Schikkingen toen de jonge Vorst de hooge Waardigheden en Ampten hem wagtende, zou aanvaarden. Ter Algemeene Staatsvergaderinge regelde men, in Slachtmaand des verloopen Jaars, alles wat, op dien ſtaatlyken Dag daar, en in den Raad van Staaten, zou geſchieden, als mede de noodige Bekendmaakingen van deeze gewigtige Gebeurtenis, met de Aanſchryvingen aan allen, die belang hadden deswegen Staatswyze onderrigt te worden. Men bepaalde, dat de Afbeelding van zyne Hoogheid, door een der bekwaamſte Schilderen vervaardigd en geplaatst zou worden in de gewoone Vergaderkamer van hunne Hoog Mogenden; en beſtelde het maaken van vier Gouden Doozen, geſneeden met het Wapen der Generaliteit, twee ter waarde van omtrent drie duizend Gulden, de een om te dienen tot het Groot Zegel, en de ander om de Acte van Commisſie van zyne Hoogheid, als Erf-Capitein en Admiraal van de Unie te bevatten, en nog twee ande-

(*) *Reſol. van Holl.* 3 Jan. 1766.

dere, ieder van omtrent achttien honderd Gulden, ter plaatzing der Actens van Commisſie van zyne Hoogheid, als Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur en Erf-Capitein-Generaal, over *Brabant*, *Vlaanderen*, en het Overkwartier van *Gelderland*, en die van deeze zelfde Waardigheden der Landen van *Overmaaze* (*).

De Uitſchryving van den Dank-Vast- en Bededag maant de Ingezetenen aan om des te gedenken.

's Lands vaders wekten, in de Uitſchryving van den gewoonen Jaarlykſchen Dank-Vast- en Bededag, op den negentienden van Sprokkelmaand bepaald, de Ingezetenen op om de aanſtaande Gebeurtenisſe te gedenken. „ Het Jaar, waar in wy getreeden zyn," luidt hunne taal, „ opent, „ onder GODS zegen, een alleraangenaamst uitzigt aan de Republiek, het vertoont ons de aannadering van dat voornaam en aanzienlyk Tydſtip, waar in „ een Prins, die de liefde en hoop is van „ deeze Natie, de dierbaare Spruit van „ een Geſlacht, waar van de wederga niet „ dan ſpaarzaam aan de Wereld is gegeeven, merkwaardig bewaard door de hand „ der Voorzienigheid, tot de edelſte verrigtingen opgeleid door een groot en vaderlyk Leidsman, en met alle gewenschte talenten en hoedanigheden begaafd, „ in de hooge Bedieningen van het Erfſtadhouderſchap zal treeden, en de zitplaats neemen van die onſterflyke Helden, die, onder 's Hemels zegen, zedert

(*) *Reſol. General.* Merc. 27 Nov. 1765.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ dert den tyd van twee Eeuwen, de voor-
„ naamſte Werktuigen, tot de opregting en
„ beveſtiging van deezen vryen en onaf-
„ hanglyken Staat zyn geweest, en welker
„ Naamen geheiligd zyn in de Harten van
„ alle Liefhebberen van Godsdienst en
„ Vryheid, en in de dankbaare geheuge-
„ nis van een vry en gelukkig Volk." —
De Regeeringen der meeſte Steden van *Holland*, voor ongeregeldheden, uit overmaat van vreugd gebooren, vreezende, lieten by tyds Afkondigingen doen, tegen alle baldaadigheden, of wat eeniger wyze aanleiding kon geeven tot ſtoorenis der blydſchap.

Begroetingen by zyne Hoogheid.

Daags voor den Jaardag, die alle de voorgaande zo verre overtrof, vervoegden zich, overeenkomſtig met de vastgeſtelde ſchikkingen, eene Bezending uit het midden van hunne Hoog Mogenden, by den Prins, om hem, met den kort aanſtaanden heuchlyken Dag zyner Meerderjaarigheid, geluk te wenſchen, en te verneemen, wanneer het zyne Hoogheid zou behaagen om de Vergadering van hunne Hoog Mogenden met zyne tegenwoordigheid te vereeren, en, naa aflegging van den Eed, den Erfſtadhouderlyken Zetel te beklimmen. Hy betuigde gereed te zyn om tegen elf uuren die ſtaatlyke verrigting te volvoeren. De Raad van Staaten en de Generaliteits Rekenkaamer ſtortte dien Dag reeds, met de gewoone plegtigheden, de Gelukwenſchingen uit.

't Vorſt-

't Vorstlyk 's *Gravenhaage* hoorde den Jaardag aankondigen door het gebalder van één- en- twintig ſtukken kanon. Reeds vroeg ontving zyne Hoogheid de Gelukwenſchingen der Heeren Generaals en verdere Officieren: vervolgens die der Afgevaardigden van *Gelderland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overyſſel* en van *Stad en Lande*. Voorts begaf zich de Erfſtadhouder, in een vertrek naast de gewoone Gehoorzaal, waar hy de Gelukwenſchingen ontvangen en beantwoord hadt, en bezwoer daar de Commisſien, hem door ieder deezer Geweſten in handen geſteld.

Hy bezweert de Commisſien van zes Geweſten.

Onder deeze verrigtingen was het bepaalde uur genaderd, op 't welke zyne Hoogheid, by hunne Hoog Mogenden, en in den Raad van Staaten, ſtondt ingehuldigd te worden. De Heeren VAN WASSENAAR TWICKEL, en VAN VOORST TOT BERGENTHEIM, Afgevaardigden van *Friesland* en *Overyſſel*, benoemd om den Prins af te haalen en ter Algemeene Staatsvergaderinge in te leiden, volvoerden dien last. Hy verſcheen, van hun vergezeld, voorgegaan door zyne Levery bedienden, Edellieden en Generaals Adjudanten, en gevolgd door zyne Kamerheeren en Pages. De voorzittende Heer VAN BRONKHORST verwelkomde hem met eene gepaſte Aanſpraak, op eene verpligtende wyze door den Prins beantwoord, en nam hem vervolgens den Eed af op de Commisſien van Erf-Capitein en Admiraal Generaal der *Vereenigde Nederlanden*; van

Legt den Eed by de Algemeene Staaten af.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur, Erf-Capitein-Generaal van *Brabant*, *Vlaanderen*, en het Overkwartier van *Gelderland*, als mede van de drie Landen van *Overmaaze* en van *Wedde* en *Westwoldingerland*, gelyk ook op het Formulier in Lentemaand des Jaars MDCXLVII vastgeſteld, en op de Inſtructie van den Raad van Staate. Twee Heeren geleidden den beëedigden Vorst na den Stadhouderlyken Stoel. De Raad van Staaten ter Vergadering beſcheiden kreeg kennis dat zyne Hoogheid, volgens den gedaanen Eed, de op hem vervallene Waardigheden en Bedieningen aanvaard hadt.

In den Raad van Staaten ingeleid.

Drie Heeren uit het midden van hunne Hoog Mogenden geleidden zyne Hoogheid, in de Vergaderplaats van den Raad van Staaten, waar de Heer VAN WASSENAAR CATWYK, hem met eene Aanſpraak aanbeval, door den Heer VAN BOETZELAAR, toen Voorzitter, beantwoord: naa het vertrek der Heeren, die zyne Hoogheid ingeleid hadden, woonde deeze eene korte poos de Raadpleegingen by, en vier Heeren vergezelden hem na 't Stadhouderlyk Vertrek.

Commisſie van Staaten van *Holland* aan zyne Hoogheid opgedraagen.

Was zyne Hoogheid, onmiddelyk naa de Gelukwenſchingen der Afgevaardigden van de zes Geweſten, met hun in een afzonderlyk vertrek gegaan om de Commisſien te bezweeren (*). Zulks geſchiedde in *Hol-*

(*) Zie hier boven, bl. 9.

Holland, als het Gewest, waar hy zich te- LXXXIX.
genwoordig bevondt, met meer ſtaatlyk- BOEK.
heids. Men hadt ter Staatsvergaderinge ——
van *Holland* en *Weſtvriesland* de noodige 1766.
ſchikkingen gemaakt om zyne Hoogheid,
ten deezen Dage, tot de Waardigheden en
Bedieningen van het Erfſtadhouderſchap in
te huldigen. Eene Commisſie, door den
Raadpenſionaris vervaardigd, en by een
Beſluit van den zeven- en- twintigſten van
jongſt verloopen Sprokkelmaand, welge-
vallig verklaard, hoofdzaaklyk van den
Inhoud als die voor Prins WILLEM DEN
IV in den Jaare MDCCXLVII vastgeſteld
was, luidde woordlyk. — „ De Staa-
„ ten van *Holland* en *Weſtfriesland*, doen
„ te weeten. Dat wy, uit conſideratie
„ van de kommerlyke conſtitutie van ty-
„ den en zaaken, en om, onder GODS
„ zegen den Staat deezer Landen des te
„ beter te redden uit den zorglyken en ge-
„ vaarlyken toeſtand, waar in dezelve
„ zich bevindt, als mede uit aanmerking
„ van de goede, getrouwe, notable en
„ aangenaame dienſten, die uit zonder-
„ linge affectie, by voorige Heeren Prin-
„ ſen van *Oranje*, hoogloflyker memorie,
„ als ſucceſſivelyk Stadhouders, Gouver-
„ neurs, en Capiteinen Generaals en Ad-
„ miraals der voorſchreeve Landen, vee-
„ le Jaaren lang, in veele en menigvuldige
„ zwaare tyden, gelegenheden en pericu-
„ len, tot GODS Eer, [illegible]vrydinge en
„ welvaaren van denzelven Lande waren
„ beweezen, zyne Hoogheid den Door-
„ lug-

LXXXIX. BOEK. 1766. „ lugtigen Furst en Heere WILHELM „ CAREL HENDRIK FRISO, Prins „ van *Oranje* en *Nasſau* &c. &c. &c., tot „ Stadhouder Capitein Generaal en Admi- „ raal over de Militie te Water en te Lan- „ de van onze Provincie, met alle zodani- „ ge Digniteiten en Waardigheden, als „ dezelve hooge Charges voor deezen by „ voorige Prinſen van *Oranje* hoogloflyker „ Gedagtenisſe zyn bekleed geweest, heb- „ bende onthouden, gecommitteerd, ge- „ ſteld en geordonneerd, en voorts by on- „ ze Reſolutie van den zeſtienden Novem- „ ber MDCCXLVII, dezelve hooge Dig- „ niteiten en Charges, aan hooggemelde „ zyne Hoogheid alzo Erflyk hebbende ge- „ defereert, op hoogst deszelfs zo Manly- „ ke als Vrouwlyke Deſcendenten, in wet- „ tig Huwelyk geprocreëerd, in maniere als „ breder daar by is geſtatueerd, — zo is „ 't dat wy, vastlyk betrouwende, dat by „ zyne Hoogheid den doorlugtigſten Furst „ en Heere WILHELM Prins van *Oranje* „ en *Nasſau*, Grave van *Catzenelleboge*, „ *Vianden*, *Dietz* &c. &c. &c., in navol- „ ging van de exempelen en voetſtappen „ van hoogstdeszelfs Heer Vader, en van „ voorige Heeren Prinſen van *Oranje*, zy- „ ne Hoogheids Voorzaaten, den voorſz. „ Onzen Lande uit gelyke affectie en me- „ de tot voorſtand van de waare Christlyke „ Religie, zo die tegenswoordig by publi- „ que authoriteit in den voorſz. Lande ge- „ exerceerd wordt, insgelyks goede diens- „ ten zullen mogen beweezen worden, „ met

„ met goede kennisse van zaaken, en met LXXXIX.
„ deliberatie van Raade, den hooggemel- BOEK.
„ den Heere WILHELM, Prince van ———
„ *Oranje* hebben onthouden, gecommit- 1766.
„ teerd, gesteld en geordonneert, onthou-
„ den, committeeren, stellen en ordon-
„ neeren mits deezen jegenwoordige, als
„ Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur en
„ Erf-Capitein Generaal en Admiraal van
„ den voorsz. onzen Lande van *Holland*
„ en *Westfriesland*, met den *Brielle* en
„ *Voorne*, weezende geleegen en behoo-
„ rende aan den voorsz. onzen Lande van
„ *Holland*, geevende den hooggemelden
„ Heere Prinse WILHELM volkomene
„ magt, authoriteit en bevel, der voorsz.
„ Staat van Erf-Stadhouder, Erf-Gou-
„ verneur, Erf-Capitein Generaal en Ad-
„ miraal, voortaan te houden, exercee-
„ ren, en bedienen, daar inne voor te
„ staan, te vorderen en bewaaren de Hoog-
„ heid, Geregtigheid, Privilegien en wel-
„ vaaren der voorsz. onzen Lande, Lee-
„ den en Ingezetenen van dien, mitsga-
„ ders het gebruik van de voorschreeve
„ Christlyke Religie dezelfde te conser-
„ veeren en te beschermen van alle over-
„ last en foulen, disorder, oneenigheid,
„ afbreuk en schade: voorts in den voor-
„ schreeven Lande te doen gebruiken en
„ administreeren Regt en Justitie, de pro-
„ visien van de Justitie behoorlyk te doen
„ verleenen allen den geenen, die zulks
„ verzoeken zullen, en dezelve te doen
„ executeeren; alles aangaande de zaaken

„ van

LXXXIX. „ van Juſtitie met advis van den Preſident,
BOEK. „ en Raaden over onzen Lande van *Hol-*
——— „ *land* en *Weſtfriesland.* Verders, naa
1766. „ genomen advis van gemelden onzen Ho-
„ ve te verleenen Brieven van Gratie, re-
„ miſsien, pardon en abolitie, des dat de
„ voorſz. reſpective Brieven zullen moeten
„ worden geinterineerd als na behooren:
„ welverſtaande nogthans dat van gequali-
„ ficeerde Doodſlagen, en andere enorme
„ Delicten, gecommitteerd met gelegder
„ laage en opzetter wille, geen remisſie of
„ pardon zal worden verleend, of gegee-
„ ven. En aangaande de zaaken van Oor-
„ log en Policie van den voorſz. onzen
„ Lande by goeddunken van Ons, en met
„ advis van onze Gecommitteerde Raaden
„ in conformiteit van derzelver Inſtructie.
„ De Burgemeeſteren, Schepenen en Wet-
„ ten te veranderen naar behooren, en ag-
„ tervolgende de Privilegien van de re-
„ ſpective Steden en Plaatzen; te doen
„ houden goede opzigt, ordre en wagte
„ in de Steden, en Sterkten aldaar, zo te
„ Water als te Lande, daar 't zelve van
„ nooden weezen zal, en voorts in 't ge-
„ neraal en 't particulier alles te doen, dat
„ een goed en getrouw Erf-Stadhouder,
„ Erf-Gouverneur, Erf-Capitein en Ad-
„ miraal van den voorſz. onzen Lande ver-
„ mag en behoort te doen, waar op den
„ hooggemelden Heer WILHELM, Prins
„ van *Oranje* en *Naſsau* gehouden wordt
„ te doen den behoorlyken Eed aan Onzen
„ handen; Laſten en bevelen daarom den

„ Pre-

„ Preſident en Raaden van den voorſz. on-
„ zen Hove, en alle andere Juſticieren en
„ Officieren van meergemelden onzen Lan-
„ den van *Holland* en *Westfriesland*, dat
„ zy den hooggemelden Heere Prins
„ WILHELM houden en reſpecteeren als
„ Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur, Erf-
„ Capitein Generaal en Admiraal voor-
„ noemd, denzelven te bewyzen alle Ee-
„ re en Reverentie in alle het gunt het be-
„ leid en gebruik van den voorſz. Staat
„ aangaan mag, en het gunt daar aan
„ kleeft, hem te obedieeren en te doen al-
„ le addres en adſiſtentie (*)."

WILLEM DE V legt op dezelve den Eed af.

Zyne Hoogheid betuigde gereed te weezen om, op die Commisſie, den Eed, in de Vergadering van Staaten van *Holland*, af te leggen. Derwaards begeleid door een Heer uit de Ridderſchap en drie Burgemeeſteren uit de Steden *Dordrecht*, *Amſterdam* en *Alkmaar*, met den Raadpenſionaris STEYN, begroette de laatstgemelde hem met eene Aanſpraak, en nam den Eed af. Een korten tyd woonde de Erfſtadhouder de Vergadering by, om vervolgens in de Raadkamer van den Hove en ter Rolle te verſchynen, waar alles tot eene plegtige ontvangst in gereedheid was. Gelastigden uit *Holland* en *Zeeland* bragten hem daar binnen, de Raadpenſionaris STEYN voerde weder het woord van verwelkoming, en werd daar in vervangen door den Raad-

Ten Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* ingeleid.

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Feb. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Raadpenſionaris van *Zeeland* VAN CITTERS, die eene Aanſpraak naar tydsgelegenheid deedt aan den Voorzitter en Raaden van den Hove; de eerſte beantwoordde dezelve uit aller naam, en verklaarde zyne Hoogheid zyne bereidvaardigheid, om, aan 't hoofd van dit aloud en aanzienlyk Geregtshof geplaatst, alles aan te wenden tot het handhaaven en beſchermen van het Regt deezer Landen. — Ter Gehoorzaale van de Rolle ingeleid namen de vier Advocaaten, by het Pleit, de gelegenheid waar om zyne Hoogheid te begroeten. Naa het bepleiten en uitſpreeken der hangende Regtzaake weder in de Raadzaal gekomen, geleidde men den Vorst na 't Stadhouderlyke Kwartier, en de Voorzitter van den Hove voerde daar andermaal het woord tot zyne Hoogheid, die ook andermaal zyne gereedheid betuigde om met den Hove de Regtoefeningen te helpen onderſteunen. (*).

Schikkingen by hun Hoog Mogenden op de Patenten.

Zo ter Vergaderinge van hunne Hoog Mogenden, als in die der Staaten van *Holland*, vielen, ten deezen Dage, eenige zaaken voor, die eene byzondere melding verdienen. Ter eerstgemelde Vergaderinge ſtelde men op nieuw vast, wat voorheen

(*) *Extract uit de Reſolutiën van de Hove van Holland, Zeeland en Friesland*, agter de *Notulen van Zeeland* 1766. bl. 17. Alle deeze Aanſpraaken, met derzelver Beantwoordingen vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 127. enz.

heen (*) bepaald was, ten opzigte van de Patenten, de Bekendmaakingen aan de Ambassadeurs en Miniſters der vreemde Mogenheden; het gebruiken van den Naam van zyne Hoogheid in de Sententien, Eeden, en andere Acten van de Collegien ter Admiraliteit, en andere tot Hoogstdenzelven betrekkelyke zaaken. LXXXIX. BOEK. 1766.

Hadt zyne Hoogheid, in de Beantwoording der Aanſpraake hem te deezer Vergaderinge gedaan, verklaard; „ Ik erken „ GODS goede Voorzienigheid over my, „ dat, daar ik, in myne tedere Jaaren, een „ geliefden Vader en Moeder heb verloo„ren, myne Opvoeding beſtuurd is, door „ een zo groot en waardig Prins als de „ Hertog van *Brunswyk*; aan wien ik al „ myn leeven blyken van myne dankbaar„heid zal geeven, als gevoelende wat ik „ aan Hoogstdenzelven ben verſchuldigd;" hunne Hoog Mogenden benoemden eene Bezending om den Hertog plegtig te bedanken „ voor de uitmuntende Dienſten door „ denzelven den Lande gedaan, zo in den „ nooit genoeg geprezen yver, onvermoeiden arbeid, en tedere zorg, met welke „ hy de Opvoeding van den Erfſtadhouder „ hadt beſtuurd, als in de geduurige waak„zaamheid, en opletтenheid, met welke „ hy het Erf-Capiteinſchap hadt waargenomen, en hem te verzekeren van de „ duur-

De Hertog van *Brunswyk*, uit naam der Algemeene Staaten, bedankt en verzogt in dienst van den Staat te blyven.

(*) Te weeten op 27 van Slachtmaand des Jaars 1765.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ duurzaame hoogagting en toegenegen-
„ heid van hun Hoog Mogenden."

Zyne Hoogheid, van deeze benoemde Bezending verwittigd, gaf deswegen zyn genoegen te kennen, en teffens te verſtaan; dat, „ gelyk hem niets aangenaamer zou „ weezen dan deezen Staat nog lang te zien „ genot trekken van de uitmuntende Ta„ lenten van den Hertog, en tevens om „ voor zich zelven gelegenheid te hebben, „ om zich van deszelfs wyzen raad en by„ ſtand te bedienen, hy het ten dien einde „ dienſtig keurde het Hof van *Weenen*, „ tot het welk de Hertog eene zo naau„ we betrekking hadt, daar van te ver„ wittigen." —— De Heer VAN BURMANIA, buitengewoon Gezant ten dien Hove, werd aangeſchreeven, 't zelve te verzoeken, om de bewilliging dat de Hertog verder in dienst van den Staat mogt blyven (*). Haare Keizerlyke Majeſteit bewilligde hier in ten vollen.

Staaten van *Holland* draagen aan zyne Hoogheid op de Begeeving der Krygsampten, als mede het Opperhoutvesterſchap.

Staaten van *Holland* vonden, ten dien Dage niet alleen goed, dat aan alle Gouverneurs, Commandeurs, en Militaire Officieren, in dit Gewest kennis zou gegeeven worden van de Inhuldiging en Beëediging van zyne Hoogheid, met last om denzelven in zyne Waardigheden te erkennen, de Orders en Patenten door hem gegeeven, getrouwlyk te gehoorzaamen; maar dat aan hem ook de Begeeving van alle Krygsamp-

(*) *Reſol. Gen.* Sabbathi 8 Maart 1766.

ampten, op de lyst en ter betaalinge van *Holland* ſtaande, van Vaandrig tot Collonel toe, zou worden opgedragen, benevens het *Opperhoutveſter*- of *Jaagermeeſter-ſchap*. — In het verleenen deezer laatſte Waardigheid bewilligden alle Steden van *Zuid-Holland*; doch de Afgevaardigden van *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medemblik* daar op niet gelast, verklaarden het wel te willen laaten doorgaan, op den zelfden voet als, in den Jaare MDCLXXII en MDCCXLVII, zonder daar mede de oude Vryheid van *West-Friesland* te benadeelen. Ook deeden de Afgevaardigden van *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerende* aantekenen, dat zy, in de gemelde opdragt, toeſtemden, behoudens en onverminderd de Privilegien van de Jagt, Vogelvangst en Viſcherye, by de Inwoonderen dier Steden oudtyds verkreegen. — Men beſloot by een Plakaat in 't *Gooiland* te verbieden het Jaagen, het Weipel te oefenen, of ook eenig Wild te vangen, op dat zyne Hoogheid het vermaak van de Jagt aldaar ongeſtoord en met meer genoegen mogt genieten. —— En kreegen de Steden last om de Benoemingen der Magiſtraatsbeſtellingen aan den meerderjaarig geworden Stadhouder toe te zenden. LXXXIX. BOEK. 1766.

Streelend was voor den Hertog van *Brunswyk* het omtrent hem gebeurde en beſlootene by hunne Hoog Mogenden, dan Staaten van *Holland*, in overweeging genomen hebbende of men, by eene dergelyke Dankbetuiging, niet iets daadlyks zou voegen om daar van een klinkenden blyk te ſtrek-

Erkentenis door hun aan den Hertog van *Brunswyk* geſchonken.

LXXXIX. BOEK. 1766.

ſtrekken, werden te raade hem te verzoeken, van hunnen wege, eene erkentenis van 200,000 Guldens te willen aanvaarden (*).

Vreugdebedryven te dier gelegenheid.

Naa het verrigten van zo veele zaaken, en het volvoeren van alle deeze ſtaatlykheden, aanſchouwde *'s Gravenhaage* den grootſchen optocht van den Erfſtadhouder, van de Algemeene Staaten, en den Raad van Staaten, na het *Oude-Hof* om daar onthaald te worden op een pragtigen maaltyd, door zyne Hoogheid voor honderd en twintig Per-

(*) *Reſol. van Holl.* 8 Maart 1766. Deeze erkentenis gelden, zo van de byzondere Geweſten, als van zyne Hoogheid zelve, beliepen 611,000 Guldens.

Gelderland gaf voor zyn aandeel	ƒ	50000 - : - :
Holland		200000 - : - :
Zeeland		30000 - : - :
Utrecht		25000 - : - :
Friesland		40000 - : - :
Overyſſel		36000 - : - :
Groningen		25000 - : - :
't Land van Drente		5000 - : - :
	ƒ	411000 - : - :
Zyne Hoogheid	ƒ	200000 - : - :
	ƒ	611000 - : - :

De Prins hadt, daarenboven, ten blyk zyner erkentenisſe aan dien Voogd, hem aangeſteld tot Collonel en Ritmeeſter Commandant van het Esquadron *Gardes du Corps*, in welke hoedanigheid hy, op den dag der Inhuldiginge, voor den Raad van Staaten, den Eed deedt.

Perſoonen aangerigt. —— Het geſchut in de Hofplaatze, 't welk de aankomst van deezen Dag aangekondigd hadt, liet zich weder op den Middag, en ten derden maale 's avonds omtrent acht uuren, hooren. De tyd, tot het verlichten der Huizen beſtemd, was niet verſcheenen of men zag, als in één oogenblik, de duiſternis wyken, en den nagt in een helderen dag herſchapen. Niets pragtiger niets verrukkender, kan men zich verbeelden, dan 't geen Kunst en Vernuft in de verlichting van openbaare en byzondere Gebouwen ten toon ſpreidde, en vol genoegen door zyne Hoogheid, vergezeld van den Hertog van *Brunswyk*, beſchouwd werden. Tot byzonderheden kunnen wy niet afdaalen; wy mogen van deezen Dag zeggen, dat op denzelven, in alle Steden, Dorpen en Gehugten van *Holland*, de Blydſchap, en Vrolykheid ten reie ging; dat de Illuminatien, bykans overal, in vinding en kunst, die men in de Jaaren MDCCXLVII en MDCCXLVIII aanſchouwd hadt, overtroffen. LXXXIX. BOEK. 1766.

Dewyl deeze Dag op Saturdag inviel betoonden de *Joodſche* Gemeenten in dit Land, byzonder te *Amſterdam* en in *'s Gravenhaage*, welk een deel zy namen in deeze Gebeurtenisſe, door, behalven by de Gewoone Godsdienstoefening een plegtig Gebed uit te ſtorten voor de Staaten van *Holland* en *West-Friesland*, den Erfſtadhouder, en de Magiſtraat, afzonderlyke daar toe opgeſtelde Lofzangen aan te hef- De *Joodſche* neemen 'er byzonder deel in.

LXXXIX. BOEK. 1766.

fen, en de *Boeken van Mozes* te vertoonen op eene wyze alleen by de grootſte Hoogtyden gebruiklyk (*). Deeze gedenkwaardige Dag en Nagt liep, zonder ſtoorenis, en in volle vreugd, ten einde.

Verdere Gelukwenſchingen, en bevorderingen in Krygsbedieningen.

Den volgenden Dag werd deels den Godsdienst, deels aan Gelukwenſchingen der vreemde Gezanten, en andere aanzienlyke Perſoonen, gewyd. Zyne Hoogheid woonde den openbaaren Godsdienst by, en hoorde uit den mond van den Eerw. J. VAN SPAAN, eene Redenvoering naar tydsgelegenheid ingeſigt, en met zegenbede beſlooten (†). In de Vergadering van Gecommitteerde Raaden deezes Gewests nam zyne Hoogheid des Maandags, zonder eenige plegtigheid, bezit van den Stadhouderlyken Stoel; en ontving, zo verre de tyd wilde gehengen, de begroetingen der Afgevaardigden van het Landſchap *Drente*, van de Ridderſchap en Steden van *Holland*, van de Gecommitteerde Raaden van het Zuider- en Noorderkwartier en van andere Hooge Collegien; welke laatſten dien Dag ter Maaltyd ontha-

haald

(*) Byzonderdot vermelding vindt men, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 185.

(†) Ten dien Dage werden veele Leerredenen over dit Onderwerp gehouden, van welken eenige, met die van den Eerw. J. VAN SPAAN, het licht zien. En niemand twyfelt dat de Dichters hunne ſnaaren ſpanden om deeze Gebeurtenis te bezingen. Zie eene beoordeeling, zo van de Leerredenen, als Gedichten, in de *Vaderl. Letteroef.* VII Deel, bl. 37 en 170.

haald werden. Die zelfde eer genooten, twee dagen laater, de Afgevaardigden van de zes overige Gewesten, die van het Landschap *Drente*, die van de Collegien ter Admiraliteit, met de in *'s Gravenhaage* tegenwoordig zynde Generaals en Admiraals. – By deeze gelegenheid geschiedde, op voorstellinge van zyne Hoogheid, door de Algemeene Staaten, eene talryke bevordering van Generaals Persoonen, gevolgd door de opdragten van de mindere Krygswaardigheden, in meest alle de Regimenten onder bezolding van deezen Staat staande, door zyne Hoogheid zelve, ingevolge van de Magt hem opgedraagen.

LXXXIII. BOEK. 1766.

Het Opperbewindhebberschap, in de *Oost-* en *West-Indische* Maatschappyen aan zyne Hoogheid opgedraagen.

Geen minder Eers en Voordeels dan de jongst overleden Stadhouder bekleed en genooten hadt, dagt men zynen nu Meerderjaarigen Zoon toe. De Maatschappyen van 's Lands Vastigheden en Volkplantingen in de *Oost-* en *West-Indien* toonden zulks. Die van de *Oost-Indische* Maatschappye, daar toe naar eisch gemagtigd door de Algemeene Staaten (*), vaardigden eene aanzienlyke Bezending, bestaande uit Bewindhebberen en Hoofddeelgenooten, en de Advocaaten der onderscheide Kameren, tot zyne Hoogheid af, die den tweeden van Grasmaand gehoor kreegen, en de Aanstellingsbrief tot het *Opperbewindhebber- Gouverneur- Generaal-*

(*) *Resol. Gen.* Lunæ 24 Maart. Jovis 27 Maart 1766.

LXXXIX. HOEK. 1766.

raadſchap over de geheele Oost-Indiſche Compagnie overleverden. Uit kragte van deezen Lastbrief verkoos de Erfſtadhouder den Heer THOMAS HOPE om zyn Perſoon te verbeelden in alle Vergaderingen der Maatſchappye, tot welke aanzienlyke Waardigheid hy den tienden dier Maand, met de gewoone Plegtigheden, werd ingehuldigd. Staaten van *Holland* hingen het zegel hunner goedkeuringe aan het verrigtte ter Algemeene Staatsvergaderinge, met bygevoegde verklaaring, dat de verkiezing van Bewindhebberen in de Kamers van dit Gewest, uit een Drietal van bevoegde Perſoonen, aan zyne Hoogheid zou worden overgelaaten (*). — De *West-Indiſche* Maatſchappy volgde het voetſpoor der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, en bragten eenige Bewindhebbers en Hoofddeelgenooten, daar toe, door 's Lands Hoogen Staatsvergaderingen gevolmagtigd, op den achtſten van Grasmaand, in een Gouden Doos, den Opdragtsbrief van het *Gouverneur-Generaal- en Opperbewindhebberſchap van de West-Indiſche Compagnie* deezer Landen aan zyne Hoogheid (†).

De Prins legt een bezoek te *Leyden* af.

Mogten, op den Dag der Inhuldiginge, alle Steden en Plaatzen deezes Gewests, buiten het Vorſtlyk *'s Gravenhaage*, haare vreugde betoonen, zonder het Voorwerp van

(*) *Reſol. van Holl.* 23 April 1766.
(†) *Reſol. van Holl.* 23 April 1766. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 333—352.

van dezelve te aanſchouwen, welhaast had- LXXXIX.
den eenige het genoegen om die Vreugde- BOEK.
bedryven, te hervatten, als de Erfſtadhou- ——
der dezelve met een bezoek vereerde. *Ley-* 1766.
den viel dit eerst ten deele, werwaards zich zyne Hoogheid, op den vyf- en twintigſten van Grasmaand, vervoegde vergezeld van den Hertog van *Brunswyk*, en verder aanzienlyk gevolg. De Magiſtraat der Stad, en de Leden der Hoogeſchoole, beſchikten alles wat tot voorkoming van Ongelukken, en ter ſtaatlyke Inhaalinge, kon dienen. 't Losſen van 't Geſchut, het luiden der Klokken, het Klokkenſpel, en Trompetten geſchal, kundigden de naadering van zyne Hoogheid aan. Plegtig waren de begroetingen op het Stadhuis, zo van de Regeering als van de Hoogleeraaren, en de Kerkenraaden der Proteſtantſche Gemeentens. Deels door de geſchaarde Burgerye, deels door de in orde geſchikte ryen van de Studeerende Jeugd heen, geſchiedde de optocht na de Gehoorzaal van 's Lands Hoogeſchool; eenigen uit de laatstgemelden betuigden onder den weg, by monde van den Heer BOREEL, het genoegen van alle de Leden der Hoogeſchoole, over dit bezoek. De Hoogleeraar ANDREAS WEISS, die zyne Hoogheid eenige Jaaren in verſcheide Weetenſchappen onderweezen hadt, hieldt eene Redenvoering, waar in 's Vorſten bekwaamheden, op den trant der Redenaaren werden voorgeſteld; waar naa de Hoogleeraar ADRIANUS VAN ROIJEN, beroemd

LXXXIX. BOEK. 1766.

wegens zyne hanteering der *Romeinſche* Lier, eene *Heilgroete der Leydſche Zanggodinnen*, in *Latynſche* Verzen, liet volgen (*). Op den Doele verleende de Prins gehoor aan den Krygsraad der Burgerye, en begaf zich na de plaats waar de Studenten in de Regtsgeleerdheid een pragtig Vuurwerk vervaardigd hadden; welks afſteeken hy bywoonde, en, naa dankbetuiging over de eere hem bewezen, in den avond weder na *'s Gravenhaage* vertrok.

Als mede te *Delft*, *Rotterdam* en *Dordrecht*.

De Steden *Delft*, *Rotterdam* en *Dordrecht* verwittigd, dat zy den Prins, op zyne reize na *Zeeland*, in 't laatſt van Bloeimaand, binnen haare muuren zouden zien, vervaardigden alles om hem met luiſter te verwelkomen en te ontvangen. In Eer- en Vreugd-betooningen poogden die Steden elkander voorby te ſtreeven, en liep 'er alles, ondanks de woelingen der menigte, door de welgemaakte ſchikkingen, gelukkig af (†).

Vreugde in *Zeeland* op den 8 Maart.

Schoon in *Zeeland*, by openbaare afkondiging, bekend gemaakt was, dat men de Vreugdebedryven over de Meerderjaarigheid van den Erfſtadhouder, en het aan-

(*) Van deeze Heilgroete zien twee *Nederduitſche* Naavolgingen het licht, de een van Dr. H. DE BOSCH; de ander van den Eerw. A. VAN ASSENDELFT in de *Werken van de Maatſchappy der Nederlandſche Letterkunde* te *Leyden* II Deel, bl. 1.

(†) *N. Nederl. Faarb.* 1766. bl. 356. 432. 438. 473.

zinvaarden dier Waardigheid, zou uitſtellen tot den tyd dat hy ter Staatsvergadering in dat Gewest Zittinge zou neemen (*), hadt het den achtſten van Lentemaand te *Middelburg*, en in eenige andere Steden, aan geene Vreugdbetooningen ontbrooken. *Vliſſingen* en *Veere* ſtaaken boven alle andere uit; en de eerſtgemelde deezer twee Steden, die op zyne Hoogheid, als Heer en Markgraaf, eene nadere betrekking hebben, was, zo verre wy weeten, de eenige, die deezen Dag ter byzondere Godsdienſtoefening beſtemde, en den Voormiddag ſleet in de Groote Kerk zo onder 't gehoor des Orgels en van verſcheide Speeltuigen, als van eene Redenvoering, des oudſten Leeraars G. VROLYKHERT; op den Middag ſtaatlyke Maaltyden hieldt, en aan 't Volk Bier ten beſte gaf om zich, onder het losſen van 't Kanon, het afvuuren der Bezetting, en het geſtadig gelui der Klokken vrolyk te maaken.

Neemt daar zitting in de Staatsvergadering.

Dit alles was een voorſpel van der *Zeeuwen* verknogtheid aan 't Stadhouderlyk Huis: want toen zyne Hoogheid naa eene voorſpoedige Reize den twee- en twintigſten van Bloeimaand te *Middelburg* landde werd hy in die Hoofdſtad op 't ſtaatlykſt ontvangen, en daags naa zyne aankomst door de regeerende Burgemeeſters der Zes ſtemmende Steden, uit 's Lands Huis van den Eerſten Edelen in de Abtdye, hem ten Ho-

(*) *Nat. van Zeel.* 3 Feb. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Hotel vervaardigd, afgehaald en naar de voorgemaakte schikkingen ter Staatsvergadering ingeleid (*). Alle de Huizen dier Stad waren 's avonds op 't fraayst en kostbaarst verlicht, en werd een kunstig vuurwerk, in 't byzyn van zyne Hoogheid, afgestooken. — De Raadpensionaris WILLEM VAN CITTERS, voorheen door den Prins benoemd om, by voorraad, de Plaats van Eersten Edelen te bekleeden, kreeg hier toe thans de volledige aanstelling, en werd, het Raadpensionarisschap aan ADRIAAN STEENGRACHT opgedraagen (†).

Tot Markgraaf van *Veere* en *Vlissingen* ingehuldigd, en Zittingneeming in andere *Zeeuwsche* Vergaderingen.

Hoogstaatlyk gingen de Inhuldigingen tot Markgraaf van *Veere* en *Vlissingen* toe. Van *Middelburg*, de plaats waar zyne Hoogheid bestendig overnagtte, begaf hy zich, den acht- en- twintigsten van Bloeimaand, na *Veere*. De poorten dier Stad naderende verwelkomde hem de Magistraat en Raad, en handigde de Sleutels over. In vorstlyken trein reedt hy door eene menigte Eerepoorten en Zegeboogen na het Stadhuis: voor 't zelve waren de Burger Compagnien vergaderd; op de puie van dat Gebouw, met een heerlyk verhemelte bedekt en vercierd, verscheen de Markgraaf, ontving onder 't zelve de hulde der Burgerye, en deedt den Eed ter handhaaving haarer Voorregten.

Twee

(*) *Not. van Zeel.* 22 en 23 Mey 1766.
(†) *Not. van Zeel.* 14 April 26 Mey 1766.

Twee dagen laater verrigtte men te *Vlissingen* dezelfde Inhuldiging, genoegzaam met dezelfde plegtigheden. In beide de Steden waren de Huizen verlicht, en een Vuurwerk besloot den Vreugdedag, welker heugenis door gegeevene Gouden en Zilveren Gedenkpenningen, bewaard bleef. Geduurende zyn verblyf op dit Eiland nam zyne Hoogheid Zitting in het Collegie der Admiraliteit van *Zeeland*, in de Vergadering van Bewindhebberen der *Oost-Indische* Maatschappye, als mede in 't Collegie der Staaten van *Walcheren*. De Steden *Toolen*, *Goes* en *Zierikzee*, schoon niet vereerd met 's Prinsen tegenwoordigheid, deelden in de Vreugdebetooningen der drie andere.

Verwelkomingen te *Bergen op Zoom*, *Breda* en in *'s Hertogenbosch*.

Op de herwaards reize bezogt de Stadhouder het welversterkt *Bergen op Zoom*, 't welk hem, onder 't driemaal afbranden des Geschuts, met alle Krygseere, ontving; hy bezag de Vestingwerken, en Schansen, deedt de Wapenschouw over de Bezetting; de vreugde der Burgeren vertoonde zich in de gewoone tekenen, die by uitstek groot waren te *Breda*, welke Stad hun Heer en Baron, eenige dagen daar naa, zag binnen ryden, geen straat zo gering of dezelve pronkte met Ereboogen, de aanzienlyke met Eerepoorten, naar verschillende Bouworders vervaardigd, met toepasselyke Opschriften en Cieraaden voorzien. —— De Vryheid *Oosterhout* onthaalde den Prins op het schieten met den Handboog; en de Nonnen

eens

LXXXIX. BOEK. 1766.

eens Kloosters in de nabuurschap van deeze Heerlykheid op het zingen van het *Te Deum*. —— *'s Hertogenbosch*, 't welk reeds den Jaardag volvrolyk gedagt, en op de staatlykste wyze den veertienden van Lentemaand, het Staatsbesluit van hunne Hoog Mogenden, waar by zy dien Prins het Erfstadhouderschap over *Staats-Brabant* opdroegen, van het Stadhuis afgekondigd hadt, deelde in 't genoegen van den Vorst te ontvangen. De Burgery en de Bezetting hadden zich in de Straaten geschaard, door welke zyne Hoogheid na het Gouvernement des Hertogs van *Brunswyk* reedt, die, als Gouverneur dier Stad, de Bezetting opleidde om den Prins Krygseere te bewyzen. Het verlichten der Huizen, het afsteeken van een pragtig Vuurwerk, besloot de Eer en Vreugdbetooningen, die zyne Hoogheid op deeze *Zeeuwsche* Reize vergezeld hadden: en vondt hy, by zyne wederkomst, in *'s Gravenhage*, de Schuttery om hem te verwelkomen op 't kostbaarst uitgedoscht in de wapenen geschaard.

Zyne Hoogheid te *Utrecht* ingehaald.

Hoewel te *Utrecht*, en in het *Sticht*, de achtste van Lentemaand niet ongevierd bleef, wagtte men met de volle Eer- en Vreugdbetooningen tot den tyd der komste van zyne Hoogheid om Zittinge te neemen in de Hooge Vergaderingen van dat Gewest. Deeze Dag brak den achtsten van Hooimaand aan, en waren de staatlykheden geëvenredigd aan den geruimen tyd besteed in de gereedmaaking van al-

alles wat tot Eer en Vreugdbewys kon die- LXXXIX.
nen, zo van de zyde der Staats- en Stads- BOEK.
Regeeringe en der Burgerye, als der Hoo- ——
ge Schoole. Wy kunnen, zonder langwylig 1766.
te worden, alles wat geduurende dit ver-
blyf voorviel niet ophaalen; alleen moeten
wy aanftippen, dat *Utrechts* Burgery, die in
Uniform verfcheen, en zints een geruimen
tyd in den Wapenhandel by uitftek geoe-
fend was, de lof betuiging van den Prins
weg droeg, „ dat hy in onderfcheide *Ne-*
„ *derlandfche* Steden, geen fraaijer en beter
„ geſchikte Burgery gezien hadt." Deeze
vergezelde zyne Hoogheid toen hy, in
ftaatlyken trein, reedt na de Vergadering
van Staaten, om in den Hove Provinciaal,
als Stadhouder, Zitting te neemen, en ge-
lyk ze hem by het inkomen opgewagt
hadt, deedt zy hem ook uitgeleide. ——
De Academie jeugd van *Utrecht* wilde het
die der *Hollandfche* Hooge Schoole niet ge-
wonnen geeven; zy toogen in onderfcheide
afdeelingen, met twee Vaandels, en ont-
bloot zydgeweer uit om zyne Hoogheid te
ontvangen, by monde van den Heer DE
RIDDER te begroeten, en geleidde hem
na de *Domkerk* om de Redenvoering van
den Hoogleeraar JOHAN FREDERIK
REITZ, gepaard met een overheerlyk
Muzyk, te hooren, en vergezelden hem,
by den uittocht. Het pragtig Vuurwerk,
op hunne koſten vervaardigd, 't geen de
Prins zelve aanftak, voldeedt even zeer
als de achthoekige Tempel, die met de
ſchoonſte Zinnebeeldige Cieraaden pronkte.

Heer-

LXXXIX. BOEK. 1766.

Heerlyk werd geheel *Utrecht* verlicht onder de openbaare Gebouwen ſtak de *Domstooren*, de *Staaten Kamer*, het *Hof*, het *Duitſche Huis*, de Voorgevel van de St. *Jans Kerk*, en het *Fundatie Huis* der Vrouwe van *Renswoude* uit.

In *Gelderland* ingehuldigd.

Van *Utrecht* begaf zich zyne Hoogheid na de Lustplaats het *Loo*, om in *Gelderland* den dertienden van Oogstmaand, te *Arnhem* tot de Hooge Waardigheden ingehuldigd te worden. De gedaane Afkondigingen in de Steden *Nymegen*, *Zutphen* en *Arnhem*, om de openbaare Vreugde tekenen, tot dien tyd, uit te ſtellen, hadden de Ingezetenen niet bewoogen om zich des geheel te onthouden; in *Zutphen* betoonde eene zints drie Jaaren opgerigte Societeit, op dien Jaardag, haare blydſchap door het affteeken eens kunſtigen Vuurwerks. Werkte de verkleefdheid der Landzaaten van dat Gewest aan het Huis van *Oranje*, by voorraad, zo ſterk, men verbeelde zich dan hoe zeer zy zich vertoonde, wanneer de gelegenheid, om daar van volle blyk te geven, geboren werd, en de Magiſtraat van *Arnhem*, van den bepaalden Dag der komſte zyner Hoogheid aan de Burgerye kennis gaf, niets werd 'er geſpaard, wat ter eere van den jongen Vorst en ter Vreugdbetooninge over die gewenſchte Gebeurtenis, kon dienen. De Intrede was zeer pragtig, zo ook de Zittingneeming ter Vergadering der Staaten, waar de Graaf VAN LYNDEN, Heer van *Hemmen*, Burggraaf *des Ryks van*

van Nymegen, als Voorzitter, hem verwelkomde. De Verlichtingen van Stadswege gedaan, een Kolom en Tempel ten dien einde opgerigt, als mede die der Ingezetenen, weezen uit dat men moeite, noch koſten geſpaard hadt. LXXXIX. BOEK. 1766.

Meer byzonder, als van alle andere onderſcheiden, verdient vermeld te worden het Onthaal aan zyne Hoogheid gegeeven op het bekende zo vermaaklyke *Roſendaal*, eene Vrye Heerlykheid, een uur van *Zutphen* gelegen. De Heer en Vrouwe van *Roſendaal*, en een groot getal van den Adel, ontvingen den Prins, die niet lang in huis vertoefde; maar verkoos eene wandeling te doen, om van naby, de ſchoonheden, waar mede Natuur en Kunſt, als om ſtryd, deeze Lustplaats vercierd en verrykt hebben te bezigtigen. Het aanzienlyk Gezelſchap verſpreidde zich door de aangenaame Wandeldreeven, die het oog verrukten, terwyl het oor geſtreeld werd door een keurig Muzyk, vermengd met het gedruis der Fonteinen en Watervallen. Naa deeze betoverende wandeling werd in verſcheide vertrekken geſpeeld, tot dat de gevalle avond gelegenheid gaf tot nieuwe vermaaken. Een koſtbaar Vuurwerk verwekte, door zyne ongemeene heevigheid, en geſtadige veranderingen, de bewonderende goedkeuring van alle Aanſchouweren. Geduurende het affteeken hoorde men een geſtaadig Veldmuzyk van Pauken en Trompetten, het gebalder van 't zwaar Pragtig onthaal op *Roſendaal*.

LXXXIX. BOEK. 1766.

zwaar Geſchut, verzelde onophoudelyk het Vuurwerk; alles wrogt mede om het luisterryk en ontzaglyk te maaken. — Nauwlyks waren de felflikkerende lichten van dat Kunstvuur uitgeblusscht, of, ze werden van zagter vervangen, die op nieuw de duisternis verdreeven. Een onnoemelyk getal Lampions, in een oogenblik aangeſtooken, verlichtten het groote Bloemperk, de ſchoone Grotwerken, benevens derzelver kleine Kabinetten, de beide groote Watervallen, als ook de bovenſte Terras en het geheele Theater; het Cyfer van zyne Hoogheid maakte een einde aan dit luisterryk verſchiet. Tusſchen ieder Oranje-boom in 't groote Bloemperk was een Pyramide van licht; de Boord van de Gragt, als mede die van de Terras, de trappen voor de Grot, en de geheele boven randen van dezelve, waren alle met Lampions, die een vierdubbeld licht gaven, bezet. De onderſte Waterval was, tot aan de Gragt, op ieder trap verlicht, vallende telkens het water over 't licht heenen; by deeze vertooningen, volmaakt éénig in haare ſoort, kwam het onophoudelyk ſpringen der Fonteinen: ſtil en ſchoon weder begunſtigde dit Tooneel van verlichting, in welks beſchouwen het oog zich nauwlyks kon verzaaden. — Op nieuw werd dit ſtil vermaak afgewisſeld door het woeliger van een Bal, door het verkwikkende van een Soepé aan, voor meer dan honderd Perſoonen, reeds vervaardigde tafels;

naa

naa 't welk men het Bal hervatte door zyze Hoogheid tot drie uuren in den morgenstond bygewoond: die, onder het te rug ryden, den geheelen weg van *Rosendaal* na *Arnhem* met Pekkransen verlicht vondt, terwyl boven op den zogenaamden *Kapellenberg*, eene zeer hooge Pyramide van Pektonnen, in volle vlam, een verbaazend licht verspreidde.

Nymegen en *Zutphen* bezogt.

De Steden *Nymegen* en *Zutphen* bleeven niet onbezogt, en ontbrak het in deeze, even min als te *Arnhem*, aan blyken van hoogagting en liefde, op de kunstigste en kostbaarste wyze ten toone gespreid; wat de Regeering, de Burgery, en de Krygsbezetting in dezelve daar toe kon bydraagen aanschouwde de vergenoegde Vorst.

In *Overysel* ontvangen. Inhaaling te *Kampen*.

Even als in *Zeeland*, *Utrecht* en *Gelderland*, de staatlyke Eer- en Vreugdbetooningen, wegens de Meerderjaarigheid des Erfstadhouders waren uitgesteld, tot dat hy in die Gewesten ter Staatsvergaderinge Zitting zou neemen, zo stondt het ook met *Overysel* geschaapen. Men wagtte zulks deezen Zomer en besteedde den tyd in toerustingen om de Ontvangst niet min luisterryk te doen zyn dan in andere Gewesten. Te *Kampen*, waar de Inleiding ter *Overysselsche* Staatsvergadering zou geschieden, werden eenigen bedagt, om, door het opregten van een Cadetten Corps, die Plegtigheid iets by te zetten, wat elders geen plaats gevonden hadt, en overeenkwam met eene vroegere Inhuldiging

LXXXIX. BOEK. 1766.

daar ter Stede (*). Op het verzoek eeniger ongetrouwde Heeren van den eerſten rang, die zich verbonden om zulks, op hunne koſten, werkſtellig te maaken, bekwamen zy daar toe van de Magiſtraat verlof, als mede de vryheid, om het Vaandel aan vroeger Vry Compagnie verëerd en by 't zelve gebruikt, te mogen voeren. Behalven de Officieren zou dit *Cadetten Corps* uit twee- en- zeventig Man beſtaan. De ſchikkingen van alles, wat door 't zelve, by de Inhaalinge, en voorts, zou geſchieden, werden met de Magiſtraat beraamd, en waren zy in gereedheid toen, op den acht- en- twintigſten van Oogstmaand, die lang gewenschte Dag aanbrak.

Eene Bezending uit de Ridderſchap en Steden van *Overyſſel* ging op de grenzen van dat Gewest zyne Hoogheid, van het *Loo* komende te gemoet, verwelkomde en begeleidde hem tot het grondgebied der Stad *Kam-*

(*) De oprigting van zulk een *Cadetten Corps*, of *Vry Compagnie*, was in *Kampen* geene nieuwigheid. 't Zelfde was geſchied toen WILLEM DE III in den Jaare MD CLXXV, naa het vertrek der *Franſchen*, tot Stadhouder van *Overyſſel* werd ingehuldigd. De Vry Compagnie, ten dien tyde opgerigt, en op 't verzoek van dien Vorst op een vaſten voet gebragt, werd, geduurende deszelfs leeven, in ſtand gehouden; zy nam haare gewoone wagten waar, nevens de andere Burger-Compagnien, en werd niet afgedankt dan naa den dood van dien Vorst, wanneer het Vaandel, door den zelven geſchonken, op het Stadhuis gebragt en bewaard werd.

Kampen, waar eenigen uit de Magiſtraat hem opwagtten, begroetten, en ter Stad inleidden, en de gemelde Vry Compagnie, op het heerlykst uitgedoscht, binnen de Poort ſtondt, om den binnen rydenden Stadhouder Krygseere te bewyzen. Door van Stads wege opgeregte en andere Eerepoorten ging de vorstlyke trein, tot aan het Raadhuis, waar de Burgery in de wapenen geſchaard ſtondt, en voorts onder het geluid van Klokkenſpel en andere Speeltuigen, tot het Huis ten verblyve van zyne Hoogheid geſchikt; in 't welk hy van verſcheide Collegien de begroetingen ontving, om vervolgens, door eene aanzienlyke Bezending afgehaald en ter Staatsvergadering, voorgegaan door het *Cadetten Corps*, begeleid te worden. In dezelve gekomen nam hy Zitting, en werd verwelkomt door den Drost van *Twente*. Daar uit te ruggekomen hadt de Capitein met de Officieren van het *Cadetten Corps* de eer van een afzonderlyk gehoor by zyne Hoogheid, die hun niet alleen minzaam ontving, maar ook verzogt dien nagt, en den volgenden dag, de wagt by zyn Logement te willen houden: dewyl de Grenadiers, aldaar anders de wagt houdende, zouden aftrekken, om 's anderen daags de Wapenoefening te kunnen verrigten: zy volvoerden dit met alle wilvaardigheid. Aan plegtige Maaltyden, en heerlyke Verlichtingen ontbrak het niet: en gaf de ligging der Stad, als mede de lange *Yſſelbrug* gelegenheid om eene eene verlichting éénig in haare ſoort

LXXXIX. BOEK. 1766.

en zeer grootsch te vertoonen. De vlakke en ſtille *Yſel* kaatſte, met eene wondere uitwerking, het licht zagtlyk te rugge, terwyl op 't *Kamper Eiland*, drie hooge pyramiden van brandende pektonnen, door de Huislieden van dit Eiland aangeſtooken, een ontzettend vertoon opleverden. — Op eene groote Vlakte buiten de Stad, de *Greente* geheeten, verrigtte 's anderen daags, een Bataillon Infantery eerst den Wapenhandel voor zyne Hoogheid, en hieldt daar op een Spiegelgevegt. Deeze dag werd voorts in Begroetingen en Affcheidswenſchen geſleeten, en hadt de Heer N. WONNEMAN, Muntmeeſter van *Overyſel*, de eer om den Stadhouder en den Hertog van *Brunswyk* ieder een Gouden Gedenkpenning, tot vereeuwiging deezer gebeurtenisſe geſlaagen, aan te bieden. Het *Cadetten Corps*, 't welk byna zes- en- dertig uuren onder de wapenen geweest was, werd door zyne Hoogheid bedankt, en verſchoond hem 's anderen daags, by zyn vertrek te vergezellen; gelyk hy ook voor alle plegtigheden by het uittrekken bedankte.

Te *Zwolle*.

Te *Zwolle* was alles in gereedheid om zyne Hoogheid, met allen luiſter, te ontvangen. Een Bouwgevaarte, den Tempel der Eendragt verbeeldende, de geheele hoogte en breedte van het Stadhuis beſlaande, ſtak hier boven alles uit; en hadt tot wedergade, agter het Stadhuis, tegen de zogenaamde Raad Toren, eene zeer zinryke Illuminatie, ter hoogte van honderd voeten, in den ſmaak van een Tent vervaardigd.

digd. Den dag in 't ontvangen van Eer- LXXXIX.
betooningen, in Onthaal, en 't bezigtigen BOEK.
der vervaardigde kostbaare Illuminatien ge-
sleeten hebbende, vertrok zyne Hoogheid, 1766.
terwyl de *Zwollenaaren* den avond en nagt zich verlustigden in de Vreugdelichten ter eere van den Vorst, van Stads wege, en door byzondere Persoonen, ontstooken.

Deventer wagtte het bezoek van den Erf- Te *Deventer.*
stadhouder op den tweeden van Herfst-
maand, en werd van 't *Loo* derwaards komende op de Grenzen van *Overyssel*, door de twee oudste Burgemeesteren begroet, reedt de Stad in tusschen de geschaarde Burgerye, en na de Stads weide om de Wapenhandeling der Bezettinge te bezigtigen. Op 't Stadhuis toefde de Magistraat den Stadhouder ten maaltyd, tot de vallende avond het affteeken van een overheerlyk Vuurwerk op den *Brink* begunstigde; onder zyn vertrek werden de Illuminatien door de ganssche Stad aangevangen: en was by deeze gelegenheid de Vreugde van *Deventers* Ingezetenen niet minder, en waren de Eerbewyzingen niet geringer, dan in eenige Stad van ons Vereenigde Gemeenebest, die zyne Hoogheid deezen Zomer met zyn bezoek vereerde (*).

Fries-

(*) Wy hebben van alle die Eer- Vreugdebetooningen, met zo veel verscheidenheids, als ons mogelyk was, eenig verslag willen geeven. De Dagpapieren van dien tyd verleenen omslagtige beschryvingen, en kan men het voornaamste vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 432. 438. 473. 571. 611. 681. 808. 849. 992.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Vreugdebetooningen in de *Oost-* en *West-Indien* over de Meerderjaarigheid van den Prins.

Friesland, als mede *Stad en Lande* mogten den achtſten van Lentemaand vrolyk gedenken; doch moeſten de ſtaatlyke betooning van het deel 't geen zy namen in deeze Gebeurtenisſe dit Jaar uitſtellen: dewyl geen Bezoek van zyne Hoogheid daar toe gelegenheid verſchafte. — In de Volkplantingen van den Staat, waar zodanig iets niet te wagten was, beyverde men zich in het vieren van de Meerderjaarigheid des Erfſtadhouders, ten eigenſten dage. *Batavia*, de Hoofdplaats van *Nederlandsch Indie*, kondigde denzelven aan, door 's morgens het Kanon van alle de Bolwerken, en het geſchut van alle de Schepen op de Reede leggende, te losſen, 't welk men 's avonds, naa dat den ganſchen Dag van de Schepen de Vlaggen en Wimpels gewaayd hadden, herhaalde. De geheele Stad was des nagts geillumineerd; en de Lusttuinen der Vermogendſten praalden met verlichtingen, die een zweem van *Ooſterſche* grootheid hadden; welke zich in Bloeimaand des volgenden Jaars, by de openlyke Voorſtelling van zyne Hoogheid, als *Opper Gouverneur* van *Nederlandsch Indie*, in vollen glans ten toon ſpreidde, met vorstlyke Staatſie ging zulks toe, en het Vreugdefeest hieldt, met alles wat fraay en kostbaar mogt heeten, eenige dagen aan. —— Zeer plegtig geſchiedde, ten dien zelfde dage, de Voorſtelling van zyne Hoogheid in die Waardigheid, te *Souracarta*, eene der Hofplaatzen van den Keizer van *Mataram*, gelegen op *Java's* Noord-

Noord-Oost Kust, waar de *Oost-Indiſche* Maatſchappy een Kantoor en haare Bedienden heeft. De Keizer, deedt door den *Javaanſchen* Secretaris, de Voorſtelling aan zyn Volk bekend maaken, 't welk daar op, naar der *Chineeſen* wyze, vreugde betoonde, terwyl de Vorst, de Vorſtin, en hun Zoon, de Vrolykheden der *Nederlanderen* niet alleen bywoonden; maar 'er werklyk deel in namen. —— Op *Ceilon* deedt men, in Wynmaand diens Jaars, de Voorſtelling met veel plegtigheids (*). — Het handeldryvend Eiland *St. Euſtatius* vierde den achtſten van Lentemaand met alles wat de Geneigdheid voor den Meerderjaarig geworden Vorst aan den dag kon leggen; de Gouverneur ontving de Gelukwenſchingen van de Burgery, van de Capiteins der Schepen, en de Kooplieden; het draagen van Oranje Cocarden en Strikken was zo algemeen dat de Negerſlaaven zelfs 'er zich mede vertoonden (†).

LXXXIX. BOEK. —— 1766.

In *'s Gravenhaage*, het middelpunt der Feeſtvermaaken in onze Vereenigde Gewesten, mogt men nogmaals dit Jaar, in Wynmaand, een verluſtigend deel neemen aan eene Plegtigheid, die wel tot een bepaald Kunstgenootſchap behoorde; maar door een pragtig Vuurwerk aller oogen in de

De Prins tot Opperbeſchermer en Opperdeken van *Pictura* in *'s Gravenhaage* aangeſteld.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1249. Voor 't Jaar 1767, bl. 1460, Voor 't Jaar 1768, bl. 562. 759.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 796.

LXXXIX. BOEK. 1766.

de Hofplaats trok. 't Behaagde zyne Hoogheid het Kunstgenootſchap *Pictura*, 't welk, zints lang eenige Vertrekken boven het Koornhuis, ten gebruike heeft (*) voor de eerſte maal met zyne tegenwoordigheid te vereeren, om als Opperbeſchermer en Opperdeken der Teken Academie ontvangen te worden. De toebereidzelen tot deezen Vierdag waren groot. De Regenten en de Secretaris van het Genootſchap, ontvingen in hunne kamer de Burgemeeſters en Oudburgemeeſters van *'s Gravenhaage*, als gewoone Beſchermers en eerſte Raaden des Genootſchaps, vervolgens de gewoone Raaden en den Advocaat van 't zelve. Deeze Heeren, met den anderen de groote Regeering van die Broederſchap uitmaakende, hadden allen de beeldtenis van *Pictura*, aan een Oranje lind om den hals hangen. Eenige Heeren hielden zich in twee Vertrekken, gereed om zyne Hoogheid, en de gewoone Leden, te ontvangen, welke laatſten allen verſcheenen met het teken van *Pictura* aan een Oranje ſtrik voor de borst. Tot het bywoonen van deeze Plegtigheid waren als Gaſten genoodigd de Prins van *Naſſau Weilburg*, de Hertog van *Bruaswyk*, de Griffiers FAGEL, Vader en Zoon, die 'er kwamen kort vóór dat zyne Hoogheid in ſtaatſie zich derwaard vervoegde, en onder veel eerbetoons binnen

(*) *Tegenwoordige Staat van Holland* VI Deel, bl. 70.

zen tradt. Verwelkomd zynde hing de Jr. FREDERIK HENDRIK Baron van *Wasſenaar*, den Prins het Gouden Orde-teken, of de Beeldtenis van *Pictura* om den hals, waar op hy door dien Heer, en de overigen, als Opperbeſchermer en Opperdeken van de Kunstkamer en Teken-Academie begroet werd. De Prins van *Nasſau Weilburg*, en den Hertog van *Brunswyk*, werden desgelyks het Orde-teken aangeboden. Een pragtige en vorstlyke maaltyd verving deeze plegtige inhuldiging. By het Naageregt deedt de Heer ELLINKHUIZEN, uit naam der Regenten, eene cierlyke aanſpraak, de Kunstmin van zyne Hoogheid in 't algemeen, en zyne zugt voor de Schilderkunst in 't byzonder, in top haalende. Door zyne Hoogheid werden, naa het uitdrinken van den zilver vergulden Beker van *Pictura*, de Hertog van *Brunswyk*, de Prins van *Nasſau Weilburg*, de Griffier FAGEL, en Opperſchenker BIGOT, de Kamerheer Baron *Voigt van Elſpe* en de Edelman Baron van *Heecheren tot Kel*, tot Leden van de Broederſchap ingehuldigd. Een heerlyk Vuurwerk, door zyne Hoogheid zelve aangeſtooken, beſloot dit Feest. Het Gebouw daar toe vervaardigd droeg alleszins de merktekens van het vindingryk vernuft en de bekwaame hand der Leden van de Broederſchappe, die 't zelve geſpitst, en het uiterſte huns Kunstvermogens aangewend hadden om het fraay en op de tydsgelegenheid toepaſſelyk te maaken;

LXXXIX. BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

ken; 't was dien avond, en vervolgens nog ééns, heerlyk verlicht (*).

De Tekenschool te *Amsterdam* bloeit.

Zette de toevoeging van zulke aanzienlyke Leden der Teken-Academie van de Hofplaats luister by; de Tekenschool te *Amsterdam*, die in den Jaare MDCCLVIII, het hoofd, naa eene lange kwyning, weder begon op te beuren, was, op 't einde des verloopen Jaars, door de keuze van bekwaame Bestuurders en Meesters, zo verre gevorderd, dat ze op de gemaakte Schikkingen de goedkeuring der Burgemeesteren verzogten, en bekwamen, mits de Tekenschool bleef onder het opzigt van den Burgemeester JONAS WITSEN, die, door het Genootschap als Hoofdbestuurder verkooren, zich des niet onttrok, maar gunstig die post ter kunstbevordering aanvaardde (†). Van dit alles gaf de Heer CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL, één der Bestuurderen, den Leden kennis. De vlyt der Kunstbeoeffenaaren, uitgelokt door de drie gestelde Eerepryzen, welke 's Jaarlyks stonden uitgedeeld te worden, ontving in Grasmaand deezes Jaars, voor de eerste keer, die Eerbelooning, met veel plegtigheids, by welke uitdeeling de Heer JACOB OTTEN HUSLEY eene gepaste en aanmoedigende Redenvoering hieldt. Behalven den eer-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1172.

(†) WAGENAAR *Besch. van Amsterdam*, VIII Stuk, bl. 770.

eerſten Eerprys droeg de uitmuntende Jongeling JURIAAN ANDRIESSEN een Open Brief weg op pergament geſchreeven, met verlof om dien aan ieder, en overal waarhy het noodig zou oordeelen, en zyne Eer het vorderde, te vertoonen (*). De bloei en aanwasch deezer Kunstſchoole was zo groot dat Burgemeeſters en Theſauriers van *Amſterdam*, als Beſchermers van alle nutte Kunſten en Weetenſchappen, eer dit Jaar ten einde liep, beſlooten, aan de Leden van de Tekenſchool eene Kamer te verleenen in het benedenſte gedeelte van het Stadhuis, in plaatze van het vertrek hun voorheen boven de *Leydſche* Poort toegeſtaan, en tot hier toe gebruikt (†). LXXXIX. BOEK. 1766.

Kunſten en Weetenſchappen gaan als hand aan hand, en Tyden, die de eerſte bevorderen, kweeken ook doorgaans de laatſte. Althans dit Jaar leverde hier van een voorbeeld op, daar in het Letterlievend *Leyden* eene Maatſchappy geboren werd, die niet alleen den opbouw der *Nederlandſche* Taalkunde, Dichtkunst en Welſpreekenheid ten doel hadt; maar ook de Oudheid en Hiſtoriekunde beoogde bevorderlyk te zyn. De bedenking hoe veel invloeds de *Taal* op onze wyze van denken heeft, hoe veel derzelver beſchaaving en uitbreiding toebrengt tot de juiſte

De Maatſchappy der *Nederlandſche Letterkunde* te *Leyden* opgerigt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 367.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 29.

LXXXIX. te vorming, nette onderscheiding en klaare
BOEK. uitdrukking onzer denkbeelden, als mede
——— tot de wezenlyke vermeerdering onzer
1766. Kundigheden; dat de beoefening der Dichtkunst en Welspreekenheid het vernuft aankweekt, dat zy beiden, door de gemoederen aangenaam te beweegen, dezelve te gelyk verleevendigen en verzagten, en zich rechtstreeks den weg tot het menschlyk hart baanen; dat de Oudheidkunde allernoodzaaklykst is tot een recht verstand onzer oude Vaderlandsche Wetten, van welke veele nieuwe Wetten niet zelden licht ontvangen; en dat de grondige Kennis der Historien, onontbeerlyk is voor allen, die zich in Staats- of Stadsbestuur geplaatst vinden, wees de nuttigheid eener Maatschappye, die zich met de beoefening deezer Kunsten en Weetenschappen, met een oog op 't Vaderland geslaagen, zou bezig houden, ten overtuiglykſten aan by allen, die zich dermaate niet ingenomen vonden met een vooroordeel ten aanzien van de Weetenschappen der Ouden en Vroemden, dat zy waanen deeze geene hulde te kunnen doen dan ten koste en met veragting der Vaderlandsche Letterkunde.

Uit geringe beginzelen hadt deeze Maatschappy haaren oorsprong. Een klein Gezelschap van Letterminnaaren te *Leyden*, ten Zinspreuk voerende *Minima crescunt*, was, omtrent tien Jaaren geleden, gewoon ter beoefening der Taal- Dicht- Oudheid- en Historiekunde, zomtyds by een te komen, en noodigde, door

ee-

eenen pryslyken yver voor de fraaye Letteren gedreeven, eenige Beminnaars der Vaderlandſche Letterkunde, waar onder de voornaamſte Leden van twee ſoortgelyke Gezelſchappen, het een te *Hoorn* onder de Zinſpreuk *Magna molimur parvi*, en het ander te *Utrecht*, onder de Zinſpreuk *Dulces ante omnia Muſæ*, Letterkundige Byeenkomſten houdende, om elkanderen de vrugten van hunnen arbeid, ter meerdere uitbreiding, mede te deelen. In eene Vergadering van deeze Kunstgenooten werd het denkbeeld om eene Maatſchappy der *Nederlandſche Letterkunde* op te rigten, gebooren: en waagden zy het, dit, ſchoon van elders niet ondersteund, op eigen koſten, een daadlyk beſtaan te geeven. Het klein getal van Letterminnaaren, waar uit dit gezelſchap, in den beginne, beſtondt, ontdekte dit oogmerk aan anderen, met verzoek om in de volvoering hun de behulpzaame hand te bieden. En, ſchoon zommigen, bevooroordeeld tegen alle nieuwe Onderneemingen, anderen, om den geringen Oorſprong van het Ontwerp, aan eenen gelukkigen uitſlag wanhoopende, hun de verzogte hulp weigerden, ſtelde de gulhartige toetreeding van anderen, met eene zugt om dit Plan tot volkomenheid te brengen bezield, hun in ſtaat om een vry aanzienlyk getal van Leden, in Hooimaand deezes Jaars, by een te roepen, en de eerſte grondſlagen te leggen tot den opbouw eener Maatſchappye, die den naam van MAATSCHAPPY DER NEDERLANDSCHE LET-

LXXXIX BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK.

LETTERKUNDE zou voeren, en welker Zetel te *Leyden* zou gevestigd blyven (*).

1766. Aanvang van het Kunstgenootschap *Kunst wordt door Arbeid verkregen.*

Te dier zelfde Stede nam, in Slachtmaand van 't zelfde Jaar, een ander Kunstgenootschap eenen aanvang, 't welk deels een dergelyk oogmerk hadt; doch zich meer tot de Dichtkunst en Toneel-poëzy bepaalde, en ter Zinspreuk koos KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN (†).

Honderdjaarig Feest in 't Aalmoesniers Huis te *Amsterdam.*

Mogt Kunst- en Letteryver zich over zo veels genooten goeds, en met zulke gunstige vooruitzigten, verheugen, dankbaare Vrolykheid ging ten reie in de *Amstelstad*, wanneer het kinderryk *Aalmoesniers Huis*, plegtige Gedagtenis vierde van de honderste Verjaaring der betrekking diens zo veel bezorgenden Gestigts. Regenten en Re-

(*) Hoe zeer deeze Maatschappy in luister aanwiesch, de bescherming niet alleen der *Leydsche* Regeeringe, maar ook van *Neerlandsch* Erfstadhouder WILLEM DEN V, verkreeg, en eerlang met een Openbrief, door Staaten van *Holland* begunstigd werd, is te zien in de Voorreden der *Werken van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, I en III Deel. Meer staa ook, boven al wat den eersten aanleg betreft, naa D. V. ALPHENS Vervolg op MIERIS *Beschryving van Leyden* Byvoegzel, bl. 1 enz.

(†) In het boven aangehaalde *Byvoegzel* des Heeren VAN ALPHEN bl. 10. word de Herkomst en Voortgang van dit bloeiend Genootschap opgegeeven; dit, en hoe het verder in aanzien is toegenomen vindt men breedvoerig, in de *Voorreden* van het I Deel der Taal- en Dichtlievende Oefeningen van het Genootschap, *Kunst wordt door Arbeid verkregen.*

Regentesſen, met de regeerende Burgemeeſters, woonden deeze Feestviering by; en zaten, naa het onthaal van tusſchen de duizend en elf honderd Kinderen (*) bygewoond te hebben, aan eenen deftigen Maaltyd in 't Regenten vertrek aangerigt, waar elk der Gaſten een Gedenkpenning ontving, op deeze omſtandigheid betrekkelyk, door de Regenten en Regentesſen, op hunne koſten, vervaardigd. Den volgenden Zondag maakten de Stadspredikanten in alle Kerken dankbaar gewag van dit Eeuwgetyde, en werd deeze Weldaad, in de drie Kerken, waar de Kinderen uit dit Huis alle Zondagen hun Godsdienst verrigten, wel diep op 't harte gedrukt (†). LXXXIX. BOEK. 1766.

Twee Branden van meldenswaardig aanbelang wisſelden de Vreugdtooneelen deezes Jaars in tooneelen van Droefheid en kommer af. De eerſte dreigde, op den vyfen- twintigſten van Zomermaand, het groot en welvaarend Dorp *Hilverſum* in 't *Gooiland*, uit zeven honderd en tien Huizen beſtaande, en door elf honderd Huisgezinnen bewoond, geheel in de aſſche te leggen. Te midden van het Dorp ontſtondt dit verwoeſtend vuur ten huize eens *Joodſchen* Vleeschhouwers, omtrent den middag. De vlammen ſloegen, door een ſterken Ooſten wind gedreeven, ſchielyk tot Zwaare Brand te *Hilverſum*.

(*) WAGENAAR *Beſch. van Amſterdam* VIII Stuk, bl. 382.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 10.

LXXXIX. BOEK. 1766.

tot de andere Huizen over, zo dat de Brand op veele plaatzen als te gelyk uitborst. De afgebrande Huizen op derzelver puinhoopen nederſtortende, ſcheenen nieuwe vuurkolken te openen, die door den wind aangeblaazen, allerwegen verderf dreigden, en aanbragten.

Alles wat dienst kon doen was in de weer; maar wat vermogten de zwakke poogingen dier verlegene helperen, onder zulk een algemeenen Brand in Rieten Daken, by een onvermydelyk gebrek aan Water, op eene plaats, waar geen Gragten zyn, en reeds veele Pompen waren afgebrand. Zy deeden ondertuſchen alles wat zy, in deeze algemeene verwarring, doen konden, om den Brand te bluſſen, of het voortſlaan te ſtuiten, terwyl anderen bezig waren om hunne Goederen, zo zy meenden, veilig te bergen in Huizen, welke, ſchoon op een verren afſtand van de brandende, en van ſteen opgehaald, een oogenblik daar naa, op 't onverwagtst, in vlam ſtonden, en met alles, wat 'er in was, verteerden. Dit was het noodlottig gevolg van het brandend Dakriet, van 't eene Huis op 't ander overwaaijende. Zulks vermeerderde de vrees van de Zieken door de doodlyke vlammen te zien verteeren; en verdubbelde de beweeging om de tilbaare Have heen en weder te voeren, na eene plaats, waar men ze 't eene oogenblik veilig en het volgende in gevaar keurde. De verwarring groeide aan, en byſtere wanhoop klom ten hoogſten top.

Men

Men werd eindelyk te raade de Zieken, de Kraamvrouwen, de Stokouden en Kinderen, na 't open veld te brengen. LXXXII. BOEK.

De Kerktooren, reeds vroeg in brand geraakt, ſtortte ondertusſchen, met een yſſelyk geweld, neder, vermeerderde de verſlaagenheid en 't gejammer van groot en klein. De Kerk, op een vry grooten afſtand van het Huis waar dit leed begon, was ter bergplaats van veele Goederen gebruikt; doch ſtondt eerlang in ligterlaaije vlam, welke in dit ſchoon Gebouw zulk een geweld baarde, dat niet alleen de geborgen Goederen daar aan ten prooije wierden; maar dat zelfs de Grafzerken borſten, en de Beenderen der Lyken den volgenden morgen nog even heftig brandden, tot ze tot asche verteert waren. — Verſcheide Menſchen werden, terwyl zy edelmoedigen byſtand beweezen, verzeerd en gekwetst. Eene blinde Vronw kwam deerlyk in 't midden der vlammen om; een onheil te deerlyker voor haaren Egtgenoot, terwyl hy haar uit een Huis, dat tegen verwagting geſpaard bleef, hadt overgebragt in 't geen waar zy, ondanks zyn yverig poogen om haar met het dreigendst leevensgevaar te redden, met een Kind dat ſchriklyk einde vondt. 1766.

In zo veel leeds eindigde de Dag, en ſchoon de Vlammen, met het vallen van den Avond, op de meeſte plaatzen, verwonnen waren, deeden de nog van tyd tot tyd opblaakende, het ergſte dugten, dat

LXXXIX. BOEK. 1766.

ook het gevolg zou geweest hebben, indien de Wind na 't Weſten geſchooten was en met dezelfde kragt hadt blyven aanhouden. Dan ſchoon men voor dat leed bewaard bleef, bragt de aankomende Nagt onvermydbaare elenden voort voor de Ongelukkigen, die, van Huis en Have beroofd, en geen hulp by Vrienden en Maagen kunnende vinden, als welken zelven of in de uiterſte rouwe gedompeld, of door de grootſte verlegenheid benard waren, door het open veld troostloos omzworven, aan de knaagendſte droefheid, zo niet aan byſtere wanhoop overgegeeven, te midden van de uitgebragte Kranken, even bevallene Vrouwen, Zuigelingen, Grysaarts, alle voorwerpen wier hulplooze ſtaat de akeligheid vermeerderde in 't oog der berooiden, die uit hun welvaard geſchopt, Kleederen, Voedzel en Dekzel misten. De Dorpleeraar, wiens Huis verbrand was en zich ten nauwen noode met zyne Huisvrouw uit de vlammen gered hadt, wel verre van troost aan de Gemeente te kunnen geeven, behoefde deeze balzem der Ongelukkigen. De Geneesheeren der Plaats waren, in den algemeenen ramp ingewikkeld, buiten ſtaat om den Zieken en Kranken den noodigen byſtand te bieden. De Huizen en Ovens der Bakkers vernield deeden het deezen onmogelyk worden om den Hongerigen brood te verſchaffen, en andere Eetwaaren vondt men niet voor handen.

Wan-

Wanneer de eerſte verwarring over was ruimden de Dorpgenooten, van't woedende Vuur vry gebleeven, een gedeelte hunner Huizen en Schuuren in, namen 'er tien, twintig, en meer, op. De Menſchlykheid zegepraalde over Gezindheidsyver *Roomſchen* en *Onroomſchen* beſchouwden elkander niet anders dan als *Chriſtenen* en *Medeburgers*. Ontoereikend was hun Mededoogen om in alle, om zelfs in de dringendſte behoeften te voorzien. — Welhaast kwam 'er byſtand uit het nabuurig *'s Graveland*, waar de Bezitters der Buitenplaatzen van dit bekoorelyk Dorp, grootlyks deel namen in dien ramp en dagelyks een wagen met Brood derwaards zonden; Mevrouw BIKKER wordt geroemd als die het eerſte voorbeeld van dit Liefdewerk gaf. Andere noodwendigheden werden welhaast van elders aangevoerd.

1766. Redding dier ongelukkigen.

Dan dit reikte niet toe tot een eenigzins duurzaamen byſtand der Bewoonderen van twee honderd en drie afgebrande Huizen; welker ſchade men op één Millioen begrootte: dewyl de meeſte Fabrieken van Lakens, Baaien, en Streepten, in dit Dorp menigvuldig, geheel verdelgd waren; en zou dit verlies nog grooter geweest zyn, indien men geene byzondere en welgelukte zorg voor de Werkſtoffen gedraagen en een groot gedeelte daar van behouden hadt.

De Regenten en Armbezorgers van het Dorp lieten by eene ſchriftlyke en aangeſlaage Beede weeten, waar men, tot

LXXXIX. BOEK. 1766.

Leevensonderhoud en Lyfsdekking van veele honderden Menſchen zyne Liefdegaven kon beſteeden, verzekerd van eene evenmaatige uitdeeling. Schoon dit geene geringe baate aanbragt, vonden Regeerders van *Hilverſum*, om tot herſtel der geknakte welvaard te komen, het noodig Staaten van *Holland* aan te gaan met een verzoek tot de Vryheid om zich te mogen vervoegen by Burgemeeſteren en Regeerderen van zodanige Steden en Plaatſen, waar zy oordeelden met vrugt aanzoek tot het verrigten eener Inzameling te kunnen doen; 't welk werd ingewilligd onder zekere bepaalingen om de Penningen ten meeſten nutte der Ongelukkigen te beſteeden. Ook verwierven zy, op hun verzoek, verſcheide Gunstbetooningen, Kwytſcheldingen, en Ontlastingen, voor zekeren tyd van 's Lands wege, om Kerk, Paſtory en School te herbouwen, en weder in voorigen bloei te geraaken (*).

Deerlyke Brand te *Leyden*.

Kleinder van begrip, minder in ſchade; doch deerlyker in het omkomen van Menſchen, was eene tweede Brand, dien wy meldenswaardig keurden. Deeze viel voor te *Leyden* in den nacht tuſſchen den tweeden en derden van Wynmaand. In een Huis by de *Vischbrug* ontſtaan, ſtak dezel-

(*) *Brief van een Ooggetuigen, den Schryver van den Philoſoph toegezonden,* Zie het I Deel van dit Zedeſchrift bl. 209. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 567. 675. *Reſol. van Holl.* 2. 4 July en 7 Nov. 1766. 30 July 1767.

zelve drie nevensſtaande Huizen aan, die het zelfde onheil ondergingen. Het holst van den Nacht, de ongereedheid der Brandſpuiten, de Brandſtoffen met welke deeze Huizen opgevuld waren, het digte verband waar in ze ſtonden, liep alles zamen om deezen Brand zo breed te doen uitſlaan, zich toorenshoogte in de lugt te verheffen, en een allervreeslykst gezigt te verwekken; 't geen egter min aandoenlyk was voor de Aanſchouwers dan het yſelyk geſchreeuw en gekerm der Ongelukkigen, die in het Huis, waar uit de Brand ontſtondt, omkwamen. Hun aanhoudend roepen om Hulp kon niet baaten: geene middelen konden die toebrengen. Alles liep zamen om dit akelig te maaken. De Bewoonder was met zyne Vrouw, door een Kelderdeur, het brandend Huis ontvlugt; doch het gejammer van vier zyner Kinderen hoorende, door die zelfde deur weder na binnen gekeerd, om, indien mogelyk, zyn Kroost te redden; dan de Muur inſtortende verſparde den weg langs welken hy met zyne twee Dogters meende te ontkomen, en verbrandde hy nevens haar op de Kelder trappen. Twee zyner Zoonen hadden de wyk na boven genomen, en, door doodlyken angst gedreeven, beſlooten, ſchoon onvoorzien van touw, of eenig ander gereedſchap, van de vorst langs de muur zich te laaten afzakken. De oudſte hielp daar toe den jongſten Broeder; doch beiden op den Vorsttop komende, geraakte de oudſte overwigtig:

LXXXIX. BOEK. 1766.

dewyl hy zyn Broeder by de hand hadt, en vondt zich toen genoodzaakt hem los te laaten, die in den vuurgloed nederſtortende, in 't lot van Vader en Zuſters deelde; terwyl de Oudſte, met het uiterſte leevensgevaar, langs de muur afzakte, en behouden bleef. Ten nauwen noode onttoogen zich de overige Bewoonders en Huisgenooten aan den Brand, eene Dienſtmaagd met een Kind, nog in ſlaap toen de vlam hunne Kamer aantaſtte, zouden geſtikt geweest zyn, indien de deur niet gelukkig hadt opengeſtaan. Het keeren van den Wind, terwyl de Brand woedde, wendde het dreigend gevaar af van de aangelegene agterhuizen, meest met brandvoedende ſtoffen opgevuld, en daar onder eenige vaatjes Buskruid. Uit het eene Huis was niets, uit de twee andere eenig goederen geborgen, de Bewooneresſe van het vierde hadt het meeſte behouden.

De Weduw, die Goed en Bloed verlooren hadt, en twee haarer Gebuuren, die meest van alles beroofd waren, vervoegden zich by de Regeering, met ootmoedig verzoek, dat 'er in de Stad eene algemeene Inzameling, ten hunnen behoeve, mogt geſchieden; die dit gereedlyk inwilligden, en de vierde lotgenoot deeden aanbieden of zy deel wilde hebben aan de ingezamelde Penningen; doch deeze Weduwe van GYSBERT WALLER, wier naam verdient gemeld te worden, bedankte beleefd en edelmoedig voor dit aanbod, en verzogt, in tegendeel, wel ernſtig dat

men

men het Huis, waar in zy haar Winkel zou doen, terwyl haar Huis weder werd opgebouwd, by de Inzameling niet mogt voorby gaan. De Inzameling geſchiedde naa voorafgedaane Bekendmaaking ſtaatlyk door die van den Geregte, Vroedſchappen, Veertigen, Kerkendienaaren, Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders de Meeſters van de Huis-Armen, en bedroeg de ſom van veertien duizend negen honderd zeven- en-vyftig Guldens (*). LXXXIX. BOEK. 1766.

De Grensſcheidingen tusſchen *Gelderland* en *Munſter* bepaald.

Over de Grensſcheidingen van *Gelderland* en het Hoogſtift *Munſter* waren, in de voorgaande Eeuwe, eenige ſchikkingen by voorraad gemaakt, en de hervatte Onderhandelingen in het negen- en- twintigſte Jaar deezer Eeuwe vrugtloos afgeloopen. Men werd te raade dit te hervatten en benoemde in 't Jaar MDCCLXV van wederzyden Gelaſtigden om dit werk, op nieuw te onderneemen, die 't zelve met zo gelukkig een uitſlag volvoerden, dat men, in Wynmaand, de Grensſcheidingen volſtrekt bepaalde, en overeenkwam, om, tot wegneeminge van alle onzekerheden, en voorkoming van verdere onluſten, die ſcheidingen door ſteenen paalen af te perken. By het daadlyk zetten deezer Scheidpaalen in den Jaare MDCCLXVI kreeg al-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1050. Deeze droeve Gebeurtenis is vereeuwigd door vier Afbeeldingen; met eene daar by gevoegde Beſchryving van dit Ongeluk te *Leyden* by C. VAN HOGEVEEN Junior.

LXXXIX. BOEK. 1766.

alles de behoorelyke bekragtiging, en verëffende men een toen nog hangend Geſchil over zeker regt van Weide, *Koppelweide* of *Compaſcum* genoemd, waar uit niet zelden hooggaande onaangenaamheden tusſchen de Ingezetenen van wederzydſche Landen reezen. De *Gelderſche* Gelaſtigden lagen, ten beſluite van dit alles, een bezoek af, by den Keurvorst van *Keulen*, die ook tevens Biſchop van *Munſter* was, en zich toen te *Ahaus* bevondt, die hun minzaam met groote eerbetooning, ontving en pragtig ter middagmaal onthaalde (*).

Geſchil in *Friesland* tusſchen het Hof en de Staaten ten voordeele van de laatſten door zyne Hoogheid beſlist.

Reeds in den Jaare MDCCLXI hadden verregaande moedwilligheden eeniger Jongelingen, Leden van de Hooge School te *Franeker* aanleiding gegeeven, dat het Hof den Procureur Generaal gelastte, tegen drie der ſchuldigſten in Regten te handelen, en dus de zaak der Academiſche Vierſchaar te onttrekken. De Senaat zyn Regtsdwang verkort agtende, beklaagde zich, over het gedrag van den Hove, zo in dit als in andere gevallen, ten zynen opzigte gehouden, by de Curatoren, die dit Beklag, vergezeld van een Vertoog by Gedeputeerde Staaten inleverden, met bede dat de Voorregten der Hooge Schoole mogten gehandhaafd worden; 't welk aanleiding gaf tot onderhandelingen tusſchen Gelaſtigden uit Gedeputeerde Staaten en uit den Hove; waar

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 14.

waar in zy het niet eens konden worden. Het Hof ſtelde den Staaten een Betoogſchrift ter hand, Gedeputeerde Staaten bleeven niet in gebreke om 'er op te antwoorden, en te verſtaan te geeven, dat het Hof, zints een geruimen tyd, getragt hebbende zyn Regtsgebied verder uit te ſtrekken, en voornaamlyk zich in te mengen in zaaken het Collegie behoorende, ſchoon 't zelve daar over het ongenoegen van den Souverain te meermaalen hadt moeten ondervinden, nu ook den Academiſchen Senaat beſprongen hadt, en aan 't Collegie het wettig Regt omtrent de zorg en 't beſtuur, aan 't zelve toevertrouwd, zogt te ontwringen. De gevoelens der Staaten verdeeld zynde bleef deeze zaak ſleepende en onbeſlist tot de Meerderjaarigheid van den Erfſtadhouder, wien men, als *Curator Magnificentiſſimus*, dezelve ter beſlisſing opdroeg. Deeze deedt uitſpraak, dat de zaak zou gelaaten worden aan den Academiſchen Senaat, en gelastte het Hof zich daar in niet verder te mengen; die ook ieder der Studenten in eene Geldboete verwees. Zyne Hoogheid gaf wyders te kennen, dat, indien 'er, in 't vervolg, nieuwe Verſchillen van dien aart mogten ontſtaan, hy, als hun Ed. Mogenden zulks goedvonden, zich der beſlisſinge in zulke onverhoopte gevallen, niet zou onttrekken. LXXXIX. BOEK. 1766.

Schoon de Staaten dit Beſluit goedkeurden, oordeelde het Hof gegronde reden te hebben om zich daar over te beklaagen,

en

XXXIX. BOEK. 1766.

en de bezwaaren deswegen zyne Hoogheid onder 't oog te brengen, gelyk zy deeden by eenen breedſpraakigen Brieve. Het Antwoord behelsde de bevreemding van zyne Hoogheid over dit ſchryven; en dat hy, volgens verzoek, de zaak beſlist hebbende, zo als hij ten meeſten nutte van den Lande meende te behooren, zich gaarne buiten de noodzaaklykheid gezien hadt om den Hove te moeten voorhouden „ dat, „ zo lang als Onderwerping aan de Uit„ ſpraake der Heeren Stadhouderen in den „ tyd, het bekwaamſte en toereikendſte „ middel tot Vereeniging der verſchillende „ gevoelens, en tot wegneeming van Ver„ ſchillen en Oneenigheden zyn zou, en „ zo lang het Reglement Reformatoir op „ de Regeering van één- en- twintig De„ cember MDCCXLVIII, de onwrikbaa„ re grondſlagen van zyn erflyk Regt en „ Gezag in *Friesland* zou uitleveren; het „ zo lang eene ontegenzeggelyke waarheid „ zou zyn en blyven, dat de *verbindende* „ kragt en *legislative* uitwerking van zyne „ Deciſiën en Uitſpraaken by niemand min„ der dan bij de Raaden van een Hof van „ Juſtitie, aan welkes Hoofd hy geplaatst „ was, in twyfel moest getrokken wor„ den." — Te minder betuigde hy verwagt te hebben een aandrang van het Hof op eene intrekking van zyne Uitſpraak: dewyl 'er in dien Brief geen nieuwe redenen daar tegen waren aangevoerd; waar om hy zich aan de ééns gegeevene Uitſpraak hieldt, ter overboodige opheldering

het

het Hof verwittigende „ dat aan den Aca- LXXXIX
„ demiſchen Senaat van 's Lands Univerſi- BOEK.
„ teit, ook in het Crimineele, eenige meer- ——
„ dere Jurisdictie, dan wel aan de Neder- 1766.
„ regters in de Steden en Landen, moest
„ worden toegekend."

Het Hof, in aanmerking neemende, dat het Staatsbeſluit, by 't welke de Uitſpraak van den Stadhouder bevestigd was, niet alleen eene Beſlisſing van de Zaak in geſchil; doch ook een Reglement voor het toekomende inhieldt, waar door het Regtsgebied van 't Hof voor altoos verminderd, en dat van den Senaat boven de aloude Vastſtellingen uitgebreid werdt, oordeelde zich verpligt deswegen een nader Vertoog by de Staaten te moeten doen, gelyk zy dit in Sprokkelmaand des Jaars MDCCLXVII, overleverden. De Staaten meenden een middelweg in te ſlaan, met het Geval, waar over zy in gevolge der Uitſpraake van zyne Hoogheid, beſlooten hadden, alleszins te laaten als zynde dit vonnis op eene wettige wyze geveld, —— doch verklaarden van gevoelen te weezen, dat, voor het toekomende, het Beſluit in den Jaare MDCCXVII omtrent de Academiſche Jurisdictie genomen, in volkomen kragt dienде te blyven, en de grondſlag, op welken de voorkomende gevallen moeſten worden beſlist.

Welhaast werd zyne Hoogheid van ter zyde onderregt, dat de Staaten, by het ontvangen zyner Uitſpraak, zich daar mede wel vereénigd; maar op een Vertoog door

LXXXIX. BOEK. 1766.

door het Hof ingeleverd, ook van zich verkreegen hadden, om de Voorziening voor het toekomende in een gewigtig gedeelte te vernietigen, en door het inroepen van een door hem in dit geval, gewraakt Staatsbesluit, de Uitspraak, zo niet voor 't geheel, althans met betrekking tot een voornaam gedeelte, buiten kragt te stellen. Dit wekte 's Vorsten misnoegen, die by eenen Brieve antwoord verzogt op twee vraagen den Staaten van *Friesland* voorgehouden „ of zy van gevoelen waren, dat „ het Besluit van den Jaare MDCCXVII, „ tot een Regel en Rigtsnoer, in de behandelinge van zaaken en geschillen tusschen het Hof en den Senaat zou moeten strekken? - Maar voor al, of het hun „ ernst ware, om een Besluit, in 't gemelde Jaar genomen, en dat dus den „ oorsprong verschuldigd was aan de omstandigheden van die tyden, waar in de „ Stadhouderlyke Waardigheid over *Friesland* beroofd en ontbloot was *van de genoegzaame Authoriteit om de Regeering in haare wettige Constitutie te bewaaren*, — „ een Besluit, waarby aan den Hove Provinciaal, met opzigte tot *twyfelagtige* gevallen, de volkomene beschikking op de „ Uitlevering en te Regtstelling der Overtreederen wordt toegekend, tegen zyn „ Regt van *Cognitie* en *Decisie* te doen gelden?" —— Het antwoord op die vraagen was, gelyk men ligt kon denken, de Intrekking van het Besluit op 't Vertoog des Hofs genomen, en het volharden by het Staats-

Staatsbesluit des voorgaanden Jaars. —— Zyne Hoogheid kreeg hier van kennis en betuigde zyn genoegen over den uitslag der zaake, die aan zyne hoop, en verwagting voldeedt (*). LXXXIX. BOEK. —— 1766.

De Magistraat der Stad *Harlingen* vondt zich, zedert het Jaar MDCCLXII, ingewikkeld in geschil met Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, over 't gebruik der Stads gragten om 'er Hout in te leggen om tot verkoop gevoerd te worden onder het Regtsgebied der Grietenye *Barradeel*, 't welk dezelve onder zekere Geldboete, verboodt. De daar in belang hebbende vervoegden zich by Gedeputeerde Staaten, die de Magistraat bevel gaven, hun ongemoeid te laaten, onder bedreiging eener Geldboete, in gevalle zy anders handelden. Zy beklaagden zich, ten deezen Jaare, by den Meerderjaarigen Stadhouder over deezen indragt op hun wettig gezag, verzoekende dat het Besluit tegen hun genomen mogt werden ingetrokken. Zyne Hoogheid handhaaft de Magistraat te *Harlingen* tegen een Besluit van Gedeputeerde Staaten.

Zyne Hoogheid verzogt de Overzending van Stukken, en Opening van zaaken by de Gedeputeerde Staaten. De Overlevering der Stukken was zeer onvolkomen, en de gevraagde Opening kon niet wel gegeven worden: dewyl meest alle Leden, die over deeze zaak geoordeeld hadden, reeds afscheid van het Collegie hadden genomen en hun-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 594. Voor 't Jaar 1767. bl. 909–958.

LXXXIX. BOEK. 1766.

hunne Zitting in 't zelve geëindigd was. Uit de traaglyk ontvangene beſcheiden oordeelde zyne Hoogheid in Sprokkelmaand des volgenden Jaars, het daar voor te moeten houden „ dat de Heeren Gedeputeerden, door 't verleenen van het Strafdreigend Verbod, zich *ten dien tyde* even „ dat zelfde Regt hadden aangemaatigd, en „ daadlyk uitgeoefend, 't welk door den „ Hove Provinciaal, in *politique* en *domeſtique zaaken*, voorheen te meermaalen was „ geuſurpeerd, dan tegen welke onderneemingen van den Hove, door eene uitdruklyke Landswet in *Friesland*, tot „ handhaaving van het *Politicq* Gezag van „ de Magiſtraaten in de Steden en Diſtricten op 't kragtdaadigst was voorzien. — „ Hadt de Magiſtraat van *Harlingen* zich, „ geduurende zyne Minderjaarigheid, beroofd gevonden om een voegelyk herſtel „ haarer bezwaaren te erlangen, het Regt „ en de Magt thans erflyk op hem gekomen, om de Regeering van *Friesland by derzelver wettige Conſtitutie te bewaaren*, „ en kennis te neemen en beſlisſende uitſpraak te doen in gevallen van Oneenigheid, gaf hem overvloedige en alleszins „ gewigtige redenen en beweegmiddelen „ aan de hand, die Hem niet toelieten „ onverſchillig te zyn omtrent zodanige „ Gebeurtenisſen, welke, afwykende van „ de wettige Conſtitutie der Regeeringe, „ en derzelver beſtaan alleen aan zyne Minderjaarigheid verſchuldigd waren, geenzins tot een Model van navolging moes-

„ ten

„ ten verſtrekken; maar als nu veel eer, LXXXIX.
„ door een gepast gebruik van zyn Gezag, BOEK.
„ herſteld en verbeterd behoorden te wor- 1766.
„ den."

Naardemaal den Stadhouder nergens gebleeken was, dat Gedeputeerde Staaten ooit het Regt bekomen hadden van eene Hoogere Kennisneeming wegens *Domeſtique Stedelyke* zaaken, waar van het Hof zo duidlyken last hadt zich te onthouden, bragt hy deeze zaak ter tafel van Staaten van *Friesland*, met verzoek dat Gedeputeerde Staaten zouden gelast worden het Stuk tegen de Magiſtraat van *Harlingen* weder in te trekken: ten waare zy meenden gegronde reden te hebben, om deezen zulk eene Oppermagt in het Huishoudelyke van Stedelyke zaaken toe te kennen. — De Staaten vonden zich, gelyk zy by wederſchryven betuigden, niet weinig verlegen, over het gedaane verzoek, aan den eenen kant wilden zy gaarne voldoen aan de begeerte en de aanbeveeling van zyne Hoogheid; doch vermeenden, aan den anderen kant, niet bevoegd te weezen om hunne Magt, als Staaten en Reprefentanten van den Souverain, te gebruiken, tot het veranderen of vernietigen van eene Beſtelling, door het Collegie, deels voor eenige Jaaren, verleend, dewyl zulks ſtreedt met de heilzaame Grondwetten, en het beſtendig nog in kragt zynde Gebruik, dat wie zich, wegens Bepaalingen van het Collegie, bezwaard vondt, daar van, binnen tien dagen moest beroepen en dit voegt-

LEKKIX. BOEK. 1766.

zetten; eene zaak door de *Harlinger* Magiſtraat niet gedaan: weshalven die Beſtelling begroeid was en door de Staaten niet kon vernietigd worden. Dit tegenſpartelen om in de beſlisſinge mede te werken bleek geheel ydel te weezen. In eenen Brieve van den Stadhouder aan de Magiſtraat van *Harlingen*, waar in hy de gemaakte uitvlugten wederſpreekt en zich op het hem toegekende Regt van Beſlisſing beroept, gelastte hy dezelve 't Verbod, wegens 't leggen van Hout in de Stadsgragten, te vernieuwen zonder zich daar van, door eenige Bevelen, verbiedende Beſtellingen, of anderzins, te laaten aftrekken. Met dank werd deeze last door de Magiſtraat ontvangen en uitgevoerd (*).

Doet zulks ook de Magiſtraat van *Sneek.*

Op dezelfde wijze ging zyne Hoogheid te werk in een geval te *Sneek*, waar de Magiſtraat zich, zints den Jaare MDCCLX verkort oordeelde in de aanſtelling van den Ontvanger der Eigenerfde Staats Floreen te dier Stede. Men hadt naamlyk eene Zamenroeping der Eigenaaren van de Floreenpligtige Landen van de Magiſtraat gevorderd, om eenen nieuwen Ontvanger te benoemen; deeze oordeelde dat de Begeeving van dit Ampt haar toekwam, en beklaagde zich over dien eisch by Gedeputeerde Staaten. Wel verre van 't gewenschte gehoor te verwerven, werd zy gelast die Zamenroeping binnen acht dagen te doen.

(*) *N. Nederl. Jaarb. 1767.* bl. 959.

doen. Zy beriepen zich op de Staaten van *Friesland*; doch werden afgeweezen met het kort beſcheid „ dat in deezen niet ge„ treeden kon worden." Waar op zy zich genoodzaakt vonden tot die Zamenroeping, by welke, ſchoon onder tegenbetuiginge als eene ongehoorde nieuwigheid, die Stemming ondernomen, en uitgebragt werd op eene wyze, in twee voornaame opzigten ſtrydig met 's Lands Wetten: dewyl 'er zodanigen ſtemden, die daar toe niet geregtigd waren, en de geſtemde onbevoegd was, uit hoofde zyner Gezindheid, onder de *Doopsgezinden* behoorende, tot de waarneeming van dit Ampt. De Magiſtraat van *Sneek* hadt deezen Ontvanger moeten aanneemen, en in zyn post laaten blyven; doch vervoegde zich, het voetſpoor der *Harlingſche* betreedende, met het afloopen deezes Jaars, by den nu Meerderjaarigen Stadhouder, met verzoek dat het Gewysde der Gedeputeerde Staaten, met den aankleeve van dien, mogt vernietigd worden. LXXXIX. BOEK. 1766.

Zyne Hoogheid verzogt aan Gedeputeerde Staaten een omſtandig verſlag van den ganſchen toedragt der zaake, te kennen geevende niet te kunnen verwagten, dat zy zich aan 't geeven der vereischte openinge zouden onttrekken door het bybrengen der veranderingen in de Zitting der Leden zints den Jaare MDCCLX voorgevallen: by ontſtentenisſe van zulk eene volledige openinge zou hy het daar voor moeten houden, dat hun Ed. Mogenden

LXXXIX. BOEK. 1766. in 't bewyzen van de dugtigheid en gegrondheid der genomene Besluiten, te kort schooten, en zich ten overvloede gewettigd oordeelen, om over de zaak van *Sneek* en *Harlingen* (*) zonder eenig verder verwyl, zodanige beslelling te maaken, als hy oordeelde met de oorspronglyke en wettige Regeerings gesteltenisse overeen te komen. —— Geen volledig verslag moesten de Gedeputeerde Staaten erkennen te kunnen opleveren; doch gaven zyne Hoogheid, dit vermeldende, in bedenking, „of „ het hun wel geoorlofd was over eene „ questie, reeds in kragt van een gewysde „ overgegaan, op nieuw, te delibereeren; „ dan of hun de magt geschapen was „ om het verband, dat uit hoofde van „ eene Resolutie van den twaalfden May „ MDLXXXIX, op het Collegie lag, te „ ontduiken (†)." Zy voegden 'er by, dat het Hoofdverschil hun zodanig voorkwam, dat zy, waren zy ten dien tyde 'er als Regters over geroepen geweest, ook eene andere uitspraak zouden gedaan hebben; dewyl zy meenden, dat de Regten van de Stad *Sneek*, door de verleende Vaststelling geen-

(*) Deeze Brief was den 2 van Jan. 1767 geschreeven toen de zaak van *Harlingen* nog niet was afgedaan.

(†) By deeze Resolutie verbieden de Staaten hunne Gedeputeerden, in geenerlei wyze te retracteeren, of te veranderen, 't geen by derzelver Voorzaaten in Officie, ééns gedisponeerd, geappointeerd of geordonneerd is.

geenzins gehandhaafd, doch zigtbaar verkort waren, 't welk zy erkenden mede plaats te vinden ten aanziene van het geval der Stad *Harlingen*. LXXXIX. BOEK. 1766.

Het wederschryven van zyne Hoogheid aan Staaten van *Friesland* hieldt in, dat hy de Stad *Sneek* in haar wettig Regt verkort oordeelde, het gehouden gedrag van Gedeputeerde Staaten, als eene nieuwigheid wraakte, en uit kragte van de aan hem Erflyk opgedraagen Magt en Gezag, het noodig keurde hun te verzoeken, dat Collegie te gelaften, het bewuste Stuk in te trekken, in 't zelve met den aankleeve van dien, buiten werking te ftellen; met verderen last om zich voortaan zorgvuldig te onthouden van alles, waar door aan de Regten in de Steden en aan de Grondwetten van den Lande, eenig nadeel kon worden toegebragt. —— Staaten van *Friesland* hoe zeer geneegen om gehoor te leenen aan de verzoeken van den Stadhouder, vreesden, gelyk zy, in hun antwoord te kennen gaven, dat het geval in geschil tusschen de Magistraat der Stad *Sneek* en de Floreenpligtige Eigenaaren, niet in alle deszelfs omftandigheden was voorgefteld, en geene genoegzaame Opening gegeeven van de oude Bepaalingen in deezen, volgens welken, die Eigenaars beweezen, altoos en van onheuglyke tyden af, eene byzondere beftuuring over de *Floreenen* ten hunnen laste komende gehad te hebben, zonder dat de Magiftraat zich daar mede bemoeide; eene openlyke erkentenisse daar van, in den

LXXXIX. BOEK. 1766.

Jaare MDCCXIV gedaan, tot ſtaaving by-brengende. Hier op waren Gedeputeerden in den Jaare MDCCLX te werk gegaan; en hadt de Magiſtraat van *Sneek*, indien zy zich door die uitſpraak bezwaard geoordeeld hadt, binnen tien dagen zich daar van moeten beroepen, 't welk niet geſchied was: waarom Staaten van *Friesland* zich niet bevoegd oordeelden tot het veranderen of vernietigen van het geweezene door hunne Gedeputeerden: dewyl zulks zou aanloopen tegen de heilzaame Grondwetten van hun Gewest: waarom zy den Prins verzogten, hun in deezen te verontſchuldigen, en het niet aan *onwil*, maar aan *onbevoegdheid* toe te ſchryven, dat zy aan deszelfs verzoek niet konden voldoen.

De Magiſtraat van *Sneek* ontving daar op een Brief van den Stadhouder, ingerigt om de Wettigheid haars beklags te erkennen; de ingeleverde zwaarigheden der Staaten te wederleggen, en de ongegrondheid aan te toonen van de jongst bygebragte Bekentenisſe, als een doorſlaand Bewys tegen de Magiſtraat aangevoerd, en teffens den aangeſtelden Ontvanger, als onwettig benoemd, en in zich zelven onbevoegd, terſtond van zyn Ampt te ontzetten, en een ander in diens plaatze te ſtellen: gelyk zy onmiddelyk deeden, en des den Stadhouder kundſchap lieten toekomen. —— Zyne Hoogheid verwylde niet aan de Gedeputeerde Staaten te ſchryven, dat de uitſlag van verſcheide gewigtige Raadpleegingen op den laatst afgeloopen Landdag, en wel inzonder-

derheid de twee Antwoorden op zyne Brieven, raakende de klagten der Magiſtraaten van *Harlingen* en *Sneek*, voor hem het tydſtip werklyk daar geſteld hadden, waar in hy, hoe ongaarne ook, zo ter handhaaving van de wettige Conſtitutie der Regeeringe, als van de hooge Voorregten aan het Erfſtadhouderlyk Gezag wettig verknogt, zich genoodzaakt hadt gevonden om, op de klagten dier Steden, zodanige Voorzieningen te doen als de Brieven aan dezelve geſchreeven uitweezen (*). LXXXIX. BOEK. 1766.

Voorſtel van de Meerderheid des Kwartiers van *Oofter-go*.

Ter Staatsvergaderinge raadpleegde men over den ingekomen Brief, en bragt de Meerderheid des Kwartiers van *Oofter-go*, in 't midden, „ dat zy, over de *Sneeker* „ *Hiſtorie*, wegens het Ontvang der Flo- „ reenpligtige Eigenaars buiten *Sneek* als „ nog volhardden by hun Advis, op den „ voorgaanden grooten Landdag gegee- „ ven:" 'er by voegende, „ en vermits „ de Wettige Regten en de Souverainiteit „ van het Land, den Volke toebehooren- „ de, gelyk ook de Wettige Regten van „ zyne Doorlugtigſte Hoogheid, aan de „ Volmagten ten Landsdage, door Jaar- „ lykſche Procuratien, worden aanbevolen „ te conſerveeren en heilig te bewaaren, „ en aan de Naakomelingen naa te laaten, „ zo zyn wy van Advis, dat geen Vol- „ magt ten Landsdage zulks kan of ver- „ mag

(*) Affchriften dier Brieven waren by deezen ingeſlooten.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ mag te breeken, of te renverſeeren,
„ maar een ieder by zyn regt en posſesſie
„ te laaten; zouden even daarom, tot
„ weeringe van verdere confuſie in den
„ Staat, en tot conſervatie van de liefde
„ en agting des Volks voor de Heeren
„ Staaten, en voor zyne Doorlugtigſte
„ Hoogheid, eene Misſive aan zyne
„ Doorl. Hoogheid laaten afgaan, en, in
„ dezelve, op eene zeer decente manier,
„ aan toonen zo als voorſchreeven is, dat
„ wy Volmagten, door de Procuratien,
„ niet bevoegd zyn, iemand, wie hy zy,
„ uit zyne Wettige Regten te ontzet-
„ ten, en dus de fundamenteele Wetten
„ des Lands te vertreeden; edoch, is het
„ noodig, dat 'er verandering in 's Lands
„ Regeering gemaakt worde, zou het nut
„ en dienſtig zyn, dat alle gequalificeerde
„ Ingezetenen by een geroepen wierden,
„ om de Volmagten, by ſchriftlyke Pro-
„ curatien, te authoriſeeren." De Min-
derheid dit Advis tegenſpreekende ver-
klaarde, „ geen deel te willen hebben
„ in een Advis dat haar toeſcheen alleen
„ te ſtrekken om de rust en de geveſtig-
„ de Regeering des Lands te turbeeren,
„ deszelfs Wetten te vertreeden." ——
De Meerderheid deedt eene ſcherpe Te-
genaantekening, boven al haare verwon-
dering betuigende „ dat 'er onder de
„ proteſteerende Leden veelen gevonden
„ werden, die, by het neemen des Be-
„ ſluits, ten grooten Landsdage over dee-
„ ze zaak, toen de yverigſten en ſterkſten

„ daar

„ daar voor waren (*).” —— *Weſtergo* hieldt de zaaken voor afgedaan, en trok de gewraakte Beſluiten op den dertienden van Lentemaand genomen in. —— *Zevenwouden* bragt geen Advis uit. —— De Gevolmagtigden der *Steden*, lieten niet alleen het verrigtte van zyne Hoogheid zich welgevallen, met intrekking der gemelde Staatsbeſluiten; maar werd, uit naam van dat Kwartier, een Brief aan zyne Hoogheid afgevaardigd vol betuigingen van de grootſte erkentenisſe en hartlykſte dankbaarheid voor de verleende beſcherming en handhaaving van de Regten en Voorregten der Steden. LXXXIX. BOEK. 1766.

De Stadhouder, door Staaten van *Friesland* onderregt van het voorgevallene op deezen buitengewoonen Landdag, en verzogt om zyne beſliſſing in de gevallen van *Harlin-* Oordeel van zyne Hoogheid over 't zelve.

(*) De Meerderheid beſtondt uit de Heeren Jr. J. H. U. V. BURMANIA; P. V. SCHELTINGA; Jr. H. D. E. V. AYLVA; Z. GERROLDSMA; C. V. SCHELTINGA; M. V. SCHELTINGA; D. B. V. HAERSMA; C. V. COENEN; H. W. V. ALTENA; J. V. SMINIA; L. V. HAERSMA; C. V. HAERSMA; C. V. SCHELTINGA (wegens *Tdaerderadeel*); Jr. L. V. BURMANIA; P. E. FRIESWYK; Jr. T. Æ. J. H. V. EYSINGA en W. V. GLINSTRA. —— De Minderheid uit de Heeren Mr. JO. HENR. VOORDA; E. J. DE SCHEPPER; Jr. H. L. V. HEEMSTRA; W. BERGSMA; Jr. W. H. V. HEEMSTRA; H. H. V. HAERSMA; Mr. B. SCHULTENS; A. C. VISSCHER; Jr. M. P. D. V. SYTZAMA; G. B. DE WENDT; Dr. JOH. CASP. BERGSMA en J. VOORDA.

LXXXIX. BOEK. 1766.

lingen en *Sneek*, beantwoordde dit in 't breede, verklaarende, de zaak dier twee Steden voor afgedaan te houden. Terwyl hy zyn genoegen betuigde, wegens de uitgebragte Raadſlagen van *Weſtergo* en de *Steden*, en het ſtilzwygen des Kwartiers van *Zevenwouden* ten beſten duidde, liet hy zyn ongenoegen over het Voorſtel van *Ooſtergo*, op de ſterkſte wyze blyken; noemende 't zelve „ een hoogvliegend, „ alleszins verbaazend, en teffens op de „ onderwerpen van zyne verrigtingen „ gansch ontoepaſelyk Voorſtel;" het zegel zyner goedkeuring hangende aan de tegenverklaaring der Minderheid van dat Kwartier. „ Wy willen," luidde zyne taal, dien voorſlag betreffende, „ niet ontveinzen, dat Wy, hartgrondig deel neemende in de bewaaring en vermeerdering „ van den alouden roem en luiſter, die eene „ Provincie, aan welke Wy met de tederſte banden zyn verbonden, door de wysheid haarer Staatsbeſluiten, en door het „ gewigt en de welgeſchiktheid haarer Kamer-Adviſen, zich heeft verworven, „ niet dan met ſmerte kunnen zien, dat „ dit Kamer-Advis van *Ooſtergo* in de Regiſters van U Ed. Mogenden geinſereerd „ blyvende, even daar door aan dien alouden roem en luiſter geene geringe atteinte en eene zigtbaare vermindering „ zal werden toegebragt: want wat zien „ onze oogen? —— Het Kwartier van „ *Ooſtergo* ſtelt voor eene Byeenroeping „ van alle de Gequalificeerde of Stem-

„ draa-

„ draagende Ingezetenen des Lands; en waar toe? *Om*, is het nood, verandering te maaken in de Regeering; *om* de Volmagten, by nadere ſchriftlyke authoriſatie te geeven eene bevoegdheid, welke zy tot hier toe niet hebben, en welk eene bevoegdheid? Eene bevoegdheid *om iemand uit zyne wettige Regten te ontzetten, en dus de fundamenteele Wetten des Lands te vertreeden.* — Wat monſter is dit! Hoe vreemd, hoe wonderbaar klinkt die Voorſlag in de ooren? En welke toch vraagen Wy zyn de *Wettige Regten*, die in de onderwerpen van onze verrigtingen, nopens de beide zaaken der Steden *Harlingen* en *Sneek* geraakt zyn, en daar in belang zyn hebbende? Dit vraagen Wy en doen deeze Vraag in 't volmaakſte vertrouwen op een met Ons eenſtemmig Antwoord van het kundig en onzydig Publiek, en van allen en een iegelyk, die door geene verkeerde driften gedreeven, niet gewoon zyn hun oog voor 't licht der waarheid geſlooten te houden; het zyn de *Wettige Regten* van de Magiſtraat der Stad *Harlingen*, die door onze Brieven van authoriſatie zyn verdeedigd; het is het Stedelyk Gezag aan de Magiſtraaten in alle de Steden der *Vereenigde Nederlanden* ontwyfelbaar competeerende, dat door ons is gemaintineerd en gehandhaafd, met afdoening van alle turbatie en hindernisſe daar in by de Magiſtraat, geduurende Onze Minderjaarigheid, ge-

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ le-

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ leden. Het is eene Politicque Dispoſi-
„ tie door het Collegie der Heeren Ge-
„ committeerde Raaden voormaals ver-
„ leend, waar aan Wy eene uitwerking
„ hebben benomen, die, door andere
„ voorbeelden gevolgd, de Burgers en In-
„ gezetenen der Steden van *Friesland* wel-
„ haast zoude hebben onttrokken aan de
„ betragtinge van alle, zelfs tot de minſte
„ der pligten, welke zy in alle gepoliceerde
„ Landen en Staaten aan de Burger-Over-
„ heid verſchuldigd zyn: het is eene Poli-
„ tique Dispoſitie, omtrent welke de Ge-
„ deputeerde Staaten, wel verre van de-
„ zelve als eene wettige daad van hunne
„ Predecesſeurs aan te zien, of ſtaande te
„ willen houden, niet duiſter erkennen,
„ dat tot verkortig van de Stadsregten
„ ſtrekte: het is eene Dispoſitie door het
„ opgemelde Collegie geheel buiten eeni-
„ ge bevoegdheid gegeeven, en waar uit
„ die geenen, die dezelve hebben weeten
„ te verkrygen, nimmer zonder de groot-
„ ſte der ongerymdheden, een wettig Regt
„ kunnen afmeeten: het is dusdanig eene
„ Dispoſitie, die Wy, uit kragte van de
„ erflyke, onherroepelyke en onverander-
„ lyke delatie van de genoegzaame Autho-
„ riteit, tot bewaaring der wettige Conſti-
„ tutie van Regeering, aan wylen onzen
„ Heer Vader by 's Lands Staaten plegtig
„ opgedraagen, in haare verdere uitwer-
„ king hebben geſtuit en buiten effect ge-
„ ſteld."

Maar

Naa ten opzigte van het gebruik te *Sneek* dergelyke aanmerkingen gemaakt en beweerd te hebben, dat hy daar niet alleen de Stads Regten gehandhaafd; maar ook de Schennis van het *Reglement Reformatoir* in de verkiezing van een onbevoegd Perſoon, gewrooken hadt, vervolgt de Stadhouder;

„ De Wet, geduurende onze Minderjaarigheid geinfringeerd, is door ons beſchermd en verdeedigd; en tot dat einde „ alleen hebben Wy Ons bediend van het „ Gezag Ons wettiglyk opgedraagen; en „ het is op die wyze dat Wy, door de verdeediging en handhaaving van 's Lands „ Wetten, Ons kwytende van de verpligting die op ons is liggende, Ons op den „ weg hebben geſteld, dien wy altoos onveranderlyk zullen betreeden, vaſtſtaande in het vertrouwen, dat Wy dus „ voortgaande ſteeds meer en meer by den „ Volke van *Friesland* zullen verſterken „ die gevoelens van agting en liefde voor „ Ons en Onze Regeering, waar van de „ Conſervatie, langs dien weg, en dien „ weg alleen, Ons waardig en Ons dierbaar zal zyn: en waarlyk het Volk van „ *Friesland*, de Gequalificeerde of Stemgeregtigde Ingezetenen van die Provincie, zyn te zeer verlicht nopens den aart „ hunner weezenlyke belangen, te wel „ bewust hoe dat in ons Erfſtadhouderlyk „ Gezag het ſterkſte Bolwerk ter beſcherminge van hunne Wettige en welverkreege Regten en Vryheden gelegen zy; „ ja, wat zeggen Wy? de Gevoelens van „ lief-

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ liefde en aankleeving voor Ons en Ons
„ Huis zyn in de Harten van alle edel-
„ moedige en regtgeaarte *Friezen* te diep
„ geworteld, dan dat wy anders dan met
„ veragtinge zouden aanzien de ſlinkſche
„ wegen, en Landverderflyke kunſtenaa-
„ ryen van zommigen, wien het aan geen
„ verkeerde lust en geneigdheid zou ont-
„ breeken, om den Volke van *Friesland*
„ tegenovergeſtelde gevoelens in te boeze-
„ men. —— Trouwens de Meerderheid
„ der Heeren Volmagten van *Ooſtergo*
„ houden het Ons ten beſten, dat wy de
„ Middelen *tot Conſervatie van de liefde en*
„ *agting des Volks voor de Heeren Staaten*
„ *en voor Ons*, by die Heeren voorgeſlaa-
„ gen, even zo weinig als hunne denk-
„ beelden omtrent den aart van *wettige* en
„ *welverkreege Regten*, ooit of ooit zouden
„ overneemen, of de Onze maaken: im-
„ mers het geheugt diezelfde Heeren van
„ *Ooſtergo*, en het geheugt Ons, hoe dat,
„ weinige dagen vóór het bepaalde Tyd-
„ ſtip wanneer Wy, onder het gunſtige
„ Beſtuur der Godlyke Voorzienigheid,
„ door de Wet geroepen wierden, om de
„ Erfſtadhouderlyke Digniteiten ook over
„ de Provincie van *Friesland* te aanvaar-
„ den, en te treeden in de daadlyke Ex-
„ ercitie van alle de Regten en Prerogati-
„ ven, met welke het Stadhouderſchap in
„ den Jaare MDCCXLVIII, was vermeer-
„ derd, hoe dat als toen werd onderno-
„ men om Ons voor te houden 't Ontwerp
„ van een Staatsbeſluit, by forme van In-
„ ſtruc-

„ ſtructie, waar by de vermeerderde Magt, en de genoegzaame Authoriteit aan wylen onzen Heer Vader en aan zyne Deſcendenten, by wettig Beſluit van 's Lands Staaten, den elfden Jan. MDCCXLVIII, gedefereert, van Ons werd afgetrokken, en waar door Wy dus van een wettig en welverkreegen Regt zouden zyn ontzet en verſtooken geworden; dan welke onderneeming, door een ernſtig en nadruklyk Vertoog, by Misſive van den dertienden Febr. MDCCLXVI is tegengegaan en verydeld (*). —— Dan wy ſchuiven het Gordyn agter de Voorwerpen, waar door wy meer dan ééns geleerd zyn, wat wy te wagten hebben van de zodanigen, by wien eene volſtrekte afkeerigheid van Ons, en van Onze wettige Regeering, zelfs midden onder 't genot van gediſtingueerde weldaaden, zo van onze Vorſtlyke Ouders als van Ons ontvangen, alle andere gevoelens heeft uitgedoofd (†)."

LXXXIX. BOEK. —— 1766.

Met dien Brief, zeer verſcheidenlyk beoordeeld, liep de netelige zaak in *Friesland* ten einde, en hebben wy, om alles wat dezelve aankleefde by een te voegen, als mede om te toonen op welk eene wyze de Erfſtadhouder zich, in dat Gewest, van den aanvang zyns Bewinds, deedt gelden, de

(*) Zie hier boven, bl. 1.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 981.

LXXXIX. BOEK. 1766.

de tyd orde eenigermaate vooruit gelooopen. Allen, die zich in hunne Regten hersteld rekenden, juichten; de misnoegden zweegen, of lieten zich alleen in een bepaalden kring hooren.

Handelingen tusschen *Friesland* en zyne Hoogheid, wegens het zenden van Grietslieden en Edelen.

Wanneer de jongst overledene Stadhouder, in zyn Nieuw Reglement op het Stuk der Regeering in *Friesland*, in den Jaare MDCCXLIX vastgesteld, goedgevonden hadt te bepaalen, dat, naardemaal de Staat van *Friesland*, van alle oude tyden bestaan hadt, en vertoond geweest was, door *Edelen*, *Eigenerfden* en *Steden*, zodanig dat uit de Grietenyen één Edelman en één Eigenerfden ten Landsdage werd afgezonden, zulks voortaan onverbreeklyk zou worden onderhouden; met affchaffing van de gewoonte, op een Staatsbesluit gegrond, om een *Grietman* en een *Oud-Grietman*, schoon geen *Edelen*, by de verschyning ten Landsdage, voor *Edelen* te houden, vonden zich de Eigenerfde Grietlieden, door deeze bepaaling, ten uitersten bezwaard, vernederd, en van een voorregt, 't geen zy meenden hun wettig toetekomen, verstooken: weshalven zy dien Vorst met een Verzoekschrift aangingen, om dit stuk nogmaals in rype overweeginge te neemen; doch zyne Hoogheid bleef by 't eens bepaalde: teffens verklaarende, by voorraad, wel te willen toelaaten, dat de Eigenerfde Grietslieden voor Edellieden ten Landsdage verscheenen mits nog één uit den Adel benevens hun tot Volmagt gestemd werd: en niet ongenegen te zyn

zyn om de zaak in nadere overweeginge te neemen. Hier van was, geduurende het leeven diens Vorſten, niets gekomen. — De Eigenerfde Grietslieden oordeelden eene bekwaame gelegenheid om dit ſtuk te verleevendigen gebooren met de Meerderjaarigheid van WILLEM DEN V, tot wien zy zich met een Verzoekſchrift keerden. Het Antwoord hieldt in, dat zyne Hoogheid wel wilde toelaaten, dat de Eigenerfde Grietslieden, by voorraad, en tot zyn kennelyk wederzeggen toe, als Edellieden ten Landsdage verſcheenen, zonder dat ten dien einde noodig was, van Jaar tot Jaar, zulks te verzoeken, onder beding, dat benevens dezelven, één uit den Adel daar toe mede gemagtigd werd. — Dit voldeedt de Grietslieden niet: zy verlangden, dat de zaak te eenemaal beſlist mogt worden, waar op zyne Hoogheid hun, in 't volgend Jaar, aanſchreef, dat hem ook gewigtige redenen waren voorgekomen om daartoe eerlang over te gaan, en verzogt, hun indien zy vermeenden nog eenige nadere bewyzen, tot ſtaavinge van hunne klagten, te kunnen inbrengen, zulks hoe eer hoe liever werkſtellig te maaken, 't geen zy deeden in een zeer breeduitgewerkt Geſchrift (*).

LXXXIX. BOEK. 1766.

Ten deezen Jaare werd de groote Viſcherey en Haringvaard door 's Lands Vaderen, op nieuw, voor drie Jaaren vry verklaard van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 144—208.

LXXXIX. BOEK. 1766. van de Uitgaande Regten; en ſtonden zy weder, voor twee Jaaren, den vryen en onbelaſten Uitvoer toe van Suikeren en Syroopen in Suiker-Rafinaderyen van deeze Geweſten gemaakt (*). Desgelyks keurden zy het noodig om, by een ſtreng Plakaat, de Wervingen van Krygs- en Scheepsvolk, ten dienſte van vreemde Mogenheden en Staaten, te verbieden, op dat het Land, van Perſoonen tot deezen dienst bekwaam, niet mogt ontbloot worden (†).

1767. Laagte der Rivieren.

Te meermaalen gewaagden 's Lands Jaarboeken, by 't ſlot, of het begin, eens Jaars, van deerlyk Waterwee, door de hoogge-zwolle Rivieren veroorzaakt, zeldzaam van gebrek aan water in dezelve, 't welk nogthans het geval was in 't laatst des Jaars MDCCLXVI, en in den aanvang van het volgende. Berigten uit *Manheim* hielden in, dat de *Rhyn* niet alleen op ondiepe plaatzen doorwaadbaar was; maar zelfs dermaate uitgedroogd, dat het water naauwlyks, waar het omtrent die Stad op het diepſte was, den buik van een paard bereikte.

Te *Keulen* werden de grondſlagen van een Steenen Brug, tot nog onbekend daar ooit over de Rivier gelegen te hebben, zigtbaar. Overeenkomſtig hier mede was de laagte van die Rivier, en van de *Waal*, in de *Nederlanden*. —— In 't laatst van Herfſt-

(*) *Reſol. General.* 21 Feb. 1766.
(†) *Reſol. General.* 17 Sept. 1766.

Herfstmaand des Jaars MDCCLXVI kon men te *Deventer*, door de laagte van den *Yssel*, met geene Schepen of Schuiten aan den wal komen; het daalde in Slagtmaand nog laager, de Scheepvaard ſtondt ſtil, de Kooplieden moeſten hunne Waaren met Wagens, of kleine platboomde Schuitjes, laaten afhaalen. —— De *Lek* was op zommige plaatzen boven *Vreeswyk*, gezegd de *Vaard*, weinig breeder dan een Weetering, en kon men met Rydtuigen daar door trekken. De Schepen en eenigzins belaaden Vaartuigen laagen op het droóge geklemd; zelfs was de vaard op deeze Rivier, beneden het gemelde Dorp, niettegenſtaande de Vloed der Zee tot niet verre van daar oploopt, ten uiterſte bezwaarlyk; en in 't begin van Louwmaand vondt men aldaar niet meer dan vyf- en- twintig of dertig duimen Waters; eene laagte, door geen Mensch, ten minſten zedert de graaving van het *Pandersche Kanaal*, op deeze Rivier waargenomen. LXXXIX. BOEK. 1767.

De zaak der Rivieren, die zo menigmaal verwoeſtende Overſtroomingen dreigen, bleef niet buiten bewerking, en werd, van de *Hollandſche* zyde, meer dan door andere belanghebbende aangebonden (*). In Bloeimaand des voorleeden Jaars vereenigden de *Stichtenaars* zich met hun in het doen eener Aanbiedinge aan de *Gelderſchen* om Onderhandelingen over de Rivieren.

(*) Zie het XXXIII Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 378.

LXXXIX. BOEK. 1767.

om het verſchilpunt wegens *Herwen* te vereffenen; maar 't Kwartier van *Nymegen* verwierp dezelve (*). Dit gaf aanleiding tot den voorſlag, en het daar mede overeenkomſtig Beſluit der Staaten van *Holland*, om zyne Hoogheid te verzoeken, zyne veelvermogende poogingen aan te wenden tot vereeniging der ſtrydige gevoelens, ten einde *Gelderland* en *Utrecht* een toegeevend Beſluit op het Werk der Rivieren mogten neemen (†). De Landmeeters BEVERINCK en BOLSTRA werden gezonden om de geſteldheid der Rivieren naauwkeurig op te neemen: de Hoogleeraar LULOFS gaf zyne bedenkingen op het Verſlag deezer Heeren, en werd vervolgens in eigen Perſoon derwaards afgevaardigd om met eigen oog de geſchaapenheid der Rivieren, en de veranderingen daar voorgevallen, te bezigtigen. Zyn berigt, zo wel als dat der Landmeeteren, was van een ontzettenden aart. Men zag belemmering van Scheepvaard en Overſtrooming beide te gemoet (§). Andere middelen moeſten 'er aangewend om aan de Rivieren een beter loop te geeven. Deze werden aan Staaten van *Holland* voorgeſlaagen, die goedvonden hier over een Brief aan de Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overyſſel* te ſchryven, en den voorſlag te doen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 898.
(†) *Reſol. van Holl.* 14 July 1766.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 917. 935.

doen om de Onderhandelingen in *'s Gravenhaage* te houden, ten einde de Stadhouder, door zyne tegenwoordigheid en veelvermogende tusschenspraak, tot een gewenschte uitslag mogt medewerken (*). Dit vondt een gunstigen ingang. *Overysfel*, zich dus lang deezer Onderhandelingen onttrokken hebbende, stemde met de twee andere Landschappen in de Byeenkomst te *'s Gravenhaage*. Eene aanzienlyke Bezending van Gevolmagtigden kwam zamen, en vergaderde den twee- en-twintigsten van Wynmaand in de Treves-kamer. Eer men tot het overweegen der Middelen, die ter bereiking van het algemeen oogmerk zouden vereischt worden, overging, werd 'er een Brief ter tafel gebragt, van de *Kleefsche* Regeering aan die van *Gelderland*, behelzende een voorstel om een Schutdyk, tot bescherming van den *Millingschen Dyk*, en van de Water-werken aldaar, aan te leggen; 't zelve vondt zich ondersteund door de *Duffelsche* Geërfden, en een uitgewerkter voorslag van den Dykgraaf ERBERFELD. De gevoelens der Leden waren, op nieuw, zo verschillende, dat deeze Onderhandelingen, buiten het vaststellen van eenige punten, vrugtloos afliepen (†). Kundige Lieden vervoegden zich, op last der belanghebbende Gewesten, ter nadere bezigtiging van de Gesteldheid

LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) *Resol. van Holl.* 16 Sept. 1766.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1064.

LXXXIX. BOEK. 1767.

heid der Rivieren, welker Verslag den Hoogleeraar LULOFS ter hand gesteld, en met zyne Bedenkingen daar op by Gecommitteerde Raaden ingeleverd werd. Die van *Utrecht* keurden de door hem voorgeslaagene middelen af, sloegen anderen voor, en de Hoogleeraar gaf zyn tegen bedenkingen (*).

In Lentemaand deezes Jaars hervatten de Gemagtigden der vier Gewesten, by welker eerste Zittinge ook de Stadhouder verscheen, en dezelve met eene gepaste Aanspraak opende, hunne Onderhandelingen. Die van *Overysfel* toonden zich min dan anderen gelast; om tot iets te besluiten. Omslagtig waren de Voorstellen, en elk bleef zyne gevoelens aankleeven. De Vergadering scheidende vastgesteld hebbende om op alles het Antwoord en de Bemiddeling van zyne Hoogheid af te wagten, die in Zomermaand aan de Staaten der vier Gewesten kennis gaf, hoe hy, uit aanmerking dat de verschillende Gevoelens van des kundige Lieden te wederzyden te werkgesteld, grootlyks de vertraaging van dit Werk der Rivieren veroorzaakten, geen veiliger en gepaster weg meende te kunnen inslaan, dan door een gelyk getal kundige Lieden uit *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* te benoemen, die hy vervolgens gelast hadt, alles te bezigtigen, en aan hun toegevoegd twee van 's Lands Officieren, op wel-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 5. 634.

welker beproefde bekwaamheid, in het ſtuk der Rivieren en Waterwerken, hy zich volkomen verlaaten kon, naamlyk den Luitenant Collonel Directeur der Fortificatien, DE ROY, en den Capitein Ingenieur VAN SUCHTELEN. Deezen maakten met elkander een Plan om te ſtrekken tot eene Vereeniging in de verſchillen over de zaak der Rivieren, door zyne Hoogheid aan de vier Geweſten gezonden. Het voldeedt die van *Holland* dermaate, dat het een volkomene goedkeuring wegdroeg, en zy aan den Stadhouder in bedenking gaven of het niet dienſtig zou weezen, om, zo ras de Beſluiten der Staaten van de overige Geweſten waren ingekomen, eene Vergadering in *'s Gravenhaage* te beleggen om over de uitvoering te raadpleegen. Doch Staaten van *Holland* waren de eenigen, die het Ingeleverde Plan goedkeurden. *Gelderland* en *Utrecht* vonden 'er verſcheiden zwaarigheden in. Ter wegruiming hier van gelastte de Prins de twee gemelde Lands Officieren om de zes kundige Lieden weder te doen by een komen, en, op nieuw, te beproeven of zy geen ander algemeen ſmaakender Plan konden uitdenken. Dewyl op die zamenkomst de verſcheidenheid der gevoelens een weinig verminderd ſcheen, werden de Gelaſtigden, in Herfstmaand, weder in *'s Gravenhaage* beſchreeven. Van weinig meer vrugts dan de voorgaande waren deeze Onderhandelingen, alleen werd 'er vastgeſteld het ſchryven van een Brief aan den Koning van *Pruiſſen* om de behulp-

LXXXIX. BOEK. 1767.

LXXXIX. BOEK. 1767.

zaame hand te bieden tot de werken, die op het *Kleaffche* Grondgebied zouden dienen gemaakt te worden, en de Voorziening van den Zomerdam, by *Herwen*, met het herſtellen van de twee Doorbraken in den *Kruisdyk*. De Beſteeding dier Verbeteringen aan de Gelaſtigden van *Gelderland* verzogt, liep zo hoog, dat die van *Gelderland* 'er niet in konden bewilligen, en daar over aan die van *Holland* en *Utrecht* ſchreeven. Eerstgemelden oordeelden, dat het werk, kon het vóór den aanſtaanden Winter worden uitgevoerd, om de hoogere ſomme dan men gedagt hadt daar toe te zullen moeten beſteeden, niet behoorde agter wege te blyven. Laatstgenoemden waren verre van in die hoogloopende eiſchen te willen toeſtemmen. In deezer voege bleef alles dit Jaar ſteeken (*).

Beſluit tot beteugeling van het *Haarlemmer Meer*.

Van ſpoediger voortgang ging vergezeld het raadpleegen over en het te Werk ſtellen van de middelen ter beteugelinge van het *Haarlemmer Meer*, die vervaarlyke en ſteeds toeneemende Waterplas in 't hart van *Holland* (†). Naa zo veele inzwelgingen van Dorpen en vrugtbare Landen lag het bloeiend en volk-

(*) *Reſol. van Holl.* 17 19 en 26 Juny en 26 Nov. 1767. *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 762. 819. 1213. 1397. 1401.

(†) J. L. F. V. BERKHEY, *Nat. Hiſtorie van Holland* I Deel, bl. 221.

volkryk Dorp *Aalsmeer* aan de beurt om een zelfde deerlyk lot te ondergaan. In Lentemaand des Jaars MDCCLXIV was de afneeming der Landen reeds tot op vyf- en- veertig Roeden aan de Kerkdeur genaderd. Thans bevonden zich de Waterſcheiding van *Rhynland* en *Amſtelland*, en de daar binnen gelegene Polders in het uiterſte gevaar; onuitoogelyk waren de rampen, indien, naa het verder wegſlaan der Oevers, het Meer, dat reeds ruim twintig duizend Morgens bevatte (*), zich met de daar aan gelegene uitgeveende Plasſen vereenigde. Staaten van *Holland*, op voorziening tegen die gevreesde onheilen bedagt, hadden in Bloeimaand des Jaars MDCCLXVI Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland*, Opzienders van dit Meer, gemagtigd om, zo veel mogelyk, de gevaarlyke plaatzen, zo wel onder *Leimuiden* als onder *Aalsmeer* gelegen, tegen de woede te beveiligen. Zonder tydsverzuim werden 'er Lieden des kundig derwaards gezonden om die Oevers te bezigtigen, en opgave te doen van de geſchiktſte red- en hulp-

LXXXIX. BOEK. 1767.

mid-

(*) Volgens de opgave, van de Heer DAVID MEESE, in zyn Antwoord op de Vraage *Welke zyn de beſte en minst kostbaare middelen, om het afneemen der oevers van het Haarlemmer Meer te beletten?* door de *Haarlemſche Maatſchappye* in den Jaare 1764 eerst en in den Jaare 1766 ten tweede maale voorgeſteld. *Verhand. der Haarlemſche Maatſchappye* X Deel, bl. 1.

LXXXIX. BOEK. 1767.

middelen (*): zy herhaalden dit geduurende dien Zomer, en hunne ingeleverde Stukken, door den Hoogleeraar LULOFS, als Inſpecteur van 's Lands Rivieren, onderſteund, werden gunſtig ontvangen. En kwamen de middelen ter voorzieninge, hoe hoog loopende in de koſten, Gecommitteerde Raaden, mitsgaders Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland*, als de bekwaamſte, zo niet de éénigſte, voor tot beteugeling van dat invreetende Meer, waarom zy geene zwaarigheid maakten dezelve ten kragtigſten in Wintermaand aan te pryzen (†). Dan het eindelyk en gewigtig Beſluit van Staaten van *Holland* kwam eerst den twaalfden van de volgende Lentemaand, en hier op neder „dat de Voorzieningen, begroot op „ Zevenmaal honderd één- en- zeventig „ duizend vier honderd Guldens, ten „ koſte van den Lande zouden worden „ gemaakt, mits dat dezelve, door 't „ Hoogheemraadſchap van *Rhynland*, altoos „ in goeden ſtaat zouden worden gehouden. En dewyl alle Voorzieningen „ vrugtloos zouden zyn, zonder de be-

„ zor-

(*) De Landmeeter M. BOLSTRA, één der benoemden, hadt van den Jaare 1764 tot het voorjaar 1766, in een en ander ſtuk, een Ciering der koſten opgegeeven. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 625.

(†) *Reſol. van Holl.* 7 Mey 4 Juny 12 Dec. 1766. *N. Nederl. Jaarb.* bl. 626. 632. 638. 646. 649. 1191. 1208. 1210.

„ zorging van den Oever van *Leimuiden* LXXXIX.
„ langs de *Grietpolder*, en de Bedykers BOEK.
„ van dien Polder en de *Vrieſekoopſche Poe-*
„ *len*, daar toe onmagtig waren, zou de 1767.
„ verzorging daar van mede ten koſte van
„ den Lande geſchieden, welke begroot
„ was op vyf- en- vyftig duizend acht
„ honderd en zeven- en- dertig Guldens,
„ mits die Bedykers aan Dykgraaf en Hoog-
„ heemraaden van *Rhynland* eene opge-
„ bragte en belegde ſomme van ruim vyf-
„ tien duizend Guldens in vollen eigen-
„ dom overdroegen. Gemelde Dykgraaf
„ en Hoogheemraaden werden gelast nog
„ dit Voorjaar de hand aan 't werk te ſlaan;
„ en Gecommitteerde Raaden om aan dee-
„ zen de benoodigde Penningen, van tyd
„ tot tyd, op te ſchieten en daar van 's Jaar-
„ lyks aan hun Ed. Groot Mogenden ken-
„ nis te geven, met verſlag hoe verre de
„ Werken gevorderd waren. Ook moes-
„ ten de Werken 's Jaarlyks door kundige
„ Lieden opgenomen en het gebrekkige
„ terſtond herſteld worden (*)."

Zo zeer voelden Schout, Schepenen en Ingelanden van het *Aalsmeerder* Ambagt zich getroffen, door dit gunſtig Staatsbeſluit, 't welk het kommerlyk vooruitzigt van 't verlies des overſchots hunner Bezittingen, in een bly vooruitzigt om dezelve, onder den Godlyken zegen, te behouden, veranderde, dat zy vaſtſtelden, op den

Dankdag deswegen in het *Aalsmeerder* Ambagt.

(*) *Reſol. van Holl.* 12 Maart 1767.

LXXXIX. BOEK. 1767.

den één- en- twintigſten van Grasmaand, dit Jaar, en vervolgens 's Jaarlyks op den Verjaardag des Erfſtadhouders, in 't geheele Ambagt, een plegtigen Dankdag te vieren, en 's Hemels zegen over de aangewende Middelen af te ſmeeken (*).

Droogmaakeryen in *Holland* toegeſtaan. Octroyen aan nieuwe Watermolens.

Lieten Staaten van *Holland* zich zo veel gelegen leggen om dit inknaagend landverderf, met groote koſten, te keer te gaan, zy leenden een gunſtig oor aan verzoeken tot eene en andere Droogmaakery ingediend; dit ondervonden de Regeeringen van *Engelen*, *Vlymen* en *Heedikhuizen*, omtrent de Bedyking van een Buitenpolder (†); de Schouten en Ambagtsbewaarders van *Zoctermeer*, *Stompwyk* en *Wilsveen*, ten aanziene van het droogmaaken hunner Bepoldering in 't eerstgemelde Ambagt (§); als mede de Regeering van *Berkel* en *Rodenrys* ten opzigte eener Droogmaakerye (§§). Allen deezen vonden zich, door gunſtige ſchikkingen op de ingeleverde Plans ten meeſten nutte hunner Plaatzen, in ſtaat geſteld om een arbeid aan te vangen, zonder deeze tusſchenkomst des Souverains niet te onderneemen.

De reeds drooggemaakte Meeren en Plaſſen moeten, door kostbaare Watermolens drooggehouden, en tot het uitmaalen der nieu-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 411.
(†) *Reſol. van Holl.* 24 Jan. 1767.
(§) *Reſol. van Holl.* 24 Jan. 1767.
(§§) *Reſol. van Holl.* 8 Dec. 1767.

nieuwe, ten aanwinst van Land, andere gebouwd worden. Meermaalen ſcherpte zich, gelyk wy optekenden, het vernuft der Werktuigkundigen om die hoogſtnoodige Uitvindingen, ware het mogelyk, te verbeteren en tot grooter maate van volkomenheid te brengen, en nooit lieten Staaten van *Holland* dit vlytbetoon, wanneer de getoonde Proeven eenen gunſtigen uitſlag beloofden, van aanmoediging verſtooken, door het verleenen van Octroy aan den Uitvinder: zodanige Octroyen verwierven, ten deezen Jaare, JACOB JONGENEEL te *Rotterdam* en LAURENS SMIT te *Amſterdam*, voor de Watermolens door hun uitgedagt, en van welke men eene meerdere werking dan van de gewoone Scheprad-molens mogt verwagten (*).

Plakaaten ten voordeele der Katoendrukkeryen in deeze Geweſten.

Valſchheid en Bedrog, die dikwyls een kortſtondig voordeel geeven, berokkenen, in 't einde, den ondergang der Handwerken, waar in ze haar verderflyke rol ſpeelen. Dit voorzagen de Katoendrukkers deezer Landen: dewyl baatzugtige Perſoonen zich niet ontzagen, op eene heimlyke wyze Katoenelywaaten, met valſche en onbeſtendige kleuren te drukken, door 't oog van minkundigen niet te onderſcheiden van de met vaſte kleuren vervaardigden; 't welk deeze Fabriek, die zo veel Handwerkslieden aan de kost hielp, zo veel diensts

(*) *Reſol. van Holl.* 18 Dec. 1767.

LXXXIX. BOEK. 1767.

diensts deedt aan 't vertier der Katoenelywaaten door de *Oost-Indiſche* Maatſchappye hier te lande ingevoerd, en aan de verkoop der Verfſtoffen, met een zwaaren ſlag dreigde. Zy vervoegden zich met verzoek om voorziening tegen dit onheil by Staaten van *Holland*; die een Plakaat daar tegen lieten afkondigen, beveelende, dat de Katoenen met valſche en onbeſtendige kleuren gedrukt, van die met egte en beſtendige moeſten onderſcheiden worden, door een zwart lystje aan de ongedrukte zyde langs de beide zelfkanten (*). Een ſoort gelyk Plakaat, ter voorkoming dier valschheid, lieten hun Hoog Mogenden uitgaan, op dat minkundigen in den Lande niet bedroogen wierden, en de Handel buitenslands, door die ſlinksheid, geen onherſtelbaaren krak kreege (†).

Maaking van P. MOGGE tot eene Hoogeſchool te *Zierikzee*.

Eene zaak, die, door 't lang verwyl, als in 't vergeetboek geraakt ſcheen, kwam dit Jaar weder ter baane, en aan een einde. De Heer PIETER MOGGE, die te *Zierikzee* de aanzienlykſte Stadswaardigheden, en wegens *Zeeland* in 's Lands hooge Vergaderingen de gewigtigſte posten met lof, bekleed hadt, ſchoon hy, in den Jaare MDCCXLVII, ten doel ſtondt aan de hoogstgaande tekenen van hoon en kleinagting van het dom Gemeen, die by zyne groote Middelen allen een voorbeeld van

(*) *Reſol. van Holl.* 3 Nov. 1767.
(†) *Reſol. Gen.* 25 Nov. 1767.

van Zedigheid ſtrekte, der Geleerdheid en den Geleerden groote agting toedroeg, hadt, in den Jaare MDCCLVI, door zynen Dood een Uiterſtenwil bekragtigd, waar in hy de Uitvoerders van denzelven beval, Staaten van *Zeeland* te verzoeken om in *Zierikzee* eene Hoogeſchool op te rigten, met zodanige Voorregten als dezelve behoefde; in deeze zouden zes Hoogleeraaren, met bepaalde Jaarwedden van Achttien honderd tot Veertien honderd Guldens werden aangeſteld; in gevalle Staaten van *Zeeland* dit toeſtonden beſprak hy ten dien einde de aanzienlyke ſom van Viermaal honderd en twintig duizend Guldens (*). LXXXIX. BOEK. 1767.

De aangeſtelde Heeren tot het volvoeren van deezen Uiterſtenwil, doordrongen van het zelfde gevoelen als de Overledene dat dusdanig eene Inrigting tot *Zeelands* welweezen, en tot heil van *Zierikzee* in 't byzonder, zou ſtrekken, en begeerig om deeze Maaking, overeenkomſtig met de begeerte huns Burgerlievenden Stadgenoots uit te keeren, vervoegden zich, met dit Verzoek by Staaten van *Zeeland*. Deezen ſtelden het, in Grasmaand des Jaars MDCCLVII, in handen der Regeeringe van *Zierikzee* om te verneemen of zy van oordeel zouden zyn, dat de geſteldheid der Stad tot het oprigten van zulk eene Hoogeſchool geſchikt zou weezen. Hier toe, en teffens om na te gaan, op welke gron- Handelingen in *Zeeland* daar over.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1191.

LXXXIX. BOEK. 1767.

gronden, men de zwaarigheid zou kunnen oplosſen, die daar tegen zou kunnen worden ingebragt, uit het Octroy van Koning PHILIPS DEN II, als Graaf van *Holland* en *Zeeland* aan die van *Leyden*, in den Jaare MDLXXV, verleend, werden eenige Regeeringsleden van *Zierikzee* gemagtigd, die in Zomermaand een Verſlag uitbragten, behelzende eene bekwaamkeuring der Stad tot de Hoogeſchool, als mede hoe, volgens hun inzien, het gemelde Octroy, tot geen beletzel kon ſtrekken, indien het den Staaten van *Zeeland*, uit de volheid van hunne Magt, behaagde *Zierikzee* met eene Hoogeſchool te begunſtigen; met nevensgaand verzoek, dat, tot het ſpoedig bevorderen der zaake, eenige Heeren, met den Heer VAN BORSSELEN, als Eerſte Edele, in onderhandeling zouden treeden, het gevoelen der Gouvernante in neemen, en de zwaarigheden, welke de Provinciaale Rekenkamer zou mogen maaken, oplosſen. De Raad van *Zierikzee* keurde deezen Voorſlag goed. Dan de Heeren der Rekenkamer van *Zeeland* bleeken, by eene gehoudene onderhandeling, in een ſtrydig begrip te ſtaan met het uitgebragte Verſlag, en beweerden in een breedſpraaking Vertoog, dat het voldoen aan het Verzoek rechtdraads zou ſtryden met het Octroy aan *Leyden* verleend. —— Het leedt tot in Herfstmaand des Jaars MDCCLVIII eer de Regeering van *Zierikzee* gereed was met een Vertoog ter wederlegging van dat des Re-

Rekenkamers ingerigt, aan Staaten van *Zeeland* in te leveren. Dit Stuk by hun onderzogt zynde, gaven zy te verſtaan, dat, alvoorens men, in eene zaak van dat aanbelang, iets met vrugt zou kunnen doen, de gedagten van de Gouvernante daar over behoorden te worden ingenomen; weshalven zy die van *Zierikzee* verzogten hunne poogingen by deeze Vorſtinne aan te wenden, op dat zy mogt goedvinden haare bedenkingen daar over te verleenen. De Burgers van *Zierikzee*, veel voordeels uit zulk eene Hoogeſchool voor hunne Stad ſpellende, vervoegden zich by Burgemeeſteren met bede om een Verzoekſchrift te mogen opſtellen en aan de Gouvernante over te leveren, ten einde haar te beweegen om gunſtig de hand te willen leenen, en Staaten van *Zeeland* in het voldoen aan den Uiterſten wil van hunnen Burgervriend te ondersteunen. Dit werd toegeſtaan, het Verzoekſchrift opgeſteld, ingeleverd, en in Louwmaand des Jaars MDCCLIX goedgekeurd.

LXXXIX. BOEK. 1767.

Maar eer de Bezending van de Magiſtraat, reeds in den Jaare MDCCLVIII beſlooten; doch, om redenen, agter gebleeven, en nu op nieuw beraamd, als mede de overlevering van het Verzoekſchrift, voortgang hadden, kwam de tyding des overlydens van haare Koninglyke Hoogheid, die al dit voorgenomene verydelde, en de Regeering van *Zierikzee* noodzaakte zich wederom by de Staa-

LXXXIX. BOEK. 1767.

ten te vervoegen: met zulk een gewenschten uitslag, dat de Eerste Edele, de Steden *Middelburg*, *Goes* en *Tholen*, eene volkomene toestemming verleenden, en de andere Staatsleden zich niet ongenegen verklaarden. *Zierikzee* zag niets anders dan een gunstig Staatsbesluit te gemoet; wanneer dit heuchlyk vooruitzigt beneveld werd.

Zeyden kant 'er zich tegen.

De Bezorgers der *Leydsche* Hoogeschoole hadden, reeds in den Jaare MDCCLVII, by Staaten van *Holland* verzogt, het oprigten van eene Hoogeschool te *Zierikzee* te beletten; zich voornaamlyk grondende op het Octroy, luidende, *sonder dat wy nogtans willen dat eenige andere gelyke Schoolen, tot eeniger tyd, in Holland of Zeeland, gefundeerd en opgerecht worden, het welk wy voor ons, of onse Successeurs, expresselyk verboden hebben:* en vonden deezen goed in Herfstmaand des Jaars MDCCLIX, een Brief aan Staaten van *Zeeland* af te vaardigen, en hun op 't ernstigst aan te maanen om van het opregten eener Academie in hun Gewest af te zien.

Onderhandelingen met Staaten van Holland.

In *Zierikzee* was men, middelerwyl voortgevaaren met het vervaardigen van een Plan, wegens den voet en wyze op welke de nieuwe Hoogeschool zou worden ingerigt, dit droeg de goedkeuring van den Raad weg, en leverde men 't zelve ter Staatsvergadering in. — 't Liep tot Oogstmaand MDCCLX aan eer Staaten van *Zeeland* gereed waren met een Antwoord aan hun

Ed.

Ed. Groot Mogenden, waar in zy ver- LXXXIX.
trouwden hun Regt ontwyfelbaar getoond BOEK.
te hebben, doch verklaarden vóór het ne- ——
men van een volstrekt besluit, gaarne de na- 1767.
dere bedenklykheden, van hun Ed. Groot Mogenden te willen afwagten, bereid om daarop zodanig agt te nemen, als zy oordeelden, behoudens 's Lands Hoogheid en Souvereiniteiten, te moeten doen. —— By het afzenden van dit Antwoord drongen die van *Zierikzee* aan, dat, indien de zaak by Staaten van *Holland* op de lange baan gehouden wierd, zulks aan de vrye Overleggingen der Staaten van *Zeeland* geen belet zou mogen toebrengen; waarom zy ook, tot in Grasmaand des Jaars MDCCLXI gewagt hebbende, die Staaten aangingen met een voorstel om de raadpleegingen op het Plan te hervatten. Middelerwyl hadden die van *Holland*, de Bedenkingen ingenomen der Gesworenen van de *Leydsche* Hoogeschoole, en van Burgemeesteren dier Stad, die redenen byeengebragt om het Uitsluitend Regt van *Leyden* verleend, te handhaaven tegen allen, welken 't zelve in twyfel mogten trekken. Overeenkomstig met hunne was de Brief van hun Ed. Groot Mogenden, de Staaten van *Zeeland* nogmaals aanmanende om die zaak af te zien. Van de Leden der *Zeeuwsche* Staatsvergaderinge verklaarden zes derzelven den Raadslag van *Zierikzee* te willen afwagten; doch deeze Stad, toen ongehoord, drong vervolgens op het houden

LXXXIX. BOEK. 1767.

van een *Commisſoriaal Beſoigne* ('t welk werd toegeſtaan,) onder aanbod van de noodige wederleggingen des Briefs van Staaten van *Holland* te zullen inleveren. Zy poogden ook de bygebragte bewysredenen tegen hun aangevoerd te ontzenuwen, in een breed uitgewerkt Vertoog aan de Staaten van *Zeeland* ingeleverd; doch deezen maakten geen haast om de zaak voort te zetten, tot dat zy ééns en andermaal ter afdoeninge aangedrongen, de overweeging en beantwoording van den Brief der Staaten van *Holland*, andermaal aan 't *Commisſoriaal Beſoigne* overlieten: waar in men weder een Vertoog, tot beveſtiging van *Zeelands* Regt ontwierp.

Door Staaten van *Zeeland* afgeſlaagen.

In deezer voege bleef de zaak ſleepende, tot dat die van *Zierikzee*, in dit Jaar MDCCLXVII, wederom ter Staatsvergadering, op het afdoen aandrongen, en een breed Vertoogſchrift by Staaten van *Zeeland*, inleverden. De Leden oordeelden eenpaarig die van *Zierikzee* te moeten verzoeken, om van deezen hunnen zo dikwyls herhaalden aandrang af te zien, ſchoon de Afgevaardigden van *Middelburg*, *Goes* en *Tholen*, dien onverminderd, verklaarden, volkomen overtuigd te weezen, dat *Zeeland* het Regt tot het oprigten eener Hoogeſchoole toekwam. Zy gehoorzaamden, hoewel met betuiging van leedweezen, en zagen het Staatsbeſluit aan, dat in het Verzoek der Uitvoerderen des Laatſtenwils van wylen Mr. PIETER MOGGE, tot het oprig-

ten

ten eener Academie binnen *Zierikzee*, niet kon getreeden worden (*).

De Menschlievenheid, die beminnelyke Hoofdtrek der *Nederlanderen*, vondt dit Jaar gelegenheid, om zich, in 't oog van geheel *Europa*, voorbeeldig te doen uitſchitteren, door het opregten eener Maatſchappye, welker wedergade nergens werd aangetroffen; *De Maatſchappy tot Behoudenis der Drenkelingen.* Zeker is het, dat in een Land zo vol waters als het onze, en van zo veel ſcheepvaards, 's Jaarlyks eene menigte Menſchen in 't water verdrinkt, en het gaat niet min vast, dat de meeſten dier ongelukkigen, by gebrek eener goede behandelinge, naa dat zy uit het water gehaald zyn, omkomen. De Ondervinding, hadt reeds veele Leſſen tot eene betere behandeling opgegeeven, en 'er verbaazende Voorbeelden van getoond. Dit bewoog eenige edelmoedige Menſchenvrienden, om, by de bekendmaaking der beſte Red- en Hulpmiddelen, den prikkel eener Eerbelooning en Schadeloosſtelling van de gemaakte koſten te voegen. De eerſte Aanleggers en Beſtuurders dier Maatſchap-

1767. Oprigting der Maatſchappy tot behoudenis der Drenkelingen.

(*) *Not. van Zeel.* 26 en 29 Oct. 1767. en Bylagen bl. 1. Zie alle deeze Stukken in de *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 918—1093. Men vindt ze by een, en ten voordeele van *Zeeland* aangedrongen, in een Stuk getyteld *Betoog van Zeelands Regt tot het ſtigten eener Hoogeſchoole briefswyze voorgedraagen*, door PIETER PAULUS, te *Leyden* by P. V. D. EYK en D. VYGH 1775.

XXXIX. schappye, wier Naamen eene dankbaare
BOEK. vereeuwiging verdienen, waren CLAUDE
——— NOORTWYCK, JACOB DE CLERQ,
1767. JEAN SCIPION VERNEDE, *Leeraar in de Waalsche Gemeente te Amsterdam*, GYSBERT ANTWERPEN VERBRUGGE VAN FREYHOFF, RIETER MEYER, JOAN GOLL VAN FRANKENSTEIN, CORNELIS VOLLENHOVEN, CORNELIUS VANENGELEN, JOH. ALB. SCHLOSSER, *M. D. Lid der Kon. Maatschappy te Londen* en JOANNES LUBLINK *de Jonge*.

Het eerste berigt van dit menschlievend Plan zag de Landzaat met verrukking, in een Weeklyks Zedeschrift, onder den Tytel van den *Philosooph* uitgegeven, en door een der Bestuurderen, VAN ENGELEN, naderhand voor zyn Werk erkend. In dit Vertoog werd voor allen, die met dugtige bewyzen, konden aantoonen, een Mensch of Kind, 't welk, zonder eenige Beweeging of tekenen van Leeven, uit het water was gehaald, weder tot zich zelven gebragt te hebben, een Gouden Penning beloofd met den Naam des Redders op den kant, en zou zich deeze uitbieding over de Zeven vereenigde Gewesten uitstrekken; ook kon de Redder, zulks liever verkiezende, zes Dukaaten ontvangen. —— Een daar by geroepen Genees- of Heelmeester kon, ingevalle hy niet ryklyk voor tyd en aangewende zorgen mogt beloond zyn, de Rekening by de Maatschappye inleveren. — En, by aldien 'er, in een Herberg of Huis,

ee-

eenige Onkosten mogten gedaan zyn, zouden dezelve, mits niet meer dan vier Dukaaten beloopende, boven de Eerbelooning, door de Maatschappy betaald worden, 't zy de Verdronkene gered ware, of niet, wanneer men behoorelyk bewees, dat die Onkosten alleen ten nutte van den Drenkeling gemaakt waren.

LXXXIX. BOEK. 1767.

Ter geruststellinge van een ieder, dat de Belooning wel betaald en de verdere beloften wel nagekomen zouden worden verzekerde de Schryver van den *Philosooph*, een Papier in handen te hebben, waar op reeds eenige Duizenden, tot dit liefderyk Oogmerk waren ingeschreeven, daar by voegende; „ Meer zou ik in de daad „ vreezen, dat men, in weerwil van onze „ welmeenende poogingen, nog al met „ geen genoegzaamen yver handen aan 't „ werk mogt slaan; meer zou ik vreezen, „ dat men ons niet genoeg, dan dat men „ ons te veel Premien kwame afvraagen; „ want wanneer het gevolg van ons Plan „ aan onzen hartlyken wensch beantwoordt, „ en men dus hoopen kan, (zodanig im„ mers is de aart eener blymoedige Lief„ de,) dat 'er meer Gelds zal noodig „ zyn, zo vlei ik my met eene volmaakte „ gerustheid, dat 'er onder de *Christenen* „ en *Nederlanders*, eene menigte welge„ plaatste Harten zullen gevonden wor„ den, waar in eene genoegzaame Edel„ moedigheid en Menschliefde gloeit om „ een gering, een zeer gering gedeelte „ slegts van hunnen overvloed te willen

XXXIX. BOEK. 1767.

„ besteeden om het Leeven hunner Mede-
„ menschen, hunner Landgenooten, hun-
„ ner Broederen, te behouden. En, in
„ dit geval, 't welk wy nogmaal wen-
„ schen, dat gebeuren mag, zullen wy
„ onze Maatschappy verder uitstrekken,
„ en in tyds nadere Schikkingen beraa-
„ men (*)."

Door Hoog Gezag ondersteund, en elders gevolgd.

Op den eigen naamiddag van den vier- en- twintigsten van Oogstmaand, dat dit Vertoog voormiddags, het licht zag, gaf de Redding van een braaf Man te *Amsterdam* den Bestuurderen reeds gelegenheid om de eerste Eerbelooning met hartlyk genoegen uit te deelen (†). —— Men begreep, ondertusschen, dat deeze Bekendmaaking in een Weekblad, 't welk alleen door lieden van Smaak geleezen werd, niet genoegzaam was om deeze zaak de noodige algemeene bekendheid by te zetten; en kende teffens het heerschend begrip in ons Land, dat het, wanneer een Drenkeling uit het water gehaald, geene tekens van Leeven gaf, het niemand vry stondt, den zelven in huis te neemen, en zelfs niet aan te raaken, dan alleen om hem aan den wal, met 't hoofd boven 't water op te hangen, en dat de Drenkeling, in dier voege éénmaal vastgemaakt, van niemand dan door daar toe gemagtigde Persoonen mogt los gemaakt worden.

(*) *De Philosooph*, II Deel, bl. 265.
(†) *De Philosooph*, ald. bl. 286.

den (*). Naardemaal dit vooroordeel, als een der ſterkſte hinderpaalen van den goeden uitſlag der Onderneeminge, elk in 't oog liep, beſlooten de Beſtuurders, naa des geraadpleegd te hebben met den Hoofdſchout der Stad *Amſterdam* J. SWEERS, dat verkeerd begrip te keer te gaan, door eene Bekendmaaking te laaten drukken, waar in het Ontwerp, de Bedingen, en Schikkingen in het redden der Drenkelingen vervat waren, en tot kennis van 't algemeen gebracht werden. Deeze Bekendmaaking werd wel ras het geheele Land door verſpreid. De Regeeringen der Steden wrogten hier in mede; en 't leedt niet lang, of meer dan zes duizend Afdrukken, waren in handen. In alle *Nederlandſche* Gewesten, in alle Steden, bevlytigden zich de Overheden om dit Menschlievend Werk te ondersteunen, en toonde men in eenige zo veel genoegen te neemen in deeze Inrigting, dat van Stadswegen, boven de uitgeloofde Eerbelooning, eene aanzienlyke Gifte werd toegezegd, en ook ten opzigte van de koſten zorge gedraagen (†). Voorts ſtelden de Beſtuurders der Maatſchappye, hoogst LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) De Baljuw van *Amſtelland* hadt, in Louwmaand deezes Jaars, een Berigt ter weeringe van dit vooroordeel laaten aanplakken, en daar by eene Onderrigting hoe met de Drenkelingen tot derzelver herſtel te handelen. *De Philoſooph* II Deel, bl. 284.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 237. 361—372.

LXXXIX. BOEK. 1767.

hoogst verheugd en dankbaar over de begunstigende medewerking der Overheden, middelen voor en te werk om die Stigting bestendig en van duur te doen zyn (*). Het nut deezer Inrigtinge bleef niet bepaald by ons Land, 't welk op derzelver eerste Uitvinding en Invoer roem mag draagen; maar, gelyk ze de toejuiching ontving van 't geheel beschaafd *Europa*, zo diende ze ten voorbeelde van verscheide Maatschappyen op dergelyk een voet aangevangen, die éénpaarig aan de Oorsprongelyke, de welverdiende Eer toekennen van haar opgewekt te hebben, om ook, waar 't mogelyk, verborge Leevensvonkjes aan te blaazen (†).

Lastontheffingen aan eenige door een zwaar Onweer getroffene Dorpen in de *Meyery* geschonken.

De Ingezetenen van verscheide Dorpen in de Meyerye van *'s Hertogenbosch* vonden zich in groote verlegenheid en behoefte gedompeld, door een Onweer, 't welk, met een alles overstroomenden Stortregen, schriklyken Hagelslag, en geweldigen Stormwind vergezeld, op den twintigsten van Hooimaand nederviel. Behalven de ongelukken, daarby aan Menschen en Beesten overgekomen, waren 'er eenige Huizen en Schuuren geheel, andere gedeeltlyk ingestort,

(*) *Historie en Gedenkschriften van de Maatschappy tot Redding der Drenkelingen.*

(†) Men vindt dit kortlyk by een getrokken in de *Scheti van de Historie der Maatschappy tot Redding der Drenkelingen*, door JOANNES LUBLINK de Jonge, *In de Verh. der Holl. Maatschappy te Haarlem*, XVII D. II St. bl. 35. der Berigten.

ſtort, of zwaar beſchadigd; de hoop van den Landman, die een ryken oogst van Rogge, byna ryp, verwagtte, verdween eenskaps; andere Veldvrugten, als Boekweit, Erten, en Boonen, waren geheel, Haver en Gerst meerendeel, weg; buiten de Vrugtboomen by één Dorp vyf honderd Eiken en andere Boomen, uit den grond gerukt; de beëedigde ſchade deezer Dorpelingen beliep ruim 22000 Guldens. De Regenten vervoegden zich, in deezen deerniswaardigen toeſtand, by hunne Hoog Mogenden om eene Milde Gifte of Vrydom van 's Lands laſten voor eenige Jaaren. Hun klaagſtem werd verhoord, zy verwierven deels Ontſlag van Verpondingen, Beden en Gemeene Middelen, deels vrywillige Giften, naar de opgegeevene ſchaden uitgereikt, tot herſtel der Gebouwen, en geſchikt om onder de meest behoeftigen uitgedeeld te worden (*).

LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) N. Nederl. Jaarb. 1768. bl. 180.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

XC. BOEK. WILLEM DE V *geeft kennis van zyn beoogd Huwelyk met* FREDERICA SOPHIA WILHELMINA. *Goedkeuring van hun Hoog Mogenden en van de byzondere Geweſten. Lyfrenten door Staaten van Holland voor haare Koninglyke Hoogheid beſtemd. Ondertrouw. Voltrekking des Huwelyks. 't Vorſtlyk Paar onder den weg begroet. Op het Huis de Oranjezaal ingehaald en geluk gewenscht. Intreede in 's Gravenhaage. Openbaare Vreugdbetooningen deswegen in den Lande. Gedenkpenningen deezer Gebeurtenisſe. 't Vorſtlyk Paar te Haarlem begroet. Reis door Hollands Noordlyk Gedeelte. Water vermaak het Hooge Gezelſchap op de Texelſche Reede aangedaan. In Amſterdam ingehaald. Vreugdeblyken. De Prins*

Prins neemt zitting in de Admiraliteit. Zeil-party op het T. Als Opperbewindhebber der Oost- en West-Indiſche Maatſchappyen ontvangen. Vermaaken het Vorſtlyk Paar aangedaan. Vertrek uit Amſterdam. FREDERIK DE GROOTE *op 't Loo. Gouda door het Vorſtlyk Paar en Prins* HENDRIK *van Pruiſſen bezogt.* FREDERIK WILLEM *den Prins van* NASSAU WEILBURG *gebooren. Geſchil tuſſchen Dordrecht en Gornichem over het Stapelregt. Twist te Monnikendam over de Magiſtraatsbeſtelling. Geſchil tuſſchen de Vroedſchap, Burgemeeſteren en Schepenen van 's Gravenhaage. Den Raadpenſionaris van Zeeland de Plaatsbekleeding van Eerſten Edelen ter Admiraliteit door Middelburg betwist. De Aanſtelling van den Heer* VAN DER PARRE *dempt dit geſchil. Vordering van zyne Hoogheid deswegen. Uitvinding der Tekenprentkunst van* C. P. VAN AMSTEL J. C. *Haare Koninglyke Hoogheid bevalt van een dooden Prins. De Heerlykheid Montfoort aan den Prins van* ORANJE *afgeſtaan. Bezending des Baſſas van Tripoli by de Staaten.* JAN HOP *legt het Theſaurier-Generaalſchap der Unie neder, en wordt hier in opgevolgd door* PAULUS ADRIAANGILLES. *De Raadpenſionaris* PIETER STEYN *vangt zyn vyfde vyfjaarigen dienst aan. 't Geſchil wegens de Wedde van* FERDINAND VAN COLLEN, *als Repreſentant van zyne Hoogheid by de West-Indiſche Maatſchappy beſlist. De Stadhouder maakt een einde aan de tweedragt tuſſchen den Procureur Generaal van Gel-*

XC. BOEK.

1c. BOEK. *Gelderland en de Magistraat der Stad Nymegen, wegens het Lyfstraffelyk Regtsgebied. Aanzoek van Zeeland om verbeetering in het Muntweezen. Het Zeeuwsche Genootschap der Weetenschappen te Vlissingen opgerigt. Het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelyke Natuurkunde te Rotterdam, ondanks de tegenpoogingen der Haarlemsche Maatschappye, tot stand gebragt. De Sterfte onder het Rundvee ontsteekt met nieuw geweld. Voorzorgen daar tegen in onderscheide Gewesten aangewend. Doorbraak in den Rhyndyk, als mede in den Lingedyk. Bezorging der Noodlydenden. Traage voortgang van het werk der Rivieren. Overeenkomst met den Koning van Pruissen tot herstel des Rhyndyks. Dankzeggingen voor haare Koninglyke Hoogheid wegens de Herstelling van de Kinderziekte. Voorbiddingen voor haar in Zwangerheid. Zy verlost van eene Prinses. Zyne Hoogheid oordeelt de Illuminatien in 's Gravenhaage en Holland best agtergelaaten, met aanpryzing van Milddaadigheid aan den Armen. Dit voorbeeld in de meeste Gewesten gevolgd. Doopplegtigheid van* FREDERICA LOUISA WILHELMINA. *Pillegiften en Geschenken in de Kraamkamer. Den Prins van* NASSAU WEILBURG *eene Dogter, gebooren en een Zoon overleden. Een Maroccaansche Afgezant verzekert den Staat de vreedzaame Gevoelens zyns Keizers. Handelgeschil met den Keurvorst van de Paltz. Staaten van Holland staan voor, den Handel met diens Staaten voor zes weeken op te schorten. Hanne Hoog Mogenden be-*

besluiten hiertoe. 't Geschil bygelegd. De Staat gerustgesteld, wegens de Russische Vloot in de Middellandsche Zee. Geschil tusschen de Bewindhebberen der West-Indische Maatschappye te Amsterdam en de Hoofddeelgenooten in Zeeland, over de Vaard op Essequebo en Demerary. Staaten van Holland dryven dit stuk hoog. Staaten van Zeeland kanten 'er zich tegen. Gevoelens der onderscheidene Gewesten op dit stuk. Men stelt voor den Stadhouder tot Scheidsman te verzoeken. Op welk een voet Holland hier in bewilligt. Hoe Zeeland dit toestemt. Zyne Hoogheid neemt op zich Scheidsman te weezen. Uitspraak. Nadere schikkingen hier op gemaakt. Bezending uit hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten na Zeeland. De Grietslieden en Magistraaten in Friesland gemagtigd om hunne Procureur Fiscaals af te zetten. Poogingen tot het beteugelen der Drukpersse. Ontworpen Plakaat tegen Godslasterlyke Boeken en Geschriften. Daar tegen ingeleverde Verzoekschriften der Boekhandelaaren doen het agter blyven. Het Steedje Bronkhorst brandt gedeeltlyk af. Inbreuken in de Rhyn- Yssel- en Betuwedyken in het Naajaar van MDCCLXX. *Watervloeden in 't Voorjaar van* MDCCLXXI *in Gelderland. Onderstand aan de Behoeftigen. Holland met Waterwee gedreigd. Verdre gevreesde en ondervondene Waterelenden. Ruime Inzamelingen in Holland ten behoeve der verarmde Gelderschen. Mindere Wateronheilen deezes Jaars. Schaarsheid en Duurte. Vrees*

XC. BOEK.

voor

XC. BOEK.

voor Pestziekte, en voorzorgen daar tegen. De Verzameling van BERNARD SIEGFRIED ALBINUS *door de Bezorgers der Leydſche Hoogeſchoole gekogt.* HERMANNUS NOORDKERK *gedagt.* ANDRIES GEORGE ECKHART *krygt Octroy voor zyn uitgevonden Waterſcheprad. Bepaalingen den Zuikerhandel betreffende. Vrugtlooze aandrang van Holland op de verbetering van het Zeeweezen.*

1767. WILLEM DE V geeft kennis van zyn beoogd Huwelyk.

Men hadt geenzins nagelaaten in de Begroetingen van den Stadhouder, by zyne Meerderjaarigheid en het aanvaarden der hoogaanzienlyke Staats- en Krygs-Ampten, de wenſchen uit te boezemen, dat eerlang eene Egtverbintenis zyn Geluk mogt voltooijen. De vervulling dier wenſchen aanſchouwde het tegenwoordig Jaar. Het voorwerp van 's Prinſen keuze was Mevrouwe de Prinſeſſe FREDERICA SOPHIA WILHELMINA van *Pruiſſen*, éénige Zuſter van zyne Hoogheid, den Prins van *Pruiſſen*, Nigt van Koning FREDERIK DEN GROOTEN. 's Erfſtadhouders Geheimraad en Requestmeeſter de Baron DE LARREY, aan wien hy het vraagen des Huwelyks aanbevolen hadt, daar in gelukkig geſlaagd zynde gaf zyne Hoogheid van deeze eenpaarige Toeſtemming der Koninglyke Familie kennis aan hunne Hoog Mogenden, en de Staaten der byzondere Gewesten; in den Bekend-

maa-

maakings Brief betuigende „ dat gelyk „ de alleszins voordeelige geſteldheid van „ eene Vorſtinne, uit een der magtigſte „ Huizen van *Europa*, met de uitneemend- „ ſte hoedanigheden begaafd, en met Hem „ van een en denzelfden Godsdienst b ely- „ denis doende, de vaſte waarborgen wa- „ ren, die Zyn geluk in deeze Egtvereee- „ niging, zouden verzekeren; zo durfde „ Hy zich ook vleijen, dat deeze Zyne „ Verbintenis, uit hoofde van eene ge- „ paſte overeenkomst met de belangen van „ den Staat, hun Hoog Mogenden niet „ onaangenaam zou weezen; en hoogst- „ derzelver goedkeurende toeſtemming „ wegdraagen." XC. BOEK. 1767.

Van deeze gaven zy blyk in vyf Brieven, ingerigt om niet alleen den Erfſtadhouder voor de Bekendmaaking te bedanken; maar ook den Koning, de Koninginne, de Prinſes Douariere en de Prinſesſe van *Pruiſen*, wegens deeze Huwelyksverbintenisſe, geluk te wenſchen. Zy betuigen onder anderen, in den Brief aan zyne *Pruiſiſche* Majeſteit, „ dit Huwelyk „ niet alleen aan te zien als eene Zaak, „ die het hoogſte genoegen moest geeven, „ aan den Prins, Hun zo dierbaar, en aan „ wiens Huis Zy zo groote verpligtingen „ hadden; maar ook als een Band van die „ Vriendſchap, welken Zy zich vleiden „ dat daar door onverbreekelyk zou ge- „ maakt worden, tuſschen zyne Koning- „ lyke Majeſteit en Hunnen Staat." —

Goedkeuring van 't zelve.

De Afgezanten van vreemde Mogenhe-

XC. BOEK. 1767.

den, in *'s Gravenhaage* hun verblyf houdende, kreegen allen van Staatswegen kennis van dit beraamde Huwelyk; en de Dienaars van den Staat buiten 's Lands by eenen Brieve des kundschap, met last om 'er, daar 't behoorde, bekendmaaking van te doen. —— De Heer VERELST, Afgezant van deezen Staat aan 't Hof van *Pruisen*, ontving, by de overgave der Brieven, de hartlykste betuigingen van deelneemend genoegen der Vorstlyke Familie, waar mede de Brieven in antwoord geschreeven overeenstemden. De Brieven der onderscheide Geweften aan zyne Hoogheid ademden niets dan gelukwensching en goedkeuring.

Lyfrente door *Holland* voor haare K. Hoogheid beftemd.

Tot meer dan genoegenbetoon met woorden, en hartlyk gelukwenschen, kwamen eerlang Staaten van *Holland*. By hun was in overweeginge genomen, om, ten blyk van hun volkomen goedkeuring, voor ééns, zyne Hoogheid eene aanzienlyke somme te vereeren; doch onderrigt hoe het den Stadhouder aangenaamer zou weezen, dat men een Jaar of Lyfrente, ten behoeve van haare Koninglyke Hoogheid bepaalde, beslooten zy, eene Jaarrente van twintig duizend Guldens, in een gouden Doos, ter waarde van achttien honderd Guldens, deezer Vorstinne aan te bieden; gelyk by haare aankomst in de Hofplaats, en de gelukwensching, met veel staatlykheids geschiedde (*).

De

(*) *Resol. van Holl.* 28 Oct. 3 Nov. 1767.

De Ondertrouw van het Doorlugtig Paar werd, den zeven- en- twintigſten van Hooimaand, op 't Luſtſlot *Charlottenburg* voltrokken. Het behaagde den Koning die Plegtigheid zelve te verrigten. Het Hof was op 't feeſtſtaatlykſt uitgedoſcht. De Prinſſen en Prinſeſſen van 't Koninglyk Huis bevonden zich in een byzonder vertrek. In een ander, naast het zelve, waren de Baron DE LARREY, de Heer VERELST en eene menigte zo van Staats- en Buitenlandſche-Miniſters, als van verdere Perſoonen van den eerſten Rang. Zyne Majeſteit hadt den Heer VERELST genoodigd om de Plegtigheid by te woonen, en deedt, in 't vertrek der Koninglyke Familie gekomen, eene korte aanſpraak, ontving vervolgens van de Prinſes-Bruid haar Ring, ryklyk met Geſteenten omzet, voor den Prins haaren aanſtaanden Egtgenoot, en van den Baron DE LARREY, dien van zyne Hoogheid. Hy verwiſſelde die beide Ringen ſtak dien van den Prins-Bruidegom aan den vinger van haare Koninglyke Hoogheid, en ſtelde dien van de Prinſeſſe den Heere DE LARREY in handen. De Koning wenſchte, dat verrigt hebbende, onder eene tedere omhelzing, zyne Nigte geluk, en werd daar in gevolgd door de Koninglyke Familie, en alle de aanweezende Staatsdienaaren. De Heer DE LARREY boodt het Afbeeldzel van zyne Hoogheid, ryklyk met brillanten omzet, der Vorſtlyke Bruid aan, die hem het Haare, desgelyks met brillanten verrykt, voor den

XC. BOEK. 1767. Ondertrouw.

XC. BOEK. 1767.

Prins, haaren Bruidegom, overhandigde.

Het Vorstlyk *'s Gravenhaage* ontving, onder veel Eer- en Vreugdbetoons, den Erfstadhouder, toen hy, vóór zyn vertrek na *Pruisfen*, eene keer derwaards deedt. Naa het tekenen der Huwelyks Voorwaarden, door de hier toe Gevolmagtigden, ving zyn Hoogheid de Reis aan, en kwam den eersten van Wynmaand te *Potsdam*, waar de Koning hem met alle blyken van genegenheid ontving; deeze genoot hy ook te *Berlyn*, werwaards hy zich met het Hof begaf, en zyne Majesteit, daags voor den Trouwdag, de hand zyner Nigte in die van haaren Prinslyken Bruidegom lag. — Staatlyk en luisterryk, was het geheele Hof, by de Huwelyks Inzegening, op den vierden van Wynmaand, verrigt door den Heer SACK, Opper-Consistoriaal Raad en eersten Hofprediker van zyne Majesteit. Zyne taal drukte de hooge gevoelens uit, die hy koesterde van eene Prinses, door hem „ *Pruisfens* schoonste Kleinood" geheeten, als mede van den Vorstlyken Bruidegom, „ *Oranjes* schoonste Bloed" genoemd: van zyne lippen vloeyden de hartlykste zegebeden over het Doorlugtig Paar. — Onder het verwisselen der Ringen werden, ter aankundiging twaalf Stukken Kanon in de Tuin van 't Koninglykslot geplaatst, drie keeren afgebrand: waar op de Koning, de Koninglyke Familie, en alle Persoonen van Rang by de Plegtigheid tegenwoordig, hunne Gelukwenschingen uitstort-

Voltrekking des Huwelyks.

ſtortten. Een pragtige Maaltyd, gevolgd van den gebruiklyken Fakkeldans, beſloot den Trouwdag van het Vorſtlyk Paar, door hunne Majeſteiten, de Prinſen en Prinſeſſen na 't Huwelyks bedde geleid. &c. BOEK. 1767.

't Vorſtlyk Paar onder den weg begroet.

De weinige dagen, die de jonggetrouwden te *Berlyn* doorbragten werden in verluſtigingen en vreugdebedryven geſleeten. Teder was het afſcheid. De Prins van *Pruiſſen*, en de geheele Vorſtlyke *Brunswykſche* Familie, deedt hun uitgeleide tot het Luſtſlot *Vechelde*. De Graaf VAN WASSENAAR OBDAM ontving het hooge Paar op het Huis *Twikkelo*, waar de Hertog van BRUNSWYK, uit *'s Gravenhaage* na 't *Loo* getrokken, om hunne Hoogheden te verwelkomen, hun op het aangenaamst verraste. Te *Deventer* was alles in gereedheid gebragt om den Stadhouder, met zyne Egtgenoote, in te haalen, te begroeten, en op de reis na 't *Loo* ververſchingen aan te bieden. Dit Lusthuis, fraay verlicht ontving de nieuw Getrouwden, die 'er tot den negen- en- twintigſten van Wynmaand vertoefden. De Steden *Utrecht*, *Woerden* en *Leyden*, op den weg na *'s Gravenhaage* doorgetrokken, zogten elkander in Eer- en Vreugdbetooningen de loef af te ſteeken, en waren deeze niet minder dan in Lentemaand des voorgaanden Jaars.

Op de *Oranje-Zaal* ingehaald en gelukgewenscht.

De Hertog van *Brunswyk* en de Prins van *Nasſau Weilburg*, wagtten in 't Huis de *Oranje-Zaal*, de nieuw Getrouwden op, die 'er den dertigſten van Wynmaand aankwamen. Van den volgenden dag af, tot den ze-

XC. BOEK. 1767.

zevenden van Slagtmaand, waren de hooge Staatsvergaderingen, en de laagere, die in *'s Gravenhaage* vergaderen, als mede de Gezanten der vreemde Mogenheden, de Magiſtraat der Hofplaatze, en de Kerklyken, bezig om het Vorſtlyk Paar te begroeten en 's Hemels Zegen toe te bidden. Alles haakte intuſſchen na den negenden dier Maand, beſtemd ter ſtaatlyke Intrede van hunne Hoogheden, om welke grootsch en luiſterryk te maaken alles zich vereenigd en men een toeſtel vervaardigd hadt van Eerepoorten, die, in fraayheid van Vinding en ſchoonheid van Schilderwerk, voor geene immer hier te Lande vertoond behoefden te wyken.

Intrede in *'s Gravenhaage.*

Het losbranden van één- en- twintig Stukken Geſchuts kondigde den Dag der Intrede den Ingezetenen der Hofplaats aan. Het Krygsvolk en de Schuttery verzamelde vroegtyds op de bepaalde plaatzen, om den Vorſtlyken Trein van de *Oranje-Zaal*, na het Stadhouderlyk Kwartier te vergezellen; of onder den weg, in de voornaamſte Straaten, te begroeten. Op den voortocht, uit Krygsvolk en Hof bedienden te paard beſtaande, volgden acht Koetzen, ieder met zes paarden beſpannen, de vyfde, waar in het Doorlugtig Paar zat, werd voorgegaan en gevolgd, door een onderſcheiden ſtoet van meer en min aanzienlyke Hofbedienden, Lyfwagten, en de Trein door twee Esquadrons Guardes Dragonders beſlooten. Deeze door de pragtige Eerepoort van de Magiſtraat vervaar-

vaardigd rydende, verwelkomde dezelve hunne Hoogheden, terwyl de in ryen geſchaarde Schuttery, onder het roeren der trommen, hun begroette. Geduurende dien optocht, onder den toevloed eener ongelooflyk groote menigte aanſchouweren van heinde en ver gekomen, om dien by te woonen, werd het kanon losgebrand, en dit gebalder vervangen door 't gelui en het ſpeelen der klokken. — Groot en kostbaar waren de toebereidzelen om den Nagt, op dien Dag volgende, door een gloed van Kunstlicht, als in een dag te herſcheppen, en elkander voorby te ſtreeven in verlichte Schilderſtukken en Opſchriften tot deeze heuchlyke Gebeurtenis betrekkelyk. Een ſterke wind, 's naamiddags ontſtaan, dreigde het genoegen, 't welk men zich met grond van zo veel toeſtels beloofde, te zullen ſtooren; en kwam die ſtoorenis met de daad. Die wind aanhoudende, bluschte de Verlichtingen van den Tooren der groote Kerke, van de beide Eere Poorten, van het ganſche Muurwerk langs den langen en korten *Vyverberg*, van het Eilandje in den Vyver, 't welk een heerlyke achtkante zaal vertoonde, van de Hotels van den Hertog van *Brunswyk*, den Prinſe van *Naſſau Weilburg*, en verſcheide buitenlandſche Gezanten, en van de Huizen van veele andere Lieden van Rang, die een verrukkend gezigt zouden hebben opgeleverd, zodanig uit, dat zeer weinig gedeeltens van dezelve eenig zweemzel vertoonden van de cierlykheid, welke de kunst

XC. BOEK. 1767.

XC. BOEK. 1767.

daar aan hadt meenen by te zetten. Men besloot deeze grootendeels mislukte Illuminatien, weinig dagen daar naa, te hervatten; wanneer een gunstiger weer en wind toeliet dat, ze zich in voller luister konden vertoonen.

Openbaare Vreugdebetooningen deswegen gehouden. Gedenkpenningen.

De openbaare Vreugdebedryven, waar mede de Regeeringen en Ingezetenen van de Vereenigde Gewesten hun ne blydschap over deeze hooge Egtverbintenisse, zo op den dag der Voltrekkinge als op dien der Intrede van hunne Hoogheden in *'s Gravenhaage* betoond hebben, op te haalen loopt buiten ons plan: wy maaken ons aan geene grootspraak schuldig met te vermelden, dat 'er geen Dorp geweest is, of men vierde den Dag op welken WILLEM van *Oranje* zich aan WILHELMINA van *Pruisen* verbondt. —— Ook is dezelve vereeuwigd door Gouden en Zilveren Gedenkpenningen, van onderscheide Maakers, die in keurigheid van werk en gepastheid van zinnebeelden, met elkander om den voorrang dingen (*).

1768. Een gouden Gedenkpenning op dit Huwelyk werd, in 't volgend Jaar, door den Erfstadhouder, aan den Baljuw en Burgemeesteren van *'s Gravenhaage*, onder 't onthaal op een pragtigen Maaltyd uitgedeeld: en vervolgens aan de andere Heeren der Regeeringe van de Hofplaats ter handgesteld; en werd een Zilveren, op den zelfden

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 1273—1300. 1331—1350.

den ſtempel geſlaagen, niet alleen aan de Officieren, der Schutterye, maar ook aan alle Schutters en Brandmeeſteren geſchonken (*). — Een en ander Speelreisje van hunne Hoogheden maakten dit Jaar gedenkwaardig. De Dagpapieren en byzondere Beſchryvingen van het daar by voorgevallene in eenige Steden en Plaatzen, draagen getuigenis van de Eer en Vreugdbetooningen, het hooge Reisgezelſchap aangedaan, wy mogen niet meer doen dan het voornaamſte aanſtippen. XC. BOEK. 1768.

Haarlem, werwaards de Bloeityd der Hyacinthen 's Jaarlyks eene menigte van Menſchen lokt, om 't oog te onthaalen op een Bloemgezigt nergens in die uitgeſtrektheid, juistheid en fraayheid aan te treffen, 't welk zich ruim ter helfte van Grasmaand doorgaans in volle heerlykheid vertoont, mogt het Doorlugtig Paar, op den zes- en- twintigſten dier Maand, eerst in de Bloemiſteryen der voornaamſte Bloemiſten, en vervolgens in haare muuren ontvangen. Buiten de Stad van wegen de Regeering door Burgemeeſteren begroet, bezagen zy die pragtige vertooning der wederontluikende Natuur: en reeden met hun Gevolg, in vier koetzen met zes paarden beſpannen, door Dragonders begeleid, ter Stad in, door de in de wapenen geſchaarde Burgery, ontvingen ten Huize van den Burgemeeſter MATTHEUS WILLEM VAN VAL- 't Vorstlyk Paar te *Haarlem* begroet.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 324.

XC. BOEK. 1768.

VALKENBURG, waar een ontbyt hun wagtte, de Begroetingen der Regeeringe, der Officieren van de Burgery, en der Predikanten van de *Nederduitſche* en *Walſche* Gemeentens. De eerſte Drukken van LAURENS KOSTER, op welke die Stad, met zo veel regts, roem draagt, vertoonde men aan hunne Hoogheden. Het heerlyk Orgel in de Groote Kerk liet zich, terwyl zy deeze bezagen, door een kunstryke hand geroerd, hooren. Gelyk het Kanon van de Wallen gelost en het Klokkenſpel de aankomst aangeduid hadt, herhaalde men dit beide, toen het Reisgezelſchap, met twee binnen trekjachten, na *'s Gravenhaage* te rug keerde.

Reis door *Hollands* Noordlyk Gedeelte.

Een uitgeſtrekter Speelreisje, in 't laatst van Bloei- en 't begin van Zomermaand, door 't Vorstlyk Paar gedaan, verſchafte eenige Steden en Plaatzen gelegenheid om 't zelve, elk op zyne wyze, te vereeren. — *Waſſenaar*, *Katwyk* en *Noordwyk* mogten eerst dit Bezoek genieten; *Overveen*, op de Lustplaats van den *Amſterdamſchen* Burgemeeſter GUALTERUS PETRUS BOUDAAN, hunne Hoogheden ten Middagmaal onthaalen, en *Beekeſtein*, in 't verrukkelyk ſchoon Kwartier van *Velzen*, den Heer JACOB BOREEL JANSZ., Raad en Advocaat Fiscaal in 't Collegie ter Admiraliteit van *Amſterdam* toebehoorende, hunne Hoogheden ten nagtverblyve dienen. — *Alkmaar* had zich gereed gemaakt om, op de plegtigſte wyze, het hooge Gezelſchap te ontvangen. Onder 't losbranden des Ge-

Geſchuts, door de gewapende Burgery binnen gereeden, en op 't Stadhuis begeleid, begroette de Hoofd Officier RUTGERUS PALUDANUS hunne Hoogheden; en werd daar in gevolgd, door de Officieren van het daarliggend Krygsvolk, als mede door de *Gereformeerde* en *Lutherſche* Predikanten, ook hadden de Officiers der Burgerye gehoor. XC. BOEK. 1768.

Te *Alkmaar* ſtaatlyk uitgeleid zette het Reisgezelſchap de reis voort na *Hollands* Noordlykſten Uithoek, de *Helder*, om op de *Texelſche* Reede, een Watervermaak te neemen, 't geen van wegens de zonderlingheid eene eenigzins breeder beſchryving vordert. De Batteryen, by *Kykduin* en op 't Strand geplaatst, begroetten met Eereſchooten het Vorstlyk Paar, vergezeld van den Hertog van *Brunswyk*, en een maatig gevolg van Hofſtoet. Vyf Oorlogſchepen, waar over de Vice Admiraal ROEMER VLACQ het gezag voerde, lagen op de Reede, benevens zeven Admiraliteits Jachten. Zo ras hunne Hoogheden op een dier Jachten kwamen, woei de Vlag van den Admiraal Generaal van 't zelve; de Oorlogſchepen begroetten deeze met één- en- twintig ſchooten, met tweeen- twintig ſchooten van de Battery by het Jacht bedankt. Als in een oogenblik waaiden van alle de Oorlogſchepen te gelyk de Vlaggen van alle bekende Volken: welk vreemd, doch aartig gezigt tot zonneondergang duurde, wanneer die flodderende Vlaggen, zo ſpoedig als ze ontrold waren, Watervermaak op de Reede van *Texel*, het hooge Gezelſchap aangedaan.

XC. BOEK. 1768.

ren, weder werden ingehaald. Alles was in gereedheid om de Schepen in den avond op 't heerlykst te verlichten; doch, ter oorzaak van den ſterken wind, werd men te raade dit agterwege te laaten. —— De Vice Admiraal 's avonds bevel gekreegen hebbende van 's anderen daags 't Gezelſchap na *Texel* te brengen, vervoegde zich in den vroegen morgenſtond na 't Jacht, waar in de Hertog van *Brunswyk* overnagt hadt, en werd, kort daar op het Jacht, 't geen ten Nagtverblyf van hunne Hoogheden diende, by het Admiraal Schip *de Phenix* gebragt, zo dat zy ontwaakende zich reeds voor 't zelve bevonden. Aan boord getreeden waaide de Vlag des Admiraal Generaals van 't zelve, alle de Schepen deeden een welkomst groete uit het geſchut, en gingen met de Jachten onder Zeil. Onder het Ontbyt zag het hooge Gezelſchap de Schepen verſcheide verrigtingen doen, zo in 't zeilen, als in 't ſeinen, aan boord leggen, en jagtmaaken op een invallend Oorlogſchip. Aan boord van Capitein VAN REYNST hadt voor eenige weeken een Matroos zyn Makker een ſteek toegebragt, en zat deswegen gevangen. Men voerde den ſchuldigen na 't Admiraliteits-Schip, waar de Krygsraad, in welken zyne Hoogheid voorzat, hem ter Kielhaaling veroordeelde; doch bekwam hy, te deezer gelegenheid, uit monde van den Vorst, vergiffenis deezes misdryfs. Een Koopvaardyſchip, verzuimd hebbende zyne behoorelyke Vlag te laaten waaijen, werd

werd door een Kogel van het Admiraals-Schip daar toe genoodzaakt. Uit het zelve begaven zich hunne Hoogheden, den *Texelſchen* wal genaderd zynde, in het Jacht, om op dat Eiland de Battery, en eenige andere zaaken te bezigtigen. Van dezelve brandde, by 't aan land ſtappen, het Geſchut los, de Dorp Klokken luidden, de Schepen vlagden, de lugt weergalmde van vreugde geroep. Vreemd was het dat de verwelkoming, uit naam van Baljuw, Burgemeeſteren en Schepenen deezes Eilands, in zeer welgepaſte en ſchoone verzen geſchiedde; doch die bevreemding verdwynt als men weet dat de Heer BALTHAZAR HUIDECOPER Oudſchepen van *Amſterdam*, Baljuw van *Texel*, die verzen vervaardigd en zyne Eilanders die heuſche Groetenisſen in den mond gelegd hadt (*). XC. BOER. 1768.

Het Doorlugtig Gezelſchap, wel voldaan over dit alles, keerde na de Luſtplaats *Beekeſtein* te rugge, om naa een Dag ruſtens, en het bywoonen van den openbaaren Godsdienst, in de Kerk te *Velzen*, op 't woeligst tooneel, in 's Werelds Koopſtad, te verſchynen. In deeze Stad repte elk de handen om tegen den dertigſten van Bloeimaand in gereedheid te hebben wat kon dienen om hunne Hoogheden, by de hoogſte Eere, het meeſte Vermaak, geduuren- *Amſterdam* maakt zich gereed om het Vorſtlyk Paar te ontvangen.

(*) Medegedeelde Berigten. *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 395. 691.

XC. BOEK. 1768.

rende het verblyf daar ter Stede, aan te doen. Het Stadshuis nooit tot zulk een einde gebezigd, was, om, dit hooge Paar te huisveſten, binnen weinig weeken, zodanig veranderd, dat het in een ruim en aanzienlyk Hof hervormd ſcheen. — De meeſte Kamers, tot de aanzienlykſte Stadsvergaderplaatzen geſchikt, werden tot eenig Hoflyk gebruik beſtemd, en, naar eisch, met kostlyk Huisraad opgepronkt. De Hofſtoet, die uit omtrent honderd Perſoonen beſtaan zou, kon in 't Stadshuis niet wel geborgen worden, voor deezen beſchikte men andere voeglyke verblyfplaatzen, naar den rang der Perſoonen. De Heeren van den Geregte droegen, by tyds, zorge om, door heilzaame Waarſchuwingen, Schikkingen, en ongewoone Bepaalingen over 't gebruik der Straaten, alle wanorde, verdringing en ongelukken, als mede om de gevaarlyke gevolgen van onverhoedſchen Brand te voorkomen. Desgelyks beraamden de Collonellen de Orde aan welke zich de Schuttery, by de plegtige Intrede, moest houden.

In *Amſterdam* ingehaald.

Op den beſtemden dag verliet het Vorſtlyk Paar, in den morgenſtond, het aangenaam *Beekeſtein*, en vondt by het *Tolhek* op den *Haarlemmerweg* de Staatſie koetzen gereed. Daar in overgetreeden, bereikten zy Stadsgrondgebied niet of het losbranden des Geſchuts van de Wallen en het luiden der Klokken, gaf hier van kundſchap aan de Inwoonderen. Twee Secretarisſen DANIEL HOOFT en PIETER CI-

CIPRIAAN TESTART verwelkomden hunne Hoogheden. Dit werd binnen de Stad by de Slagboom, aan 't begin van den *Haarlemmerdyk* herhaald, door de twee jongſte Heeren Schepenen JOAN FREDERIK D'ORVILLE, ZACHARIAS HENRIK ALEWYN, den Penſionaris ENGELBERT FRANÇOIS VAN BERCKEL, en den Secretaris CORNELIS GRAAFLAND by monde van den Penſionaris VAN BERCKEL. Om deeze Begroeting, als mede die der Collonellen te dier plaatze te ontvangen, was zyne Hoogheid uit de Koets getreeden. Hier op volgde een tweede begroeting met het Geſchut. Door de Burgery, ten getale van zes duizend en ruim drie honderd man, op 't best uitgedoscht, langs de *Haarlemmer*- en *Nieuwendyken*, tot aan het Stadhuis geſchaard, kwam de ſtaatlyke Trein, voor dat ten hunnen dienſte geſchikt verblyf. Ten derdemaale brandde men 't Geſchut los; 't Gelui der Klokken werd door het Klokkenſpel vervangen, en dit weder door een Choor Muzikanten, die met keteltrommen, en trompetten van het bordes der Stadswage een keurlyk Veldmuzyk lieten hooren. By het in leiden en op treeden hief een ander Choor, op de groote Zaal, een treffelyk muzyk aan. In de Raadkamer verwelkomde de Hoofd-Officier IZAAK SWEERS, het Vorstlyk Paar uit naam des Magiſtraats. De Heeren van den Geregte en de Oudburgemeeſters, voor zo verre zy geen Vroedſchappen waren, vertrokken, die

XC. BOEK. 1768.

XC. BOEK. 1768.

die tot de Vroedſchap behoorden vergaderden, en verzogten gehoor; waar in de Penſionaris VAN BERCKEL, van wegen de Vroedſchap, het verwelkomend woord voerde. Eene en andere Aanſpraak beantwoordde zyne Hoogheid met betuigingen van zyne onwankelbaare gezindheid om de welvaard van deezen Staat, en van *Amſterdam* in 't byzonder, naar zyn uiterſte vermogen, te bevorderen. Vervolgens verleenden hunne Hoogheden gehoor aan het Collegie der Admiraliteit, aan de Bewindhebberen der *Oost-* en *West-Indiſche* Maatſchappyen; aan de Directeuren der Societeit van *Surinamen;* aan het ganſche Lichaam der Kooplieden, verbeeld door eenigen daar toe uitgekoozene Heeren van de aanzienlykſte Koopkantooren, met den Heere HENDRIK BIKKER aan 't hoofd; aan de Collonellen, aan het Collegie van den *Levantſchen* Handel, en eindelyk aan de Leden van den Gereformeerden *Nederduitſchen* Kerkenraad, als mede aan die der *Walſche*, *Engelſche* en *Remonſtrantſche* Kerken. De Afgezondenen der *Luterſche*, *Doopsgezinde* en *Roomſche* Gemeenten, benevens die der *Joodſche* Synagogen, werden, daar de tyd te verre verloopen was, tot een anderen dag uitgeſteld, op welke zy zich ook van hunne eerbiedenis kweeten. Een gezelſchap uit omtrent zeſtig Perſoonen beſtaande woonde den Middagmaaltyd by; de groote Zaal ſchonk in den avond een allerſchoonſt Concert, waar zich de bevallige Stemmen van een *Italiaanſchen* Zanger

ger en twee *Italiaanſche* Zangeresſen tuſſchen het geluid van veelerlei Speeltuigen lieten hooren. XC. BOEK.

Onder dit alles was het uur gekomen op 't welke alle Huizen van *Amſterdam*, op weinig minder dan dertig duizend geteld, volgens eene Waarſchuwing der Regeering, moeſten verlicht worden. De Openbaare Gebouwen, en boven al het Stadshuis, ſtaaken in die algemeene Verlichting met onverdoofbaaren glans uit; de Tooren van dit grootsch Gebouw en de Voorgevel leverden een allerverrukkendst gezigt op, een luiſterryke Zon in 't midden van duizenden van lichten flikkerende, maakte eene vertooning die alle beſchryving overtrof. Hunne Hoogheden bezagen, met een aanzienlyk Gevolg, vergezeld van Heeren en Dames uit de Regeering, deeze Verlichting, deels de Stad door rydende, deels in Jachten vaarende, om, naar de plaatslyke gelegenheid, alles op de best mogelyke wyze te zien, en te deelen in de vreugd, die langs de krielende Gragten en Straaten groot en klein vervulde. 1768. Vreugdebluyken.

Den volgenden dag nam zyne Hoogheid, als Admiraal Generaal, Zitting in het Collegie ter Admiraliteit, op 't ſtaatlykst derwaards begeleid, ontvangen, en begroet met eene Aanſpraak van den Voorzitter MARIUS ANTHONY CAREL VAN, VOERST TOT BORGEL. —— Het groot Jacht van de Admiraliteit met de De Prins neemt Zitting in de Admiraliteit. Zeilparty op 't T.

XC. BOEK. 1768.

twee Jachten der *Oost-Indische* Maatschappye lagen gereed om een Zeiltogtje op 't *Y* te doen: op deezen verdeelden zich de Heeren van de Admiraliteit, dien dag de Gastheeren van het hooge Gezelschap. De Standaard van de Admiraliteit werd opgeheesen op het groote Jacht, 't welk hunne Hoogheden voerde, en begroet door het Oorlogschip *de Triton*. De Koopvaardyschepen, op Stroom en in de Laag liggende, vuurden en vlagden om stryd. Het Koop-, Scheep- en Handelryk *Zaandam* was de bedoelde plaats van de Zeilparty; de Baljuw VAN BLOIS, de Regenten en Kerkenraaden van *West-* en *Oost-Zaandam*, verwelkomden het Vorstlyk Paar, 't welk met den Stoet het merkwaardigste van die aanzienlyke en na aan elkander verwante Dorpen bezigtigden. Een wakkerende wind voerde de Jachten, onder 't houden van den Middagmaaltyd, de *Zaan* uit, het *Y* door, de Stad voorby, na den mond van 't *Pampus* tot aan de *Durgerdammer* Vuurtooren. *Y* en *Zaan* krielden van Jachten, Boeijers, Zeilschuiten, die deel aan deeze verlustigende Waterparty namen. De *Oost-Indische-Werf* begroette de Jachten onder 't voorby zeilen met Eereschooten. 't Oorlogschip *de Triton*, fraay verlicht, op Stroom liggende, verrukte de hooge Zeilgenooten, terwyl zy in 't vóór ankerliggend Jacht den Avondmaaltyd hielden, en tot overmiddernagt dien dag rekten.

Als Opperbewindhebber der *Oost-Indische* Maatschappye nam 's anderen daags zyne Hoogheid Zitting in het *Oost-Indische* Huis, in die hoedanigheid verwelkomd door den eersten Advocaat CORNELIS VAN DER HOOP: 't zelfde deedt vervolgens de Advocaat der *West-Indische* Maatschappye op het *West-Indische* Huis; wanneer zyne Hoogheid daar de plaats van Opperbewindhebber dier Compagnie bekleedde. Neemt Zitting by de *Oost-* en *West-Indische* Maatschappyen.

Een luisterryk Cour op de Zaal van 't Stadhuis, waar by alle Heeren van de Regeering en derzelver Vrouwen, andere voornaame Burgers, Ingezetenen en Vreemdelingen zelve, gelegenheid hadden van hunne Hoogheden te zien, en hun hof by dezelven te maaken, gevolgd van een groote Maaltyd, bragt dien dag ten avond, welke geschikt was om ten Schouwburg te gaan. Een prachtig gevaarte in dezelve bouwkunstig vervaardigd, bestaande in een groote Vorstlyke Tent, van boven koepelswyze gedekt, cierlyk vergult, en in de openingen van vooren behangen met roode fluweele gordynen, omzet met gouden kanten en franje, wagtte op de tegenwoordigheid dier aanzienlyke Persoonadien, die met eene grootschen stoet derwaards reeden. By het openen van 't gordyn aanschouwden zy het Tooneel het Zonnehof, waar in de beroemde Toneelspeeler JAN PUNT, eene Aanspraak aan hunne Hoogheden en de verdere Regeering in Dichtregelen uitstortte. Een Treur- en Klugtspel, Vermaaken het Vorstlyk Paar aangedaan.

XC. BOEK. ſpel, voorgegaan en gevolgd van een Bal-let hielt het hooge Gezelſchap tot Middernagt bezig.

1768. Een groot gedeelte van den volgenden dag werd beſteed in het bezigtigen van 't geen de *Amſtelſtad* als Koopvorſtinne doet uitmunten; het in 't water loopen van een voltimmerd *Oost-Indiſch* Schip, was bewaard om het Vorstlyk oog op dit bewonderenswaardig ſtuk der Werktuigkunde te onthaalen. — Men hadt den Avond bepaald tot het Vreugdefeest en 't uitmuntend Bal in de Zaal van 't Stadshuis. Op 't zelve verſcheenen, behalven de Vorstlyke Perſoonadien, ter welker Eere het Feest was aangelegd, de Prins van HESSEN, verſcheide Vreemdelingen van Rang, als de Prins VAN LAMBAISE, Groot-Stalmeeſter van *Frankryk*, de Marquis DEL PUENTE FUERTE, Afgezant des Konings van *Spanje* by onzen Staat, benevens andere Grooten en Heeren van aanzien, uit onderſcheide Geweſten deezer Landen herwaards gevloeid, de Leden der Regeeringe van *Amſterdam*, derzelver Vrouwen en Kinderen, en een groot getal der voornaamſte Ingezetenen, met elkander een getal van ruim elfhonderd Perſoonen uitmaakende, allen op het kostbaarſte uitgedoscht, ſchitterende van Edelgeſteenten, een verſtommenden rykdom en luiſter ten toon ſpreidende, in eene Zaal door meer dan zevenduizend lampen, zo verrukkelyk verlicht, dat 'er aan de ſchoonheid en orde van 't Gebouw, door zo veel lichts niet te

kort gedaan werd, maar dat dit ſterke licht zelve, en de byzondere kleuren der lampen, door elkander geſchakeerd, de evenredigheid en kunst van alles te treffelyker deeden uitkomen. De Dans begon ten tien, en eindigde omtrent één uuren, welken tyd, die niet danſten, noch zich met het aanſchouwen van den Dans verkoozen te vermaaken, met het Kaartſpel doorbragten. Hunne Hoogheden, derzelver Gevolg, de Gastheeren en de aanzienlyke Genoodigden, begaven zich ten Maaltyd in de Schepenskamer, het overige Gezelſchap in de Gaanderyen daar groote en kleine tafels gedekt ſtonden. Naa den Maaltyd werd de Dans hervat. Wanneer omtrent drie uuren hunne Hoogheden vertrokken, zweeg, op een gegeeven teken, de Muzyk, het danſſen hieldt op, en het Gezelſchap ſcheidde in alle ſtilte.

XE. BOEK. 1768.

De aatſte dag des verblyfs beſteedden hunne Hoogheden in 't bezien van nog onbeziene Geſtichten, van 't beroemd Kabinet des Heeren G. BRAAMKAMP. De *Jooden*, zo *Portugeeſche* als *Hoogduitſche*, hadden hunne Synagogen van binnen fraay vercierd, de Rabbis boezemden hunnen Zegen over den Vorst en Vorſtinne uit als zy in die Kerken getreeden waren. Naa het houden van den Maaltyd, met keur van aanzienlyke Gaſten, werd 's avonds de Schouwburg nogmaals bezogt, een Bly- en Klugtſpel, met een Ballet tuſſchen beiden, voerde men thans ten tooneele. Hadt de beroemde Tooneelſpeeler JAN PUNT de

XC. BOEK. 1768.

eerſte keer met eene Aanſpraak het Toneelvermaak geopend, zyn niet min beroemde Mededinger in het Treurſpel, de bejaarde IZAAK DUIM, ſloot thans 't zelve in 't Zinnebeeldig kleed van 't Schouwburg, met eene Dankzegging in Dichtmaat.

Vertrek uit *Amſterdam.*

Op den vierden van Zomermaand, den dag tot het vertrek beſtemd, kwamen de zeſtig Burger Compagnien vroegtydig in 't geweer, en ſchaarden zich langs den weg, dien 't Reisgezelſchap zou neemen van den *Dam* af tot de *Utrechtſche* Poort. Die van den Geregte, en anderen, benoemd om de Affcheidneeming by te woonen en 't Uitgeleide te doen, verſcheenen op 't Stadhuis. De Hoofd-Officier ſprak het Vaarwel uit. De Prins en Prinſes betuigden op 't ſterkſt hun hoogſte genoegen over de wyze waar op zy van Stadswegen, ontvangen en onthaald waren. Het uitgeleide geſchiedde met een aanzienlyken trein van Koetzen tot buiten de *Utrechtſche* Poort, waar hunne Hoogheden, uit de koets getreeden, het laatſte affcheid van de Heeren der Regeeringe namen onder herhaalde dankbetuiging. In de Jachten gegaan, en na de *Weesper* zyde des *Amſtels* overgeſtooken zynde, hoorde de Stad de affcheid groete van 't Geſchut der Fatterye omtrent de *Utrechtſche* Poort. —— Burgemeeſters hadden den Prins, kort naa zyne aankomst, verzogt, om, zo lang hy de Stad met zyne tegenwoordigheid vereerde, het Wagtwoord te willen geeven aan den Hoofd-

Of-

Officier van 't Guarnisoen, die de Wagt stondt te hebben. Het werd, door deezen, bekend gemaakt aan den Voorzittenden Burgemeester, op wiens last het, volgens gewoonte, door den Woordschryver, aan de Capiteinen der vier Compagnien Burgers, die elken nagt waaken moesten, werd rondgebragt. XC. BOEK. 1768.

De Hertog van *Brunswyk* woonde alle deeze Eer- en Vreugdbetooningen in *Amsterdam* by; dan, gelyk hy, om, zonder Staatsie ontvangen te worden, op den dag der komste, 's morgens vroeg derwaards was gereeden, en, onder 't naderen van hunne Hoogheden, uit het Huis des Heeren BOREEL, zich na het Stadhuis vervoegd hadt, waar Burgemeesters hem beleefdlyk ontvingen, zo vertrok hy, op den dag des Affscheids, in den vroegen morgen, in stilte na *'s Gravenhaage*.

Burgemeesters betuigden, by de wederkomst op 't Stadshuis, hun genoegen aan de Collonellen, wegens den betoonden yver en goedwilligheid der Schutterye, by 't inhaalen, vergezellen, bewaaken en uitleiden van hunne Hoogheden. —— Zy lieten vervolgens Zilveren Gedenkpenningen vervaardigen, die van drie onderscheide Grootens aan de Hoogere en Laagere Officieren en aan alle wagtgehouden hebbende Schutters, tot een altoos duurend aandenken, werden uitgedeeld (*). Groot was on-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 240.

XC. BOEK. 1768.

ongetwyfeld de begeerte der Burgeren en Ingezetenen, welke den toegang niet hadt, opengeſtaan tot de Zaal van 't Stadshuis en de Vertrekken, die hunne Hoogheden ten verblyf en onthaal gediend hadden, om daar aan te voldoen werd toegeſtaan, dat ieder dezelve zou mogen bezigtigen.

Eenige Dames en Heeren, die hunne Hoogheden, geduurende derzelver verblyf, meest opgewagt en overal geleid hadden, ontvingen, ten betoon van genoegen, van den Prins fraaye en kostbaare geſchenken; dit viel ook eenige Amptenaars en Bedienden van 't Stadhuis ten deele. De milde Giften, in de bezigtigde Godshuizen, in den Schouwburg aan de Tooneelſpeelers, op Werven, en elders, uitgereikt, deeden de Ontvangers 's Prinſen Edelmoedigheid roemen (*).

FREDERIK DE GROOTE op 't *Loo*.

Het vermaak en genoegen te *Amſterdam* genooten, ſchakelde zich aan een ander, het Vorstlyk Paar op 't *Loo* beſchooren; werwaards zy gingen om het bezoek van FREDERIK DEN GROOTEN af te wagten. Deeze Vorst was reeds den negenden van Zomermaand, te *Wezel* aangekomen, vergezeld van den Prins van *Pruiſſen*, en de Prinſſen FREDERIK en WILLEM van *Brunswyk Wolfenbuttel*, en daar, door vier Afgevaardigden, uit naam van hun-

(*) WAGENAAR 't *Verheugd Amſterdam*, en medegedeelde Berigten.

hunne Hoog Mogenden, begroet (*). XC. Zyne Hoogheid reedt zyn Koninglyken BOEK. Oom op de grenzen, aan geene zyde van *Doesburg*, te gemoet, en geleidde hem na 1768. 't gemelde Lusthuis, waar zyne Majesteit drie dagen vertoefde, tot onuitspreeklyk genoegen zyner Nigte.

Prins HENDRIK van *Pruisſen*, met regt voor een der grootſte Krygshelden deezer Eeuwe gehouden, gaf in Oogſtmaand een Bezoek aan zyne Nigte. Staaten van *Holland*, van diens komst verwittigd, benoemden eene Bezending om hem op 't *Huis in 't Bosch* te verwelkomen; doch by 't vraagen na den tyd, wanneer het zyne Koninglyke Hoogheid gelegen zou komen,

Gouda door het Vorstlyk Paar en Prins HENDRIK van *Pruisſen* bezogt.

(*) *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* hadden ieder uit de haaren een Heer voorgedraagen om het begroetend Gezantſchap uit te maken; doch de Voorzitter ter Algemeene Staatsvergaderinge hadt kunnen goedvinden, een Afgevaardigden uit *Frieſland*, met agterſtelling van den door *Zeeland* voorgedraagenen, te benoemen. De Afgevaardigden van *Zeeland*, dit voor eene kleinagting van hun Gewest, het derde in den rang der Bondgenootſchaplyke Geweſten, houdende, hadden zich tegen dit beſluit verzet; en zich aan geene ſchikking of looting willen onderwerpen, en beklaagden zich over het ongelyk hun Gewest aangedaan, het regt vorderende der Staaten van *Zeeland* om des te raadpleegen, en nadere Aantekening te doen. Dan de overige Geweſten betuigden, dat 'er geen oogmerk geweest was om *Zeeland* met eenige kleinagting te behandelen. Staaten van *Zeeland* keurden het gedrag hunner Afgevaardigden goed. *Not. van Zeel.* 29 Aug. 1768.

XC. BOEK. 1768.

men, om die Bezending te ontvangen, bedankte hy voor dit bedoelde eerbetoon. Om dien Prins te vermaaken beraamde het Vorstlyk Paar een Speelreisje na *Gouda*. De Regeering dier Stad, des verwittigd, en tevens verzogt dat de Schuttery niet in de wapenen zou verschynen, als by een staatlyk bezoek, wilde nogthans die Vorstlyke Persoonadien op eene voeglyke wyze ontvangen, en vergasten. De noodige ontwerpen werden daar toe vervaardigd en zodanige Bevelen aan de Burgery gegeeven als strekken konden om alle goede Orde te bewaaren, in eene Stad, die men voorzien kon dat, ten dien Dage, opgevuld zou weezen met Vreemdelingen uit de naburige Steden en Dorpen, door de maare dier Overkomste, derwaards gelokt, en door nieuwsgierigheid gedreeven. De groote Kerk was bestemd om de hooge Gasten te ontvangen. Zy naderden in vyf Koetzen, gedekt door een Ruiterwagt, op den middag, de Stad, het Klokkenspel gaf hier van kennis. De Trein, door de Stads Wagtmeester geleid, reedt staatlyk na de Kerk, waar hunne Hoogheden, door de Magistraat ontvangen en verwelkomd, de beroemde Kerkglazen in 't klein geschilderd, en voorts in 't groot, bezigtigden onder het speelen van het deftig Orgel. De Voorzittende Burgemeester verwittigde zyne Hoogheid, dat Burgemeesters de vryheid hadden genomen om, in de Stads Doelen, een Middagmaal te doen aanrigten, 't welk zy hoopten dat

dat hunne Hoogheden gunſtig zouden aanneemen; en voorts toeſtaan, dat by derzelver vertrek, de gewoone Eerbewyzing met het Stadsgeſchut gegeeven mogt worden. Het een en ander nam zyne Hoogheid aan. Naa het bezigtigen eener Pypenmaakerye, de Hoofdfabryk der Stad, en eenige andere byzonderheden, namen zy deel aan den vervaardigden Maaltyd; by het uittreeden van de Doelen, by het komen op de Markt, en by het uitryden van de Poort geſchiedden de vergunde begroetingen met het Geſchut van de Wallen der Stad, die zich met dit Bezoek zo zeer vereerd vondt, als hunne Hoogheden over 't onthaal voldaan waren (*). XC. BOEK. 1768.

De Prins van *Naſſau Weilburg*, zag op den vyf- en- twintigſten van Wynmaand zyn Huis vermeerderd met een Zoon, die, by den Doop, met Vorſtlyke ſtaatlykheid verrigt, den naam van FREDERIK WILLEM ontving. FREDERIK WILLEM gebooren.

't Ontbrak in den Lande, waar de Vreugd en Vrolykheid zo by aanhoudenheid ten rye gingen, aan geene rustſtoorende Geſchillen, ſchoon dezelve niet van den belangrykſten aart of het verſte vooruitzigt waren: eene korte vermelding zal volſtaan kunnen. —— Een der uitſteekendſte voorregten van *Hollands* oudſte Stad Geſchil tuſſchen *Dordrecht* en *Gornichem*, over het Stapelregt.

(*) *Reſol. van Holl.* 3 en 9 Aug. 1768. *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 654 en 926.

XC. BOEK. 1768.

Stad is het Stapelregt, onder de Graafly-ke Regeering geſchonken, uitgebreid, be-veſtigt, en tot den huidigen dag aan dezel-ve eigen gebleeven. Ingevolge van 't zel-ve kan men verſcheide Koopmanſchappen, die, voorby dezelve de Rivieren op of af-komen, doen ontlaaden, eenige dagen te koop veilen, en van de verkogte zekere Regten vorderen. De overige *Hollandſche* Steden, als mede eenige Dorpen, hebben niet zelden, over dit Stapelregt, als een handeldrukkend bezwaar, geklaagd; de-wyl het haar niet ſlegts ongelegen kwam de voorby gevoerde Goederen te veilen; maar boven al om dat zy niet goedvonden, de Ongelden door de *Dordrechtſchen* op den Sta-pel geſteld, en allengskens verhoogd, te betaalen. 't Noodwendig gevolg hier van is geweest het maaken van overeenkom-ſten met verſcheide Steden; die, egter, plaats-lieten tot veele hoogst onaangenaame ge-ſchillen (*). In den Jaare MDCCLXVI, ontſtondt 'er dus een tuſſchen *Dordrecht* en *Gornichem*, welke laatstgemelde Stad meermaalen hier over te kampen hadt. Drosſaart en Burgemeeſters deeden, ten Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogen-den, by monde van de Afgevaardigden der Stad, een Voorſtel, wegens de druk-kende wyze op welken die van *Dordrecht*, het

(*) *Tegenw. Staat* IV Deel, bl. 327. J. KOK, *Vaderl. Woordenboek*, *Art.* DORDRECHT. *Reſol. van Holl.* 5 Nov. 1766.

het Stapelregt, ten hunnen opzigte, uit- XC.
oefenden. Deezen verdeedigden het ge- BOEK.
houden gedrag in een verzogt Berigt aan
Staaten van *Holland*, beweerende, dat de 1768.
zaak door den gewoonen Regter, en niet door hun Ed. Groot Mogenden, behoorde afgedaan te worden. Die van *Gornichem* hielden, in een breedspraakig Tegenvertoog, staande, dat het beslissen deezes geschils den Staaten toekwam. 't Welk de *Dordrechtschen*, in den aanvang deezes Jaars, op hunne beurt, tot handhaaving van hun Stapelregt tegen gingen. De zaak werd aan het groot Besoigne overgegeeven (*).

Twist te *Monnikendam* over de Magistraatsbestelling.

Byster hoog was een Twist over de Magistraatsbestelling in *Monnikendam* geloopen, die in dit Jaar, door tusschenkomst van 't Hoog Gezag, eindigde. De verkiezing tot de Ontvangers plaatze der Gemeene Middelen te dier Stede gaf aanleiding tot oneenigheden, en deeze wederom aan zommige Leden der Regeeringe gelegenheid om zich te ontslaan van eene voorheen onderling aangegaane verbintenisse, en te besluiten om alle Ampten, Commissien, en de gantsche Magistraatsbestellinge der Stad aan den Erfstadhouder af te staan, en op te draagen, en, zonder eenige bepaaling, aan diens vrye

(*) *Resol. van Holl.* 28 Jan. 16 Sept. 1767. en 30 Jan. 1768. *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 64. Voor 't Jaar 1768. bl. 1278.

XC. BOEK. 1768.

vrye beſchikking aan te bevelen (*). Veele Papieren hier toe betrekkelyk zagen het licht, by welken men elkander over en weder van kwaade trouw en vervalſching in de verhaalen beſchuldigde, doormengd met eene menigte van haatlykheden.

In ſtede van de Eensgezindheid, door Staaten van *Holland*, den Regenten deezer Stad aangepreezen, te betoonen, zag men op nieuw den geest van Onmin heerſchen by de Verkiezing van Burgemeeſteren in Oogstmaand des Jaars MDCCLXVII. Het toen ontſtaande Geſchil beſtondt hoofdzaaklyk hier in, of de Boonlieden, die zwarte Boonen getrokken hadden, verpligt waren, de eerſte kiezing van drie Perſoonen tot nieuwe Burgemeeſteren te doen uit de overige Leden van de Vroedſchap, dan of dezelve vryheid hadden om ook andere Perſoonen, buiten de Leden der Regeeringe, te benoemen. Burgemeeſters en Vroedſchap hielden toen de eerſte Benoeming op drie Perſoonen, geen Leden van de Vroedſchap zynde, gevallen was, het eerſte; doch de Hoofdſchout der Stad, benevens nog drie Heeren uit de Regeering, het laatſte ſtaande. Elk leverde by Staaten van *Holland* de bewyzen in, welke zy meenden te hebben voor de Party door hun omhelsd. Het voorgevallene by

(*) *Berigt aangaande de Onrenigheid ontſtaan tuſſchen de Regenten der Stad Monnikendam*, te Amſt. by J. SCHREUDER.

by het maaken der betwiſte Benoeming, werd door de Meerderheid in zodanig een licht geſteld, en by Staaten van *Holland* voorgedraagen, als of de Minderheid, niets minder bedoeld hadt dan om, door Opſtand en Geweld, haare zaak door te dryven, een der Vroedſchapsleden beſchuldigende van geroepen te hebben, *Wapent U Burgers, wy hebben eene vrye Verkiezing, en ziet hoe dat uwe Privilegien gekrenkt worden!* Eene taal die van de andere Party ontkend en dat Lid der Vroedſchappen alleen in den mond gelegd wordt, dat hy, by 't uitgaan des Burgemeeſters VAN SANEN, zeide; *Ziet, Burgers, daar gaat hy, welke de Privilegien wilde overgeeven, en zo wordt met de Privilegien gehandeld; doch men hadde niet kunnen verwagten, dat de Kans* (*) *ons zo wel zou dienen!* Voorts zyn de wederzyds ingeleverde Berigten van het voorgevallene, ſchoon met Eede en aanbod van Eede geſtaafd, zo wyd verſchillende, dat men ze naauwlyks voor beſchryvingen van de toedragt eens zelfden gevals zou houden. Allerſterkst weerden de drie Heeren CLAUS, NAHUIS en HOUTING, by Staaten van *Holland*, de betigting af als of zy hun best zouden gedaan hebben om de Burgery tot Oproer aan te zetten; daar omtrent verklaarende, dat die beſchuldiging uit loutere kwaadaartigheid voortſproot, en

XC. BOEK. 1768.

(*) Dit woord ziet op den *Kans* der Boomtrekkinge.

XC. BOEK. 1768.

en de betigters niet geſchroomd hadden, door veele onbeſchaamde leugenen, den Souverain te misleiden; dat zy niets gedaan hadden dan het goed Regt hunner Stad en Burgerye te verdeedigen; dat dit alles alleen een gevolg was van het tegen hun opgevatte ongenoegen, dat zy eerst, tegen den zin van zommigen hunner Medeleden, zich zelven gelyk wilden handelen, in het bewyzen van behoorelyke agting aan het Eminente Hoofd der Regeeringe, dan, by vervolg, zo zy meenden op goeden grond, zwaarigheid hadden gemaakt, zich, zo als veele andere Leden, te voegen by den Voorſlag van den Heer Burgemeeſter VAN SANEN, om naamlyk de Stad, en alles wat tot de Magiſtraatsbeſtelling behoorde, aan den Erfſtadhouder op te draagen, en by eene byzondere Commisſie daar van overdragt te doen; welke handelwyze men gaarne hadt willen bedekt houden.

By Staaten van *Holland* werd de Benoeming op drie Perſoonen buiten de Vroedſchap, onbeſtaanbaar met de Privilegien der Stad *Monnikendam* gekeurd, en gehouden als niet gedaan; voorts Boonheeren gelast eene andere Benoeming te vervaardigen uit de overige Leden der Vroedſchap. Wordende aan Burgemeeſteren en Vroedſchappen onverlet gelaaten, om voor het vervolg, omtrent de Verkiezing van Burgemeeſteren, overeenkomſtig de Privilegien, zodanig een Verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden te doen, als zy ten meeſten

ften dienſte van hunne Stad en Burgery zouden te raade worden (*). Wyders kreegen de Leden der Regeeringe last zich voortaan te onthouden van eenige verdere Geſchriften betreffende de ontſtaane Verſchillen te verſpreiden, veel min met den druk gemeen te maaken. 1768.

Toen men, in gevolge van dit Staatsbeſluit, de Verkiezing van Burgemeeſteren hervatte, ontſtonden, op nieuw, hevige oneenigheden: dewyl een en dezelfde Perſoonen op twee onderſcheide Benoemingen gebragt wierden: beweerende de eene Party dat zulks beſtaanbaar, de andere dat het onbeſtaanbaar was, tot eindelyk, door de meerderheid beſlooten werd voort te gaan, en tot Burgemeeſters te ſtemmen, die op de derde Benoeming waren gebragt geweest. De drie meergemelde Heeren verklaarden 'er zich niet alleen weder tegen; doch leverden ook, op nieuw, een Verzoekſchrift aan Staaten van *Holland* over, zich beklaagende over de onwettigheid der Verkiezinge, met verzoek, dat hun Ed. Groot Mogenden dezelve voor onwettig zouden verklaaren; doch kreegen zy, in Sprokkelmaand deezes Jaars, ten antwoord, dat zy zich ten onregte tegen deeze Benoeming, en

(*) *Reſol. van Holl.* 14 Mey 25 Juny 4 Aug. 9 en 19 Sept. 28 Oct. 7 en 12 Nov. 1767. De Afgevaardigden van *Amſterdam* verklaarden, omtrent dit ſtuk der Vrylaatinge, het Beſluit wel aan te zien; doch 'er zich niet mede te kunnen conformeeren. *Reſol. van Holl.* 16 Dec. 1767.

XCI BOEK. en daar uit gevolgde Verkiezing; aangekant hadden; en derhalven deeze beide in kragt zouden blyven (*).

1768. Het geschil tusschen de Vroedschap en Magistraat van 's *Gravenhaage* beslist.

Wie zich in zyn Regt verkort agt, laat niet ligt eene gelegenheid, om 'er in herstéld te worden, voorbyglippen: dit oordeelden de Vroedschap van 's *Gravenhaage*, dat zy gedaan was, door Burgemeesteren en Schepenen, waar om zy, kort naa de Verheffing van den jongst overleden Stadhouder, by hem om herstel aanhielden. Naa 's Vorsten dood herhaalden zy haare klagten by Mevrouwe de Gouvernante; doch hun bezwaar, door geen van beiden afgedaan zynde, verleevendigden zy, vol hoope van een spoediger en gunstiger uitslag, in den voorleden Jaare, haare Verzoeken by den nieuwlings in zyne hooge waardigheden gekomen Erfstadhouder. De Magistraat, verre van in 't begrip der Vroedschap te staan, of zich door de bygebragte redenen te laaten overtuigen, oordeelde dat de laatstgemelde, wel verre van in magt of gezag eenigzins verkort te zyn, thans meer genoot dan dezelve toekwam, gelyk zy zogt te betoogen in een wederleggend Geschrift aan zyne Hoogheid overgeleverd. De Vroedschap vatte de pen weder op, en zogt, in een nader Betoogschrift, de Regten te staaven, welke zy voor-

(*) *Resol. van Holl.* 2 Feb. 1768. *N. Nederl. Faarb.* 1767. bl. 1381. 1352—1382. Voor 't Jaar 1768. bl. 10. 52. 106. 141. 152.

oordeelden, dat hun als Medevertegen- 1767.
woordigers der Burgeren toekwamen, met BOEK
een volkomen vertrouwen de geheele
zaak overgeevende aan den Erfſtadhou- 1768.
der. Even dit zelfde deedt de Magiſtraat, toen deeze het laatſte tegen hun ingeleverde ſtuk ten toetze bragten. Het ſcheen, door 't lang verwyl, als of zyne Hoogheid, zo min als zyne Heer Vader en Vrouw Moeder, deezen twist tuſſchen de Magiſtraat en Vroedſchap der Hofplaatze zou beſlisſen. Maar de Magiſtraat, in Grasmaand des volgenden Jaars MDCCLXIX, onderrigt, dat zyn Hoogheid deeze zaak ter hand genomen hadt, en gereed ſtondt, die verſchillen eens geheel af te doen, werd te raade eenige Regels vast te ſtellen, die voortaan in het zamenroepen der Vroedſchap, in eene bepaalde ſoort van zaaken, zouden werden waargenomen. Van deeze leverden zy, door eene Bezending uit hun midden, een Afſchrift over met verzoek, dat zyne Hoogheid, in het bepaalen der lang gehangen hebbende verſchillen, daar op zo veel agts zou ſlaan als hy oordeelde te behooren. Dit baande den weg tot een Uitſpraak, te dierzelfde maand, inhoudende, dat de Magiſtraat van *'s Gravenhaage*, met de ſtipte naakoming der thans opgegeevene Regelen, gegrond op het Octroy door Keizer KAREL DEN V, in den Jaare MDXXV aan de Vroedſchap verleend, nu, en ten allen tyde, zou kunnen en mogen volſtaan, en dat gevolglyk, in de verdere en andere Ver-

XC. BOEK. zoeken der Vroedſchap, niet kon worden getreeden (*).

1768. Wanneer zyne Hoogheid, den Heer WILLEM VAN CITTERS zyn ontſlag als Vertegenwoordiger van Eerſten Edelen verleend hebbende, by eenen Brieve Staaten van *Zeeland* aanſchreef, dat hy goedgevonden hadt den Raadpenſionaris ADRIAAN STEENGRACHT, die deeze plaats tuſchen beide bekleedde, te volmagtigen om, by voorraad, ook van zynen wege, in het Collegie der Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit van *Zeeland*, te verſchynen, en advys uit te brengen, namen de Steden het over. Dit bevreemdede zyne Hoogheid, en hy agtte zich, op eene onwettige en ongehoorde wyze, te leurgeſteld van zyn regt, om een Vertegenwoordiger in dat Collegie te benoemen, met herhaalden eisch, dat zulks zou geſchieden. *Middelburg* en *Tholen* betuigden gereed te zyn om haaren raadſlag hier over uit te brengen, wanneer de Raadpenſionaris STEENGRACHT, geduurende de raadpleegingen over dit onderwerp, buiten ſtondt, en den Secretaris van het Land verzogt, het beſtuur der Vergadering te aanvaarden: waar toe de Raadpenſionaris niet bereid was; dewyl hy dan de plaats van Eerſten Edelen zou moeten laaten open-

Den Raadpenſionaris van *Zeeland* de Plaatsbekleeding van Eerſten Edelen door *Middelburg*, betwist.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 265. 371. 1041. Voor 't Jaar 1767. bl. 209. Voor 't Jaar 1769. bl. 748.

openſtaan. *Tholen* viel *Middelburg* af, en wendde de Heer STEENGRACHT alle moeite aan om, ook die Stad over te haalen, tot het afzien van dien eisch; welken dezelve in eenen breeden Brief beweerde te ſteunen op het Reglement tot beleid van zaaken in *Zeeland* vastgeſteld. De Raadpenſionaris bragt hierop het zyne in, aanbiedende buiten te zullen ſtaan by de raadpleeging over dit ſtuk, wanneer zyne Hoogheid, dien hy aannam kennis van al het voorgevallene te zullen geeven, een ander Heer zou gevolmagtigd hebben om diens ſtem en raadſlag, als Eerſte Edele, uit te brengen. Het antwoord des Erfſtadhouders behelsde eene volkomene goedkeuring des gedrags van den Raadpenſionaris, met bygevoegden last om, in de raadpleegingen over deeze zaak, zyne Stoel te blyven bekleeden, zonder daar toe een ander te mogen volmagtigen. XC. BOEK. 1768.

Eenige Steden bragten een raadſlag uit, overeenkomſtig met het voorſtel van zyne Hoogheid, en wilden de verzogte Brieven van voorſchryving aan den Raadpenſionaris verleend hebben; dan *Middelburg* hieldt deeze ſtemming van onwaarde: dewyl het verſchil, wegens het uitblyven van den Raadpenſionaris by de onderhandelinge, niet afgedaan was. De Heer STEENGRACHT verzogt die van *Middelburg*, op 't ernſtigst, om deeze Tegenaantekening agterwege te laaten, en wanneer zy die in Geſchrifte overgeleverd hadden, voegden zich eenige Steden by den Raad-

XC. BOEK. 1768.

penſionaris met verzoek dat dezelve uit de Notulen mogt geligt worden. —— *Middelburg* ſtondt nu geheel alleen, alle de Steden waren gereed om, in 't byweezen van den Raadpenſionaris, hun gevoelen uit te brengen: als deeze de plaats van Eerſten Edelen bekleedde, en de Secretaris van het Land het beſtuur der Vergadering op zich nam. Te deezer gelegenheid verklaarde de Raadpenſionaris, door zyne Hoogheid in 't byzonder gelast te zyn om te verklaaren, dat deeze hoogstgevoelig was over de handelingen der Heeren van *Middelburg*, en het afwyzen van de voorgeſlaagene ſchikking, niet anders kon aanzien, dan als een ſtap daar heen gaande om zyne Hoogheid, niet alleen in dit geval, maar ook by andere gelegenheden, in hoogstdeszelfs Regt, tot de vervulling van het vertegenwoordigen des Eerſten Edelen, hem alleen toekomende, te ſtooren; doch dat hy niet gezind was daar van in 't minſte af te ſtaan. Voorts betuigde de Raadpenſionaris deeze raadpleegingen niet langer te kunnen uitſtellen, en, aangezien de Heeren van *Middelburg* niet te beweegen waren, verzogt hy, uit naam van de meerderheid der Leden van Staat, den Secretaris van het Land het beſtuur der Vergaderinge, geduurende de verdere raadpleegingen over dit ſtuk, op zich te neemen, terwyl hy den Stoel van den Gecommitteerden van den Heer Eersten Edelen ging bekleeden. De Afgevaardigden van *Middelburg*, verlieten daar op allen de Vergadering; een Penſio-

na-

maris laatende om alleen te hooren en te zien. XC. BOEK. 1768.

Een brief, vol klagten over deezen stap der *Middelburgeren*, werd aan hun afgevaardigd, en deeze door die van *Middelburg* met klagten over 't gedrag van den Raadpensionaris, en den Secretaris van het Land, beantwoord. De Raadpensionaris, voor de Eersten Edelen stemmende, keurde het doen van den Secretaris van den Lande goed, en wilde eene Bezending aan die van *Middelburg* gedaan hebben; doch die van *Zierikzee*, het beklag der *Middelburgsche* over de kortheid van tyd aan hun vergund in opmerking neemende, wilden hun nog veertien dagen tyd geeven, om zich breeder te verklaaren. 't Welk zy deeden, aanhoudende op het buitenstaan van den Heer STEENGRACHT, terwyl men over de Begeeving van een Ampt hem toegeschikt handelde, daar hy, of den Stoel van Raadpensionaris, of dien van Eersten Edelen vervullende, altoos in Persoon tegenwoordig was; betuigende gereed te weezen, om, zo ras zy hier van genoegzaame kennis of verzekering hadden, Afgevaardigden, naar gewoonte, ter Staatsvergaderinge te zenden.

Wanneer de zaak tot die hoogte geklommen was, stelde zyne Hoogheid, als Eerste Edele van *Zeeland*, den Heer JOHAN ADRIAAN VAN DER PERRE aan, tot bewaaring van die plaats in de Staatsvergadering, in het Collegie van Gecommitteerde Raaden, en in de Admiraliteit van *Zeeland*. De aanstelling van v. d. PERRE dempt dit geschil.

land. Hier op leverde een Afgevaardigde van *Middelburg* eene ſchriftlyke verklaaring in, behelzende, dat de Heeren van *Middelburg* niet hadden willen afzyn, op het ontvangen berigt dier benoeming, hem af te vaardigen, ten einde geene vertraaging aan die zaak toe te brengen, en zyne Hoogheid eene ontwyfelbaare preuve te geeven, hoe verre hun Ed. Agtb. altoos geweest waren, om Hoogstdenzelven in het wettig Regt van voorſtelling in de Admiraliteit te ſtooren, en van het Regt van Vertegenwoordiging in dat Collegie, en andere Vergaderingen, zyne Hoogheid als Eerſte Edele van *Zeeland* ontegenzeggelyk toebehoorende, te ontzetten. Verder aanmerkende, dat zy hier door het voorgevallene tuſſchen hun en de Raadpenſionaris STEENGRACHT voor afgedaan rekenden, gereed om, als voor heen, op voorkomende zaaken de ſtem in te brengen, en als de Heer VAN DER PERRE in de Admiraliteit gezeeten zou zyn, hun Afgevaardigden, in genoegzamen getale, en behoorlyk gelast, wederom ter Staatvergadering te willen afzenden: moetende in allen gevalle verklaaren geen vryheid te hebben om van hun voorig geſtelde af te gaan; maar 't zelve nog in allen deele te blyven aankleeven.

Vordering van zyne Hoogheid deswegen.

De Aanſtelling van den Heer VAN DER PERRE kreeg haar volle beſlag; en ſcheen de zaak hier mede afgedaan; doch 't leedt niet lang of een Brief van zyne Hoogheid beſtrafte, aan den eenen kant, het gehou-

den

den gedrag der *Middelburgeren* ſcherplyk, en prees, aan den anderen kant, dat van den Raadpenſionaris STEENGRACHT. In deezen betuigde de Stadhouder, tot handhaaving van zyne Voorregten, zich onvermydelyk verpligt te agten, de Staaten te verzoeken, om, by een Staatsbeſluit, voor het toekomende, te verſtaan en vast te ſtellen „ dat Wy, en onzen Succesſeuren in „ den tyd, als Eerſte Edele, onverlet „ zullen zyn en blyven, om by eventueele vacatures van de effective Repreſentants Plaatze, den tydlyken Raadpenſionaris der Provincie, tot het uitbrengen „ van Stem en Advys, zo wel in het Collegie van de Admiraliteit, als in de Staats „ Vergadering by de Heeren Gecommitteerde Raaden, te mogen employeeren (*).

XC. BOEK. 1768.

't Was reeds in den Jaare MDCCLXIV dat het oog der Kunstkenneren, op eene aangenaame wyze, verrast wierd, door eene nieuwe uitvinding, om eene Tekening, in haare juiste grootte, en met alle haare kleuren, en met eene nauwkeurigheid, dat 'er geen het minſte ſtreepje aan ontbreekt, in Plaat te brengen. De Uitvinder was de kunstminnende Heer CORNELIS BLOOS VAN AMSTEL *Jacob Cornelisz.* te *Amſterdam*. Aanleiding hier toe kreeg hy door 't beſchouwen van eeni-

Uitvinding der Tekenprentkunſt van C. P. V. AMSTEL.

ge

(*) *Not. van Zeel.* 2 Juny 1 Aug. 5. 8. 12. 19. 22. 23. 26 Sept. 13 en 31 Oct.

XC. ge *Fransche* Prenten, als Tekeningen van
BOEKJ. rood- en zwart-kryt in 't licht gekomen.
——— Zyn werkzaame en vindingryke geest baar-
1768. de eene kunst geheel verschillende van die der *Franschen*; en schoon zy in eenige opzigten gemeenschap mogt hebben, met die der in den smaak van Tekeningen gedrukte Kunstplaaten in *Engeland*, door KNAPTON en BUNT uitgegeeven, egter, door hem uitgedagt en volmoid was, der ooit het werk dier *Engelsche* Kunstenaaren hem onder 't gezigt kwam, en, naar 't algemeen oordeel der Kunstkenneren, door onzen Vaderlandschen Kunstenaar, verre overtroffen werd. Zo groot was de gelykheid tusschen deeze *Afdrukken* en de *Originelen*, dat de Uitvinder, om alleen bedrog, zo omtrent Liefhebberen als Onkundigen, voor te komen, ze van agteren met zyn wapen tekende. Geen wonder dat hy, de moeite en kosten aan dit werk vast in aanmerking genomen zynde, het geheim dier Kunst aan niemand openbaarde, schoon hy openlyk verklaarde in geenen deele ten oogmerk te hebben de Nakomelingschap te berooven van eene zo bevallige als nutte kunstbewerking (*).

Doch daar deeze Prenten niets gemeens hadden, met alle andere soorten, dan dat ze even als deeze Plaatdrukken waren, zo kwamen zy de oorspronglyke Tekeningen zo veel nader, dat het onderscheid tusschen bei-

(*) *Vaderl. Letteroef.* VD. I St. bl. 467.

beide nauwlyks te beſpeuren zynde, de Prenten eigenlyke Tekeningen ſcheenen. 't Ontbrak aan geen gisſingen, ook niet aan kunst- en roembenyders, die in bedenking gaven, dat dit Kunstwerk niet enkel door Plaaten zou vervaardigd worden; maar dat de hand 'er boven dien behendiglyk, met rood- of zwart-kryt, Inkt, of Sappen, de eigenaartige gedaante eener Tekeninge aan gaf. Hoewel dit vermoeden moest wyken op de onbevooroordeelde beſchouwing van de eenſtemmigheid der Afdrukken eener Plaat met elkander vergeleeken, die onder zo veelen niet beſpeurd zou worden, indien de Hand, buiten de Plaat, 'er aan gewerkt hadt, nam de Uitvinder een middel te baat om allen twyfel, wegens het vervaardigen zyner Prenten, te verbannen.

XX. BOEK. 1768.

Ten deezen Jaare Lid geworden van de *Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem*, verzogt hy vier Heeren Directeuren, met den Secretaris VAN DER AA om, onder geheimhouding, het werktuiglyke zyner behandelinge in deeze Kunst te komen beſchouwen. In hunne tegenwoordigheid vervaardigde hy eene Kunstplaat, die hy tot hun volkomen genoegen, met alle kleuren, gelyk aan 't Origineele op zyne pers met olieverf drukte, waar van zy hem een volledig Getuigſchrift gaven: terwyl de Afdruk in tegenwoordigheid dier Heeren gemaakt, by de Maatſchappye, ten aandenken hier van, bewaard wordt. Zo beveiligde onze

Kuns-

XC. BOEK. 1768. Kunstenaar zyn' Kunstroem tegen alle verdonkeringen, en zette zyn Werk, waar door men anders nauwlyks verkrygbaare Prenten, voor een maatigen Prys bekomt, met lof voort (*).

1769. Haare Hoogheid bevalt van een dooden Prins. De wenschen van Vrugtbaarheid over het Huwelyk des Erfstadhouders uitgeboezemd, wagtte men dat, in Lentemaand des Jaars MDCCLXIX, vervulling zouden erlangen. Zyne Hoogheid hadt, in Wintermaand aan hun Hoog Mogenden en Ed. Groot Mogenden, kennis van de Zwangerheid zyner Gemalinne gegeeven, die het doen van Gebeden, te dier gelegenheid in de Kerken bevallen; en booden Staaten van *Holland* zyne Hoogheid het Gevaderschap aan over de verwagte Spruite (†). Overal, en byzonder by Staaten van *Holland*, waren de vereischte schikkingen gemaakt, om, op het hooren dier blyde maare, de deelneemende Vreugde der Landzaaten te betoonen. Eene verwagting te leurgesteld doordien haare Koninglyke Hoogheid, tusschen den drie- en vier- en- twintigsten, verloste van een wel voldraagen, doch doode, Vrugt. De droefheid hier over, ten Hove, en elders, hoe

(*) *Verh. der Holl. Maatschappy* X D. *Voorb.* bl. VIII. Medeged. Berigten. *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 1118. Veertig deezer Plaaten zien thans het licht. Naavolgers heeft hy verwekt, die hem naby komen; doch geenen die hem overtreffen.

(†) *Resol. van Holl.* 2 en 3 Dec. 1768. en 18 Maart 1769.

hoe zwaar ook, kreeg verligting door de gerustſtellende tyding, dat de Prinſes, ſchoon door eenen langduurigen, zwaaren en gevaarlyken arbeid, zeer verzwakt, naar gelange dier omſtandigheden, zich redelyk bevondt. Zyne Hoogheid liet van dit ſmertlyk geval aan de Staaten der onderſcheide Landſchappen kennis geeven, en werd overal bevolen, in de Kerken Dankzeggingen ten Hemel op te zenden voor de Bewaaringe dier Vorſtinne, en Gebeden uit te ſtorten voor haare Herſtellinge. Den dooden Prins bragt een klein gevolg, naa dat dezelve twee dagen op een Paradebed gelegen hadt, 's nagts na *Delft* over, om in de Stadhouderlyke Grafkelder te worden bygezet (*).

XC. BOEK. 1769.

De Heerlykheid *Montfoort* aan den Prins van *Oranje* afgeſtaan.

Alle de Heerlykheden in *Holland*, by de verdeeling der Naalaatenſchap van WILLEM DEN III, aan den Koning van *Pruiſſen* gekomen, waren, in den Jaare MDCCLIV, door de Gouvernante ANNA, voor haaren Zoon gekogt (†). Op het Grondgebied van den Staat in *Opper-Gelderland* werd de Heerlykheid *Montfoort*, by die Verdeeling den Koning van *Pruiſſen* toegeweezen, door hem tot nog ter leen bezeten van de Algemeene Staaten, aan welken de Oppermagt over dezelve, by het Barrierre Tractaat, was afgeſtaan: doch den

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 353.
(†) Zie het XXXII Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 131.

1769. den achtsten van Zomermaand deezes Jaars is die Heerlykheid, op nieuw, aan het Huis van *Oranje* overgegaan; by eene plegtige overgifte van den Koning van *Pruisſen*, met alles wat 'er toebehoorde aan zynen Neef den Erfſtadhouder. Wederzydſche Gevolmagtigden volvoerden dit, in tegenwoordigheid van alle Officieren, Magiſtraaten en Amptenaaren der Heerlykheid, ten dien einde door den Drosſaard by een geroepen. Het losſen van 't Geſchut, en het luiden der Klokken, kundigde deeze overgave in alle de Steedjes en Dorpen aan; en een pragtige Maaltyd beſloot dit Werk, waar mede alles, wat uit de Naalaatenſchap van WILLEM DEN III, op 't Grondgebied van deezen Staat gelegen was, ten laatſten weder aan den Huize van *Oranje* kwam (*).

Bezending des Baſſas van *Tripoli*.

MAHMOUD BEGT, Afgezant van den Baſſa en Regeering van *Tripoli*, hier te Lande gekomen, kreeg in Sprokkelmaand ſtaatlyk zyn eerſte Gehoor by de Algemeene Staaten, hun van de voortduurende Vriendſchap der *Tripolitaanſche* Regeering verzekerende; en onder andere gelukwenſchende met de komst van zyne Hoogheid tot de Stadhouderlyke Regeering, en het Huwelyk van dien Prins, die zich by deeze Gehoorverleening tegenwoordig bevondt (†).

Thans

(*) *Tegenw. Staat* II D. bl. 583. *N. Nederl. Faarb.* 1769. bl. 829.

(†) *N. Nederl. Faarb.* 1769. bl. 197.

XC. BOEK.

1769.

J. HOP legt het Thesaurier geraalschap neder en wordt door P. A. GILLES opgevolgd.

Thans hadt de Heer JAN HOP zestig Jaaren bereikt, en van deeze tusschen de vier- en vyf- en- dertig Jaaren, gedeeltlyk in dienst van *Holland* en *Zeeland*, gedeeltlyk in dien der Generaliteit, gesleeten, zints Hooimaand, des Jaars MDCCLIII de gewigtige post van Raad en Thesaurier Generaal der Unie waarneemende. Een geruimen tyd geleden hadt hy zich voorgesteld het laatste gedeelte zyns leevens, waare het mogelyk, buiten zorge voor 's Lands zaaken door te brengen, en liet dit zyn voorneemen der nederlegginge zyns Ampts by de Algemeene Staaten bekend maaken. Dit geschied en hem ontslag, op de loflykste wyze, verleend zynde, verscheen hy met dit Staatsbesluit in Lentemaand ter Vergaderinge van den Raad van Staaten, leverde 't zelve ter leezinge over, stelde aan hun Ed. Mogenden de Sleutel van de zogenaamde *Zilverkamer*, van welke hy geen gebruik hadt behoeven te maaken, als mede de sleutels der Kassen waar in de Landspapieren, zyner zorge toe vertrouwd, bewaard werden, ter hand, en nam, met eene aandoenlyke Aanspraake, afscheid van die Vergaderinge; door den Voorzitter op eene voor hem streelendste wyze beantwoord, verzekerende, „ dat hun Ed. Mogenden „ altoos met het uiterste genoegen zou„ den gedenken aan de uitmuntende be„ kwaamheid, waar mede hy die gewig„ tige Post bekleed hadt, als mede aan „ het goed bestuur en de zonderlinge „ naarstigheid door hem, geduurende dien

„ tyd,

XC. BOEK. 1769.

„ tyd, betoond; dat zy nooit zouden na-
„ laaten te erkennen de uitſteekende dien-
„ ſten, welken hy aan den Staat en by-
„ zonder aan het Finantie wezen van de
„ Generaliteit hadt gedaan: dewyl de Raad
„ zich wel herinnerde de geſteldheid van
„ die Finantie, zo by den aanvang van
„ zyn Theſaurier Generaalſchap, welker
„ voorſpoediger en meer bloeiende ſtaat
„ zy aan zyne verlichte poogingen toe-
„ ſchreeven; en terwyl zy zich moeſten
„ beklaagen over het gemis van een zo
„ kundig en vaardig Staatsdienaar; be-
„ dankten zy hem op 't hartlykst voor alle
„ Dienſten den Vaderlande, in 't alge-
„ meen, en den Raad van Staaten in 't
„ byzonder, beweezen."

De Voorzitter gaf, uit naam zyner Hoogheid, in bedenking of men niet zou kunnen goedvinden, deezen Heere, tot erkentenis zyner Dienſten, en ten betoon van de agting des Raads voor zyn Perſoon, eene Gedagtenis aan te bieden; dit voorſtel behaagde en men beſloot tot het geeven eener Gedagtenisſe. —— De overgereikte Sleutels werden overgegeeven aan den Heer PAULUS ADRIAAN GILLES, Secretaris van den Raad van Staaten, die in Grasmaand, op voorſtellinge des Erfſtadhouders, de Opvolger was van den Heer HOP (*).

De

(*) *Reſol. Generaal.* Ven. 31 Maart 1769. *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 507. 517.

De vierde vyfjaarige dienst van den Heer PIETER STEYN, als Raadpensionaris van *Holland*, liep met Hooimaand ten einde; schoon deeze, omtrent dezelfde Jaaren als de Heer HOP telde, toonde hy zich genegen en gereed, toen hy voor de dus verre gedaane dienſten bedankt en met eenpaarige ſtemmen verzogt werd, dat hoogwigtig Staatsampt, op den zelfden voet, weder, voor vyf Jaaren, te aanvaarden, om 't zelve op de ſchouderen te neemen, en zich met Eede, op nieuw, daar toe te verbinden.

P. STEYN op nieuw tot Raadpenſionaris aangeſteld.

In Slachtmaand des voorleden Jaars hadden de Bewindhebbers der *West-Indiſche* Maatſchappye ter Vergadering van Tienen een Beſluit genomen om den Heer FERDINAND VAN COLLEN, Oud-Schepen en Raad van *Amſterdam*, in de hoedanigheid van Repreſentant van zyne Hoogheid, als Gouverneur Generaal en Opperbewindhebber der *West-Indiſche* Compagnie, eene Jaarwedde van zes- en- dertig honderd Guldens toe te leggen, in deeze ſomme begrypende alle de koſten, welken die Heer, in deeze hoedanigheid, ten dienſte der Maatſchappye, zou maaken, en daar op de goedkeuring by hunne Hoog Mogenden verzogt. De Hoofddeelgenooten dier Maatſchappye ter Kamer van *Amſterdam* ſtonden verſteld over dit Beſluit, genomen zonder agt te ſlaan op het daar van verſchillend begrip, door hunnen Bewindhebber, in hunnen naam, verklaard,

't Geſchil wegens de Wedde van F. v. COLLEN, als Repreſentant van zyne Hoogheid by de *West-Indiſche* Maatſchappy beſlist.

XC. BOEK. 1769.

't welk Bewindhebbers, hoe zeer ſtrydig met de gewoonte, in hunne Aantekeningen niet geboekt hadden; zy ſtonden niet minder verbaasd, dat men de goedkeuring van hunne Hoog Mogenden verzogt hadt, zonder dit Beſluit, zo als men gewoon was, hun onder 't oog te brengen; om dus 't zelve als éénpaarig genomen te doen voorkomen. Zy vaardigden, door hunne Hoog Mogenden om Berigt verzogt, een Brief aan die Hooge Vergadering af, den ganſchen toedragt der zaake blootleggende: waar op zy aanweezen, dat dit Beſluit op eene gansch onwettige wyze was genomen, en daar en boven zodanig tegen de Geſteltenisſe der Maatſchappye aanliep, als mede zo weinig met het belang der Deelhebberen over een te brengen was, dat het, huns oordeels, de goedkeuring van hunne Hoog Mogenden niet zou kunnen weg draagen.

De Hoofddeelgenooten hadden begreepen, dat men aan den Repreſentant niet alleen eene ſomme van zeven honderd en vyftig Guldens, tot betaaling van eenen Secretaris, moest toeleggen; maar ook zes honderd Guldens voor Reiskoſten; en dat men dien Heer geen beter erkentenis kon geeven voor de dienſten en zorgen, door denzelven reeds aan de Maatſchappye bewreed, en die men verder van hem verwagtte, dan zulk eene die geſchikt was naar de geſteltenisſe van de Compagnie, en gelykſoortig met het geen zyne Hoogheid zel-

zelve trok, en het *Honorarium* van Heeren Bewindhebberen; dat daar aan zyne Hoogheid vier ten honderd van de Uitdeelingen was aangeboden, het hun voeglyk toeſcheen den Repreſentant twee ten honderd van die Uitdeelingen aan te bieden (*). XC. BOEK. 1769.

Zy gaven eene Schets van den tegenwoordigen geenzins voordeeligen Staat der Maatſchappye, en toonden, dat, in den Jaare MDCCLVI, de laatſte Afgifte van twee ten honderd geſchied was, en met twyfelde of men in de twee eerſtkomende Jaaren tot dergelyk eene Afgifte wel zou kunnen komen: doch dat, die Uitdeeling volgende, het inkomen van zyne Hoogheid, voor den tyd van vier Jaaren, zich zou bepaalen tot zes duizend en vier honderd Guldens; terwyl de toeleg aan deezen Repreſentant, geduurende dat tydsverloop, veertien duizend en vier honderd Guldens zou uitmaaken. Eene in 't oogloopende ongerymdheid, door de Hoofddeelhebberen breeder ontwikkeld. —— Zy oordeelden en beweezen dat de bepaalde Toeleg aan den Repreſentant niet beſtaanbaar was met

(*) *Reſol. van Holl.* 14 Juny 1769. De Heeren JAN V. MARCELIS en THOMAS HOPE, door WILLEM DEN IV, tot zyne Repreſentanten by de *West-Indiſche* Maatſchappye aangeſteld, hadden nooit eenig *Honorarium*, ja zelfs geene vergoeding van Reiskoſten, genooten. Wel eens was in overweeging geweest, hun eene Uitdeeling, nevens Bewindhebberen, aan te bieden; doch zulks niet tot ſtand gekomen: dewyl door den dood van dien Vorst, hun Character ophieldt.

XC. BOEK. 1769.

met den daadlyken Toeſtand der Maatſchappye en het Belang der Deelhebberen; hier voor moeſten zy zorgen, en konden dus, door hun ſtilzwygen, of toeſtemmen, geen Beſluit doen ſtand grypen, 't welk de Compagnie zou drukken, de Actien in waarde doen verminderen, en de Maatſchappy zelve met den ondergang dreigen (*). Weshalven zy verzogten dat het gedaane verzoek van Goedkeuring, op het zo wraakbaare Beſluit der Vergadering van Tienen, mogt van de hand geweezen, en over dit ſtuk eene nadere Vergadering, overeenkomſtig met de Inrigting der Maatſchappye, gehouden worden.

Om dit verzoek te onderſchraagen hadden de Hoofddeelhebbers den Prins Erfſtad-

(*) In de blootlegging van den Staat der Maatſchappye, toonden zy, dat, zedert het Jaar 1748 tot heden toe, de Uitdeelingen niet meer dan twee- en-twintig ten honderd bedraagen hadden. En egter was dit Tydperk, zedert 1748, tot nu toe dat geen, in 't welk de Compagnie, by gelegenheid van den jongſten Oorlog tuſſchen *Engeland*, *Frankryk* en *Spanje*, het meest gebloeid hadt, zo als de kort op een volgende Uitdeelingen van drie ten honderd in 1758 en 1760, van vyf ten honderd in 1762, van vier ten honderd in 1764 en eindelyk van twee ten honderd in 1766 uitweezen; terwyl voor het overige alle de Afgiften, zedert dat in den Jaare 1730 de Vaard op de *West-Indie* was opengezet, tot 1748 toe, niet meer dan vyftien ten honderd en dus niet veel meer dan omtrent drie vierde ten honderd, het eene Jaar door het andere gerekend, bedraagen hadden.

ſtadhouder desgelyks eenen Brief toegeſchikt. Het leedt niet lang of deeze neteligе zaak werd uit de wereld geholpen, door de verklaaring van zyne Hoogheid, dat hy, tot kennelyk wederzeggens toe, ten behoeve van zynen Repreſentant VAN COLLEN, afſtand deedt van 't geen Hem, by de Opdragt van het Opperbewindhebberſchap, was aangeboden. De Hoofddeelgenooten, hier van verwittigd, bedankten voor de Bekendmaaking. Van welk alles aan hun Hoog Mogenden werd kennis gegeeven (*).

XC. BOEK. 1769.

Een einde gemaakt door den Stadhouder aan 't geſchil tuſſchen den Procureur Generaal van *Gelderland* en de Stad *Nymegen*.

Zedert langen tyd waren 'er geſchillen gereezen tuſſchen den Procureur Generaal van *Gelderland*, aldaar *Momber* genoemd, en de Magiſtraat der Stad *Nymegen*, wegens het uitoefenen van het Lyfſtraflyk Regtsgebied in het *Ryk van Nymegen*. De eerstgemelde hieldt ſtaande, dat de Hoogheid van den Lande daar in betrokken was; de Magiſtraat beweerde, dat Schepenen van de *Stad*, als Schepenen van het *Ryk*, de Regtsdwang aldaar toekwam, zonder dat derzelver Vonniſſen, aan den Hove, door den Burggraave des Ryks, behoefden medegedeeld te worden. Herhaalde keeren werd deeze zaak ten *Gelderſche* Staatsvergaderinge gebragt, en laatstlyk, in den Jaare MDCCLXVI, op nader aanzoek van den *Momber*, in die Vergaderinge behandeld. De ſtrydigheid der

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 1026. 1349.

XC. BOEK. 1769.

der gevoelens in de Drie Kwartieren bragt te wege, dat men het Geſchilſtuk ter beſlisſinge aan zyne Hoogheid overliet; die eerst in Zomermaand deezes Jaars MDCCLXIX, daar aan een einde maakte, door een Uitſpraak, in Slachtmaad van de Staaten goedgekeurd, met last dat men wederzyds zich ſtiptlyk zou gedraagen naar de Regelen door zyne Hoogheid ter nedergeſteld, die wilde, dat Schepenen der Stad *Nymegen* de Crimineele Jurisdictie in het *Ryk van Nymegen* zouden blyven uitoefenen, onder het beleid van den Burggraaf, als Landelyken Officier van het zelve Ryk; voorts de noodige Punten in onderſcheide Regtsgevallen bepaalende (*).

Aanzoek van *Zeeland* om verbetering in het Muntweezen.

Staaten van *Zeeland*, die reeds in den Jaare MDCCLV, een voorſlag gedaan hadden om herſtel in 't Muntweezen, by hun Hoog Mogenden te bewerken, van 't welk tot nog niets gekomen was, gelaſteden hunne Afgevaardigden, ten deezen Jaare, op het hervatten en voortzetten van dit voor den Staat in 't algemeen, en voor *Zeeland* in 't byzonder, belangryk Onderwerp. Zy bragten in dit Staatsbeſluit, ten naderen aandrang, by; hoe het Muntweezen een van de allergewigtigſte Stukken der Staatkunde was, en van een oneindigen invloed op den Koophandel; hoe de groote verandering in de Muntſpecien, door de ſchaarsheid en daar uit volgende ſteigering der Munt-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 629.

Muntmateriaalen, de ernſtigſte aandagt van den Souverain vorderde, ten einde de eerstgemelden eens met de laatstgenoemden in eene juiſte evenredigheid mogten gebragt worden; en hoe de voorbeelden van veele Mogenheden en Staaten in *Europa*, die, om boven gemelde omſtandigheden, deeze zaak ten onderwerp hunner Raadpleegingen genomen en veranderingen gemaakt hadden, de Souverainen der *Vereenigde Geweſten* tot naavolging aanſpoorden. De oorſprong van de verlegenheid in *Zeeland*, door het meer en meer toenemend gebrek aan Zilver Kasgeld, zou ook, huns oordeels, de andere Geweſten, den eenen of anderen tyd, kunnen benaauwen. — De Afgevaardigden der zes Geweſten namen dit Stuk ter nadere beraading over, en zonden hun Hoog Mogenden een Afſchrift des Voorſtels van *Zeeland* aan de Raaden en Generaal Meeſters van de Munten deezer Landen, om derzelver bedenkingen daar op te ontvangen. Deezen lieten ze niet lang agter blyven. Doch, ſchoon zy, in de groote hoofdzaak, het voorgeſlagene van Staaten van *Zeeland* moeſten toeſtemmen, en hun Hoog Mogenden op 't ernſtigst aanraaden, de onderhandelingen, over de beſte middelen tot herſtel in 't gebrek aan Standpenningen, te doen hervatten, konden zy aan den aangepreezen Zilveren Standpenning van veertig Stuivers, en derzelver gedeeltens, zo als dezelve van Gehalte was voorgeſteld, hunne goedkeuring niet geeven; maar raadden

XC. BOEK. 1769.

XC. BOEK. 1769.

veel eer tot het ſlaan van nieuwe Gouden Ryders, en van deeze ook vierde gedeeltens te minſten, 't welk het gebrek aan Zilveren Standpenningen zeer te gemoete zou komen; en oordeelden zy dit het beſte en vaardigſte middel om Staaten van *Zeeland* uit hunne verlegenheid te helpen (*).

't *Zeeuws* Genootſchap te *Vliſſingen* opgeregt.

Mislukte het in *Zeeland* de Stad *Zierikzee* eene bedoelde Hoogeſchool op te rigten (†), ten deezen Jaare mogt *Vliſſingen* het onbetwist voorregt genieten van eene Geleerde Maatſchappy, uit kleine beginzels aangegroeid, binnen haare muuren, te zien tot ſtand komen, die den Tytel voerde van het *Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen*. Eenige Liefhebbers van Kunſten en Weetenſchappen te dier Stede hadden een Genootſchap, onder Beſcherminge van den Prins Erfſtadhouder, opgerigt, en in Lentemaand deswegen eene openbaare Bekendmaaking gedaan, by het uitſchryven eener Prysvraage, op welker beſte Beantwoording zy een Gouden Eerprys uitloofden. Twee der Beſtuurderen IZAAK WINCKELMAN en ROBBERT HENDRIK DU PON, Regeerings Leden van *Vliſſingen*, vergezeld van den Eerw. JUSTUS TJEENK, Leeraar in de *Engel-*

(*) *Not. van Zeel.* 27 April 1 Mey 1769. *Rot. ſol. Gener.* 17 July 1769. *N. Nederl. Jaarb.* 1771, bl. 20 en 74.

(†) Zie hier boven, bl. 94.

gelſche Gemeente, eerſte Secretaris van het Genootſchap, vervoegden zich by den eerſten regeerenden Burgemeeſter CLYVER, om, uit naam des Genootſchaps, aan de Regeering kennis te geeven van deszelfs oprigting, als mede de goedkeuring en beſcherming te verzoeken. Zulks bekwam het terſtond op de verpligtendſte wyze, met aanwyzing van eene Vergaderplaats, van Stadswege, tot zo lange het van eene bekwaamere zou voorzien weezen. Even gelukkig ſlaagden de bovengemelde Heeren in 't verwerven der verzogte beſcherming by Staaten van *Zeeland*, die het Genootſchap, onder en met den Tytel van het *Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen*, goedkeurden, als mede de Spreuk NON SORDENT UNDIS, door 't zelve aangenomen, beveſtigende ook het daar op zinſpeelend Zegel, verbeeldende de Zeven Vrye Kunſten op eene Rots in Zee, met het randſchrift *Sigillum Societatis Scientiarum Batavo Vlesſingenſis.* Het eerſte Stuk der Verhandelingen, door dit Genootſchap uitgegeeven, pronkt met een agtbaare Naamlyst van Beſtuurders en Leden (*).

XC. BOEK. 1769.

Schoon de oudſte Maatſchappy der Weetenſchappen hier te Lande, de *Haarlemſche*, de geboorte van die Zuſter, in een nabuurigheid te *Rotterdam*.

't *Batafsch Genootſchap*

(*) *Verhandelingen uitgegeeven van het Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen* I Deel. *Not. van Zeeland* 23 Maart 1769.

XC. BOEK. 1769.

rig Gewest, niet met het gunstigst oog aanzag, kon de Goedkeuring aan de *Hollandsche*, door den Souverain verleend, op geenerlei wyze in aanmerking komen, tot weeringe van eene dergelyke Maatschappy in *Zeeland*. Maar anders dagt deeze eerste Maatschappy, wanneer, in dit Jaar, door de zonderlinge edelmoedigheid eens Liefhebbers van 't welweezen zyns Vaderlands, die verkoozen hadt om, geduurende zynen Leeftyd, openbaar als Stigter des Genootschaps, niet bekend te staan (*), een Fonds geschikt was ter Oprigting eens Genootschaps, tot het voortzetten van de Proefondervindelyke Wysbegeerte, te *Rotterdam*; en de Bestuurders van 't zelve, de Heeren SALOMON DE MONCHY, LEONARD PATYN, LAMBERTUS BIKKER, CORNELIUS NOZEMAN en MARINUS SCHOUTEN, zich by Staaten van *Holland* vervoegden, om dit Genootschap, 't welk de Vroedschap van *Rotterdam*, als Mecenaaten begunstigd, en zyn Hoogheid in zyne veelvermogende bescherming genomen hadt, door de goedkeuring en 't gezag van 's Lands Souverain, te doen bekragtigen, en

(*) De Heer STEVEN HOOGENDYK, die de opkomst en bloei van dit Genootschap een reeks van Jaaren mogt aanschouwen, daar hy den derden van Hooimaand des Jaars 1788, in den ouderdom van één- en- negentig Jaaren, te *Rotterdam* overleedt. *Algemeene Kunst- en Letterbode* I Deel bl. 13.

en met de *Haarlemſche Maatſchappye* in eenen rang te ſtellen. Immers Beſtuurders der laatstgemelde Maatſchappye bekwamen geen naarigt van deeze poogingen der *Rotterdammeren*, of zy leverden een Smeekſchrift by Staaten van *Holland* in, ophaalende de aanmerkelyke bezwaaren, en de nadeelige gevolgen, welke zy vermeenden, dit uit de Vergunning en Beveſtiging van dat Genootſchap, in één en het zelfde Gewest, zouden gebooren worden: gepaard met een verzoek, dat, noch aan dit *Rotterdamsch Genootſchap*, noch aan eenige andere Inrigting van dien aart, eenig Octroy mogt verleend worden, 't welk de verkreegene Voorregten der *Hollandſche Maatſchappye te Haarlem*, eenigzins zou kunnen verkorten. XC. BOEK. 1769.

De *Rotterdamſche* Beſtuurders kreegen geen kennis van dit betwiſten huns verzogten Voorregts, of zy betuigden by de Staaten hunne hooggaande verwondering over deeze handelwyze der *Haarlemſche Maatſchappye*, en leverden teffens breedvoerige *Aanmerkingen* over, ſtrekkende om te toonen, dat men, ten onregte, hun van het Octroy zogt te verſteeken, en dat de redenen van bezwaar, als zo gewigtig aangevoerd, op verre na dat gewigt niet hadden. In deezer voege oordeelden Staaten van *Holland* mede, waarom zy, in Hooimaand des Jaars MDCCLXX, met hun gezag bekragtigden *Het Bataafsch Genootſchap der Proefondervindelyke Wysbegeerte te Rotterdam*, onder de Zinſpreuk, CERTOS FERET EXPERIEN-

XC. BOEK. 1769.

RIENTIA FRUCTUS, een Zegelvoerende met dit opſchrift *Sigillum Societatis Philoſophiæ Experimentalis Batavo Rotterodamenſis.* 't Hoofdoogmerk deezes Genootſchaps was, het verbeteren van Kunst en Werktuigen, die ſtrekken konden ten voordeele van den Landbouw, Zeevaard, en alle werktuiglyke Kunſten en Fabrieken, ter inſtandhouding en verbeteringe van Rivieren, Dyken, Wegen en Landeryen, of ten nutte van eenige voornaame takken der Nationaale Huishoudinge. Wyders zou 't zelve zyn werk maaken van het ontdekken, en door ontwyfelbaare Proeven beveſtigen, van nieuwe waarheden of kundigheden in de Natuurkunde, Scheikunde, Natuurlyke Hiſtorie, practicaale Genees- en Heelkunde, het uitvinden van nieuwe Genees- en Heelmiddelen, en wat meer van dien aart mogt weezen. —— Aan deezen aanleg beantwoordde het Genootſchap volkomen; de uitgeſchreeven Prysvraagen ſtrekken hier van ten blyke; en de Verhandelingen, die vervolgens het licht zagen, beveſtigden het nog kragtiger. Terwyl de Naamlyst der Leden uitwees, dat dit Genootſchap met het *Zeeuwſche* en de *Hollandſche Maatſchappy te Haarlem*, om den voorrang dong (*).

Zag

(*) *Reſol. van Holl.* 5 July 1770. *Verhandelingen van het Bataafsch Genootſchap der Proefondervindelyke Wysbegeerte te Rotterdam*, I Deel.

Zag dit Jaar deeze twee Genootſchappen oprigten, waar van men zich veel goeds mogt belooven, de Yver, welke thans onze Landsgenooten, tot bevordering van Kunſten en Weetenſchappen bezielde, vertoonde zich ook te *Amſterdam*, waar verſcheide Liefhebbers, ſchoon in een kleiner kring werkende, hunne poogingen zamenſpanden, om als een Genootſchap, onder de Zinſpreuke, FLOREANT LIBERALES ARTES, het hunne tot bevordering van den Bloei der Vrye Kunſten toe te brengen, 's Jaarlyks een Eerprys van dertig Gouden Dukaaten ophangende voor een ieder die eene voorgeſtelde Vraage, naar hun oordeel, best beantwoordde (*).

't Genootſchap *Floreant Liberales Artes* te *Amſterdam* geveſtigd.

De Ziekte en Sterfte onder 't Rundvee was in de Vereenigde Geweſten wel niet geheel opgehouden; maar in zo verre verminderd geweest, dat dezelve niet meer als eene Landplaage in 't oog liep; doch begon die Kwaale, in den voorleden Jaare, in de naby gelegene Geweſten, als mede in de Generaliteits Landen, en hier en daar in *Holland*, met nieuwe kragt, te woeden: waar om Staaten van *Holland* een ſtreng Plakaat tegen den Invoer van allerlei Rundvee, en wat kon dienen om de Beſmetting te verſpreiden, in Sprokkelmaand deezes Jaars, deeden afkondigen, en alle Magiſtraa-

De ſterfte onder het Rundvee ontſteekt met nieuw geweld. Voorzorgen daar tegen aangewend.

(*) *Verhandelingen van het Genootſchap onder de Zinſpreuk*, Floreant Liberales Artes, I Deel.

XC. BOEK. 1769. ſtraaten in de Steden, en Baljuwen ten platten Lande, aanſchryven, de Leeraars te gelaſten, in hunne openbaare gebeden, den Hemel vuurig om de afwending en het ophouden dier Plaage te ſmeeken. Dit ſtreng Plakaat gaf aanleiding tot verſcheide verzoeken om verzagting, en nadere bepaalingen. De Sterflyſten, in gevolge van een Staatsbeſluit door de Schouten of Geregten ten platten Lande gezonden, leverden een droevig vertoon op van het woeden deezer Ziekte (*). —— Het Veeryk *Friesland*, hier door mede aangetast, poogde, door een en ander Plakaat, den voortgang te weeren, en deeden Staaten van dat Gewest, in Slachtmaand een Vast- en Bededag uitſchryven, byzonder ingerigt om het afwenden dier Plaage af te bidden (†). —— *Gelderland* zugtte mede onder dien geesſel. Om de verarming van veele goede Ingezetenen, zo in de Steden, als op 't platte Land, te gemoete te komen, bepaalden de Staaten des laatstgemelden Gewests eene ſomme van eenige duizenden Guldens, om aan de zulken, die door deeze Landplaage geleden hadden, en het begeerden, zo verre zulks geſchieden kon, naar evenredigheid, uitgereikt te worden: terwyl zy niet verzuimden, door heilzaame Plakaaten, mid-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 183. 337. 505. 746. 778. 1054. 1087.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 1075. 1383. 1384.

middelen ter ſtuitinge van den verderen voortgang aan de hand te geeven (*). — In *Utrecht* en *Overyſſel*, als mede in *Stad en Landen*, maakte men de best geoordeelde ſchikkingen in deezen nood (†). — En ſchoon in *Zeeland* die Sterfte zich laater openbaarde, of althans ſpaader eene groote verwoeſting aanrigtte, was men aldaar mede op de gewoone beletmiddelen der verſpreidinge bedagt (§). XC. BOEK. 1769.

By deeze Veeſterfte kwamen, ten zwaardrukkenden last van een gedeelte onzer Landgenooten, in den Winter deezes en des volgenden Jaars, herhaalde Overſtroomingen. Door de menigvuldige Regens in den Herfst des Jaars MDCCLXIX, was het water in onze Rivieren zo hoog gezwollen, dat, tegen het afloopen van Wintermaand, eene Doorbraak in den *Lekdyk* onvermydelyk ſcheen, en was de *Merwe* by *Gornichem*, tot zulk eene hoogte geklommen, dat een groot gedeelte dier Stad onder water ſtondt. De gevreesde Inbraak viel 's nagts, den acht- en- twintigſten van Wintermaand voor op eene plaats waar men dezelve minst verwagtte, in den *Rhyndyk* op het *Kleefſche* Grondgebied tuſſchen het Steedje *Huuſen* en het Dorp *Angeren*, één uur boven *Arnhem*. Door die In- 1770. Doorbraak in den *Rhyndyk*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 411. 835.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 62. 385. 515. 811. 820. 1355. 1392. 1468.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 1333. Voor 't Jaar 1770. bl. 143.

XC. BOEK. 1770.

Inbraak werden alle Landen, tusschen den *Rhyn* en de *Waal*, van *Huusen* en het *Pan-derſche Kanaal* af, ter wederzyde van de *Linge*, tot aan den *Diefdyk* en *Gornichem* toe gelegen, overſtroomd: eene uitgeſtrektheid van 55544 morgens lands. De *Diefdyk*, als mede de *Lingedyk*, zich in eenen goeden ſtaat bevindende, keerden het water, 't welk de *Vyf Heeren Landen*, nevens de *Alblasſerwaard*, anders met eene Overſtrooming dreigde, gelyk aan die deeze ſtreeken in dit Jaar MDCCXLI trof (*).

Doorbraak in den *Lingedyk*.

De Waterboden, die by hoog water, onophoudelyk langs de Rivierdyken ryden, maakten de Doorbraak des *Rhyns* by *Huuſen*, binnen weinig uuren, in dien geheelen oord bekend. Het gelui der Klokken, het gebalder der Seinſchooten van de wallen der Steden, kundigden den Landman het droevig onheil aan; hem waarſchuwende zich met Vee en Haave, by tyds, op Zolders, Hoogten of in de Steden, te bergen. Dewyl het Gat niet zeer diep, en de boezem, waar in het Vloedwater ſtortte, zeer groot was, vondt men, op de meeſte plaatzen, tyds genoeg ter berginge.

Waar men kans zag om het inbreekend watergeweld te keeren, ſtelde men alle pogin-

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XIX Deel, bl. 329. *Verzameling van eenige geloofwaardige Bewyzen en Brieven, de overſtroomde Landen betreffende.* Te Amſt. by J. TIRION 1741.

Overſtrooming van den Rhijndijk in't Jaar MDCCLXX.

gingen, en op zommige plaatzen met veel vrugts, te werk. Dan den laatſten dag des Jaars hoorde men, in 't Graaffchap *Kuilenburg*, het water met groot gedruis van verre aanrollen, en zag het Land voor eenige maanden als in een Zee veranderen. De *Lingedyk* by *Rumpt* bezweek, waar door dat Dorp, en *Gellikum*, in de *Tielerwaard* gelegen, ondervloeiden. —— Om verdere gevreesde Dykbreuken voor te komen, en de met water overdekte Landen eene ſpoedige verlosſing te bezorgen, maakte men Overlaaten, die eene gewenschte uitwerking deeden.

XC. BOEK. —— 1770.

De *Lek*, zo wel als de *Waal*, met vallen aanhoudende, voedde men hoope, dat het water ras geweeken en de geleede ſchade gering zou zyn; te meer daar noeſte vlyt de handen repte om de Doorbraak by *Hueſſen* te bekrammen, ten einde, by het wederwasſen van den *Rhyn*, eene nieuwe Overſtrooming te verhoeden. Dan deeze hoop werd deerlyk verydeld, wanneer, op den zeven- en- twintigſten van Louwmaand des Jaars MDCCLXX, de nieuw gemaakte Beſlagkaden, op drie plaatzen, door het hooggereezen Rhynwater overweldigd werd. Onbeſchryfbaar was de neerſlagtigheid en druk onder de Bewoonders van meer dan dertig Dorpen, die, voor de tweede keer, in één maand tyds, hunne Landeryen geheel door den Vloed bedekt zagen. Thans rekende de Landman, by het verlies aan Vee, door de Sterfte in 't verloopen Jaar geleden,

De *Rhyndyk* andermaal doorgebroken.

XC. BOEK. 1770.

zyn Wintergewasſen onherſtelbaar bedorven, de Arbeider was verſtooken van het werk 't geen hem anders, in 't behoeftig Winterſaiſoen, den mond open houdt; beiden voelden zy het nypen der bittere Koude, geſcherpt door Honger en Gebrek, in de laagſte Landen verleenden de armoedige Hutten omgeſlaagen, of dreigende voor 't geweld des waters te bezwyken, geen veilige ſchuilplaats. In beide de Vloeden, ſchoon de laatſte min hoogliep dan de eerſte, vertoonde zich het Land gelyk een wyde Waterplas, uit welke hier en daar Kerken en Huizen de kruin boven ſtaken. Dyken, Hoogten, Zolders van de beſte Wooningen waren de Wykplaatzen voor Menſchen, de Bergplaatzen voor Vee en Have. Gevaar en Gebrek waarden rondsom hun heen. De zorg der Regeering van verſcheide Plaatzen voorzag in beide, door Schuiten na 't verdronken Land te zenden, om die zich onveilig vonden af te haalen, en in veiliger ſtede te brengen, en allen de volſtrekſte Leevensnoodwendigheden aan te voeren.

Bezorging der Noodlydenden.

Door deeze Ondersteuning werd de eerſte nypende Nood eenigzins vervuld, en de ſchreiendſte Behoefte geſtild. Doch dewyl, door de tweede Overſtrooming, de Elende grooter en 't Gebrek van langer duur ſcheen te zullen weezen, zag men uit na kragtdaadiger onderſtand, en wendde het oog op 't weldaadig *Holland*. Hoe daar welgeplaatſte Harten de hand diep in de beurſe deeden taſten, lag zo wel by, ee-

eenigen der Ongelukkigen, als by hunne Bezorgers nog diep in geheugenisse. Brieven, derwaards afgevaardigd, bekwamen troostryk antwoord, en daadlyke hulpbetooning volgde. Drie Broeders RINK, te *Thiel* woonagtig, hadden reeds veel gedaan in de bezorging der Noodlydenden, en belasten zich byzonder met dien verderen arbeid der Liefde. De Heer H. J. RINK, Amptsontvanger in de *Neder Betuwe*, droeg den nood der *Betuweren* voor aan een zyner Vrienden te *Rotterdam*, zyn Brief kwam in handen van eenigen te dier Stede, die in de *Rotterdamsche* Uitdeelinge des Jaars MDCCXLI, werkzaam geweest waren, en zich weder opgewekt vonden om, ten nutte hunner ongelukkige Medevaderlanderen, eenige meer dan gemeene poogingen aan te wenden. Zy oordeelden, in den gemelden Amptsontvanger, den regten Man gevonden te hebben om eene uitgebreide Toereiking behoorlyk te besturen. Van hem verzekering bekomen hebbende, dat de Uitdeeling, zo onpartydig als mogelyk was, en zonder aanzien van Gezindheid, alleen naar evenredigheid der Behoeftens, zou geschieden, en dat zyne Broeders hem in dit Liefdewerk de behulpzaame hand zouden bieden, gingen zy te *Rotterdam* aan 't inzamelen, en bezorgden dat, in andere *Hollandsche* Steden, eenigen hunner Vrienden, iets onder hunne bekenden zouden zoeken te bekomen, om een Nood te vullen, die wel niet te noemen was by die van den Jare

XC. BOEK. 1770.

XC. BOEK. 1770.

re MDCCXLI, doch eene meer dan gemeene milddaadigheid veeler handen eischte. Men kreeg uit *Rotterdam*, en elders, ruim negen- en- dertig honderd Guldens in geld by een, behalven 't geen door anderen in Geld, Eetwaaren, of Wollenſtoffen, rechtſtreeks aan den Heer RINK gezonden werd, die de op zich genomen Uitdeelig met veel lofs in de *Neder-Betuwe* verrigtte.

Middelerwyl kreegen de *Rotterdamſche* Inzamelaars aanſchryvens van den nood der door 't Waterleed diep getroffene Inwoonderen te *Vuuren*, *Daalhem*, en *Spyk* by eenen Brieve van den Eerw. PETRUS PALUDANUS, toen Leeraar op de twee eerstgemelde Dorpen; zy werden te raade een gedeelte der Penningen te ſchikken tot onderſtand dier Behoeftigen, byzonder tot het herſtellen der Wooningen welke in deezen Oord, daar 't water hooger dan elders hadt geſtaan, zwaar beſchadigd waren. De Eerw. PALUDANUS nam, met de Heeren JAN HENDRIK BAKKER en WILLEM KOK, de bezorging op zich. Ruim negentien honderd Perſoonen werden door deeze Liefde gaven, geholpen, verkwikt, en onderſteund (*).

Men

(*) *Verhaal, wegens de twee laatſte Overſtroomingen in de Betuwe enz.* bl. 7 enz. Te Rotterdam by A. ARRENBERG 1773.

Men hadt ondertusſchen, in de dikmaals hervatte onderhandelingen over de Rivieren, die zo veel jammers te wegebragten, niet ſtilgezeten, ſchoon men weinig vorderde. De Koning van *Pruiſſen*, in den Jaare MDCCLXVII, over dit ſtuk geſchreeven (*), antwoordde in 't volgende Jaar, het hervatten eener Onderhandelinge voorſlaande; doch 't bleek, uit een bygevoegd Vertoog, dat hy, zo wel in de bronnen van het kwaad, als in de voorgeſlagene middelen tot herſtel, wyd en breed verſchilde van de gedagten hier gekoeſterd. Dit zag men nader uit de aanmerkingen op dat Antwoord, waar in men zich by Staaten van *Holland* beklaagde over de weinige eenſtemmigheid der belanghebbende Landſchappen, die alle vrugt eener nadere Onderhandelinge zeer onzeker maakte. *Gelderland*, *Utrecht* en *Overyſſel* kreegen, egter, Staatswyze aanſchryving van 't geen *Holland* over 't herſtel der Rivieren dagt. *Gelderland* en *Utrecht* beantwoordden dit met bygevoegde Bedenkingen op het *Pruiſſiſch* ontwerp. Te midden van deeze Briefswyze voortgezette Onderhandelingen overleedt de Vraagbaak der *Hollandſche* Heeren, de Hoogleeraar JOHAN LULOFS; waar op de Stukken hier toe betrekkelyk in handen geſteld werden, van den doorkundigen Heer CHRISTIAAN BRUNINGS, Opziender van het Hoogheemraad-

XC. BOEK. 1770.

Traage voortgang van het werk der Rivieren.

(*) Zie hier boven bl. 87.

XC. raadſchap van *Rhynland*, door den overleden
BOEK. Hoogleeraar daar toe aangeprezen. Diens
mede gedeelde en goedgekeurde Bedenkingen
1770. bewrogten eene nadere Byeenkomst in *'s Gravenhaage*, in Sprokkelmaand des Jaars MDCCLXIX, dan de Afgevaardigden der vier Gewesten bleeven even zeer verwyderd. Doch daar die van *Holland* beslooten den Erfstadhouder te verzoeken om die Geschillen tusschen de Gewesten, en wel byzonder wegens de betwiste Bylandsche Doorsnyding, door zyne uitspraake, onder zekere voorwaarden, te beslissen, bewilligden die van *Gelderland* gereedlyk (*).

Overeenkomst met *Pruissen* over het herstel des *Rhyndyks*.

Schoon de voorgeslaagene Onderhandeling met die van de *Pruissische* zyde nog opgeschort bleef, kon in het stoppen van de Doorbraak, en het herstellen van den ingescheurden Dyk by *Huusen* op het *Pruissisch* Grondgebied, niets gedaan worden zonder bewilliging en medewerking des Konings. Dit leedt geen uitstel. Weshalven hunne Hoog Mogenden aan zyne Majesteit schreeven. Van wederzyden werden Gevolmagtigden benoemd. In 't eerst was men bedugt voor vertraaging in dit noodzaaklyk werk, wegens de nog hangende Geschillen over de Waterwerken en Rivieren. Maar de Onderhandelingen tusschen de *Gelderſche* en *Kleefſche* Gevolmagtigden, schikten zich

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 571. 615. Voor 't Jaar 1769. bl. 130. 262. 310. 394. 521. 568.

zich ras naar wensch. Zy ſlooten, met voorkennisſe van den Erfſtadhouder, in verwagte Goedkeuring van zyne *Pruisſiſche* Majeſteit op den negenden van Grasmaand, eene Overeenkomst zeer tot genoegen der *Gelderſchen*. Hoofdzaaklyk kwam dezelve hier op neder. Zyne *Pruisſiſche* Majeſteit liet het maaken en herſtellen van den *Rhyndyk* by *Huuſen* geheel aan de *Gelderſchen* over, om daar mede naar welgevallen te handelen, als of het hun eigen Dyk ware. De Gemagtigden tot de Dykſchouwe, wegens het Ampt van *Overbetuwe* zouden met twee Gemagtigden van de *Kleefſche* zyde 's jaarlyks de Schouwe over deezen Dyk voeren, die door eene Scheidpaal, met het opſchrift ANGEREN EN BETUWSCHOUW, van den anderen Dyk zou onderſcheiden worden. 't Herſtellen van de Wallen en de omgeſpoelde Muuren van *Huuſen* bleef voor Rekening van die Stad. Hoe hoog de koſten van dit Dykherſtel voor *Gelderland* ook liepen, waar in zy, door Staaten van *Holland*, wegens het aandeel dat de Landen van *Aſperen*, *Heukelum* en *Spyk* hier in hadden, te gemoete gekomen werden, bewilligden zy daar in gereedlyk: dewyl 'er anderzins geen middel was om de *Betuwe* voor nieuwe Overſtroomingen te dekken, dan beneden het *Kleefſche* Grondgebied, op den *Gelderſchen* Bodem, dwars door de *Overbetuwe*, een zwaaren Dyk te leggen, die ter Borstweering voor de geheele *Betuwe*, en de verdere Landen tuſſchen de *Rhyn*-, *Lek*- en *Waalſtroomen*

XC. BOEK. 1770.

XCV. BOEK. 1770.

gelegen, zou verſtrekt hebben. Een werk dat, behalven de meerdere koſten, met groote zwaarigheeden vergezeld ging. In Slachtmaand was dit Werk voltooid (*).

Dankzeggingen voor de herſtelling der Prinſesſe van *Oranje* uit de Kinderziekte.

De herſtelling van haare Koninglyke Hoogheid de Prinſesſe van *Oranje*, in de laast verloopen Wintermaand door de Kinderziekte aangevallen, voor welke voorbiddingen bevolen waren (†), deedt niet alleen in de Hofplaatze, op bevel des Hofs van *Holland* en de Magiſtraat, maar ook in alle Kerken der *Vereenigde Gewesten*, in 't begin van Louwmaand, op aanſchryving der Overheden, Dankzeggingen uitſtorten (§).

Voorbiddingen voor haar in Zwangerheid.

Voorbiddingen voor die Vorſtinne vervingen, op hoog Bevel, dezelve, wanneer zyne Hoogheid, in Zomermaand, in de Hooge Vergaderingen, den gezegenden ſtaat zyner Gemalinne bekend gemaakt hadt (**).

Zy verlost van eene Prinſesſe.

Haare Koninglyke Hoogheid verloſte, op den acht- en twintigſten van Slachtmaand, van eene Prinſesſe. De Oranje vlag van de *St. Jacobs Toren* uitgeſtooken, het luiden en ſpeelen der Klokken, en het driemaal losbranden van eenige ſtukken Kanon, maakte deeze Geboorte in 's *Gravenhaage* bekend. Afgevaardigde Booden van aanzien brágten die tyding na den Koning van *Pruiſſen*, na

(*) *Verhaal, wegens de twee laatſte Overſtroomingen in de Betuwe enz.* bl. 27.
(†) *Reſol. van Holl.* 14 Dec. 1769.
(§) *Reſol. van Holl.* 17 Jan. 1770.
(**) *Reſol. van Holl.* 27 Juny 1770.

na de byzondere Vaderlandſche Geweſten, en de *Naſſauſche* Hoven. Zyne Hoogheid zelve, vervoegde zich, naa de Gelukwenſchingen van alle aanzienlyke Staats- en Standsperſoonen in de Hofplaats ontvangen te hebben, na de Hooge Vergaderingen des Lands om dezelve van deeze Gebeurtenis kennisſe te geeven; en werd daar op, door Afgevaardigden uit dezelve, in 't Stadhouderlyk Kwartier ſtaatlyk begroet; biedende den Afgezondene uit hunne Hoog Mogenden, by de begroeting, het Peterſchap over de thans geboorene Prinſesſe aan (*). Van hunnen wege kreeg de *Groot-Brittanniſche* Afgezant, de Ridder YORKE, plegtige kennis geeving; terwyl deeze aan de overige buitenlandſche Afgezanten geſchiedde, door hunnen Agent. By aanſchryving deeden zy de weete aan de onderſcheide Geweſten. XO. BOEK. 1770.

In verſcheide Steden van *Holland* dienden Vlaggen en Klokkenſpel om deeze Gebeurtenis aan te kondigen; welke zy, wyders by Afkondiging bekend maakten, teffens de Ingezetenen aanzeggende, dat zy, by aldien, te deezer gelegenheid, eenige openbaare Vreugdebedryven zouden geſchieden, des nader berigt ſtonden te ontvangen. Staaten van *Holland* hadden den Doopdag, by het maaken van ſchikkingen tot de Doopplegtigheid, beſtemd, om in *'s Gravenhaage*, met Illuminatien, ten betoon van vreugde, ver- Zyne Hoogheid oordeelde de Illuminatien in *'s Gravenhaage* en *Holland* beſtagter gelaaten.

(*) *Reſol. van Holl.* 28 Nov. 1770.

XC. BOEK. 1770.

vereerd te worden; en zou zeker dit voorbeeld ten baak aan 't geheele Land geſtrekt hebben; doch by eene openbaare Afkondiging gaven zy te verſtaan, dat zyne Hoogheid, wel verzekerd van de bereidwilligheid en genegenheid met welke zulks zou geſchieden, uit aanmerking van tegenwoordige bezwaarende omſtandigheden, en in 't byzonder de groote duurte der meestbenoodigde Leevensmiddelen, van oordeel was, dat de Illuminatien zo in *'s Gravenhaage*, als die verder in dit Gewest zoude kunnen geſchieden, behoorden agter gelaaten, en daar door aan een ieder, zo hy het mogt goedvinden, aanleiding gegeeven worden, om de Koſten daar toe noodig, tot Liefdegaven aan Armen en Behoeftigen te beſteeden (*). Een oordeel van alle verſtandigen toegejuicht.

Dit voorbeeld in de meeſte Gewesten gevolgd.

Te *Utrecht* deedt men eene bekendmaaking, dat 'er, op den Doopdag, geene Illuminatien zouden geſchieden, en 'er veel min eenige Vuurwerken afgeſtooken worden. —— Staaten van *Friesland* ſtelden een Dank- Vast- en Bededag vast, te vieren zo ras men volkomen zeker berigt onveng van de Herſtellinge haarer Koninglyke Hoogheid, om daar door de meestgegoede Ingezetenen eene byzondere gelegenheid te verſchaffen tot het mededeelen van Liefdegaven aan hunne behoeftige Medemenſchen, en dus hunne erkente-

(*) *Reſol. van Holl.* 5, 7 en 11 Dec. 1770.

tenis met daaden te betoonen. Zullende de helft der Penningen, in zo verre die by de Diakens en voor de Weeshuizen werden ingezameld, alleen voor deezen Dag, aan de Buiten Armvoogden worden uitgekeerd. —— In *Groningen* vondt de Magiſtraat der Stad goed, in plaats van Illuminatien, en andere openbaare Vreugdebedryven, by gelegenheid van den Doop der Jonge *Prinſeſſe*, daags te vooren eene buiten gewoone Inzameling, ten behoeve van de Diakonie der Stad, te laaten doen (*). — Gecommitteerde Raaden, der Staaten van *Zeeland*, de tyding der gelukkige Verloſſing verſtaan hebbende, gaven bevel tot openbaare Dankzeggingen in de Kerken. Te *Vliſſingen* bepaalde de Regeering een Dag tot openbaaren Vreugdebetoon, dien men in gulle vrolykheid vierde. XC. BOEK. 1770.

Op den negentienden van Wintermaand aanſchouwde het Vorſtlyk *'s Gravenhaage* den grootſchen Trein der Doopplegtigheid, in welken Staaten van *Holland* den voorrang uit beleefdheid gegeeven hadden aan de Afgevaardigden uit hun Hoog Mogenden (†). Zyne Hoogheid zelve hieldt de Prinſeſſe ten Doop, die de Eerw. MUNNEKEMOLEN verrigtte, haar den naam geevende van FREDERICA LOUISA WILHELMI- Doopplegtigheid van FREDERICA LOUISA WILHELMINA.

(*) De Verzamelde ſom was 8205 Guld. 19 Stuiv. uit 's Stads Kaſſe voegde men 'er 2500 Guld. by, en uit die der Provincie 1500 Guldens. Zo dat dit Liefdewerk de ſom van 12205 Guld. 19 Stuiv. beliep.

(†) *Reſol. van Holl.* 4 Dec. 1770.

XC. BOEK. 1770.

MINA. De Liefdegaven, toen ingezameld, bedroegen 4352 Guldens. Op 't *Oude Hof* onthaalde de Erfſtadhouder alle de Heeren, die de Doopplegtigheid hadden bygewoond, en was 't zelve dien avond fraay verlicht. Het driemaal losbranden van één- en- twintig ſtukken Geſchut, het Klokkengeſpel en Gelui, behelsde al het uitwendig betoon van Blydſchap. Dan beſlooten de Diakens der *Nederduitſche Gereformeerde Gemeente*, ten betoon der Milddaadigheid zo van den Erfſtadhouder als van 's Lands algemeene en byzondere Vaderen aan de Armen, by de Doopplegtigheid beweezen, aan alle arme bedeelde Ledemaaten, één Gulden buiten gewoon, uit te reiken; de Oude Vrouwen en Kinderen in het Diakonie Huis op eene Maaltyd te onthaalen, en de kleine Kinderen, ten blyke dat men het oude Landsgebruik, by Kraamtyden nog niet vergeeten hadt, Wittebrood met Zuiker te doen geeven.

Pillegiften en Geſchenken in de Kraamkamer.

Op dien eigen dag dat de Armen deeze Liefde- en Vreugdeblyken genooten, kreegen de Heeren, die het Peterſchap by den Doop der Prinſesſe bekleed hadden, in de Kraamkamer, een plegtig Gehoor by de Vorſtlyke Kraamvrouwe. Zy overhandigden te dier gelegenheid, de Pillegiften voor de Jonggeboorene en de Geſchenken voor de Kraamkamer (*). —— Om deeze

(*). De aanzienlyke Pillegiften, zo van de Algemeene Staaten, als van de byzondere Gewesten, als

ze Geboorte te vereeuwigen ſpanden drie XC.
Medailleurs hun vindingryk kunstvermo- BOEK I.
gen in, en vervaardigden Gedenkpenning- ———
gen met toepaſselyke Zinnebeelden en Op- 1770.
ſchriften (†).

Het

als mede van eenige *Hollandſche* Steden bedroegen 36300 Guldens, en de Giften in de Kraamkamer, die van zyne Hoogheid daarby gevoegd, 2025 Dukaaten. Ryke geſchenken en kostbaare gedagtenisſen werden door hunne Hoogheden toegelegd, aan den Lyfarts GAUBIUS, den Vroedmeeſter TITSING, den Leeraar VAN STAVEREN die de Redenvoering gedaan en MUNNEKEMOOLEN die den Doop verrigt hadt. Ook vereerden hunne Hoog Mogenden aan de Freule DANKELMAN, die in perſoon aan den Griffier FAGEL, wegens den toeſtand van haare Koninglyke Hoogheid berigt gegeeven hadt, een kostbaare Diamantring. *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 6. In de daar opgegeevene byzondere lyst, de bovengemelde ſomme der Pillegiften en Geſchenken in de Kraamkamer uitmaakende, is zeker een misſlag: dewyl *Zeeland*, in beide de gevallen op *niets* geſteld wordt, en de *Notulen van Zeeland* het tegendeel uitwyzen. Zie dezelve, wat de Gifte in de Kraamkamer betreft 13 en 24 Dec. 1770. Schoon het veel overweegens in *Zeeland* koſte de Pillegifte te bepaalen, ſchikte men daar toe 300 Ponden Vlaams 's Jaarlyks; doch zyne Hoogheid, *Zeelands* genegenheid gezien hebbende, en het onvermogen van dat Gewest overweegende, ſtelde voor, dat die Pillegift, welke, volgens Staatsbeſluit, op den Dag des Doops, een aanvang ſtondt te neemen, niet eer, dan wanneer de Prinſes achttien Jaaren zou bereikt hebben, zou aanvangen. De Staats Leden namen hier in een dankbaar genoegen. *Not. van Zeel.* 14. 21 en 13 Jan. 18 en 28 Feb. 1771.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 90. 748. 1251. 1315. 1450—1456.

XE. BOEK. 1770.

Het Huis des Prinsen van NASSAU WEILBURG, die, met zyn Gezin, onlangs 's *Gravenhaage* verlaaten en zyn verblyf in zyne *Duitsche* Staaten genomen hadt, om, gelyk zommigen willen, veelerlei onaangenaamheden hem hier aangedaan, en die hy te gemoet zag, te ontwyken (*), werd den veertienden van Sprokkelmaand vermeerderd met een Prinsesse, by den Doop CAROLINA LOUISA FREDERICA geheeten. De Plaats haarer Geboorte, *Kirchheim Boland*, strekte in Grasmaand ter Grafplaatze van WILLEM LODEWYK CAREL, Erfprins van *Nassau Weilburg*, Proost van *St. Jan* te *Utrecht*, en Collonel van een Regiment Voetvolk in dienst van deezen Staat, den ouderdom van ruim acht Jaaren bereikt hebbende (†).

Den Prins van NASSAU WEILBURG een Dogter geboren en een Zoon ontstorven.

Verzekerde, in den voorleden Jaare, een (§) Afgezant van *Tripoli* den Staat van de vreedzaame gevoelens der Regeering diens Ryks, thans kwam HAGDI MAHOMETH RESINI, door den Keizer van *Marocco* herwaards gezonden, hunne Hoog Mogenden verzekeren van de Vriendschap des *Maroccaanschen* Keizers. Te *Amsterdam*, door den Hofmeester van den Staat begroet, en met het binnen Jacht van den Raad van Staaten na 's *Gravenhaage* ge-

Een *Maroccaansche* Afgezant verzekert den Staat van de vreedzaame gevoelens zyns Keizers.

(*) *Hist. of the Dutch Republic.* Vol. I. p. 541.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 142. 627.
(§) Zie hier boven bl. 158.

Gehoor van den Maroccaanſchen Afgezant, bij de Staaten Generaal.

gevoerd, gaf hy kennis van zyn aankomst aan eenige Leden van Staat, en leverde zyne Geloofsbrieven over. In een openlyk Gehoor by den Erfſtadhouder, boodt hy deezen, ten geſchenke aan een jongen Leeuw en een *Africaansch* Rheebokje. Op den zesden van Herfstmaand, tot de ſtaatlyke Gehoorverleening by hunne Hoog Mogenden beſtemd, verſcheen hy, door daar toe Gelaſtigden afgehaald, ter Staatsvergaderinge, waar zich zyne Hoogheid bevondt. In zyn Aanſpraake niet onopgemerkt laatende, dat hy thans voor de derde maal de eer genoot van, door zynen Heer en Meeſter, naa *Holland* gezonden te zyn, om 't Gemeene best te vergewisſen van de goede Verſtandhouding tuſſchen 't zelve en 't Keizerryk zyns Vorſten. Welhaast verliet hy de Hofplaats weder, en werd op dezelfde wyze als hy van *Amſterdam* gekomen was, derwaards gebragt, waar hy, de inkoop van verſcheide zaaken voor den Keizer, het hoofddoel zyner Reize na *Europa*, verrigtte (*).

1770. BOEK XC.

In een alleronaangenaamst Handelgeſchil werd de Staat ingewikkeld met den Keurvorst van den *Paltz*. De aanhaaling van eenige Vaaten Zuiker, die gelegenheid gaf tot een lang Pleitgeding hier te Lande (†), aan

Handelverſchil met den Keurvorst van den *Paltz*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 1087.

(†) Alles wat tot dat Pleitgeding behoort, is omſtandig geboekt, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1771. te vinden.

XC. aan een zyner Onderdaanen te *Duisseldorp*
BOEK. afgezonden, deedt hem de eenige Schepen,
——— te *Dordrecht* en *Rotterdam* t' huis hooren-
1770. de, en den *Rhyn* met Koopgoederen bevaarende, aanhouden, en van dezelve zwaarder Tollen vorderen dan die van *Amsterdam* kwamen, of daar heen moesten. De Kooplieden der twee eerstgemelde Steden leverden by hunne Hoog Mogenden een Klaag en Verzoekschrift in over deeze partydige behandeling. De Graaf VAN WARTENSLEBEN, Gevolmagtigde Staatsdienaar van den Staat, by de drie Geestlyke Keurvorsten, mitsgaders by de *Opper-Rhynsche*, *Neder-Rhynsche* en *Westphaalsche* Kreitzen, kreeg last zich ten Hove des Keurvorsts van den *Paltz* te vervoegen, met beklag over dit onderscheidend bezwaar de Kooplieden deezer Steden opgelegd, en de noodige opheldering te vraagen of zyne Keurvorstlyke Doorlugtigheid, dergelyke bevelen gegeeven hadt, en, in dat geval, ten ernstigsten op de herroeping aan te dringen; met voordragt, dat hunne Hoog Mogenden, wanneer dit antwoord verwylde, niet zouden kunnen nalaaten deeze zaak met allen yver te vervorderen, om aan alle Ingezetenen van den Staat eene gelyke Vryheid in Vaard en Handel te doen bezorgen. 't Was, moesten zy bekennen, 't oogmerk van hunne Hoog Mogenden geenzins zich te mengen in de heffing der Regten en Tollen van Goederen, in de Staaten des Keurvorsts gelost, of van daar uitgescheept; maar zy meenden ten opzig-

te van overgevoerde Goederen regt te hebben om, zo veel mogelyk, alle willekeurige heffing der Tollen, te helpen keeren, en te zorgen, dat de Koophandel, reeds door de verhooging der Tolregten boven vermogen bezwaard, niet geheel en al verbannen wierd, en voor alles daar op het oog te houden, dat geene Ingezetenen van den Staat boven anderen gedrukt mogten worden. XC. BOEK. 1770.

Wanneer de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, te hunner groote schade, vernamen, dat de poogingen tot herstel niets uitwerkten, gingen zy andermaal 's Lands Vaderen aan met een Verzoekschrift, ten betooge, dat de zaaken op dien voet blyvende, de Koophandel, uit hunne Steden, op *Duitschland* langs den *Rhyn*, in verscheide aanmerkelyke takken gedreeven, geheel zou verdorren.

In een voorgeslaagene Onderhandeling eeniger Leden uit hunne Hoog Mogenden met den Heer CORNET, Buitengewoon Gezant des Keurvorsts van den *Palts* by onzen Staat, gaf deeze een Antwoord over van zyn Hof, om 't zelve te ontheffen van de ingebragte bezwaaren, in tegendeel beweerende, dat hunne Hoog Mogenden, om de Trasmolens en Zuiker-Raffinaderyen van dit Land te begunstigen, en die Fabrieken in *Duitschland*, en wel inzonderheid de Zuiker-Raffinadery in *Duisseldorp*, te verderven en te vernielen, goedgevonden hadden, om niet alleen eene gansch nieuwe Belasting te leggen op het inkomen van

XO. BOEK. 1770.

de gemaalen Tras uit *Duitschland*, maar zelfs toe te ſtaan dat men eenige Vaten Zuiker op 't alleronregtvaardigſte aanhaalde. Dit hadt hem bewoogen de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, meer dan anderen op die Fabrieken in *Duitschland* gebeeten, de Tolregten ſtrenger, en volgens de oude Tollyſten, af te vorderen, als mede het vertoon hunner Vragtbrieven, om de bedriegeryen, aan welke die Schippers gewoon waren, te beletten.

De ernst met welken hun Hoog Mogenden zich de zaak der twee gedrukte Steden aantrokken, en 't verneemen dat het by hun in overweeging kwam, de ganſche Vaard uit dit Gemeenebest, langs den *Rhyn*, na *Duitschland*, te verbieden, om daar door het ſteeds verwyld herſtel van de verrongelykte Ingezetenen te bewerken, bewoog verſcheide Kooplieden ter Beurze van *Amſterdam*, zich met een Smeekſchrift by die Hooge Vergadering te vervoegen; in 't zelfde voordraagende het deerlyk vooruitzigt op een volſtrekt bederf des *Duitſchen* Handels, indien zulk een Verbod mogt ſtand grypen; en hoe onbillyk het ware, aan 't belang der Steden *Dordrecht* en *Rotterdam*, dien ganſchen Handel op te offeren. —— Een hier tegen aangekant Verzoekſchrift, eerlang vergezeld van een verdeedigend Vertoog, leverden die twee Steden in (*).

Staa-

(*) *Reſol. van Holl.* 2 en 11 Mey 1770.

Staaten van *Holland*, het ſtuk in overweeginge genomen hebbende, verſtonden, dat, van wegen dit Gewest, ter Algemeene Staatsvergadering zou verklaard worden, „ hoe hun Ed. Groot Mogenden, met de „ uiterſte verbaasdheid vernomen hadden, „ de ſtoute en gansch onbehoorelyke han„ delingen van het Hof van den *Paltz*, 't „ welk niet alleen hadt kunnen goedvin„ den, zonder voorgaand beklag, feitlyk „ zich te wreeken op de Vaard en Handel„ der Ingezetenen van de Steden *Dord„ recht* en *Rotterdam*, ter oorzaake dat hun „ Hoog Mogenden, in den voorleden Jaare, „ een meerdere Belaſting op de ingekome„ ne gemaale Tras gelegd, en in den Jaa„ re MDCCLXVIII, Zuiker aangehaald „ hadden, welk laatſte geſchil nog hing; „ maar daar en boven, op de Vertoogen „ door den Staatsdienaar van hun Hoog „ Mogenden by het *Paltziſche* Hof gedaan, „ door den Gezant CORNET, alhier op een„ zeer hoogen toon die Wraakneeming „ was goedgekeurd, met beteuging dat in de „ geſtelde bevelen tot het heffen der meer„ dere Tollen van de Schepen uit de ge„ melde Steden, dan van die uit *Amſter„ dam*, geen verandering zou worden ge„ maakt, tot dat by hun Hoog Mogenden, „ de Belaſting op de Tras zou ingetrok„ ken, en wegens de aangehaalde Zuiker„ vaten voldoening zou gegeeven zyn. — Dat„ zy deeze behandeling, het voltrekt be„ derf dier Steden medeſleepende onlyde„ lyk oordeelden, uit hoofde van het on-

XC. BOEK. 1770.

Staaten van *Holland* ſlaan voor dien Handel, voor zes weeken, op te ſchorten.

XC. „ regt, daar door deeze onſchuldige Inge-
BOEK. „ zetenen aangedaan, die geen oorzaak
——— „ waren of van de Belaſting of van Aan-
1770. „ houding, en buiten ſtaat om het bezwaar,
„ door het *Paltziſche* Hof hier over opge-
„ vat, af te weeren. Dat hier uit nood-
„ wendig zou moeten volgen verwarring
„ binnen 's Lands, en eene ſchandelyke
„ onteering van 't Gemeenebest in 't oog
„ van gansch *Europa*, in gevalle niet alle
„ middelen, die van eenigen klem en na-
„ druk zouden kunnen worden geoordeeld,
„ onverwyld by de hand genomen wier-
„ den, om deeze beledigde Ingezetenen
„ voor hun bederf te bewaaren, en de On-
„ afhanglykheid van het Gemeenebest te
„ handhaaven. ——— Dat zy, ten dien
„ einde, beſlooten hadden alle Vaard langs
„ den *Rhyn* en *Maaze* na eenige Landen of
„ Plaatzen, gelegen onder het Gebied van
„ den Keurvorst van den *Paltz*, als mede
„ op alle Plaatzen, gelegen boven *Roeroort*
„ en *Duisburg*, uit dit Gewest te belet-
„ ten. ——— En hun Afgevaardigden ge-
„ last, van dit alles hun Hoog Mogenden
„ opening te geeven, en met de gezamenly-
„ ke Bondgenooten de zaaken daar heen
„ te helpen ſtuuren, dat alle Vaard en
„ Handel uit deezen Staat op alle de Lan-
„ den en Plaatzen, als mede met alle On-
„ derdaanen van zyne Keurvorstlyke
„ Doorlugtigheid van de *Paltz*, en ver-
„ volgens ook met die van het Hertogdom
„ *Gulik* en *Berg*, voor den tyd van zes
„ weeken, mogt worden geſchorst en ver-

„ bo-

„ boden; en voor gelyken tyd ook alle XC.
„ Vaard langs den *Rhyn* na eenige Landen BOEK.
„ of Plaatzen, boven *Roeroort* en *Duis-*
„ *burg*." —— Naa het voordraagen, van 1770.
de Beſchikkingen daar toe noodig, en het verdeedigen van den gehouden Handel in 't Bezwaar van de Tras, en het Aanhaalen des Zuikers, en om deswegen het Hof te *Bonn* en dat van *Pruiſen* te onderrigten, wilden zy eindelyk vastgeſteld hebben, „ dat,
„ indien 'er, binnen kort, geen voldoend
„ antwoord van het *Paltziſche* Hof mogt
„ in komen, als dan aan de Keurvorſten
„ van *Beyeren* en *Keulen* zou kennis gegee-
„ ven worden, dat hun Hoog Mogenden
„ den Heer CORNET, Staatsdienaar van
„ opgemelde Hoven, als mede Gezant des
„ Keurvorsts van den *Paltz*, niet lan-
„ ger in die hoedanigheid, uit hoofde
„ van zyn gehouden gedrag, konden er-
„ kennen (*)."

Overeenkomſtig met deezen Voordragt der Staaten van *Holland*, viel het Beſluit der Hooge Vergaderinge; *Zeeland* zich in deeze zaak niet inlaatende. Welhaast hoorde men, by openbaare afkondiging, de Vaard en Handel op den *Paltz*, voor den tyd van zes weeken, verbieden (†). De Heer CORNET leverde een Vertoog over, nog op een hoogen toon geſtemd, waar in de Keurvorst de bevelen op de Tollen gee-

Hun Hoog Mogenden beſluiten hier toe.

(*) *Reſol. van Holl.* 11 Mey 1770.
(†) *Reſol. Gen.* 29 Mey 1770.

XC. BOEK. 1770.

geeven betuigde te zullen herroepen op 't zelfde oogenblik als hun Hoog Mogenden hem ter hand deeden ſtellen het Beſluit ſtrekkende tot vernietiging van de Tras-belasting en de Wedergave des Zuikers. Het antwoord hunner Hoog Mogenden, klonk geenzins zagt, zy noemden de wyze van handelen door den Keurvorst gehouden, „ ſtrydig met het Regt der Volkeren, by „ geene beſchaafde Natie gebruiklyk, deeze hadt hun genoodzaakt, tot het voor „ een tyd opſchorten van de Vaard en „ Handel op en met zyne Landen. Zy „ waren niet gezind daar in eenige veran„ dering te maaken, zo lang Hy by de ge„ dagten bleef om het gegeevene bevel, te„ gen de *Dordrechtſche* en *Rotterdamſche* „ Kooplieden, ſtand te doen houden; wan„ neer Hy goedvondt dit eerst in te trek„ ken, dan zou Hy hunne Hoog Mogen„ den bereid vinden, om de bezwaaren „ die Hy tegen Hun of de Regtshandhaa„ ving hier te Lande mogt hebben, te „ hooren, en in alle redelykheid daar aan „ te gemoete te komen; doch kon de „ Keurvorst volkomen verzekerd weezen, „ dat zy zich nimmer, door middelen van „ dwang, daar toe zouden laaten over„ haalen (*)."

't Geſchil bygelegd.

De Keurvorſten van *Mentz*, *Keulen* en *Trier*, waren met Brieven hun Hoog Mogenden aan, om deeze bittere onaangenaamhe-

(*) *Reſol. Gen.* 8 Juny 177.

heden, door eene minnelyke overeenkomst, uit den weg te ruimen, hunne tusſchenkomst en hulpe aanbiedende. Onze Afgezant VERELST hadt 'er ten Hove van *Berlyn* over geſprooken (*). — Ten einde van de bepaalde zes weeken geen antwoord van het *Paltziſche* Hof gekomen zynde, werd het Verbod verlengd. Doch 't leedt niet lang of de Heer CORNET verſcheen met een Vertoog, waar uit bleek, dat de Keurvorst niet meer ſtondt op de opheffing der Belaſting op de Tras, dat hy de zaak van de aangehaalde Zuiker vaten overliet aan de Beſlisſing des Regts hier te Lande, en bereid was om de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam* op den zelfden voet te behandelen als anderen uit deeze Gewesten, die den *Rhyn* bevoeren. Dus verviel alle oorzaak van de onmin tusſchen den Staat en den Keurvorst gereezen; het gegeeven en verlengde Verbod werd ingetrokken (†). De Koning van *Pruiſſen*, als mede de Keurvorſten van Staatswegen onderrigt aangaande dit Geſchil, en die hunne goede dienſten ter vereffening aangewend hadden, kreegen by monde der Afgezanten, kennis van het herſtel der eensgezindheid, met dankbetuiging voor de genomen moeite. Van 't begin van Grasmaand, tot het einde van Hooimaand, hadt deeze oneenigheid, en van Bloeimaand

XC. BOEK. 1770.

(*) *Reſol. van Holl.* 28 Juny 1770.
(†) *Reſol. van Holl.* 6 en 7 July 1770.

XC. BOEK. 1770.

maand de opſchorting des Handels-geduurd (*).

Eene *Ruſſiſche* Vloot ſtondt dit Jaar de *Middellandſche* Zee in te ſtevenen, om van dien kant de *Porte* te beſtooken. De Beſtuurders van den *Levantſchen* Handel zagen daar uit mogelyke onheilen te gemoet, zo voor de Onderdaanen van den Staat in de *Levant* woonende, als voor den Koophandel en Zeevaard. Om deeze te voorkomen vervoegden zy zich met een verzoek by 's Lands Vaderen, 't geen gunſtig gehoord en gevolgd werd van een Onderhoud onzes Gezants ten *Ruſſiſchen* Hove, die, by monde van den Geheimraad PANIN, alle verlangde geruſtſtelling ontving, en deeze aan hun Hoog Mogenden overzondt (†).

De Staaten gerustgeſteld wegens de *Ruſſiſche* Vloot in de *Middellandſche Zee*.

Het is eene uitgemaakte zaak, dat de Volkplantingen van den Staat in andere Werelddeelen, een hoogstgewigtigen tak van Koophandel en Zeevaard opleveren; en daarom geen wonder, dat dezelve, by aanhoudenheid, het oog des Souverains tot zich trekken. Meermaalen, gelyk 's Lands Geſchiedenisſen te over uitwyzen, reezen tusſchen de Bondgenootſchaplyke Geweſten deswegen Geſchillen. Een der langduurigſte, en tot nog toe door ons onopgetekend gelaaten, was, het Geſchil tusſchen Be-

Geſchil tusſchen de *W. Ind.* Kamer te *Amſterdam* en *Zeeland* over *Eſſequebo*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 358. 403. 442. 461.

(†) *Reſol. van Holl.* 18. 27 Jan. en 7 April. 1770.

Bewindhebberen der *West-Indiſche* Maatſchappye ter voorzittende Kamer *Amſterdam*, en Hoofddeelgenooten ter Kamer *Zeeland*, ten opzigte van de Volkplanting aan de Rivier *Eſſequebo*, en het daar aan onderhoorige, reeds voor twintig Jaaren aangevangen. —— Geen enkel Blad, maar een geheel Boekdeel, zou het naauwkeurig verſlag van deezen twist beſlaan. 't Hoofdzaaklyke alleen ſtaat ons op te tekenen. Het Hoofdverſchil was „ of de Ingezetenen van *Zeeland*, een afzonderlyk en uitſluitend Regt tot de Vaard op *Eſſequebo* zouden hebben?" en verder wegens de Aanbieding van Hoofddeelhebbers der *West-Indiſche* Maatſchappye „om *Eſſequebo* met haare onderhoorige Rivieren, op zekere voorwaarden, over te neemen: of de Rivier *Demerary*, onder *Eſſequebo*, in die overgave zou begreepen worden, dan niet?" en eindelyk „ of gemelde Hoofddeelhebbers, by de overgave, zouden verpligt zyn tot vergoedingen van ſchade, of voldoeninge van zodanige ſommen Gelds, als vóór of naa den Jaare MDCCL, uit de algemeene kaſſe van de Maatſchappye, tot verbetering van de Volkplanting zouden beſteed, of ten dienſte van dezelve, tot de eindelyke afdoening der Geſchillen, zedert den elfden van Herfstmaand des Jaars MDCCL, meer uitgegeeven dan ontvangen mogten weezen?" De Hoofddeelgenooten der *West-Indiſche* Maatſchappye ter Kamer *Zeeland* beweerden het ſtellige der twee eerſte Vraag-

XC. BOEK. 1770.

XC. BOEK. 1770.

ſtukken, en 't ontkiemende van het laatſte. De Bewindhebberen der Maatſchappye waren van het tegengeſteld gevoelen.

Vervolgens hadden zich ook veele Kooplieden der Stede *Amſterdam* by Verzoekſchriften aan de Algemeene Staaten vervoegd, om in hun Regt tot de Vrye Vaard op *Eſſequebo* en *Demerary* gehandhaafd te worden; ten welken einde de Hoofddeelhebbers ter Kamer *Amſterdam* een Verzoekſchrift hadden ingeleverd; waar tegen de *Zeeuwſche* Kooplieden, de behoudenis en verdeediging van hun uitſluitend Regt op die Vaard verzogten; daar in gerugſteund door eenen byzonderen Brief der Staaten van *Zeeland* aan hunne Hoog Mogenden. Hier op volgde eene menigte van ingediende voor- en tegenſchriften. Naa veele vrugtlooze poogingen tot het treffen eener overeenkomst, bragten de Afgevaardigden uit hun Hoog Mogenden tot de zaaken over *Eſſequebo* en *Demerary* ter Algemeene Staatsvergadering, in Zomermaand des Jaars MDCCLXIX een breedvoerig Berigt en Verſlag in, behelzende den uitſlag hunner raadpleegingen over de Voorwaarden, op welken *Eſſequebo* aan de *Zeeuwſche* Hoofddeelgenooten zou worden over gegeeven (*).

Hier

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XX Deel, bl. 385—405. Alle deeze Stukken verſchaffen ons de *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 252. 307. 436. 438. 460. 501. 636. 642. 653. Zie ook wegens het begin des Geſchils, KOK *Vaderl. Woordenboek Art.* ESSEQUEBO.

Hier op herleefde dit Geſchil. Staaten van *Holland* betuigden ten ſterkſten, daar in geen genoegen te mogen, noch te kunnen, neemen. Zy verklaarden „ dat „ hoe zeer, in den uiterlyken ſchyn, ten „ opzigte van de Vaard en Handel op de „ Rivieren *Eſſequebo* en *Demerary*, zich „ verſchillen hadden opgedaan tuſſchen Be„ windhebbers van de Algemeene *Weſt*„ *Indiſche* Maatſchappy deezer Landen ter „ eenere, en de Hoofddeelgenooten der ge„ melde Maatſchappy ter Kamer *Zeeland* „ ter andere zyde, nogthans in de daad „ door deeze Hoofddeelgenooten, onder„ ſteund door Staaten van *Zeeland*, by die „ gelegenheid, de Souverainiteit van hun „ Hoog Mogenden, als mede de weezen„ lyke belangens van 's Lands Ingezete„ nen, met betrekking tot de Vaard en „ Handel, voornaamlyk waren aange„ tast. —— Dat zy nooit zouden kun„ nen gedoogen, gelyk zy ook niet van de „ Staaten der andere Geweſten verwagt„ ten, dat, aan een Geregtshof, hoe on„ partydig het ook zou mogen weezen, „ werd overgelaaten, of wel aan de be„ ſlisſinge van eenige Leden uit een of meer „ Hoven van Juſtitie, uit deeze Vereenigde Geweſten, of wel van zodanige „ andere kundige en onpartydige Leden „ van Regeering of Regtsgeleerden, als „ de Erfſtadhouder daar toe zou verkie„ zen, de Vraag wegens het Regt der In„ gezetenen van *Zeeland* omtrent de uit„ ſluitende Vaard en Handel op *Eſſequebo* „ en

&c.
BOEK.
1770.
Staaten van *Holland* dryven dit ſtuk hoog.

XC. BOEK. 1770.

„ en *Demerary*, met alle de gevolgen en „ aankleeven van dien, zou worden voor„ geſteld: dewyl het eene ongehoorde „ zaak zou weezen, dat een Souverain zy„ ne onbetwistbaare Regten van Souverai„ niteit, in geſchil zou laaten trekken, en „ ſtellen aan het oordeel van *Gedelegeerde* „ Regters. 't Beſlisſen van zodanig een „ Vraagſtuk werd nogthans, by het Ver„ ſlag ter Vergadering van hun Hoog Mo„ genden voorgedraagen."

Naa de onvoeglykheid hier van aangetoond, en de onbeſtaanbaarheid der bygebragte gronden voor het Regt der Ingezetenen van *Zeeland* in 't breede ontvouwd te hebben, merken hun Ed. Groot Mogenden, aan den eenen kant, op; „ dat, „ dewyl door Hoofddeelgenooten van de „ Kamer *Zeeland* niet hadt kunnen bygebragt worden eenige *Reſolutie*, *Privilegie* of *Octroy* van hun Hoog Mogenden, „ waar by aan de *Zeeuwſche* Ingezetenen „ het Regt vergund zou weezen om, met „ uitſluiting van alle andere Ingezetenen „ der Republiek, op die Volkplanting te „ vaaren en te handelen: en ook niets van „ dien aart aan hun Ed. Groot Mogenden „ was voorgekomen, en 't zelve, volgens „ den aart der zaake, ook niet beſtaan „ kon; maar dat, in tegendeel, by het Octroy van hunne Hoog Mogenden, met „ zamenſtemming der Staaten van *Zeeland*, in den Jaare MDCLXXIV aan de „ Algemeene *West-Indiſche* Compagnie „ verleend, en in den Jaare MDCCLXI

„ ver-

„ verlengd, geheel anders was voorzien, &c.
„ zy, by noodzaaklyken gevolge, moesten BOEK
„ besluiten, dat de aanschryving, op last
„ der Staaten van *Zeeland*, aan den Land- 1770.
„ voogd van *Esequebo* gedaan, *om geen*
„ *Schepen, komende uit de Havenen deezer*
„ *Landen, die niet voorzien waren met een*
„ *Hout- of Zoutbrief, afgegeeven by de Kamer*
„ *Zeeland, te Esequebo of aangelegene Ri-*
„ *vieren, toe te laaten om te laaden of te los-*
„ *sen*, blykbaar van geene waarde was. —
„ Dat hun Ed. Groot Mogenden, aan den
„ anderen kant, in overweeging neemen-
„ de, de belangen van de Republiek; het
„ zy men 't oog vestigde op de algemeene
„ nadeelen voor den Handel; 't zy men
„ agtsloeg op den elendigen Staat der
„ Volkplantinge en der Inwoonderen aan
„ de Rivieren *Esequebo* en *Demerary*, die
„ ongelyk meer in *Hollanderen* dan in *Zeeu-*
„ *wen* bestonden, uit het sluiten van gemel-
„ de Vaard ontstaande; 't zy men in aan-
„ merking nam den slegten Staat der *West-*
„ *Indische* Maatschappye, die door ver-
„ meerdering van Recognitien moest opge-
„ beurt worden; 'tzy men eindelyk bedagt
„ de verzekering welke aan *Zeeland* zou
„ kunnen gegeeven werden, om een ge-
„ deelte van de rechtstreeksche Vaard en
„ Handel te behouden, en de meer dan
„ waarschynlyke ja genoegzaame zekere
„ vermeerdering van de Vaard uit *Zeeland*
„ over *Africa* op gemelde Volkplanting,
„ niet anders konden besluiten, dan dat
„ alle deeze belangen de openstellinge van
„ de

XC. BOEK. 1770.

„ de Vaard en Handel voor alle de Ingezetenen van deeze Republiek onbetwistbaar vorderden, en ten uiterſten noodzaaklyk maakten. Dat zy, overzulks, oordeelden, dat hun Hoog Mogenden, den bovengemelden Lastbrief buiten kragt behoorden te ſtellen, de Vaard open te zetten, hier van aan Directeur en Raaden der Volkplantinge aanſchryving, en in de Vereenigde Gewesten openbaare Afkondiging, te laaten doen. —— Alles nogthans met dien verſtande, dat de Vaard en Verzending der Voortbrengzelen en andere Goederen van en uit die Volkplanting na deeze Landen, op dien voet zou kunnen worden beraamd, dat dezelve zou geſchieden met *Zeeuwſche* Schepen van *Zeeland*, naar evenredigheid van het aandeel der Kamer *Zeeland* in de *West-Indiſche Compagnie.*"

Hun Ed. Groot Mogenden, betuigden, in 't ſlot, „ zich te verbeelden, dat de verdere Bondgenooten, in eene zaak van die billykheid, blykbaarheid, en belang, met hun in dezelfde begrippen zouden ſtaan; en niet te kunnen verwagten, dat, daar zy zo veel toegeevenheids gebruikt, en een zo lang en taay geduld geoefend hadden, van wegen *Zeeland*, 't geen deeze zaak nu omtrent twintig Jaaren ſleepend hadt weeten te houden, eenige zwaarigheden of vertraagingen in den nu gedaanen billyken voorſlag zouden worden gemaakt. Dat zy, overzulks, het Beſluit der Bondgenooten,

„ om

„ om met hun tot het algemeene welweezen van de Ingezetenen en den Koophandel van deezen Staat op de *West-Indien*, en om verligting toe te brengen aan de *West-Indische Compagnie* deezer Lande, welke zulks hoognoodig hadt, mede te werken, hoe eer hoe liever te gemoet zagen: terwyl zy niet konden verbergen, dat, indien de raadpleegingen daar over wederom, onder deeze of geene voorwendzelen, op de lange baan geschooven wierden, en het Besluit van hunne Hoog Mogenden daar op niet spoedig mogt volgen, zy zich naar de wederregtlyke en blykbaar niets betekenende aanschryving door Bewindhebberen ter Kamer *Zeeland* aan den Bevelhebber van *Esequebo* gedaan, niet verder meenden te gedraagen; maar zich genoodzaakt zouden vinden om daar tegen zodanige maatregelen te neemen, als zy met het regt en de belangens van hunne Ingezetenen, en met den aart en het gewigt der zaake overeenkomstig zouden oordeelen."

XCI BOEK. 1770.

By dit sterk Besluit, den negen- en twintigsten van Lentemaand des Jaars MDCCLXX, ter Algemeene Staatvergadering ingeleverd, voegden Staaten van *Holland* een uitgewerkt Plan, schikkingen behelzende, welke hun bekwaam toescheenen om de Geschillen uit den weg te ruimen, en *Zeeland* van een redelyk aandeel in de Vaard op, en van *Esequebo* en *Demerary*, niet tegenstaande de anders vrye Vaard op die

Staaten van *Zeeland* kanten 'er zich tegen.

XC. die Volkplantingen, te verzekeren. —
BOEK. Noch het een, noch het ander, viel in den
— ſmaak der Staaten van *Zeeland*, die in
1770. Grasmaand gereed waren met een tegenſtreevend Beſluit, waar in zy beweerden, dat de Souverainiteit niet was aangetast, dat de zaak van dien aart, als het ſtuk in geſchil, door *Gedelegeerde* Regters, behoorde afgedaan te worden. Zy verklaarden „ zich te vleijen, dat de verdere „ Bondgenooten, in eene zaak van dit be„ lang, met hun zouden ſtaan in die begrip„ pen, dat van hunne zyde gehandeld was „ met die billykheid als ooit van eenig „ Bondgenoot zou kunnen gevergd of ver„ wagt worden, als inſtemmende met een „ Verſlag, door Gedeputeerden uit hun „ Hoog Mogenden met ryp overleg, en „ op zeer goede gronden ſteunende, uit„ gebragt; niet ſchroomende hunne zaak, „ ter beſlisſinge van een onzydig Geregts„ hof te laaten. — Vondt men in *Hol„ land* nogthans goed zich zelven te reg„ ten, beſlooten hun Hoog Mogenden, „ niet ſpoedig tot den uitſlag deezer zaa„ ke; zagen de Bondgenooten ſtilzwygend „ aan, dat *Zeeland* deeze haar genoegzaam„ nog eenig overgeblevene tak van Handel, „ *via facti*, wierd ontnomen, zy zouden „ het moeten aanmerken als een kennely„ ken indragt, tegen de gronden van de „ *Unie*, en zich, met meerder regts dan „ Staaten van *Holland*, genoodzaakt vin„ den, in dat onverhoopt geval, daar te„ gen zodanige maatregelen te neemen,

„ als

„ als zy met het regt en de belangens van de Ingezetenen huns Gewests, en overeenkomstig het gewigt der zaake, zouden oordeelen." —— Zy voegden by dit Besluit eenige nadere aanmerkingen op het Voorstel, om *Zeeland* een geëvenredigd aandeel in de meergemelde Vaard te geeven, 't zelve als onredelyk en onuitvoerlyk wraakende. XO. BORR. 1770.

Op aanmaaning zo der Staaten van *Holland* als van *Zeeland*, die zo lyn recht tegen elkander stonden, leverden de Bondgenooten, van tyd tot tyd, hunne Raadslagen in. *Friesland* was eerst gereed; doch gaf geen anderen last, dan om deeze zaak met de Gelastigden van *Holland* en der overige Bondgenooten, te schikken en af te doen. —— *Overyssel* oordeelde, dat men deeze zaak behoorde te laaten verblyven aan een Onzydig Geregtshof binnen de *Vereenigde Gewesten*, en dat men de zaak, tot die regterlyke beslissing toe, in haar geheel zou laaten blyven; en wilde het bedreigende in 't slot van 't Besluit der Staaten van *Holland* gevoegd, meer aanzien als een prikkel om de zaak ten einde te brengen, dan als een eigenlyk voorneemen, om 't zelve daadlyk uit te voeren. — *Utrecht* oordeelde, dat de Afgevaardigden van hunne Hoog Mogenden verzogt moesten worden, nog éens deeze zaak te hervatten, om middelen van verzoening te beraamen, voor te slaan, en langs dien weg dit verschil, tot onderling genoegen, te vereffenen; of, indien zulks onverhoopt niet kon worden ge- Gevoelens der onderscheide Gewesten op dit stuk.

1770. vonden, als dan hun Hoog Mogenden over deeze geheele zaak hunne Bedenkingen en Gevoelens op te geeven, volgens welke dit Verschil, door hunne Hoog Mogenden, zou dienen beslist te worden. — *Stad en Lande* verklaarde eenvoudiglyk zich te voegen by het uitgebragte Gewysde. — *Gelderland* was, na eenige voorloopige aanmerkingen over de gevolgen deezer Verschillen, van oordeel, dat de Staaten der twee twistende Gewesten, den Stadhouder behoorden te verzoeken, gelyk zy by deezen deeden, ten einde het hoogstdenzelven mogt behaagen, tot vereffening van zodanige oneenigheden, zyne goede en veel vermogende diensten te willen aanwenden. Dit te vernemen zou Staaten van dat Gewest hoogst aangenaam weezen. — Of laagde dit niet, dan dienden, huns agtens, Staaten van *Holland* en *Zeeland* zyne Hoogheid te verzoeken, om als Scheidsman de beslissing dier Verschillen op zich te nemen, in hoop en vertrouwen, dat deeze weg, als overeenkomstig met de Unie, en ten opzigte van de tegenwoordige gesteltenis van de Republiek, de natuurlykste en eenvoudigste, by gemelde Gewesten zou worden ingeslaagen. — Ingevalle dit mede, vrugtloos mogt weezen, wilden zy onschuldig gehouden worden aan de heillooze gevolgen, welke, tot last van den een of anderen, vermoedelyk daar uit zouden ontstaan.

Bewindhebbers van de *West-Indische* Maat-

Maatſchappye ter Kamer *Amſterdam*, als mede de Hoofddeelhebbers ter Kamer *Zeeland*, werden, ingevolge deezer ingebragte gevoelens, aangeſchreeven om ten ſpoedigſten, ieder zodanige ſchikkingen te beraamen, als zy de bekwaamſte oordeelden om de gereezene Geſchillen te vereffenen. De Onderhandelingen der Afgevaardigden van hun Ed. Mogenden, zo met de Gelaſtigden der Bewindhebberen als met die der Hoofddeelhebberen baarden weinig vrugts. XC. BOEK. 1770.

De Afgevaardigden tot de zaaken der *West-Indiſche* Maatſchappye de Beſluiten der Geweſten onderzogt hebbende, bragten in 't midden, dat deeze Verdeeldheid in de gevoelens der Bondgenooten, hun eenigzins in verlegenheid gebragt hadt, wegens den bekwaamſten weg, welken zy hun Hoog Mogenden zouden voorſlaan, om dit ſtuk ten einde te brengen. Wel hadden zy, voorheen, als hun raadſlag verklaard, dat, in gevalle hun Hoog Mogenden, deeze geſchillen niet door hunne eigene uitſpraak zouden willen beſliſſen, dezelve behoorden geſteld te worden ter beſliſſinge van een onpartydig Geregtshof, of ter beſchikkinge van eenige, door zyne Hoogheid daar toe te verkiezene Scheidsmannen. Dat zy ook, deeze zaak op zich zelven beſchouwd zynde, geene reden zouden vinden, om daar van af te gaan; maar dat dezelve, zedert den loop van één Jaar, zo door de behandeling, als door de zich daar mede paarende omſtandigheden, Men ſtelt voor om den Stadhouder tot Scheidsman te verzoeken.

XC. BOEK. 1770.

dermaate van gedaante veranderd was, dat zy vreesden geene geringe zwaarigheden, in het doen aanneemen dier voorgeslaagene middelen, te zullen ontmoeten. Reeds hadden verscheide Gewesten getoond over te hellen, om die geschillen niet op eene regterlyke wyze af te doen. Anderen hadden begreepen dat ze niet zeer geschikt waren voor een Staatkundig onderzoek, en alzo ook weinig om by hun Hoog Mogenden te worden afgedaan. Dat daarenboven *Holland* en *Zeeland* zich over en weder als belanghebbende Partyen aanziende, zulks de overige Gewesten beschroomd zou maaken om haar oordeel te geeven in de raadpleegingen over zulk eene beslissing: 't welk wederom gelegenheid zou kunnen verschaffen tot onaangenaame twisten, en een merkelyk onvermydbaar ongenoegen. —— Hier om hadden zy bedagt moeten weezen op een middel van de voorige verschillende; doch 't geen hun, in zodanige omstandigheden en onder zulk een form van Regeeringe als de tegenwoordige zeer gepast scheen: om naamlyk den Erfstadhouder als Scheidsman in te roepen. Hunne Hoog Mogenden behoorden, huns oordeels, zyne Hoogheid te verzoeken, om op zich te willen neemen deeze zaak, met alle de gevolgen en aankleeven van dezelve, door zyne hooge Uitspraak, te bepaalen; of wel daaromtrent zodanige Schikkingen te beraamen als hy de voeglykste oordeelde, om tot eene afkomst te geraaken. —— Zy twyfelden niet aan de bereidwilligheid van den Erfstad-

ſtadhouder, en vertrouwden, dat alle de Bondgenooten met hun wel zouden overeenſtemmen, dat deeze voorſlag geheel onzydig en geveſtigd was op gronden van de Unie. Dat de Afgevaardigden, die niet genoegzaam op dit ſtuk gelast mogten weezen, aangemaand behoorden te worden, om ten ſpoedigſten dien last te bekomen; als mede dat men *Holland* en *Zeeland* in 't byzonder behoorde te verzoeken om, middelerwyl, de zaaken te laaten in dien ſtaat in welken zy zich tegenwoordig bevonden, en zich, zonder eenige vooringenomenheid voor de byzondere belangens hunner Ingezetenen, vooroogen te ſtellen de gevolgen, die uit een tegenovergeſtelde onderneeming zouden kunnen voortvloeijen, de verwydering, welke daar uit tuſſchen twee zo naauw verbondene Geweſten zou ontſtaan, de minagting, welke daar door aan de Republiek, zo binnen- als buiten 's Lands, zou worden toegebragt, en de onaangenaame beraadſlagingen tot welke de overige Geweſten, die dit zeker met geene onverſchilligheid zouden kunnen aanzien, tot behoud van hun Gezag in zaaken de Souverainiteit van het gemeene Land raakende, zouden moeten komen.

XC. BOEK. 1770.

Gelderland, *Overyſſel*, *Stad en Lande* waren met hunne toeſtemming terſtond gereed, die van *Utrecht* en *Friesland* volgden welhaast. Staaten van *Holland* betuigden „ niets liever te wenſchen dan om van hunne zyde alles toe te brengen, wat tot „ bewaaring en vermeerdering van de Eendragt tuſſchen de Bondgenooten kon

Op welk een voet *Holland* hier in bewilligt.

XC. BOEK. 1770.

„ ſtrekken, en bereid te weezen om alle „ vooroordeelen, die men tegen hun zou „ kunnen of willen opvatten, als of zy „ Regters in hunne eigene zaak begeerden „ te zyn, of aan hunne Bondgenooten wil„ den voorſchryven hoedanige Beſluiten in „ dit geval moeſten genomen worden; zy „ meenden geene gelegengeid te moeten „ laaten voorbygaan om de zekerſte bewy„ zen van het tegendeel te geeven; waar „ om zy geene de minſte zwaarigheid „ maakten, deeze Geſchillen, met de volko„ menſte geruſtheid, aan het onzydig oor„ deel van zyne Hoogheid te onderwer„ pen. — Zy waren voorts bereid om „ alles in den tegenwoordigen ſtaat te laa„ ten, tot zo lang het zyne Hoogheid be„ hagen zou deeze zaak tot een gewenscht „ einde te brengen: in die verwagting, eg„ ter, dat de Bondgenooten daadlyk, en ten „ ſpoedigſten, den Erfſtadhouder in ſtaat „ zouden ſtellen, om de geſchillen, door „ zyne Uitſpraak te bepaalen; en met dien „ verſtande, dat, by aldien onverhoopt „ daar in door eenige Bondgenooten zwaa„ righeid zou worden gemaakt; en dat daar „ door die Beſliſſing of niet ſpoedig plaats „ zou kunnen hebben, of wel de uitvoe„ ring daar van worden gedwarsboomd, de „ verdere Bondgenooten niet langer zou„ den marren om de Ingezetenen van de „ gezamenlyke Gewesten de voordeelen te „ doen genieten van een Vaard en Handel, „ die, uit kragte van de Octroyen door het „ Bondgenootſchap verleend, aan allen

„ en

„ en een iegelyk gemeen en eigen wa- 2e.
„ ren." BOEK.

Zo ruimschootig stemden Staaten van *Zeeland* niet in den gedaanen Voorslag. Wel konden zy, ten blyk van hunne volkomene bereidwilligheid, om van hunne zyde nogmaals alles toe te brengen wat tot behoud en vermeerdering der zo noodige Eensgezindheid onder het Bondgenootschap dienstig kon zyn, mede het voorgestelde middel omhelzen; en met de overige Bondgenooten den Stadhouder verzoeken, „ om, door zyne hooge Uitspraak, deeze „ zaak, met alle de gevolgen en aankleeven „ van dezelve, te bepaalen; zo als Hoogst- „ dezelve, naar de gronden van Regt en „ Billikheid, zou oordeelen te behooren." Doch zy hoopten, dat de Staaten der andere Gewesten, als mede zyne Hoogheid, het niet kwalyk zouden duidden, als zy zich niet wel konden schikken naar het ander voorgedraagene, om naamlyk zyne Hoogheid ook te verzoeken, „ daarom- „ trent zodanige Schikkingen te beraamen „ als Hoogstdezelve, om, tot een voegly- „ ke afkomst van zaaken te geraaken, „ meest dienstig zou oordeelen." Zy zagen alle Schikkingen, voor al die zouden kunnen strekken om de Vaard met de Ingezetenen van eenige andere Gewesten, 't zy in evenredigheid, of op eenige andere wyze, te deelen, voor hun Gewest als ten uitersten gevaarlyk aan, ja schadelyker, dan eene nadeelige Beslisfing; en beklaagden zich nogmaals bitter over

1770. Hoe *Zeeland.*

XC. BOEK. 1770.

het beſtaan van *Holland* om *Zeeland* een zo lang bezeete byzondere Vaard te betwiſten; met de gewoone beroeping op onvermogen. Genoegen namen zy in de bepaaling, dat inmiddels alles in den tegenwoordigen ſtaat zou blyven tot de Uitſpraak van den Vorst.

Zyne Hoogheid neemt op zich Scheidsman te weezen.

Van wegen de Algemeene Staaten werd zyne Hoogheid, in Oogstmaand, op 't nadruklykst verzogt, overeenkomſtig met den Voorſlag, Scheidsman in deeze zaak te weezen. Hy nam die post volvaardig op zich, en voldeedt 'er aan zonder lang verwyl. Binnen zes weeken vorderde hy het inleveren der benoodigde Stukken. Dezelve ontvangen hebbende verklaarde hy, by eenen Brieve in Wynmaand, gaarne gewenscht te hebben, dat hy, ingevolge van het eerſte Lid der aan hem gedaane opdragte, zyne goede dienſten, tot vereffening der ontſtaane geſchillen, door een of ander gepast middel, hadt kunnen aanwenden; doch 't geen hy wist van de gevoelens en geſchiktheden der beide hooge Partyen, gaf hem daar toe geen de minſte hoope: terwyl ook twee zo zeer tegen elkander overſtaande en rechtdraads ſtrydende begrippen, als die van een *byzondere* en *uitſluitende Vaard* der Ingezetenen van *Zeeland* op de Volkplanting, en die van de *wye* en *gemeene Vaard* voor de gezaamlyke Ingezetenen der Republiek, aan de andere zyde, geen gevoeglyke overeenbrenging ſcheenen toe te laaten: hier uit ſproot voort, dat hy zich niet houden kon buiten de onaangenaame nood-

noodzaaklykheid om dat hoofdverſchil, door eene *beſlisſende uitſpraak*, te eindigen. XC. BOEK.

De Uitſpraak, gegrond op den onwrikbaaren grondſlag, dat het Regt tot de byzondere Vaard en Handel op eene Volkplanting, die over en weder erkend werd onder de Souverainiteit van het Bondgenootſchap gezamenlyk te behooren, door geen Lid van 't zelve *afzonderlyk*, en met *uitſluiting* der verdere Leden, anders dan uit kragte van eene Wet, Privilegie of Concesſie, van hun Hoog Mogenden wettig verkreegen, en deugdlyk uitgeoefend kon worden, kwam hier op neder. „ Dat „ aan alle Ingezetenen deezer Republiek „ het Regt toebehoorde om op de Volk„ planting van *Eſsequebo* en *Demerary* vry „ en onverhinderd te mogen handelen; en „ dat dien volgens de bewuſte Aanſchry„ ving, van wegen de Kamer *Zeeland* aan „ den Bevelhebber van die Volkplanting, „ behoorde vernietigd te worden." —— Door deeze Uitſpraak zou de geheele zaak voor afgedaan hebben kunnen gerckend worden; dan het behaagde zyne Hoogheid het oog te veſtigen op de billykheid en redenen, dat aan de Ingezetenen van *Zeeland* een voegelyk en redelyk aandeel werd verzekerd in die vrye Vaard en Handel: waar om hy het dienſtig oordeelde, dat de volkomene uitwerking der gedaane Uitſpraake opgeſchort zou blyven tot den tyd, dat de middelen en maatregelen ter verzekering van dit aandeel be-

1779. Uitſpraak.

XC. BOEK. 1770.

raamd zouden weezen. En, ten einde intusschen de Ingezetenen der overige Gewesten niet langer verstooken zouden blyven van hun onbetwistbaar Regt, stondt zyne Hoogheid toe, dat, tot nader order, drie Schepen, uit andere Havenen der Republiek, buiten die van *Zeeland*, en niet voorzien van een *Hout- of Zout-brief*, afgegeeven by de Kamer van *Zeeland*, na *Esequebo* zouden mogen worden afgezonden.

Nadere schikkingen hier op gemaakt.

Zyne Hoogheid voor den betoonden yver en gedaane moeite bedankt en het noodige tot bekendmaaking aan de hier in betrokkene Vergaderingen en Persoonen, bewerkstelligd zynde, hadt hy, in 't begin van Wintermaand, een Reglement op die Vaard en Handel in gereedheid, behelzende de Bepaalingen onder welken dezelve, met den eersten van Louwmaand des Jaars MDCCLXXI, zou worden opengesteld voor alle Handeldryvende Ingezetenen van den Staat. — Hoe zeer ook de Uitspraak den *Hollanderen* voldeedt waren deeze nadere Bepaalingen van dien aart, dat de Handel zich daar door te zeer belemmerd oordeelde: althans zo dagten 'er verscheide aanzienlyke Kooplieden ter Beurse van *Amsterdam* over, die zich deswegen, met een breedspraakig Verzoekschrift, by den Erfstadhouder vervoegden: en in Zomermaand des volgenden Jaars eenigen een Verzoekschrift by de Bewindhebberen der *West-Indische* Maatschappy ter Kamer *Amsterdam* inleverden, om Paspoorten voor hunne gereed liggende Schepen, welke zy verkree-

kreegen, in gevolge waar van eenige Schepen, in Oogstmaand van 't gemelde Jaar, rechtstreeks uit *Texel* na *Esequebo* en *Demerary* vertrokken. 't Liep aan tot het begin des Jaars MDCCLXXII eer de noodige veranderingen in het Reglement, van wegen zyne Hoogheid, in gereedheid waren, met welke deeze zo lang sleepende zaak, vol onaangenaamheden, geheel was afgedaan (*).

XC. BOEK. 1770.

Zints lang hadt *Zeeland*, by veelvuldige gelegenheden, geklaagd over het te hoog aandeel, 't welk dat Gewest droeg in de Lasten des Algemeenen Bondgenootschaps, en, niet te vrede met de verligtingen door de andere Gewesten, in veele gevallen, toegebragt, aangedrongen op eene daadlyke Vermindering van het gezegde Aandeel. Thans over dit onderwerp met nieuwen ernst handelende, hadden hun Hoog Mogenden Staaten van *Zeeland* getragt over te haalen, om met de andere Bondgenooten, zyne Hoogheid te verzoeken, van door zyne beslissing te willen bepaalen, hoedanig, en op welk eene wyze, *Zeeland*, „ in den tegenwoordigen toestand, by „ voorraad, door de Bondgenooten, behoorde te gemoet gekomen te worden en „ in staat gesteld om nevens dezelven aan „ de verpligting, in het draagen der lasten „ van de Unie, te kunnen voldoen." Gereed

Bezending uit hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten na *Zeeland*.

(*) Men zie alle de wydloopige Stukken, hier toe behoorende, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 628 – 738.

XC. BOEK. 1770.

reed was *Zeeland* om zyne Hoogheid tot Scheidsman te neemen; doch verſchilden de Beſtuurders van dat Gewest in 't bepaald voorwerp 't geen den Stadhouder ter beſlisſinge zou worden aangeboden; zy wilden hem verzogt hebben, te bepaalen, „ welke vermindering van *Quota*, of an„ der temporeel Soulaas proviſioneelyk aan „ de Provincie van *Zeeland*, in haare te„ genwoordige ſituatie, zou behooren te „ worden geaccordeerd." —— Veel verſchilde wel ingezien het een en ander. Alle de Geweſten ſtemden zamen, en hadden, by breedberedeneerde Beſluiten, zulks ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden te verſtaan gegeeven, dat *Zeelands* begrip onaanneemelyk was. Gedeputeerden tot de zaaken van de Finançien werden te raade om een voorheen meer en met goed gevolg betreeden weg in te ſlaan om een Gewest, van de andere verſchillende, te overtuigen, naamlyk het doen eener Bezendinge.

Hun Hoog Mogenden oordeelden dit middel niet onbeproefd te moeten laaten, en door eene Bezending by Staaten van *Zeeland* op 't ernſtigst aan te houden, dat zy zich, zonder verder uitſtel, vervoegden by het éénparig gevoelen der zes andere Geweſten. En in gevalle zy onverhoopt, daar toe niet waren te beweegen, hun aan te kundigen, dat hun Hoog Mogenden zich niet langer konden onthouden om de zaaken des Gemeenen Bondgenootſchaps, naar de Orde der Regeeringe, te behandelen, en genoodzaakt zouden zyn den gedaanen voor-

voorſlag, volgens de neiging der zes Geweſten ten uitvoer te brengen, en de uitſpraak van zyne Hoogheid, op zyn tyd, door alle bekwaame en kragtdaadige middelen, te onderſteunen en uitwerking te doen erlangen. XC. BOEK. 1770.

Tot het waarneemen deezer Bezendinge benoemde men uit hun Hoog Mogenden, de Heeren BRANTZEN, wegens *Gelderland*, QUARLES wegens *Holland* en D'ABLAING VAN GIESSENBURG wegens *Utrecht*, uit den Raad van Staaten den Heer PESTERS, en den Theſaurier Generaal GILLES, die in Louwmaand des volgenden Jaars, met twee Jachten, te *Middelburg* kwamen, en, naar de gemaakte ſchikkingen, op 't ſtaatlykſt en vriendlykſt ontvangen, gehoor kreegen in de *Zeeuwſche* Staatsvergadering. Naa veele traag voortgaande en in 't einde vrugtloos afloopende onderhandelingen, die omtrent dertien weeken aanhielden, eindigde deeze den Lande koſtbaare Bezending (*). Wanneer de nog gebleevene drie Heeren der Bezendinge ſtaatlyk uitgeleid werden, onder aanbod van twee Oxhoofden Eerewyn voor ieder der Afgevaardigden (†).

Veel bezwaars vondt zyne Hoogheid, om de hem opgedraagen Beſlisſing der zes Ge- Uitſpraak van zyne Hoogheid.

(*) *Reſol. van Holl.* 31 Maart 23 Aug. 28 Sept. 7 Nov. 1 en 21 Dec. 1770. en 6 July 1771. *Not. van Zeel.* 7 en 12 Jan. 1771.

(†) *Not. van Zeel.* 9 April 1771.

XC. Geweesten op zich te neemen. Dan by na-
BOEK. deren aandrang, op den voorslag van *Gel-*
——— *derland* aanvaardde hy dezelve, en ver-
1770. klaarde, by wege van Uitspraak. „ Dat de
„ Provincie van *Zeeland*, provisioneelyk,
„ voor den tyd van Zeven eerstkomende
„ Jaaren, een aanvang neemende met het
„ Jaar MDCCLXKII en eindigende met
„ het einde des Jaars MDCCLXXVIII,
„ by de werdere Bondgenooten zou wor-
„ den gesoulageerd en te gemoet gekomen,
„ door middel van het Jaarlyks profyt van
„ de volle post voor de Fortificatien buiten
„ de Provincien, ter somme van driemaal
„ honderd duizend Guldens, op den ordi-
„ naris Staat van Oorlog voorkomende,
„ met dien verstande, dat de Provincie van
„ *Friesland*, ter zaake van den minvoor-
„ deeligen toestand haarer Financien, van
„ de reëele contributie in het opgemelde
„ soulaas zou blyven geëximeerd, en by
„ continuatie haar aandeel in de voor-
„ schreeve post ter somme van 34638 Gl.
„ zou profiteeren. En dat diens volgens,
„ by het formeeren der Staaten van Oorlog
„ voor de gemelde Jaaren, waar in dit sou-
„ laas by *Zeeland* zou worden genooten,
„ de post voor de Fortificatien buiten de
„ Provincien tot de som van 334638 Gul-
„ dens zou worden verhoogd; en dat van
„ deeze alzo verhoogde Post eene somme
„ van *driemaal honderd duizend Guldens* op
„ de Provincie van *Zeeland*, en het overi-
„ ge tot *vier-en-dertig duizend zes honderd*
„ *acht-en-dertig Guldens* op de Provincie

„ van

„ van *Friesland* zou gerepartitieerd wor- XC.
„ den." —— Voorts zouden Staaten van BOEK
Zeeland alles moeten aanwenden ten beste ——
van den Staat der Geldmiddelen huns Ge- 1770.
wests; en van deeze hunne verrigtingen,
na verloop dier Zeven Jaaren, aan Gede-
puteerden van hun Hoog Mogenden, en den
Raad van Staaten, opening geeven, en den
Staat der Geldmiddelen bloot leggen. Ge-
schiedde dit, tot genoegen der overige Bond-
genooten, ten bestemden tyde, dan zou,
voor nog Zeven andere Jaaren, en dus tot
den Jaare MDCCLXXXV, by *Zeeland* dit
zelfde voordeel, op den zelfden voet, ge-
nooten worden. —— *Zeeland* berustte
in deeze Schikking, schoon onder veele
tegenverklaaringen, wegens het gehouden
gedrag der Zes Gewesten. Ook aanvaardde
het met dankbaarheid het aanbod des Stadhou-
ders van honderd duizend Guldens, uit
zyne eigene Gelden te verstrekken, zonder
daar voor eenige Intrest te begeeren, en
alleen onder voorwaarde van wedergave,
wanneer de kas des Gewests zulks zou toe-
laaten (*).

Ter deeze beslissing des Stadhouders in-
kwam, hadden de Zes Gewesten, op de
zeer onvoldoende toestemming van *Zeeland*
in den gewonen Staat van Oorlog, een
redmiddel beraamd, om ten laste van *Zee-*
land,

(*) *Resol. van Holl.* 6 July 30 Aug. en 28 Nov. 1771. *Not. van Zeel.* 4. 7. 11. 18. 22 Nov. en 16 Dec. 1771.

XC. BOEK. 1770.

land, zo veel als het te kort komende bedroeg, ten Comptoire Generaal van de Unie, tegen de gewoone intresten, op te neemen, en daar uit de betaalingen te doen; welke Gelden *Zeeland*, vóór het einde des Jaars, weder moest bezorgen, onder bedreiging van het anders by Executie op dat Gewest te verhaalen (*). Dit verwekte by de Staatsleden van *Zeeland* geene geringe aandoening, en zy beklaagden zich zo over de gemaakte Schikking als wegens de gedaane Bedreiging ten hoogsten (†).

De Grietslieden en Magistraaten in *Friesland* gemagtigd om hun Procureur-Fiscaals af te zetten.

Meermaalen zagen wy den Erfstadhouder, in *Friesland*, de gerezene Oneenigheden tusschen de Regeeringsleeden beslissen (§), thans maakte hy een einde aan den twist wegens het Regt en de Bevoegdheid der Grietslieden en Magistraaten, om hunne Procureur-Fiscaals af te zetten, en anderen in derzelver plaatze aan te stellen. Het Hof Provinciaal hadt de zaak eens Procureur-Fiscaals, tegen den Grietman en diens Medeleden, in dit geval, gehandhaafd. Deezen zich daar over beklaagende en het Hof Provinciaal beschuldigende van het te buiten treeden der paalen van deszelfs wettig gezag, tradt zyne Hoogheid, des verzogt, tusschen beiden, aan de Grietslieden en Magistraaten het Regt en de

(*) *Resol. van Holl.* 16 en 18 Oct. 1771.

(†) *Not. van Zeel.* 21 Oct. 7. 11. 18 en 22 Nov. 1771.

(§) Zie onder anderen hier boven bl. 58. 63. 66. 73 enz.

de Bevoegdheid toekennende, om de Procureur-Fiscaals, die, alleen als Lasthebbers, uit naam van de Grietenyen en Steden in Regtzaaken handelden, by bloote opzegging en intrekking van hunnen Last, af te zetten, en anderen in derzelver plaats te benoemen, zonder dat het den dus afgezetten eenigermaate vry zou ſtaan, om, langs den weg van Regten, herſtel in zyne Bediening te zoeken, en werd het Hof Provinciaal onbevoegd verklaard, om zich dusdanig eene zaak aan te trekken. Overeenkomſtig met deeze verklaaring was het Staatsbeſluit der Staaten van *Friesland*, in Sprokkelmaand bekend gemaakt (*). &c. BOEK. 1770.

De verlichtendſte aller Kunſten, op welker Vinding ons Vaderland, en *Haarlem* in 't byzonder, met zo veel regts, roem draagt, en de grootſte nuttigheden het Menschdom aanbragt, kan niet ontkend worden, ook zomtyds naadeelige uitwerkingen te baaren. Niet zelden meende daarom de Regeering in de noodzaaklykheid te weezen, om deeze en geene Boeken te verbieden, welker verſpreiding zy den Godsdienst of den Staat nadeelig keurden, of welke zy oordeelden den goeden Naam van byzondere Genootſchappen of Perſoonen, te krenken. Kon 'er een algemeen en altoos werkend middel ter weering des Misbruiks, zonder indragt op het Nut te maaken, uitgevonden worden, zulks zou al- Poogingen tot het bepaalen der Drukperſe.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 208.

XI. BOEK. 1770.

aller braaven lof verdienen en wegdraagen. Reeds van den aanvang onzes Gemeenebests af, was men hier op bedagt, ten bewyze hier van ſtrekken het Plakaat, in den Jaare MDLXXXI uit gegeeven, als mede dat van Prins WILLEM DEN I (*). Dan de moeilykheid om het eene kwaad te ſtaiten, zonder een grooter te veroorzaaken, toonde de Magiſtraat van *Leyden*, in een Vertoogſchrift, twee maanden naa de bekendmaaking des Plakaats van den Jaare MDLXXXI, aan Staaten van *Holland* overgeleverd, onder andere voordraagende, dat dit Plakaat in veele Steden wel was afgeleezen; doch door geene Vroedſchappen, uitgevoerd: dewyl dit laatſte onmogelyk was (†).

In het Dertigſte Jaar deezer Eeuwe werden Staaten van *Holland* te raade Gelastigden te benoemen om, wat 'er in den Lande tegen de ongebondenheid der Drukperſſe bepaald was, na te zien, en te overweegen of zulks niet behoorde vernieuwd en welke veranderingen, of byvoegzels, 'er dienden gemaakt te worden. Zy ontwierpen een Plakaat; maar des verſlag gedaan zynde, hadt deeze zaak geen ander gevolg dan dat de Staatsleden 'er Afſchriften van verzogten, en het Beſluit tot eene nadere raad-

(*) *Groot Plakaat Boek* I Deel, bl. 211, alsmede bl. 213. 451 enz.

(†) BOR *Nederl. Oorlogen.* Bylagen van het II Deel, bl. 115.

raadpleeging werd uitgesteld. — Op nieuw werd het denkbeeld, om de vryheid der Drukperse te beteugelen, in den Jaare MDCCLXV weder leevendig (*) en gaande gehouden, tot het Jaar MDCCLXIX, toen 'er een Plan ter baane kwam, om door middel van aangestelde *Censores Librorum*, of *Keurmeesters van Boeken*, het verkoopen van schadelyke Boeken te beletten. Dit Plan maakte veeler Pennen gaande, om het voor te staan, dan nog meer om het te bestryden; doch de menigvuldige bezwaaren door de Boekverkoopers en Boekdrukkers Gilden, in verscheide Steden aan de Magistraaten by geschrifte overgeleverd, deeden het als onaanneemelyk ter zyde leggen. XB. BOEK. 1770.

Het Hof ontwierp, dit Plan afgekeurd zynde, een nieuw Plakaat tegen Godslasterlyke Boeken en Geschriften, in 't zelve verbiedende „ het maaken, drukken, en „ uitgeeven van alle zodanige Boeken en „ Geschriften; waarby de Gronden van „ den Christlyken Godsdienst aangetast of „ de Heilige Schrift, als mede de waare „ Gereformeerde Religie, op eene spotagtige wyze behandeld wierden, gelyk ook „ alle zodanige Boeken, Geschriften en „ Prenten, van wat natuur dezelve zouden mogen zyn, die door hunne obscoene inhoud geschikt waren om inbreuk te „ doen Ontwerpen Plakaat tegen Godslasterlyke Boeken en Geschriften.

(*) Zie het XXIII Deel der *Vaderl. Historie* bl. 356.

XC. BOEK. 1770.

„ doen op de goede zeden, en ſtrekken „ tot bederf der jeugd." Onder bedreiging van Geldboete, Ban, of Gevangenisſe, naar maate de Boeken meerder of minder ſchadelyk zouden geoordeeld worden en het boosaartig opzet der Overtreeders zou verdienen. — Wyders zouden „ geen „ Boekverkoopers, of Drukkers, eenige „ Boeken drukken of doen drukken, zonder in handen te hebben een blyk wie de „ Maaker of Uitgeever was, en zy gehouden zyn diens Naam, des gelast zynde, „ aan den Procureur Generaal, of Officier „ hunner woonplaatze, te openbaaren, op „ verbeurte van Zes honderd Guldens voor „ de eerſte en van Twaalf honderd Guldens voor de tweede reize: zo nogthans „ dat hier van zouden uitgezonderd zyn, „ de Boekdrukkers en Boekverkoopers, „ welke eenig Boek of Geſchrift, buiten „ 's Lands gedrukt, en hier openlyk verkogt, zouden herdrukken. —— Op „ gelyke verbeurte zou ook niemand eenig „ Boek, of Geſchrift, mogen drukken, of „ hier te Lande gedrukt uitgeeven, dan op „ welks Tytelblad de Naam en Woonplaats van den Boekdrukker of Verkooper voor wiens Rekening, en het Jaartal, waar in het zelve gedrukt was, geſteld ware; doch, ingevalle de Naam „ van een Boekdrukker of Verkooper door „ een ander voor eenig Geſchrift valſchlyk „ mogt zyn geplaatst, zou die geen, wiens „ Naam valſchlyk daar voor mogt geplaatst „ wee-

„ weezen, gehouden zyn, ten tyde zulks tot zyne kennisse mogt komen, hier van aan den Procureur Generaal, of den Officier zyne Woonplaatze, aangeevinge te doen, of by gebreke van dien verantwoordelyk zyn, even als of hy het Werk zelfs gedrukt en uitgegeeven hadt; en zou dezelve ook gerekend worden kennis daar van gehad te hebben, indien hy zodanig een Boek of Geschrift zou verkogt en verzonden hebben, schoon hy mogt voorgeeven daar van onkundig geweest te zyn: die eens anders Naam valschlyk voor eenig Boek of Geschrift hadt doen stellen, zou Zes honderd Guldens verbeuren, als het niet onder de by dit Plakaat verbodene behoorde; doch Twaalf honderd, wanneer het blykbaar daar onder moest gesteld worden."

XO. BOEK. 1770.

Dusdanig een Plakaat oordeelden de Heeren Gecommitteerden tot het Besoigne dat van hun Ed. Groot Mogenden vastgesteld en afgekondigd behoorde te worden; doch de Heeren van de Ridderschap en de verdere Leden der Vergaderinge verzogten een affchrift ter nadere overweeginge, en het Besluit bleef gevolglyk, voor een tyd, agter. Van deezen tusschen tyd wilden, onder anderen de *Leydsche* Boekhandelaars, C. VAN HOOGEVEEN *Junior*, P. VAN DER EYK en D. VYGH, die met zo veel vrugts, nevens hunne Medeboekhandelaaren te dier Stede, zich verzet hadden, tegen

Daar tegen ingeleverde Verzoekschriften der Boekhandelaaren doen het agter blyven.

XC. BOEK. 1770.

gen het Plan der *Keurmeesteren van Boeken*, gebruik maaken, om dien nieuwen slag der Vryheid van de Drukpersse gedreigd af te weeren, maar vonden hunne Medehoofdlieden van het Boekverkoopers Gilde daar toe niet geneegen. Zy vernamen intusschen, dat drie der voornaamste Boekhandelaars te *Amsterdam* ARKSTEE en MERCUS, P. MEYER en Z. CHATELAIN *en Zoon*, goedgevonden hadden, tegen dit Ontworpen Plakaat hunne Bedenkingen aan het Boekverkoopers en Boekdrukkers Gilde over te geeven, ten einde dezelve in handen der Vroedschapp te stellen; door dit voorbeeld bemoedigd vervoegden zy zich met een Verzoekschrift by de Regeering van *Leyden*, om te bewerken, dat ook dit Plakaat by hun Ed. Groot Mogenden niet tot stand kwame: 't zelve ondersteunende met een meesterlyk Vertoog, door de Heeren ELIAS LUZAC *Adv.* en IZAAK ELIAS LUZAC *Proc.* op de rug geteekend. De Tegenbedenkingen der *Amsterdamsche* Boekhandelaaren waren zeer klemmende; en dit Opstel, door de *Leydsche* by hun Verzoekschrift gevoegd, was een Meesterstuk, strekkende ten betooge, dat aan het Ontworpen Plakaat, behalven verscheide gebreken, welken 'er in voorkwamen, twee weezenlyke vereischtens ontbraken, die in eene strafdreigende Wet moesten gevonden worden. — Dat het, behalven meer andere onvoeglykheden, als uitvoerelyk veronderstelde zodanige dingen,

gen, welke de Inleveraars des Verzoek- XC.
ſchrifts onuitvoerelyk oordeelden. — Dat BOEK.
het in 't werkſtellen van het Plakaat, de ——
ruïne van den Boekhandel naa zich zou 1770.
ſleepen, en de Boekdrukkers en Boekverkoopers aan oneindige plaageryen blootſtellen. —— Dat dus een Plakaat zou ſtryden met de Natuurlyke Vryheid der Ingezetenen zo wel als met de Burgerlyke, die, onder de zagte en billyke Regeering van hun Ed. Groot Mogenden, elk toekwam. — Dat het onbeſtaanbaar zou weezen met de Geſteltenisſe van ons Land ten aanzien van den handel, en byzonder ten opzigte van het aankweeken der Weetenſchappen. — En, eindelyk, dat het, wel verre van 't heilzaam uitwerkzel, 't welk 'er van ſcheen verwagt te worden, te wege te brengen, weinig of geene uitwerking zou baaren, en eerder het tegendeel bewerken (*). —— Deeze Vertoogen, gepaard met den blykbaaren weerzin der verlichtſten in den Lande, in verſcheide leezenswaardige Geſchriften ten toongeſpreid, hadden zo veel invloeds by Staaten van *Holland*, dat van dit bedoelde Plakaat even weinig kwam als van de aangepreezen *Keurmeeſters der Boeken.*

Het Steedje *Bronkhorſt*, een der vier Banneryen in het Graafſchap *Zutphen*, 't welk niet meer dan zeſtig Huizen telt, 't Steedje *Bronkhorſt* brandt gedeeltlyk af.

(*) Men vindt deeze Stukken in de *N. Nederl. Jaarb.* 1770, bl. 789—896.

XC. BOEK. 1770.

telt (*), zag tusschen den negen- en- twintigsten van Bloeimaand, door een zwaaren Brand, één- en- twintig van dezelve, nevens twee Schuuren en één Koornberg vernielen, en dertien stuks Hoornvee, in de vlamme, omkomen. Dit bykans ontehovenkombaar onheil werd verzagt, doordien de toenmaalige Heer *van Bronkhorst*, ZENO DIDERIK WALRAVEN, *Baron van Tengnagel*, wanneer de tyding van deezen Brand kwam, zich te *Nymegen* op de Staatsvergadering bevondt, en zulks gelegenheid gaf, dat onder de Leden, die doorgaans talryk zyn, eene aanzienlyke inzameling voor de Ongelukkigen gedaan werd. De Staaten des Graafschaps *Zutphen* stelden op hunne Kwartiers Vergadering den Grondheer van *Bronkhorst* zeven honderd Guldens ter hand, om uit te deelen aan de meest beschadigden. Deeze voorbeelden wekten anderen op, om, tot weder instandbrenging dier ongelukkigen, milde uitreikingen te doen (†).

Inbreuken in de Gelderschе *Rhyn-* en *Yssseldyken.*

Vingen wy de Gebeurtenisfen deezes Jaars aan met het vermelden van een deerlyken Watervloed, wy moeten dezelve eindigen, en aan die des volgenden Jaars hegten, met het ophaalen van dergelyken Nood, deels dezelfde oorden, deels andere treffende. De aanhoudende Regens in den Zomer, en boven al in de Herfst, dee-

(*) *Tegenw. Staat* III Deel, bl. 396.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 755.

deeden reeds vroeg nieuwe zorg voor Win- XC.
tervloeden by veelen opkomen: eene vrees BOEK,
welker gegrondheid eene droeve uitkomst
maar al te gevoelig leeraarde. De eerſte 1770.
aanſtoot leedt het Kwartier van *Zutphen*, door twee Inbraken van de *Gelderſche Rhyn-* en *Yſſeldyken*. Den tweeden van Wintermaand viel 'er een Gat in den *Lymerſchen Dyk* boven de Schans by *Weſtervoort*, en den volgenden dag een ander in den *Yſſeldyk* by *Lathum*. Door deeze Inbraken overſtroomden alle de laage Landen des geheelen Kwartiers van *Zutphen*, en het aangrenzende gedeelte van *Overyſſel*: den vyfden der gemelde maand beefde men te *Deventer* van vreeze voor Inbraak van den hooggezwollen Yſſelſtroom; doch kwam met vreeze vry.

De zwaarſte ramp trof de *Betuwe-Dyken*, die voor den aandrang des Waters bezweeken. Verſcheide Verzinkingen, gelukkig gekeerd, deeden hoop ſcheppen van dezelve te behouden, wanneer, op den eerſten van Wintermaand, tusſchen *Lakemond* en *Opheusden*, ter plaatze waar men geen gevaar vermoedde, en dus geen wagt hieldt, de *Rhyndyk* doorbrak. Op nieuws werden, door deeze Inbraake, de geheele *Neder-Betuwe*, de Graaffchappen van *Buuren* en *Kuilenburg*, de Baronny van *Acquoy*, en alle verdere laage landen tusſchen de *Lek-* en *Lingedyken*, tot aan den *Diefdyk* toe, die het water keerde, overſtroomd; ook liep de Polder de *Marsch* onder. De Landen van *Asperen*, *Heukelum* en *Gellikum*, In de *Betuwe-Dyken*.

XC. BOEK. 1770.

schoon door den Vloed niet bedekt, stonden onder het kwelwater, 't geen ook de *Tielerwaard*, de Dorpen *Everdingen* en *Zyderveld* zeer deedt lyden.

Aller drukkendst viel deeze Watervloed den Inwoonderen van het Graafschap *Kuilenburg*, nevens die van de Ampten *Acquoy*, *Beest* en *Renoy*, in den zak der Overstroominge gelegen. De grootste helft, ja veelligt twee derden, der Landeryen in deeze Oorden, waren niet droog geweest zints den jongsten Vloed in Wintermaand des Jaars MDCCLXIX; maar hadden een geheel Jaar onder water gestaan. Onbeschryflyk nypende was de armoede ten platten Lande; de hooggaande duurte der Leevensmiddelen, deedt het getal der Behoeftigen zeer toeneemen; de meest gegoede Ingezetenen vonden zich buiten staat der aangroeiende schamele Gemeente eenigen onderstand van belang te bezorgen; aanhoudende Veesterfte vergrootte de akeligheid van dit tooneel. —— Wanneer de Doorbraak by *Lakemond* de Landen weder in barre zee veranderde, drong de bittere nood veelen tot bedelen; hun geringe voorraad was bedorven; de vóór de Vorst in de aarde bedolven Veldgewassen werden door het water ten onbruike, die men, by 't aankomen des waters, op de zolders tragtte te beveiligen geraakten verlooren door de harde Vorst, die, weinig weeken, op den Vloed volgde, het ondergeloope Land met Ys bedekte, en onnoemelyke schade toebragt aan het jonge Kaphout,

en

en de Vrugtboomgaarden. Ook vondt men naderhand by deezen Watervloed, gelyk ook by de voorigen, in de laage Landen, het meeſte Winter-Graan en Zaad, of weggeſpoeld of verdronken en verſtikt; het weinige 't geen opkwam leverde niet veel uit. XC BOEK. 1770.

Terwyl het Water, of liever het Ys, op de Landen ſtondt, voegde, in Louwmaand des Jaars MDCCLXXI, een harde Stormwind ſchade aan deeze ſchade toe, niet alleen aan de Huizen of Hutten, die in 't veld ſtonden; maar boven al aan Schuuren en Hooibergen, als mede aan de Appel- en Kersſe-Boomen, die door de weekheid van den grond, tegen het geweld des Winds niet beſtand, door de golving des Waters ontworteld, of door het driftig Ys afgeſneeden en weggeſleept werden. 1771. Watervloeden in *Gelderland.*

Het geheele Graafſchap *Buuren*, de Stad alleen uitgenomen, lag onder 't water bedolven. Veele Inwoonders namen uit de Huizen de vlugt in de Kerken. De vroege Vloed hadt in deeze ſtreeken de meeſte te veld ſtaande Wintergraanen bedorven; en het voornaamſte voortbrengzel van deezen oord, de Aardappelen, waren bevroozen, en rotten by den Dooi.

In deezen nood moest de Weldaadigheid, op nieuw, de hand toeſteeken. De Heeren des Ampts van de *Neder-Betuwe* kweeten zich, ter vervullinge der onmiddelyk dringende behoeften; en deelden in twee keeren, de een in Wintermaand des Jaars MDCCLXX, en de ander in Sprokkel- Onderſtand aan de Behoeftigen.

XC. BOEK. 1771.

kelmaand des volgenden Jaars, ruim zes- en- dertig honderd Guldens aan behoeften uit. —— In de Stad *Thiel* geſchiedde, van huis tot huis, eene Inzameling; doch de Penningen ſtrekten niet meer dan acht dagen lang, wegens de toevloeiende menigte van Behoeftigen, die alleen onder het Regtsgebied van *Thiel* en het Dorp *Zandwyk* woonden. De Graaf VAN WELDEREN, Afgezant van onzen Staat te *Londen*, Amptman, Regter en Dykgraaf des Ampts *Neder-Betuwe*, vergat zyne lydende Landgenooten niet en maakte ten hunnen behoeve eenige honderd Guldens over, by welke zyn Vrouw Moeder eene goede gifte voegde.

Deeze redmiddelen dienden wel om de Ongelukkigen eenigzins te helpen; doch konden, op den duur, den door en door verarmden, geen genoegzaamen onderſtand bieden. Op de meeste plaatzen waren de Diakonie-kaſſen in ſlegten ſtaat, en veelen, die tot nog zonder onderſteuning hadden kunnen leeven, vonden zich thans gedrongen die te verzoeken. Verſcheiden onder de *Gelderſchen* ſchreeven aan hunne vermogende en liefdaadige Vrienden in *Holland*. Onder anderen, bevlytigde zich de Menſchenvriend H. J. RINK, die gelukkig ſlaagde, om by dezelfde Vrienden die, in den voorleden Jaare MDCCLXX, zo veel ten nutte hunner *Gelderſche* Medevaderlanderen gedaan hadden, aan te houden, tot het vernieuwen hunner milddaadigheid.

Schoon

Schoon het deezen aan geene welwillenheid mangelde, zagen zy op tegen het hervatten van een werk, welks last zy zo even ondervonden hadden, en 't geen, zou het geregeld geschieden, thans van veel grooter uitgestrektheid zou worden. Dit alleen nogthans zou hun niet hebben doen marren; de voornaame rede, die hun, in den beginne, te rug hieldt om de hand aan dit Liefde werk te slaan, was de hachlyke staat der Rivier-Dyken in *Holland* zelve, door verscheide zwaare Ysdammen, die, in 't laatst van Louwmaand, in de *Lek* en de *Waal*, een dreigend vooruitzigt baarden (*). Het grootste gevaar was naby *Schoonhoven*. Beneden die Stad, van *Lekkerkerk* tot *Krimpen*, hadt zich een Ysdam ge-

&c. BOEK. 1771. *Holland* daar mede gedreigd.

(*) Dit dreigend en hoogklimmend gevaar der Ysdammen zette OLAUS NICOLAI DEGERMAN, Onderluitenant in de Artillerie deezer Landen, aan, om een middel tot verbreeking derzelven uit te denken, bestaande in dezelve, op verscheidene plaatzen en op verschillende dieptens, te ondermynen, met Kruidbussen te vullen, en te laaten springen, of zulks door met Buskruid gevulde Waterkogels te verrigten. Hy stelde 't zelve aan Staaten van *Holland* voor, met verzoek, om 'er, by voorkomende gelegenheid, de proeve van te mogen neemen, en tot goedmaaking der kosten zes honderd Guldens uit 's Lands kasse te ontvangen. Schoon de Algemeene Opzigter van 's Lands Rivieren BRUININGS, hier over geraadpleegd, geen gunstig denkbeeld van dit middel vormde, besloot men egter, om niets, in een zaak van dat aanbelang, onbeproefd te laaten, en wegens de geringheid der gevorderde somme, dit verzoek toe te staan. *Resol. van Holl.* 17 Oct. 1771.

XC. BOEK. 1771.

gezet, welke de *Alblasserwaard*, zo wel als de *Krimpener*- en *Loopikerwaarden*, in het uiterſte gevaar van Overſtrooming dompelde. Alle waakzaamheid en voorzorge was werkzaam in de weer, en voorkwam, ondanks verſcheide Verzinkingen, het doorbreeken der Dyken. De Ysdam brak los, en deedt het Gevaar der Doorbraake te dier plaatze wyken.

Verdere gevreesde en ondervondene Waterelenden.

Omtrent deezen tyd geraakte in de *Waal*, voor *Bommel*, het Ys desgelyks vast, met eene Hoogte der Riviere, die de oudſte Lieden niet geheugden; doch wanneer het water als tot de lippen geklommen was, ſchoot het Ys na beneden en de *Bommelerwaard* kwam met de vreeze vry. De Ysgang alleen wierp te *Brakel* eenige Wooningen, en Boomen aan den Dyk ſtaande, om verre, en beſchadigde op veele plaatzen den Dyk zelve. Door dien Ysgang ſtootte by *Lith* in den *Maasdyk* een Gat; hier ſpoelden negen groote Wooningen weg; en een uitgeſtrekte ſtreek Lands in de Meyerye van *'s Hertogenbosch* liep onder. — Ook deedt eene Yskropping in de *Linge*, by de Stad *Gorinchem*, die Rivier zo hoog zwellen, dat, op den eerſten van Sprokkelmaand, de Dyk tuſſchen de Dorpen *Spyk* en *Daalhem* bezweek; nogthans kwam 'er, ten dien zelfden tyde, gelukkig ſchot in het Ys, en val in de Riviere: waar door men de gevalle Inbraak ſpoedig kon bevangen. Anders ware ook de *Tielerwaard* overſtroomd, en de *Neder-Betuwe*, nevens het *Buurenſche* en *Kuilenburgſche*, door de In-

Inbraak van den *Rhyn* by *Lakemond* reeds ondergeloopen zynde, zou dit gedeelte in *Gelderland*, tusſchen de *Lek* en *Waal*, ter weder zyde van de *Linge* gelegen, op gelyke wyze als by den voorigen Vloed, door de Inbraak van den *Rhyndyk* by *Huuſſen*, van de Vloedwateren geheel zyn overdekt geworden. XO. BOEK. 1771.

Het gevaar der Ysdammen, door het afdryven, en de vrees voor Overſtroomingen door het volgende Dooiweer, van *Holland* afgeweerd zynde, lieten de *Rotterdamſche* Menſchenvrienden de gedagten nader gaan op eene Inzameling voor de *Gelderſchen*, die het leed, van hun gunſtigst afgeweerd, in zulk eene groote maate proefden. Doch zy verkoozen niet zich tot eene Inzameling in te laaten, of dezelve moest eene Uitdeeling ten gevolge hebben, die niet, gelyk in den voorleden Jaare, over een gedeelte, maar over de geheele uitgeſtrektheid der overſtroomde Landen liep. Alle Behoeftigen waren hunne Liefde even na; ook vorderden zy, gelyk toen, dat de Uitdeeling onpartydig, zonder aanzien van Gezindheid, alleen naar gelange van de behoefte, geſchiedde. De *Gelderſchen* ſtemden in de voorgeſchreevene Schikkingen, en werden overal vertrouwde Perſoonen benoemd. De Inzameling ving aan, en de voldoende Rekeningen van voorgaande welbeſteedde Uitdeelingen, grooten deels door de Bezorging derzelfde Lieden geſchied, openden de handen der verſtandig Liefdaadigen dermaate, dat men in Bloeimaand bevondt, Acht- Ruime Inzamelingen in *Holland* voor de *Gelderſchen*.

XC. BOEK. 1771.

Achttien duizend zes honderd een- en- negentig Guldens verzameld te hebben. Van tyd tot tyd waren Geldſommen na de onderſcheide Uitdeelers afgezonden; en door hun op de beſte wyze beſteedt. Niet alleen werden zy gevoed en gekleed; maar de ruimte der penningen deedt beſluiten tot de aankoop van Aardappelen; aan de behoeftigſten uitgedeeld, ten einde zy; hunne landen droogwordende, dezelve terſtond zouden kunnen beteelen met een Gewas 't welk daar 't gewoone Winter voedzel is der gemeene Lieden, en thans tot een buitenſpoorig hoogen prys geſteegen, zonder nieuw gewas, op eigen grond geteeld, den ſchamelen Landman een derden Winter dreigde nog armoediger dan de twee voorgaande. Zo zoekt welgeregelde Mildaadigheid het meeſte nut met het aanvertrouwde Geld te doen. En de uitgegeevene Verantwoording ſtrekt tot lof van allen, die deel in dit Liefdewerk hadden. Buiten de Inzameling door de *Rotterdammers* geſchiedt, kwamen van elders aanzienlyke Giften, in de regte handen; die Uitdeelers gingen met de anderen te raade, om alle dubbele Bedeeling voor te komen, en de Liefdegaven, overeenkomſtig met het oogmerk der Schenkeren, te beſteeden (*).

Van

(*) *Verhaal, wegens de twee laatſte Overſtroomingen in de Betuwe enz.* bl. 32 enz. Te Rotterdam by R. ARRENBERG 1773.

Van veel minder aanbelangs, doch niet geheel onmeldenswaardig, was het hoogwasſen des *Lekwaters* in Zomermaand, de heerlyk met Gras en Graan bewasſe Uiterwaarden overſtroomende, tot groot ongeluk der Ingezetenen des Lands van *Vianen*, die voor hun Vee, niet dan ſchaars, voedzel konden bekomen; als mede de Doorbraak, die in Oogstmaand viel in de westzyde des *Nauwernaaſchen Dyks*, en het Noordlykst gedeelte van het Veeryk *Aſſendelft* onder water zette, de Boeren met hun Vee in groote ongelegenheid bragt, het Hooi, nog te velde leggende, in deezen duuren tyd bederf (*). XC. BOEK. 1771. Mindere Water onheilen.

Een hevige brand, in 't holst van den nagt, in Louwmaand te *Harlingen* ontſtaan, vernielde het Admiraliteits-Huis van *Friesland* zo verre dat de muuren enkel ſtaan bleeven, en de geheele Secretary benevens alle de Papieren een prooy der vlammen wierden, zonder dat men iets kon redden; de Pakhuizen, te wederzyden van 't zelve ſtaande, met Zeilen, Touwwerk en andere Scheepsbehoeften vervuld, brandden tot den grond toe af. Groot was deeze ſchade, en de vrees voor veel grooter greep den ontzetten Burger aan: dewyl de brand in de Huizen, als mede in de Schepen, thans in de winterlaage liggende, dreigde over te ſlaan, in welk geval de halve Stad gevaar Het Admiraliteits-Huis te *Harlingen* brand af.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 1145.

XC. BOEK. 1771.

vaar liep. Veel bragt aan de afwending van dit onheil toe, dat de Schepen met Sneeuw bedekt lagen, ſchoon anders de ſtrenge Vorst het brandblusſen en ſtuiten zeer moeilyk maakte: om de Brandſpuiten aan den gang te houden, kookte men groote Ketels met water, 't geen men van tyd tot tyd bezigde om de anders onbruikbaar wordende Spuiten te ontdooijen. Het Huis *Leeuwenburg*, aan *Frieslands* Admiraliteit toebehoorende, werd vervolgens tot eene Vergaderplaats en Secretary aangelegd en vertimmerd; men bouwde op de plaats der afgebrande Huizingen ruime Magazynen, die thans, benevens de vlak daar tegen overſtaande Admiraliteits Scheepstimmerwerf, eene deftige vertooning maaken (*).

Schaarsheid en Duurte.

De ſchaarsheid en duurte van Veld- en Aardgewaſen in alle de Geweſten des Bondgenootſchaps bragt te wege, dat, in meest allen, bepaalingen, op den Uitvoer geſteld of volſtrekte Verboden deswegen afgekondigd wierden; gelyk ook de aanhoudende Veeſterfte nadere Voorzieningen omtrent het Vee deedt maaken.

Vrees voor Pestziekte en voorzorgen daar tegen.

By zo veel drukkenden ramp van binnen dreigde, reeds in 't verloopen Jaar, van buiten een nog veel erger. In *Podolien*, *Volhynien*, en daar omſtreeks gelegene Plaatzen, was, zints eenigen tyd, een beſmettende Pestziekte ontſtooken. Om,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 56. *Tegenw. Staat van Friesland* III D. bl. 15.

Om, zo veel menschlyke Voorzigtigheid kan toebrengen, tot het afweeren dier Plaag, te werk te ſtellen, diende een Plakaat door hunne Hoog Mogenden in Oogſtmaand diens Jaars verzonden; in Bloeimaand deezes Jaars vernieuwd, met eenige bepaalingen, wegens de goederen uit de *Oostzee* komende, en in Wynmaand by het weder ontſteeken in *Poolen*, en het verſpreiden tot *Moscow*, nader aangebonden (*). —— Staaten van *Zeeland*, deeze drukkende en dreigende Lands onheilen in ernſtige opmerking neemende, hadden reeds in 't voorgaande Jaar een voorſtel gedaan om een Algemeenen Dank- Vast- en Bededag te houden, en van Bedeſtonden in *Zeeland* geſprooken. Het houden van Maandlykſche Bedeſtonden werd in Wintermaand deezes Jaars aldaar geboden (†).

XC. BOEK. 1771.

Heeft niet zelden den Vaderlanderen het verwyt naagegaan, dat zy Kunstverzamelingen, die den Lande tot een cieraad, en nut, ſtrekten, met oneindige moeite en groote koſten, op hun grond, by een gebragt, in de handen van Vreemdelingen by koop lieten overgaan; te veel Geld- en te weinig Kunst-mins betoonende; de Bezorgers der *Leydſche* Hoogeſchoole hebben zich voor dat verwyt gedekt, door, by open-

De Verzameling van B. S. ALBINUS door de *Leydſche* Hoogeſchool gekogt.

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Sept. 2 en 5 Oct. 1770. *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 999. Voor 't Jaar 1771. bl. 520, 1221.

(†) *Not. van Zeel.* 15 Oct. 20 Dec. 1770. *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 1405.

XC. BOEK. 1771.

openbaare opveiling, voor een hoogen prys, aan te koopen de Verzameling der Ontleedkundige Bereidzels van den wydvermaarden Hoogleeraar BERNARD SIEGFRIED ALBINUS (*), die met zo veel lofs de voetſtappen van T. RUISCH drukte en verder tradt; eene Verzameling, welke het oog der Vreemdelingen trok, en de grootſte nutheid opleverde aan allen, die het geluk hadden, om de leſſen diens grooten Mans by te woonen. Thans kan dezelve, daar zy de Gedagtenis diens Ontleedkundigen op de beſte wyze leevendig houdt, een beſtendig nut doen aan de Beoefenaaren deezer zo verre gebragte Weetenſchap.

NOORDKERK gedagt.

't Verwyt van hoogstverdienstlyke Mannen te vergeeten zou ons Geſchiedblad aankleeven, indien wy den Naam onvermeld lieten van den Heere HERMANNUS NOORDKERK, den zesden van Slachtmaand deezes Jaars in *Amſterdam*, zyne Geboorte Stad, overleden, en te *Haarlem* begraaven. Hoewel met geene dubbelverdiende Eertytels pronkende, noch tot hooge Eeretrappen opgevoerd, (waar toe zyne Belydenis der *Luterſche Leere* hem vermoedelyk den weg floot,) bezat hy zulk een voorraad van Verdienſten, en deelde zo diep in de Agting zyner Tydgenooten, dat

(*) B. S. ALBINUS overleedt den 9van Herfstmaand 1770. *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 123. Voor 't Jaar 1771. bl. 1129.

dat geen Regtsgeleerde hier te lande hem immer daar in evenaarde. Eenige trekken van zyn Character als Regtsgeleerden kunnen wy zyne Naagedagtenisse niet weigeren hier plaats te geeven. De roem zyner Kundigheden, de klaarheid zyner Antwoorden, de heilzaamheid zyner Onderrigtingen, en zyne onkreukbaare Eerlykheid, maakten hem ten algemeenen Vraagbaak. Wel verre van de Pleitzugt te voeden, zogt hy dezelve te dempen, en zonder de waarheid te kort te doen heeft hy meer zaaken uit de Pleitzaal gehouden dan 'er ingebragt. „ Hoe veele Kinderen," dit is de taal van WAGENAAR, die hem van naby kende, „ leeven 'er niet, die de „ door eerlyke en recht edelmoedige „ NOORDKERK met hunne, met regt „ vertoornde, Ouderen bevredigd heeft! „ Hoe veele Egtgenooten, door 't wange„ drag van beiden, of één van beiden, op „ elkanderen verbitterd, heeft zyn be„ scheide en Christlyke raad niet voor „ verdere verwydering, en zelfs voor vol„ slaagene Egtscheiding, behoed! Onder „ hoe veele twistende Medeërfgenaamen is „ hy geen onzydige Bevrediger der gerec„ zene geschillen geweest! Hoe veele on„ eenigheden, onder maatschappyen van „ twee of meer Kooplieden, zyn, door „ hem, niet tot wederzyds genoegen weg„ genomen! Hoe veele twisten in Kerkly„ ke Genootschappen heeft hy niet weten „ te beslisen!" —— Godsdienstige Gestigten allerlei Gezindheden diende hy om

XC. BOEK. 1771.

niet; nimmer ontving hy eenige belooning van Lieden, die hy voor behoeftig aanzag. Voor geringe Weduwen, voor verdrukte Weezen, en andere elendigen was hy altoos een trouwe Raadsman en een vlytig Voorſtander voor de Regtbank: in 't pleiten muntte hy niet minder uit. „De „ *Amſterdamſche* Pleitzaal," om de woorden van den zelfden Schryver te bezigen, „ heeft altoos, op verſcheide geoefende „ Advocaaten, mogen roemen; maar nooit „ heeft 'er zich een laaten hooren, die „ NOORDKERK, in Zedige vrymoedigheid, in heuſche beſcheidenheid, in „ minzaame deftigheid, overtrof (*)."

A. G. ECKHART krygt Octroy voor zyn uitgevonde Waterſcheprad.

De Heer ANDRIES GEORGE ECKHART, reeds door verſcheide Werktuigkundige Uitvindingen in den Vaderlande bekend, deedt, in den voorleden Jaare, eene pooging om de Watermolens, die hoogstnoodige Werktuigen, te verbeteren, door een Hellend Waterſcheprad voorteſtellen, 't welk de gewoone Schepraaden, naar zyne

(*) *Schets van het Leeven, den Aart, en het Gedrag van den Heere Mr.* HERMANNUS NOORDKERK, *Advocaat te Amſterdam*, door WAGENAAR. Een Stukje waar in de Braafheid de Braafheid prees. Aan den Heere B. J. VERNEDE wordt een *Eloge de Monſieur l'Avocat* NOORDKERK toegeſchreeven, en de Dichtkundige Hoogleeraar PETRUS BURMANNUS SECUNDUS vereerde hem, die in Geleerdheid beide en Deugd het cieraad zyner Eeuwe was, terwyl hy der Regtsgeleerdheid eenen byzonderen luiſter byzette, met een *Latynſch* Graffchrift.

ne berekening en proeven in 't klein, in veele opzigten zou overtreffen; hy verzogt deswegen, gelyk zyne Voorgangers in die Uitvindingen, by Staaten van *Holland* Octroy, 't welk hem, de Proeve in 't groot met een voordeeligen uitſlag onder 't oog van daar toe benoemde Heeren genomen zynde, in deezen Jaare verleend werd, terwyl hem eene ſom van Duizend zilveren Dukatons tot goedmaaking van door hem gedaane koſten van 's Landswege werd toegeteld (*). XC. BOEK. 1771.

De aanhaaling eeniger Vaaten Zuiker, die deels ten oorzaake ſtrekte van het Handelgeſchil met den Keurvorst van den *Paltz*, (†) gaf gelegenheid tot eene menigte Vertoogen den Zuiker handel betreffende, zo van Zuiker-Rafinadeurs, als van Kooplieden in deeze Waare handelende; die op dit ſtuk hunne wydverſchillende gedagten aan de Staaten der byzondere Geweſten als mede aan hunne Hoog Mogenden voordroegen. Laatstgemelden gaven, naa alle die ſtukken ryplyk overwogen te hebben, in Herfstmaand eene Publicatie, ſtrekkende om het onderſcheiden verſtaan en uitvoeren van 't geen in den Jaare MDCCXXV op de Lyst der gemeene Bepaalingen den Zuikerhandel betreffende.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 1143. De voordeelen aan dit Hellend Waterſcheprad verbonden zyn door veelen betwist: doch, door den Heer ÆNEÆ, op Wiskundige gronden beweerd.

(†) Zie hier boven bl. 191.

XC. BOEK. 1771.

ne Middelen te Water ten aanzien van den Zuikerhandel vastgeſteld was, wat onderſcheide ſoorten betrof, te vernietigen, en voor den tyd van zes Jaaren de inkomende en uitgaande Regten te bepaalen (*).

Vrugtlooze aandrang van *Holland* op de verbetering van het Zeewezen.

Wanneer, in Lentemaand deezes Jaars, Staaten van *Holland*, ter Vergadering der Algemeene Staaten, in de Gewoone en Buitengewoone Staaten van Oorlog bewilligden, betuigden zy „ hun leedweezen, „ over de ſteeds aanhoudende flaauwheid „ en agterlykheid der meeſte Geweſten omtrent alles wat tot verbetering van 's „ Lands Zeemagt voor lang benoodigd „ was geweest, en nu vooral vereischt „ werd, om het Zeeweezen van den Staat „ voor een geheelen Ondergang te behoeden: en hoe zy niet zonder aandoening „ gewaar werden den traagen voortgang „ der Raadpleegingen over de middelen, „ waar van de verbetering der Zeemagt „ geheel moest afhangen. Op eene gedaane Petitie tot den aanbouw van een „ voegelyk getal Linieſchepen, was by „ verre de meeſte Geweſten, niettegenſtaande den herhaalden aandrang, zo „ van zyne Hoogheid en van den Raad van „ Staaten, als van zyne Hoogheid afzonderlyk, tot dus verre geene toeſtemming ingekomen. Zy wilden dat de „ Bondgenooten zich herinnerden den ernst „ en nadruk, waar mede door zyne Hoog- „ heid,

(*) *N. Nederl. Faarb.* 1772. bl. 87.

„ heid, gebruik maakende van eene gele- XC.
„ genheid, welke zich daartoe in Lente- BOEK.
„ maand des voorleden Jaars hadt opge-
„ daan, was aangedrongen, ten einde de Ad- 1771.
„ miraliteits Collegien, door de toeſtem-
„ mingen en daadlyke opbrengingen van
„ de gezamenlyke Bondgenooten, de voet-
„ ſtappen drukkende der twee voorzitten-
„ de Provincien, in ſtaat mogten worden
„ geſteld om Schepen van Linie aan te
„ bouwen, met verderen aandrang van de
„ hooge noodzaaklykheid, om met geen
„ minder yvers dan voorheen te zorgen
„ voor het behoud der Zeemagt, *op dat*
„ *de Naam van Zeemogenheid, van ouds*
„ *aan dit Gemeenebest toebehoorende, niet*
„ *wierd een bloote tytel; maar de Vlag van*
„ *den Staat over al ontzien mogt blyven!*

„ Ondanks dit alles konden zy zich niet
„ genoeg beklaagen, dat hier op door de
„ Bondgenooten zo weinig agts was ge-
„ ſlaagen, dat niet alleen geen Beſluit op
„ de gemelde Petitie was gevallen; maar
„ dat ook de loop der Raadpleegingen over
„ het in ſtandhouden van de buitenge-
„ woone Uitruſtingen ter Zee, in 't ver-
„ loopen Jaar voorgeſlaagen, en waar om-
„ trent *Gelderland* aan de andere nalaatige
„ Geweſten een pryzenswaardig voorbeeld
„ gegeeven hadt, doch door geen derzel-
„ ven gevolgd, niet dan al te zigtbaar uit-
„ wees met hoe weinig yvers de zaaken
„ van de Zee by de meerderheid van
„ het Bondgenootſchap ter harte genomen
„ wierden, en hoe gegrond de klagten wa-

XC. BOEK. 1771.

„ ren, welke zyn Hoogheid en de Raad „ van Staaten thans moeſten hernieu„ wen."

Zy gaven wyders te kennen, „ dat zy „ niets verzuimd hebbende om de Gewes„ ten, door hun voorbeeld, aan te moedi„ gen tot het in tyds beraamen, en daad„ lyk in 't werk ſtellen, van alle zodanige „ maatregelen, als men tot beveiliging van „ 't Gemeenebest noodig en dienſtig oor„ deelde, zich by hunne Bewilligingen in „ de Staaten van Oorlog, voor de drie „ laatſte Jaaren, niet ongeneegen hadden „ betoond om de *Verbetering der Zeemagt* „ met eene *modique Verſterking der Militie* „ gepaard te doen gaan: dat zy nog in die „ zelfde gevoelens ſtaande, en byzonder „ ook in de tegenwoordige tyds omſtan„ digheden, niet nalieten op de Verſter„ king der Landmagt hunne aandagt te ver„ dubbelen; doch dat de veiligheid der Re„ publiek te vergeefsch alleen daar in zou „ worden gezogt, en dat, in allen geval„ le, door eene zamengevoegde voorzor„ ge omtrent de Verdeediging zo te Water „ als te Lande, de gemeene belangen van „ het Bondgenootſchap bevorderd en de „ zekerheid van den Staat gehandhaafd „ kon worden; dat het verval van de Zee„ magt merkelyk grooter was dan dat van „ de Landmagt, die daarenboven de ge„ wigtige voordeelen genoot van den on„ vermoeiden arbeid en zorge zyner Hoog„ heid: en al wilde men de redenen, die „ in 't algemeen en op zichzelven 'er voor

„ plei-

„ pleiten dat aan de Voorzieninge op de Zee-
„ magt den voorgang boven die op de Land-
„ magt wordt gegeeven, ter zyde ſtellen; dan
„ nog zou men moeten toeſtemmen dat de
„ zaaken van *Europa* zich zodanig op deeden,
„ dat de Republiek eerlang genoodzaakt zou
„ kunnen worden, om den Handel en Zee-
„ vaard haarer Onderdaanen in meer dan
„ ééne Zee te gelyk te moeten beſchermen;
„ terwyl ook de Ondervinding nog onlangs
„ geleerd hadt, hoe ligt de aanzienlyke en
„ vrugtbaare Bezittingen van den Staat, in
„ een ander Werelddeel, zich in het geval
„ konden bevinden van eene buitengewoone
„ hulp te vereiſchen."

XC. BOEK. 1771.

Zy voegden 'er nevens, „ dat het intuſſchen
„ met de Zeemagt zodanig gelegen was, dat,
„ zonder eene onverwylde en toereikende
„ voorziening, het minder zou aankomen
„ op de bewaaring van den Naam van Zee-
„ mogenheid, van ouds met zo veel roems
„ en luiſters verkreegen, dan op 't behoud
„ van 't Gemeenebest zelve, daar men te laat
„ zou ondervinden, dat de middelen tot in-
„ ſtandhouding en verzekeringe van de eenigſte
„ bronnen, waar aan het Vaderland zyn op-
„ komst en beſtaan verſchuldigd was, niet
„ verwaarloosd of verzuimd konden worden,
„ zonder het Vaderland, met al het dier-
„ baare in 't zelve, aan een onvermydelyk
„ bederf bloot te ſtellen. — Zy verhoopten
„ en vertrouwden, dat de Bondgenooten,
„ de nadeelige en ſchroomlyke gevolgen,

„ uit

XC. BOEK. 1771. „ uit het verder verval der Zeemagt oogſchynlyk te dugten, weegende, niet langer zouden vertraagen, om door de voldoening aan deezen aandrang daadlyke bewyzen te geeven van een ernſtig voorneemen, om de verbetering der Zeemagt, ten minſten *pari paſſu* (of op gelyken voet) met die van de Landmagt te behartigen. Zy waren in dat vertrouwen bereid om met de verdere Bondgenooten zamen te ſtemmen, om zyne Hoogheid en den Raad van Staaten te verzoeken om een Plan tot Verſterking van de Troepen van den Staat, zo als by de Petitie voor den Jaare MDCCLXX was voorgeſteld, aan hun Hoog Mogenden open te leggen, om, naa genomen Beſluit door den Raad van Staaten, daar toe eene Petitie gedaan, en verder, overeenkomſtig de orders van den Lande, daar op beſlooten te worden, onder uitdruklyk beding nogthans, dat hun Ed. Groot Mogenden eene vrye Raadpleeging zouden hebben over 't plan zelve, en om in de Petitie, naar de omſtandigheden, waar in de raadpleegingen over 's Lands Zeemagt zich zouden bevinden, al of niet toe te ſtemmen.

„ Ten ſlot, betuigden zy te moeten verklaaren, dat, byaldien de gedaane aandrang en aanbiedingen by de verdere Bondgenooten, tegens alle billyke verwagting, geen ingang mogten vinden, en dezelve weigerig mogten blyven, om, tot het zo noodig herſtel der Zeemagt, op eene

„ kragt-

„ kragtdaadige wyze mede te werken, zo- XC.
„ danig eene onverhoopte weigering een BOEK
„ noodwendigen invloed zou moeten baa-
„ ren op de *Conſenten*, welke in 't vervolg 1771.
„ van hun zouden kunnen verwagt wor-
„ den."

Overeenkomſtig met deeze dringende taal kwam 'er een Plan ter tafel van hunne Hoog Mogenden, tot den aanbouw van Vier- en-twintig Schepen van Linie, te weeten Zes Schepen van zeſtig, en Achttien van vyftig Stukken; de daar by gevoegde begroo-ting der koſten beliep 4178508 Guldens. De Geweſten naamen dit over. *Gelderland* alleen ſtemde eenige dagen naa de Inlevering in den aanbouw dier vier- en- twintig Schepen toe, teffens aandringende op eene voeglyke vermeerdering der Land-magt. Voorts werd deeze zaak van zo veel aanbelang, even als voorheen, ſleepende gehouden (*).

(*) *Verzameling van Authentyke Stukken betreffende de Augmentatie der Land- en Zeemagt van de Republiek*, 1782. *Memorie van zyn Hoogheid*, bl. 10.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EEN- EN- NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

XCI. BOEK. *Twee honderdjaarig Feest der Vryheid in den Briel, te Vlisſingen, Middelburg, Veere en Enkhuizen gevierd. Aardenburg herdenkt aan de vóór honderd Jaaren betoonde Dapperheid. Groningen doet het op geene byzondere wyze.* WILLEM FREDERIK *Erfprins van Oranje geboóren. Illuminatien in Holland verboden. Doopplegtigheid. Pillegiften en Kraamgeſchenken. Vreugdbetooningen in Holland. Ongeregelde in Utrecht. Schikkingen in Friesland op het Vreugdebetoon gemaakt. Op welk eene wyze Zeeland zich hier gedroeg. De ſchaarsheid en Veeſterfte verminderen. Den Prins van* NASSAU WEILBURG *een Zoon geboóren. De vrees voor eenen Oorlog met de Maroccaanen wykt. De Koning van Poolen vervoegt zich*

by de Verdeeling zyns Ryks by de Staaten met beklag en verzoek om hulpe. Het Hof beklaagt zich over de Militaire Jurisdictie. Antwoord van zyne Hoogheid. De Raadpenſionaris PIETER STEYN *ſterft. De Heer* BENTINCK *benoemd om de Poſten des overledenen, by voorraad, te bekleeden. De Inſtructien van den Raadpenſionaris zyne Hoogheid ter naazieninge overgelcverd.* BENTINCK *tot Grootzegelbewaarder, Stadhoudes en Regiſtermeeſter der Leenen van Holland en West-Friesland, aangeſteld. Uit een overgeleverd Drietal pryst zyne Hoogheid den Heer* PIETER VAN BLEISWYK *tot Raadpenſionaris aan. Hier toe verkoozen. Op welke voorwaarden hy dat Ampt aanvaardde. Nieuwe Schikking op de Zeevonden langs de geheele Hollandſche kust. Schuifſluizen door den Heer* C. REDELYKHEID *uitgevonden. Belooning hem door Staaten van Holland toegelegd. Octroy aan hem op eene Diep-machine verleend. Eene Academie der Tekenkunst te Haarlem tot ſtand gebragt. Het Kunstgenootſchap Kunstliefde ſpaart geen vlyt in 's Gravenhaage opgerigt. Grafteken voor* VONDEL *vervaardigd. De Schouwburg te Amſterdam brand af. Het Steedje Heukelum voor geen gering gedeelte door den brand verwoest. Opſtand op Suriname en hulp derwaards gezonden. Plantadien te Eſſequebo en Demerary afgeloopen. Orkaan op St. Euſtatius. Zwaare Bankbreuken. Ongelegenheden daar door veroorzaakt. Redmiddelen voorgeſlaagen en toegebragt. Beleeningsbank te Amſterdam van we-*

XCI. BOEK.

XCI. BOEK.

wegen de Stad geopend. De Koophandel weder aan den gang geholpen. Zyne Hoogheid trekt door Noord-Holland. Steekt na Friesland over. Aan de Lemmer begroet. Inhaaling te Leeuwaarden. Begroetingen. Vreugdebedryven. Zittingneeming in de Hooge Vergaderingen. Bezoekt Franeker, als mede Harlingen. De Prins trekt na Groningen. Inhaaling aldaar. Neemt zitting in de Staatsvergadering van dat Gewest. Verrigtingen in de Hoogeſchool. Vreugdebedryven op den Verjaardag van haare Koninglyke Hoogheid.. In 't Landſchap Drente begroet en onthaald. Keert weder na 't Loo. Alkmaar viert het Tweede Eeuwfeest van 't Ontzet. Gedenkteken voor JOANNES VAN MIGGRODE *te Veere opgerigt. Eene andere Pſalmberyming in de Kerk voorgeſteld. Poogingen in Holland en Friesland daar toe onlangs aangewend. Overleggingen daar op by de Algemeene Staaten. Voorſlag van Holland omtrent dit werk. Beſluit der Algemeene Staaten in de benoeming der daar toe Gelastigden. Het werk voortgezet en voltrokken. De Nieuwe Pſalmberyming ingevoerd. Geſchillen ter gelegenheid van* MARMONTEL'S *Beliſarius ontſtaan. Plakaat tegen Boeken, die den Christlyken Godsdienst, of de Kerkleer deezer Landen, beledigden. Onlusten over den Hoogleeraar* FREDERIK ADOLPH VAN DER MARCK *te Groningen ontſtaan. Zyne zaak tot kennis des Stadhouders gebragt, diens Voorſlag. Regtsvordering door* VAN DER MARCK *gedaan. Levert eene nadere Verklaring zyner*

gevoelens in. Door den Academie-raad ſchuldig verklaard omtrent eenige Stellingen. Biedt aan eene nadere Verklaaring te geeven. Beſluit om hem een Opſtel ter tekeninge voor te leggen. 't Zelve niet kunnende onderteekenen van zyn Hoogleeraarampt vervallen verklaard. Te Lingen tot Hoogleeraar beroepen en tot Ouderling aangeſteld. Afſcheid van den Groningſchen Kerkenraad. Redenen welke hy van zyne Afzetting geeft. Den Jeſuiten Maaſtricht ontzegd, en hunne Goederen in beſlag genomen. Nieuwe geſchillen met Zeeland over Eſſequebo. Groote Indyking in Zuidbeveland. De Zeeweeringen aan de Helder herſteld. WILLEM GEORG FREDERIK gebooren. De Inenting der Kinderziekte krygt, twee Kinderen van zyne Hoogheid gelukig ingeënt zynde, hier meer opgangs. Leyden viert het Tweehonderd Jaarig Feest van 't Ontzet. J. LE FRANCQ VAN BERKHEY gedenkt in 't openbaar in Dichtmaat aan Leydens Ontzet. Nieuwe Schouwburg te Amſterdam ingewyd. Het Genootſchap Servandis Civibus aldaar opgerigt. Vrees voor den ondergang der Aarde uit den ſtand der Planeeten gebooren. In Friesland te keer gegaan door een Berigtſchrift van hooger hand. Ongemeen hoog Water in Meymaand. Middelen tot verbetering van Frieslands Inkomſten beraamd. Het Regt van Aubaine tuſſchen deezen Staat en Frankryk, als mede Zweeden, geheel afgeſchaft. Engelands verzoek dat de Noord-Amerikaanſche Volkplantingen met geene Krygsbehoeften van hier mogten voorzien worden. De

XCI. BOER.

XCI. BOEK. *Oorlog tusſchen Engeland en Frankryk dreigt te zullen uitbarſten. Staaten van Holland dringen in den Jaare* MDCCLXXII, *op de Verſterking der Zeemagt aan. Redenen waarom de andere Geweſten niet vaardig bewilligen. Nadere aandrang door Staaten van Holland, in den Jaare* MDCCLXXIII. *Raadſlagen der andere Geweſten. Plan tot vermeerdering der Landmagt in dat Jaar. Staatsbeſluit van Holland deswegen, 't zelve in overweeging genomen. Berigt daar op ingebragt. Alles loopt vrugtloos af. Kommerlyke geſteldheid van deezen Staat.*

1772. Het Twee honderd jarig Feeſt der *Nederlandſche* Vryheid in den *Briel* gevierd.

Was het Jaar MDCCLXXI meest in Druk geſleeten; het daar op volgende gaf ſtoffe tot Vreugde, zo van wegen de herdenking der vóór Tweehonderd Jaaren eerst opdaagende Vryheid der *Verëenigde Nederlanden*, als uithoofde van het wyken der geheerscht hebbende Schaarsheid, die nu in milden Overvloed veranderd was: dan het deelde nogthans, volgens 't lot der ondermaanſche zaaken, ook in rampſpoed van verſcheidenerlei aart. 't Een en ander maakt dit Jaar aanmerkelyk, en levert ruime ſchryfſtoffe op.

Ongevoeliger en ondankbaarder, dan hy in de daad is, moest de *Nederlander* weezen, wanneer hy de Grondveſting zyner Vryheid, dat onſchatbaar Volksheil, in vergetelnisſe ſtelde, en zich, by het verjaa-

jaaren der groote Gebeurtenisſen, daar toe aanleidelyk, en met de daad medewerkende, niet opgewekt voelde tot eene dankbaare Gedagtenisviering. Naardemaal dit Jaar den Tweehonderſten Jaardag van het heuchlyk aanbreeken des dageraads van *Nederlands* Vryheid voor den geest herriep, betoonde men zich bykans allerwegen met hartlyke Dankbaarheid vervuld. Eigenaartig moest deeze kragtdaadigst werken, en 't zigtbaarst zich vertoonen, op die Plaatzen, waar het lang gedraagen Juk der *Spaanſche* Slavernye, eerst werd afgeſchud, en de Vryvegters van dit Gemeenebest, met dien zegen opdaagden. Niemand der Geſchiedenisſe kundig zal dit voorregt aan den *Briel* betwiſten. Hoe klein en oogſchynlyk gering de eerſte grondſlagen der Vryheid, daar gelegd, ook mogen weezen, op dezelve is dat grootsch Gebouw, tot verbaazing van de geheele Wereld, op getrokken. 't Was ook deeze Stad, die andere voortradt in het gedenken aan deeze groote Staats-omwenteling. De Regeering beſtemde den eerſten van Grasmaand, den Dag op welken vóór twee honderd Jaaren, de *Briel*, onder het beleid van WILLEM *Graave van der Marck*, *Heer van Lumey*, en andere Hoofd-Officieren der zogenaamde *Watergeuzen*, ingenomen, den *Spanjaarden* ontweldigd en aan de zyde van WILLEM DEN I, Prins van *Oranje*, overgebragt werd, tot eene Gedenkdag van de grondlegging der Vryheid van dit Gemeenebest. Wayende Vlaggen van de

XCI. BOEK. 1772.

XCI. BOEK. 1772. Kerktoorens en andere Gebouwen, van de Schepen op Stroom of in die Maaslandſche Haven liggende, het losbranden van 't Geſchut der Wallen, gevolgd van 't Klokkenſpel, afgewisſeld door 't Gelui, kundigde deezen blyden Dag aan: en werd dit wydklinkend vreugdebetoon verſcheide keeren, op voeglyke tydperken, herhaald. De groote Kerk ontſloot de deuren om de dankbaare Schaare te ontvangen, de Heer WILLEM LODEWYK, Baron *van Waſſenaar*, Baljuw der Stad, vergezeld door alle Regeeringsleden, vervoegden zich in ſtaatlyken optocht derwaards, de Oudſte Leeraar CORNELIS CLEYN tradt op, en hieldt eene Kerkreden over dit groot Onderwerp. een Zilver Schenkbord met Stadswapen en een gepast Byſchrift werd hem uit erkentenis, door de Magiſtraat geſchonken. By een deftigen Middagmaaltyd voor de Leden der Regeering, de Staf-Officieren der Bezetting, de Predikanten zo der *Nederduitſche* als *Walſche* Kerken, in de Stads Doelen aangerigt, verſcheen op 't Naageregt een fraaye Tempel met het Beeld der Vryheid, welker verkryging men gedagt met, op de Oud *Hollandſche* wyze, uit een daar toe vervaardigd en vereerd Glas te drinken. In *Latynſche* en *Nederduitſche* Verzen werd deeze heuchlyke Gebeurtenis middelerwyl opgehaald. De Inwoonders, met de Vreemdelingen derwaards toegevloeid, herdagten aan hunne Tafels dit Geluk; en gaven door Verlichtingen in den avond zo van de vervaardigde Eereboogen,

gen, als van hunne Huizen, hunne blydſchap voor het opdagen van het Licht der Vryheid te verſtaan. Een treffelyk Vuurwerk van de Major der Plaatſe zette aan dit Vreugdbetoon luiſter by. XCI. BOEK. 1772.

Grooter toeſtel, om die Gedagtenis te vieren was te *Vliſſingen* gemaakt, als welker Burgery, toen ALVA, op de ontvangene kundſchap van het gebeurde in den *Briel*, eenige Vaandelen *Spanjaarden* derwaards zondt, om die Stad, voor den ſleutel der *Nederlanden* gehouden, te bezetten, de Baniere der Vryheid opgeſtooken, het Vaandel *Waalen*, daar in Bezetting liggende, ter poorte uitgedreeven, en het beſluit genomen hadt, om de aannaderende *Spanjaarden* buiten te houden. Een beſluit 't geen dezelve, wat ook de Gouverneur ANTHONIS VAN BOURGONDIEN, mogt vleijen, belooven, of dreigen, met een onverzettelyken moed, volvoerde en den toegang opende voor de Grondveſters der Vryheid, met de ſcheldnaamen van *Zeeroovers*, *Lediggangers*, *Kwaadgeboefte*, *Weerſpannigen*, *Voortvlugtigen* en *Gebannenen* betyteld. De zesde van Grasmaand was door de Regeering bepaald tot dit Tweehonderdjaarig Jubelfeest. Gaarne zou dezelve gezien hebben, dat zyne Hoogheid dit Vryheidsfeest met zyne tegenwoordigheid vereerde, waarom zy twee Heeren na *'s Gravenhaage* afzonden om den Prins uit te noodigen: dan deeze Vorst vondt zich genoodzaakt voor die uitnoodiging te bedanken. Beter ſlaagden

Te *Vliſſingen* ſtaatlyk gedagt.

XCI. BOEK. 1772.

zy in hun verzoek by Staaten van *Zeeland*, dat Afgevaardigden uit hun midden, met den Heer VAN DE PERRE, als vertegenwoordigende den Eerſten Edele, na *Vliſſingen* mogten overkomen, om dit Feest mede te vieren (*).

Deeze Heer, met de eerſte Regeerende Burgemeeſters der zes Stemmende Steden, den Raadpenſionaris, en Secretaris van *Zeeland*, vervoegden zich, ten gemelden Dage, na *Vliſſingen*. Dit aanzienlyk gezelſchap werd ſtaatlyk ontvangen en ingehaald in de *Middelburgſche Poort*, op welke men, onder 't aannaderen van 't zelve, den Standaard der Vryheid, behangen met een Vlag, beſchilderd met een geharnaſten Arm, met een Sabel in de vuist, naast het Beeld der *Vliſſingſche* Maagd plantte, terwyl, by die Plegtigheid, en onder het binnenryden hunner Edel Mogenden, een helderklinkend Veldmuzyk zich liet hooren. Die Poort was voorts met toepaſſelyk Schilderwerk en Opſchriften voorzien: binnen dezelve rees een plegtige Eeretempel met Zinnebeelden en Byſchriften, den hachlyken toeſtand en het moedig bedryf der *Vliſſingſche* Burgeren ſchetzende: op dezelfde wyze was de Puye van het Stadhuis, en de Ingang der groote Kerke vercierd. Behalven een Vry Compagnie van wakkere Jongelingen ſtondt de Burgery en de Krygsbezetting der Stad in de wapenen.

Van

(*) *Not. van Zeel.* 30 Maart 1772.

Van het Stadshuis begaven zich hun Edel Mogenden met de Magiſtraat na de Groote Kerk, om, ingevolge der gemaakte Schikkingen, het Godsdienſtig deel deezer Plegtige Gedagtenisviering by te woonen, 't welk de Eerw. JOHAN JACOB BRAHÉ aldaar met eene Leerreden verrigtte, terwyl diens Amptgenoot de Eerw. JONA WILLEM TE WATER, in de Kleine Kerk, eene Hiſtoriſche Redenvoering hieldt (*). XCI. BOEK. 1772.

De Magiſtraat, onthaalde de Afgevaardigden van hun Ed. Mogenden, de Oud Raaden, eenige aanzienlyke Officieren, de Leeraars der *Nederduitſche*, *Walſche* en *Engelſche* Kerken: 't losbranden van 't Geſchut gaf heinde en verre het drinken der hooge Gezondheden te kennen, en boodt de Penſionaris SONSBEEK, uit naam der Magiſtraat, alle de aanzittende Gaſten een Gedenkpenning aan, op Stads koſten, te deezer gelegenheid geſlaagen, aan de Heeren Staaten in Goud, aan de overigen in Zilver.

't Ont-

(*) Beide deeze zien het licht, en behelst de Redenvoering van de Eerw. TE WATER, in de Aantekeningen en Bylagen, veele weetenswaardige byzonderheden het gevierde Tydperk betreffende. In welk opzigt de Schriften van de Heeren VAN DER SLOOT, 'S GRAVESANDE en VAN IPEREN, ter gelegenheid van dit tweede Eeuwgetyde uitgegeeven, desgelyks verdienen gemeld te worden, en voege men daar by VAN DE SPIEGELS *Hiſtorie der Satisfactie van de Stad Goes*.

XCI. BOEK. 1772.

't Ontbrak der Stad niet aan Eereboogen op koſten der Burgerye vervaardigd. De Poort, waar men de *Spaanſche* Bezetting, meest *Waalen*, voor Tweehonderd Jaaren, hadt uitgezet, praalde boven andere met toepaſſelyke cieraaden. Het Stadshuis, veele Eerepoorten, en Huizen, waren 's avonds cierlyk verlicht; het branden van Pektonnen, het affteeken van eenige Vuurwerken, beſloot dit Jubelfeest. De Binnen-armen werden in Huis onthaald, de Buiten-armen genooten eene dubbele uitdeeling. De genoodigde Staatsleden hadden, van wegen de Staaten, eene Liefdegave gedaan (*). De Rector der *Latynſche* Schoole, DIDERICUS VAN CRUISSELBERGEN, verleevendigde twee dagen laater dit herdenken, door eene cierlyke Redenvoering, gelyk ook de Conrector JOANNES JACOBUS WAGENAAR, dit onderwerp in fraaye *Latynſche* Verzen bezong.

Als mede te *Middelburg* en *Veere*.

Te *Middelburg* hadt de Eerw. 's GRAVESANDE, by gelegenheid van het houden der Maandlykſche Bede-uure, op den Derden van Grasmaand, de Gedagtenis van *Neerlands* Tweehonderd Jaar geledene Verloſſing van 't *Spaanſche* Juk, en de Grondlegging van dit Gemeenebest gevierd. — De Magiſtraat van *Veere* beſtemde den derden van Bloeimaand om Godsdienſtig deezen Vryheidsſtond te gedenken; de Eerw.

(*) *Not. van Zeel.* 3 en 9 April 1772.

Eerw. J. VAN IPEREN ging zyne Gemeente voor. XCI. BOEK.

Enkhuizen, 't geen nu Twee Eeuwen geleden zich zelven, zonder magt of byſtand van buiten, der *Spaanſche* Dwangregeering onttrokken, en aan 't Bewind des Prinſen van *Oranje*, WILLEM DEN I. vrywillig overgegeeven hadt, ontving van de Magiſtraat last, om den één-en-twintigſten van Bloeimaand, den dag dier groote Gebeurtenisſe, Godsdienſtig te vieren, gelyk voor en naa den middag geſchiedde. 't Ontbrak hier zo min als in den *Briel* en in de gemelde *Zeeuwſche* Steden, aan vreugdbetoon by dit ſtaatlyk bedryf, het Klokkengelui en Spel, het losbranden van 't Stadsgeſchut, het in de wapenen verſchynen der Burgerye, waar van een gedeelte optrok, onder een nieuw *Oranje* Vaandel, waar op de Stedemaagd was afgebeeld, leunende met den ſlinker arm op den Bybel, met de regte hand een Speer vasthoudende, waar op de Hoed der Vryheid ſtondt, met het gewoone Byſchrift der Vryheids Maagd, HAC NITIMUR, HANC TUEMUR; *Op deezen ſteunen wy, deezen beſchermen wy.* Voorts was het Raadhuis, waar de Heeren der Regeeringe eene deftige Maaltyd gaven, op welke de Kerkenleeraars der Hervormde Gemeente genoodigd waren, fraay verlicht. 1772. Ook te *Enkhuizen.*

Het Twee honderſteverjaaren eener zo gewigtige Gebeurtenisſe, bleef elders niet ongedagt, ſchoon het voegelykst geſchied-

XCI. BOEK. 1772.

de op de gemelde Plaatſen, toen ten tyde op eene byzondere wyze daar in betrokken, en, om zo te ſpreeken, Drempels waar over de Vryheid binnen tradt. De Dichters lieten dien Heildag niet onbezongen.

Aardenburg herdenkt aan de voor honderd Jaaren betoonde dapperheid.

In *Staats-Vlaanderen* kon het geringe *Aardenburg* niet nalaaten prat te weezen op den moed, in Zomermaand, nu Honderd Jaaren geleeden, betoond; wanneer dit Steedje, door den Koning van *Frankryk* belegerd en beſtormd, eene groote overmagt, met een handvol Volks, wederſtand boodt, afſloeg, en noodzaakte te wyken; een getal van Gevangenen binnen brengende, 't geen bykans het dubbel haalde van 't getal der weerbaare Manſchap binnen de Veste. De Eerw. P. MOENS hieldt hier over eene deftige Leerreden; en werdt voorts de Dag in Feesthouden, Krygsbedryf, en Vreugdbetoon gefleeten; de Avond getuigde van deeze Herdenking, door Verlichtingen en Vuurwerken.

Groningen doet het op geene byzondere wyze.

Vreemd deedt het veelen, dat *Groningen*, 't welk nu Honderd Jaaren geleeden, den Bisſchop van *Munſter*, die, als Bondgenoot van LODEWYK DEN XIV. en CAREL DEN II, naa het te onderbrengen van *Overyſſel*, en het veroveren van *Koeverden*, met eene gedugte Krygsmagt, deeze Stad benaauwde en aantaſte, dien Overwinnaar in zyn loop geſtuit en afgekeerd hadt, niet goedvondt het eerſte

Eeuw-

Eeuwgetyde dier heuglyke Gebeurtenisse, op eene byzonderder en plegtiger wyze te vieren. De Staaten van dit Gewest, welke redenen zy daar voor mogen gehad hebben, lieten het beruſten by de Uitſchryving van een Dank- en Bededag, op den agt-en-twintigſten van Oogstmaand in de Stad, en op den volgenden Zondag door 't geheele Landſchap, om dus het Eeuwfeest te houden der Verlosſinge, en de Inwoonders, door 't herdenken aan de dagen van ouds, op te wekken tot Dankerkentenisſe (*). XCI. BOEK. 1772.

De Erfſtadhouder, gaf in Lentemaand, aan de Hooge Vergaderingen kennis, van den gezegenden ſtaat zyner Gemalinne, voor wier gelukkige Verlosſing, op bevel der Algemeene Staaten, en die der byzondere Gewesten, in alle de Kerken gebeden werden uitgeſtort (†). Zy verloste, den vier-en-twintigſten van Oogstmaand, zeer voorſpoedig, van een Prins. Een drievoudige vuuring der Krygsbende, in de Maliebaan ter wapenoeffening verzameld, gaf reeds in den vroegen morgen te kennen, dat dezelve van *'t Huis in 't Bosch*, deeze tyding ontvangen hadt. 't Losſen van het Geſchut breidde deeze maare wyder uit; het WILLEM FREDERIK geboren.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 317—330. 617. 743.

(†) *Reſol. van Holl.* 10 Maart 1772.

het luiden en ſpeelen der Klokken, en het uitſteeken der Oranje Vlaggen in *'s Gravenhage*, verzelde deeze openlyke bekendmaaking. De Erfſtadhouder deedt dezelve in de Hooge Vergaderingen, en ontving daar op uit dezelve de plegtige Gelukwenſchingen. Hun Hoog Mogenden en Gecommitteerde Raaden, by afweezigheid der Staaten van *Holland*, booden, agtervolgens een genomen beſluit, zyne Hoogheid het Peterſchap over den jongen Prins aan, die dit aanbod vriendlyk omhelsde (*). Men maakte terſtond de noodige Schikkingen, om, zo van wegens de Staaten, als van zyne Hoogheid, deeze Gebeurtenis by de Hoven aan 't Stadhouderlyk Huis vermaagſchapt, en aan de byzondere Geweſten, hoogſtſtaatlyk te doen bekend maaken. Eerlang kwamen de Afgevaardigden uit dezelve om den Erfſtadhouder, wegens de Geboorte van den Erfprins, te begroeten.

Illuminatien in *Holland* verboden.

Groot was de begeerte van het meerendeel der Ingezetenen om hun inwendig genoegen over deeze Gebeurtenis, door uiterlyke bedryven, aan den dag te leggen, en hadden Staaten van *Holland* den Dag des Doops daar toe beſtemd; doch, dezelfde redenen, die zyne Hoogheid bewoogen om, by de Geboorte der Prinſeſſe, de Illuminatien af te raaden (†), nog ſtand hou-

(*) *Reſol. van Holl.* 13 Aug. 9 Sept. 1772.
(†) Zie hier boven bl. 185.

houdende verzogt hy, dat dezelve ook nu niet mogten geſchieden, waarom gemelde Staaten, by openbaare Afkondiging, zulks den Ingezetenen lieten weeten (*). XCI. BOEK. 1772.

Allervorstlykst was de Trein, die de Doopplegtigheid, op den zeventienden van Herfstmaand, vergezelde, en de toeſtel in de Kerk zeer pragtig. De Eerw. J. MUNNEKEMOLEN deedt de Redenvoering, zyn Amptgenoot PETRUS NIEUWLAND verrigtte den Doop, by welken de jonge Prins, door deszelfs Heer Vader zelve onder den Doop gehouden, de Naamen van WILLEM FREDERIK bekwam. De ingezamelde Liefdegaven beliepen 4927 Guldens. Zo ras de Doop volvoerd was brandden een- en- twintig ſtukken Kanon drie maalen los; gelyk het ſchieten uit dezelve deezen Dag hadt aangevangen zo beſloot het zelve dien 's avonds; wanneer het Oude Hof, waar zyne Hoogheid de aanzienlyke Afgevaardigden op een pragtig Middagmaal onthaald hadt, fraay verlicht was. — In dezelfde orde en rang als de Afgevaardigden by den Doop van den jongen Vorst in agtgenomen hadden, begaven zy zich om de Pillegiften voor den Erfprins, en de Geſchenken voor de Kraamkamer, te overhandigen (†). Doopplegtigheid, Pillegiften en Kraamgeſchenken.

Op

(*) *Reſol. van Holl.* 9 Sept. 1772.

(†) De Pillegiften bedroegen dezelfde ſomme als voorheen aan de Prinſeſſe geſchonken; Zie hier bo-

XCI. BOEK. 1772.

Op den Dag der Doopplegtigheid bepaalde zich, in de meeste *Hollandſche* Steden,

Vreugdbetoonigen in *Holland.*

boven bl. 189. de verdeeling wordt in deezer voege opgegeeven.

De Algemeene Staaten	ƒ 10000
Holland	ƒ 7000
Zeeland	ƒ 3000
Utrecht	ƒ 2000
Friesland	ƒ 5000
Overyſſel	ƒ 1500
Stad en Lande	ƒ 2000
Drente	ƒ 800
Amſterdam	ƒ 2500
Rotterdam	ƒ 1500
Middelburg	ƒ 1000
Te zamen	ƒ 36300 Gulds

De Geſchenken in de Kraamkamer beliepen 1870 Dukaten, hier van gaven

De Algemeene Staaten	400
Gelderland	300
Holland	300
Zeeland	150
Utrecht	100
Friesland	150
Overyſſel	80
Stad en Lande	100
Drente	60
Amſterdam	100
Rotterdam	80
Middelburg	50
Te zamen	1870 Duk.

N. Nederl. Jaarb. 1772. bl. 772. *Not. van Zeel.* 1 Sept. 1772.

den, uit hoofde der gedaane Afkondiging tegen de Illuminatien, en andere der Gemeente geldkoſtende uitwendige Vreugdbetooningen, alles tot het losbranden van 't Geſchut, het Klokkengelui en Spel, en het laaten waayen van Vlaggen. Dit laatſte hadt inzonderheid plaats te *Amſterdam*, waar, op de Admiraliteits Werf en het Magazyn, op alle de Oorlogſchepen in 't Dok liggende, als mede op de Magazynen der *Oost-* en *West-Indiſche* Maatſchappyen, die Vreugdetekenen zich vertoonden, de Schepen in de Laag, op 't Y, en op Stroom, volgden dit voorbeeld.

Ongeregeldheden te *Utrecht*.

Schoon men in 't *Sticht*, zo wel als in *Holland*, de aanduiding zyner Hoogheid, om de Gemeente van noodlooze gelduitgiften te verſchoonen, het doen van Illuminatien verbooden hadt, belette zulks niet dat het Gemeen in *Utrecht*, op den Dag der Doopplegtigheid, en vervolgens, onder voorwendzel van Vreugdebedryven, zich dermaate te buiten ging, in 't ſchieten met Snaphaanen, het afſteeken en werpen van Vuurwerken, en het pleegen van daar mede maar al te dikwyls verknogte baldaadigheden, dat de Magiſtraat dier Stad het noodig vondt daar tegen door eene ſtrenge Waarſchuwinge te voorzien.

Schikkingen in *Friesland* op het Vreugdbetoon gemaakt.

Staaten van *Friesland* maakten aan de Steden bekend, dat men, wegens de omſtandigheden des tyds, en naar 't voorbeeld by de Geboorte der Prinſeſſe FREDERICA LOUISA WILHELMINA, de Penningen, die ter gelegenheid van de Geboorte

XCI. BOEK. 1772.

te des Prinſen zouden beſteed worden tot het doen luiden der Klokken, en het geeven van Bier aan de Ingezetenen, zou ſtellen in de handen der Geregten, ten einde dezelve aan de Armen in de Dorpen en Steden, te hunner onderhouding, zouden geſchonken worden. Zy hadden, op de ontvangene tyding der Bevallinge van de Prinſesſe, een Bevel na de Steden afgevaardigd, om de Gebeden, voor haar uitgeſtort, in Dankzeggingen te verwisſelen.

Zeelands gedrag in deezen.

De vreugde in *Zeeland*, wegens de Geboorte van den Erfprins klom zeer hoog. De Staaten, onlangs van de Pillegifte aan de Prinſes, voor eenigen tyd, ontſlaagen (*), vonden nu ruimte om eene aanzienlyke te geeven, en teffens goed den Doopdag des jongen Vorsts te beſtemmen tot een Dag van openlyke Dankzegging, en by die gelegenheid, een einde te maaken aan de Bedeſtonden, in den voorleden Jaare, ingeſteld en dus lang maandlyks gehouden (†).

Schaarsheid en Veeſterfte verminderen.

De redenen, die Staaten van *Zeeland* bewoogen hadden tot het beveelen dier Bedeſtonden, hielden grootendeels op Schaarsheid van Leevensmiddelen en Veepest, troffen dit Gewest, en drukten ook de andere, ſchoon de laatſte in zeer ongelyke maate; alle waren zy gedreigd met het

(*) Zie hier hoven bl. 189.
(†) *Not. van Zeel.* 31 Aug. 1 en 3 Sept. 1772.

het gevaar eener besmetlyke Ziekte onder de Menschen. Een voordeelige Oogst en ryke teelt van Veldvrugten, deedt thans het kommerlyk uitzigt van gebrek wyken, en de bepaalingen op 't verzenden van Graanen en Aardappelen, op veele plaatsen, intrekken. De Sterfte onder de Runderen verminderde, en hielt hier en daar geheel op. Het verbod des uitvoers werd, onder andere in *Friesland*, uit hoofde van het groot aantal Runderbeesten in dit Gewest, voor een tyd, en onder zekere bepaalingen, opengesteld. De gedugte Pestplaage hadt, onder 's Hemels Voorzienigheid, door het aanwenden van gepaste voorzorgen, in onze Landen, geene vernieling onder de Menschen aangerigt. Dit alles opende blyde vooruitzigten. XCI. BOEK. 1772.

Middelerwyl was het Huis des Prinsen van NASSAU WEILBURG, die zich nog te *Kirchheim Boland* onthieldt, vermeerderd met eene Manlyke Spruite, den drie-en-twintigste van Hooimaand geboorenen; doch acht dagen daar naa overleden (*). Den Huize van *Nassau Weilburg* een Zoon geboren en ontstorven.

Reeds vroeg in den Voortyd was men niet vry van te dugten voor onaangenaame ontmoetingen met de *Marocaanen*; waar om het Admiraliteits Hof van *Amsterdam* en *Friesland*, de Ingezetenen deezer Landen, die hunne Schepen zonden na Plaatzen, De vrees voor een Oorlog met de *Marocaanen* wykt.

(*) *Resol. van Holl.* 23 July 6 Aug. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

zen, waar dezelve in 't geval zouden kunnen komen van eenige Kruisers des Keizers van *Marocco* te ontmoeten, waarschuwden, die Schepen te voorzien van *Turksche* Paspoorten, ten einde alle onaangenaame gevolgen, die uit gebrek aan dezelve zouden kunnen ontstaan, te vermyden. De reden van bekommernis voor deeze Zeeroovers groeiden dermaate aan, dat hun Hoog Mogenden, in Bloeimaand, eene Waarschuwing na alle de Gewesten rond zonden, bekend maakende, dat de Keizer van *Marocco* genoegzaam den Oorlog tegen deezen Staat verklaard hadt, waarom een ieder op zyn hoede moest weezen tegen de *Maroccaansche* Kaapers, en alle omzigtigheid gebruiken, op dat, aan den eenen kant, de Koopvaardyschippers geene vyandlykheden mogten beginnen, en, aan den anderen kant, zorge draagen, tegen onverhoedsche overrompeling. Dan, in 't einde van Zomermaand, kwam de geruststellende tyding, dat de verschillen tusschen de Staaten der *Vereenigde Gewesten* en den *Maroccaansche* Keizer gereezen, vry veel verminderd waren, en er zich een middel opdeedt om ze uit den weg te ruimen. 't Geen ook verandering maakte in de bedoelde uitrusting van eenige Fregatten na de *Middelandsche Zee* (*). Dan op

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 193. 430. 623. *Resol. van Holl.* 29 April 2 en 15 Mey 9 en 23 Sept. 1772. 30 Juny 7 July 1 Sept. 3 Nov. 1773.

op nieuw overgezondene ontrustende tydingen, in het volgende Jaar, noodzaakten den Staat om op sterker maatregelen bedagt te zyn, die egter mede niet behoefden uitgevoerd te worden. XCI. BOEK. 1772.

Het plan der Ryksverdeeling van *Poolen*, door den Koning van *Pruisen* ontworpen, met overleg des Keizers vervorderd, en door de toetreeding van de Alleenheerschersse der *Russen* voltooid, eene geruime wyle in het duistere der Kabinetten voortgezet, kwam thans aan den dag (*). De Afgezant der *Russische* Keizerinne, des Konings van *Pruisen*, als mede die van het *Weener-Hof*, deelden de Vertoogen dier Mogenheden, raakende de regten en eischen op *Poolen*, aan onzen Staat mede. Koning STANSLAUS AUGUSTUS beklaagde zich over den ongelukkigen toestand van zyn Ryk, welks beste en grootste Landschappen, door de Krygsmagt der drie Nabuur-Vorsten overstroomd, voor het drukkend Regt des Magtigsten hadden moeten bukken; hy verzogt hun Hoog Mogenden, om het verlegen *Poolen* te hulp te komen, en het werkstuk van Onregt en Verdrukking, gelyk hy het tytelde, te verbreeken. Teffens een Antwoord zendende door

De Koning van *Poolen* vervoegt zich by den Staat om hulp.

(*) Zie over deeze Ryksverdeeling WILLIAM COXE *Travels* in to *Poland*, *Russie*, *Sweden* and *Danmark* Vol. I. p. 43. In 't *Nederd. de Beschouwing der Maatschappy en Zeden* in *Poolen*, *Rusland*, *Zweeden* en *Denemarken* door W. COXE I Deel. bl. 130.

XCI. BOEK. 1772.

door het Hof van *Warſchau*, op de gedaane eiſchen der Nabuur-Vorsten. Deeze ongelukkige Vorst liet het hier by niet berusten; hy ſmeekte, by een' naderen Brieve, om de Tusſchenſpraak van hun Hoog Mogenden by de Hoven van *Weenen*, *Petersburg* en *Berlyn*, om de wedergaave van het hem ontnomene te bewerken, in denzelven de dienſten ophaalende, welke dit Gemeenebest, in vroegeren dage, aan dat van *Poolen* beweezen hadt, en het wederzydsch Koopbelang ten dien einde aandringende (*). Men nam het een en ander in beraadſlaaging: waar uit niets ten baate van *Poolen* ſproot. En moest dit Ryk, ſchoon de Hoven van *Londen*, *Parys*, *Stokholm* en *Koppenhaagen*, zich tegen deeze overweldigingen verklaarden, zonder eenigen byſtand te verleenen; zich aan de gemaakte Verdeeling onderwerpen.

Het Hof beklaagt zich over Militaire Jurisdictie.

Het dikmaals gereezen, en nooit ten vollen afgedaan geſchil over het Regtsgebied des Militairen en Burgerlyken Regters, kwam thans weder ter baane. De Voorzitter en Raaden des Hofs van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, bragten hun Ed. Groot Mogenden onder 't ooge, hunne verlegenheid omtrent dit ſtuk; dewyl de Regtsdwang, welke hun toekwam, uit den boezem van den Souverain zelve voortvloeijende, zich belemmerd vondt, als dee-

(*) *Reſol. van Holl.* 19 Sept. 6 en 27 Nov. 1772.

deezen moest geoeffend worden omtrent Militairen, door het ſterk ondersteund begrip, dat den Burgerlyken Regter, ten dien opzigte, geenerhande Gezag zou toekomen; maar de Militaire, daar en tegen, over dezelve een algemeene en byzondere Jurisdictie zou hebben; in zo verre, dat hooge of laagere Krygsraaden, zo in Burgerlyke als in Lyfſtraflyke Misdaaden, zonder onderſcheid van Gemeene of Militaire Misdryven, de eenige bevoegde Regters van de Militairen zouden weezen. — Een begrip, zints eenigen tyd, zo verre gedreeven, dat niet alleen de Militairen zelfs, maar ook hunne Vrouwen, Kinderen en Dienstboden, als maakten zy eene geheel andere orde van Menſchen uit, aan den Burgerlyken Regter werden onttrokken. Terwyl nimmer, door den Souverain, zodanig een Regtsgebied aan den Militairen Regter was opgedraagen, en zy zich beriepen op het Staatsbeſluit van den Jaare MDCLIV. Dan zy vonden zich verlegen in het verdeedigen van dit hun begrip; naardemaal zy in verdenking vielen als of zy daar door eenig nadeel zouden toebrengen aan de Regten en Preëminentien van den Capitein Generaal. —— Dit denkbeeld ten verſten van zich verwyderd hebbende, als geheel ongegrond, verzogten zy; „dat, by aldien hun Ed. Groot „ Mogenden mogten verſtaan, dat de Ju„ risdictie omtrent de Militairen, door „ den Politieken Regter, niet meer op „ denzelfden voet behoorde geoeffend te

XCI. BOEK. 1772.

XCI. » worden, als vóór het heuchlyk Evene-
BOEK. » nent der verheffinge van WILLEM
» DEN IV, het als dan Hoogstderzelver
1772. » welbehaagen mogt zyn, by een Staats-
» besluit te verklaaren, hoe verre de Ju-
» risdictie van den Politieken Regter ten
» deezen opzigte bepaald zy; en hoe ver-
» re hun Ed. Groot Mogenden goedvon-
» den, dat door den Militairen Regter
» Jurisdictie geoefend wierd." —— Zy
[illegible] by een Brief door WILLEM
DEN [illegible] aan 't Hof geschreeven, met het
Antwoord des Hofs op den zelven. Men
vondt goed den Brief met de Bylagen aan
den Capitein Generaal toe te schikken, en
[illegible] op in te nemen (*).
[illegible] kwamen deeze ter tafel van
[illegible] Zyne Hoogheid be-
[illegible] te staan om-
[illegible] Vader zeuit
[illegible] van den Hove
[illegible] hier over
[illegible] te genoet voer-
[illegible] van den Jaare
[illegible] brief, door
[illegible] voor
[illegible] Stadhouderen
[illegible] deeze by den
[illegible] in een Stad-
[illegible] met de oprig-
[illegible] van WIL-
[illegible] en dat hy zeer
ver-

verre was om te treeden in een Plan van schikkingen door WILLEM DEN III ontworpen; doch toen door het Hof niet aangenomen. —— Op het voorneemen van het Hof, om by Staaten van *Holland*, nu vier- en- twintig Jaaren geleeden, zich met dergelyk een Vertoog te vervoegen, als men thans gedaan hadt, was door zyn Vader verklaard, „ dat, wat aanging het „ te doene Addres over deeze zaak, door „ het Hof, by hun Ed. Groot Mogenden, „ hy 't zelve aan het Hof niet konde of „ wilde beletten; maar evenwel het zelve „ ook niet zou aanmerken als een blyk van „ Vriendlykheid en Attentie van het Hof „ voor Hem."

XCI. BOEK. 1772.

Dan de tegenwoordige Stadhouder liet het niet berusten by het eenvoudig verhaal van de gevoelens en begrippen zyns Vaders, en de betuiging dat hy diens voetstappen drukte; maar voegde 'er een Vertoog nevens, waar in hy, zyns oordeels, aantoonde, dat de Militaire Jurisdictie, gegrond was, op het *Roomsche Regt*, 't welk reeds van den tyd van CAREL DEN V af, door den Souverain van den Lande, by deszelfs Plakaaten uitdruklyk was ingeroepen, en tot een *Landregt* gemaakt; op de *Crimineele Ordonnantie van den Jaare* MDLXX, welke, van dien tyd af, tot heden, als een *Landwet* aangemerkt en bestendig in agtgenomen was; op de *Primitive Constitutie van de Republiek, agtervolgens de Unie van Utrecht*; en op de *verdere Wetten en Plakaaten van den Lande.* Inzonder-

XCI. BOEK. 1772.

heid zouden hun Ed. Groot Mogenden daar in aangeweezen vinden, hoe het Staatsbesluit van den Jaare MDCLIV, als in het eerste Tydperk der Stadhouderlooze Regeering genomen, en met de Regten van den Capitein Generaal weinig bestaanbaar, ook telkens, by de herstelling der Stadhouderlyke Regeeringsvorm, geslaapen hadt, en buiten kragt was gebleeven. — Eindelyk zouden zy zien, wat 'er te denken ware van de bybrenging, die zyne Hoogheid, niet zonder verwondering in de pen van Voorzitter en Raaden van den Hove ontmoet hadt, als of de waarneeming van den inhoud des gemelden Staatsbesluits, ook in een tyd, dat de Republiek een Capitein Generaal aan 't hoofd der Militie hadt, van hun Ed. Groot Mogenden zou bevolen zyn. Hy betuigde in 't verzekerd vertrouwen te staan, dat hy, die de Waardigheden van Stadhouder en Capitein Generaal op geen anderen voet dan zyne Voorzaaten aanvaard hadt, ook door hun Ed. Groot Mogenden, zou gehandhaafd worden, en gevestigd blyven in alle de Voorregten en Eeren, waar mede zyne Voorzaaten die Waardigheden bekleed en uitgeoefend hadden, waar onder hy, als het Hoofd van de Militie van den Staat, het doen oefenen van eene *Universeale Militaire Jurisdictie* over de Officieren en het Volk van Oorlog geenzins voor het minste kon houden (*).

De

(*) *Resol. van Holl.* 15 May 1772.

1772.

De Raadpenſionaris PIETER STEYN, met den Jaare MDCCLXIX, in zyn vyfden vyfjaarigen dienst van *Holland* gegetreeden (*), mogt dit laatſte gedeelte van een vierde eener Eeuwe op die gewigtige post niet ten vollen ſtaan, de dood rukte hem den vyfden van Slachtmaand weg. De Heer BENTINCK, *Heer van Rhoon*, Voorzittend Lid by Gecommitteerde Raaden, kennis van dit overlyden gekreegen hebbende, deelde die der Vergadering mede, welke hem, benevens twee andere Heeren, benoemde om het Rouwbeklag by de Weduwe en Naastbeſtaanden af te leggen, de afzondering van 's Lands papieren van die des Overledenen, en het zenden der inkomende Brieven aan deezen als Raadpenſionaris gerigt, te verzoeken, en om het Groot Zegel van den Lande te rug te vraagen. Dit werd alles ſtaatlyk volvoerd.

De Raadpenſionaris STEYN ſterft.

In de Vergadering van *Holland* ſtelde de Heer BENTINCK, by het bekendmaaken des overlydens van den Raadpenſionaris, voor, of hun Ed. Groot Mogenden, niet by voorraad iemand zouden benoemen en magtigen, om diens post ter hooge Vergaderinge waar te neemen. —— Zints de Ziekte van den Raadpenſionaris hadt de Heer BENTINCK, daar toe verzogt door de Staatsleden, diens plaats bekleed, en benoemden zy hem, om, geduu-

De Heer BENTINCK benoemd om de poſten des Overledenen, by voorraad, te bekleeden.

(*) Zie hier boven bl. 161.

XCI. BOEK. 1772.

duurende het openſtaan van dit Ampt, hier in te volharden: ook zouden 's Lands Zegels hem worden toevertrouwd, tot men in het Ampt van Groot Zegelbewaarder zou hebben voorzien, en hy ook het Ampt van Stadhouder en Regiſtermeeſter der Leenen waarneemen (*).

De Inſtructie van den Raadpenſionaris aan zyne Hoogheid ter naazieninge overgeleverd.

Eer men tot het begeeven dier hoogwigtige Ampten overging, beſloot de Vergadering van *Holland*, de Inſtructie voor den Raadpenſionaris, van den Jaare MDCCXLIX, benevens de vroegere Inſtructien van de Jaaren MDCLXXII en MDCLXXXIX, aan zyne Hoogheid ter hand te ſtellen, met de vraage of hy eenige aanmerkingen op de eerstgemelde hadt, en welke die mogten weezen? Op 't voorſtel van den Heer BENTINCK, zouden de Gelaſtigden om zyne Hoogheid dit voor te draagen, hem teffens van het openvallen der Ampten van Groot-Zegelbewaarder, mitsgaders van Stadhouder en Registermeester der Leenen van *Holland* en *West-Friesland*, kennis geeven om diens raad daar op in te neemen.

BENTINCK tot Groot-Zegelbewaarder en Stadhouder der Leenen van *Holland* en *Westfriesland* aangeſteld.

In de Inſtructie voor den Raadpenſionaris, zo als dezelve in den Jaare MDCCXLIX opgeſteld, en door den overledenen opgevolgd was, oordeelde de Erfſtadhouder dat geene verandering behoefde gemaakt te worden. Maar wat de Ampten van Groot-Zegelbewaarder, als mede Stadhou-

(*) *Reſol. van Holl.* 4 en 6 Nov. 1772.

houder en Regiſtermeeſter der Leenen van *Holland* en *West-Friesland* aanbelangde, die de Heer STEYN, door zyn dood, desgelyks ontruimd hadt, betuigde zyne Hoogheid dat het hem aangenaam zou weezen, deeze te zien opdraagen aan den Heere BENTINCK, reeds by voorraad door hun Ed. Groot Mogenden tot het waarneemen dier Poſten gemagtigd. Zulks geſchiedde (*).

XCI. BOEK. 1772.

Tot het Raadpenſionarisſchap benoemden hun Ed. Groot Mogenden een Drietal, de Heeren PIETER VAN BLEISWYK, Raad en Penſionaris van *Delft*, ENGELBERT FRANCOIS VAN BERCKEL, Penſionaris van *Amſterdam*, en DANIEL RAS, Raad in de Vroedſchap en gewoon Afgezondene der Stad *Alkmaar*, ter Vergadering van *Holland*. Vier Leden der Staatsvergaderinge werden, met dit Drietal, na zyne Hoogheid gezonden, met verzoek, dat hy zou gelieven te verklaaren of hy, omtrent iemand der benoemde Heeren, eenige twyfeling hadt, of zwaarigheid maakte. Het behaagde hem te erkennen, dat, zyns oordeels, in ieder der voorgeſtelde Heeren de hoedanigheden gevonden wierden, tot het bekleeden van een zo zwaarwigtig Ampt vereiſcht; doch dat het hem niet onaangenaam zou weezen, in-

Uit een overgeleverd Drietal pryst zyne Hoogheid den Heer VAN BLEISWYK aan.

(*) *Reſol. van Holl.* 25. 26 en 27 Nov. 1772. Naa den dood van BENTINCK, werden, op aanpryzen van zyne Hoogheid, aan den Raadpenſionaris BLEISWYK deeze Ampten opgedraagen. *Reſol. van Holl.* 17 en 18 Nov. 1774.

XCI. BOEK. indien de keus op den eerstbenoemden mogt vallen.

1772. Op dit ingebragte antwoord begaf zich de Penſionaris VAN BLEISWYK uit de Vergadering, en met éénpaarige ſtemmen verkoos dezelve dien Heer tot Raadpenſionaris; hier van kennis ontvangen hebbende verzogt hy, eenige weinige dagen om zich, op een ſtuk van dat aanbelang, te beraaden, en te ſpreeken met de Regeering van *Delft*, in wier Eed en Dienst hy ſtondt. Dit tydsuitſtel werd hem vergund, met verzoek om, 't zelve zo kort mogelyk te neemen, en was men teffens de Afgevaardigden van *Delft* aan, om ter bevorderinge van het oogmerk hunner Ed. Groot Mogenden, het ontſlag van den Penſionaris te willen uitwerken.

Daar toe verkoozen.

Op welke voorwaarden hy 't zelve aanvaart.

De Heer VAN BLEISWYK oordeelde zich verpligt het opgedraagen Raadpenſionarisſchap te aanvaarden, indien de Staaten in drie voorwaarden bewilligden. Te weeten, dat het hem geoorlofd zou weezen, om zich, van dat Ampt te ontſlaan, wanneer hy, geduurende het bekleeden van 't zelve, zulks mogt goedvinden. — Ten anderen, dat hy den Eed op de Inſtructie hem overgeleverd zou mogen doen op dezelfde wyze als de voorige Raadpenſionarisſen gedaan hadden; naamlyk dat hy zyne Inſtructie zo nauwkeurig na zou komen, als een eerlyk en trouw Miniſter die kon nakomen, en als de voorige Raadpenſionarisſen, en die welken de nauwkeurigſten daar in zouden mogen geweest zyn, de-

zel-

Mr PIETER VAN BLEISWYK,
A:L:M:A Philos: Doctor.
Raadpensionaris van Holland, enz.

zelve nagekomen hadden. —— Eindelyk, dat hem zou vergund worden het Curatorschap van 's Lands Hoogeschool te *Leyden*, waar toe hy in den Jaare MDCCLXIX was aangesteld, te mogen behouden. Geene zwaarigheid maakte de hooge Vergadering om deeze voorwaarden in te willigen; waar op de Heer VAN BLEISWYK het Raadpensionarisschap aanvaardde, en naa het doen eener zeer nadruklyke Aanspraak aan hun Ed. Groot Mogenden, en aan zyne Hoogheid, den Eed aflei in handen van den Heer van BENTINCK, die de dankzegging der Leden ontving, voor de moeite, yver en waakzaamheid, in het waarneemen van het nu wederom bekleedde Ampt, gedurende het openstaan, betoond. Ook werd, door dien Heer, uit naam der Ridderschap, de Raadpensionaris, volgens oude gewoonte, voor Pensionaris der Ridderschap verklaard (*). XCI. BOEK. 1772.

Zeevaard en Koophandel, verdienen het altoos oplettend oog van 's Landsvaderen, en kan aan de inagtneeming van dezelve niet getwyfeld worden, als men nagaat de gemaakte Schikkingen om de gevaaren, waar aan ze op onze Kusten zyn blootgesteld, zo veel mogelyk te verminderen, en in allen nood onverwylde hulp en bystand te bieden. Hier toe dient de aanstelling van bekwaame Lootslieden op de Zeeplaatzen, hier toe strekken de Regle- Nieuwe Schikking op de *Zeevonden* in *Holland*.

(*) *Resol. van Holl.* 27 Nov. en 1 Dec. 1772.

De ontheffing der Laſten van de Groote Visſchery of Haringvaard deezer Landen, in den Jaare MD.CCLXIX verleend, en thans ten einde loopende, werd, zo verre die van hunne Hoog Mogenden afhing, op nieuws, tot het Jaar MDCCLXXV, verlengd. — Dan Staaten van *Holland* en *West-Friesland* vonden het noodig, ter onderſchraaging van 's Lands Finantien, een honderdſten en twee honderdſten Penning te heffen (*).

Schuiffluizen door C. REDELYKHEID uitgevonden en belooning hem toegelegd.

By zo veele poogingen van Werktuigkundigen, als wy, tot in gedagtenishouding hunner Naamen, en teffens tot lof der aanmoediging van nutte Kunſten door 's Lands Vaderen verleend, in ons Geſchiedblad hebben opgetekend, moeten wy thans voegen, dat het den Heere CORNELIS REDELYKHEID, die reeds Jaaren lang in Waterwerken den Lande ten dienſte geſtaan en veele blyken van vindingrykheid en onvermoeiden yver gegeeven hadt, gelukt was eene ſoort van Sluizen, door hem *Schuiffluizen* geheeten, uit te denken. Deeze waren noch in, noch buiten 's Lands bekend, en konden in veele gevallen, waar in andere Sluizen en Waterwerken te kort ſchooten, gebruikt worden, en den Vaderlande, in veele gewigtige opzigten, van de grootſte nuttigheid weezen. Zonder verbaazende koſten kon hy in 't groot geen Model van deezo

(*) *Reſol. van Holl.* 22 en 23 Jan. 1772.

ze Sluizen maaken: weshalven hy zich met deeze Vinding, door plans, tekeningen, en beſchryvingen opgehelderd, by hun Ed. Groot Mogenden vervoegde, onder aanbod, om op zekere bepaalde grootte, dusdanig eene Sluis te laaten vervaardigen, met verzoek, dat, in gevalle deeze Uitvinding aan de verwagting ten vollen mogt beantwoorden, hem eene Belooning, tot vergoeding der koſten, mogt worden toegelegd: te meer daar eene Uitvinding van dien aart, het voordeel van een uitſluitend Octroy niet wel kon verwerven. XCV. BOEK. 1772.

Het plan deezer wonder vernuftig bedagte Schuifſluizen kwam Staaten van *Holland* voor het neemen der voorgeſtelde Proeve waardig. En ſlaagde dezelve zo gelukkig, dat zy den Uitvinder één duizend Gouden Dukaaten vereerden, zo tot vergoeding der koſten, als tot een Geſchenk voor zyn aangewenden vlyt in 't naſpeuren van 't geen den Lande kon dienen.

Hier door aangemoedigd bragt hy eerlang het Ontwerp van een ander Werktuig zyner Vindinge, geſchikt tot uitdieping van opgeſlykte Wateren, tot verbetering der Rivieren, welker beddingen, door den tyd, boven maate verhoogd waren, onder 't oog van hun Ed. Groot Mogenden, met verzoek om Octroy op dit Werktuig van alle andere Diepmachines verſchillende en dezelve, naar zyne voordragt, overtreffende. De Gelaſtigden tot de Nieuwe Uit-

Octroy aan hem op eene Diep-machine verleend.

BOEK. XXI. vindingen vonden deeze het verzogte Octroy waardig (*).

1772. In *Haarlem*, dat zo wel op eerſte Lichten in de Schilderkunst (†) als op Uitvinding der Drukkunst roemen mag, was deeze met de Tekenkunst in diep verval geraakt. Kunstmin van veele Leden der Regeeringe en andere Lieden van Aanzien, ſtrekte de hand ter opbeuringe van de Tekenkunst uit, en zag men te dier Stede, op gezag, en onder goedkeuring der Magiſtraat, thans eene Academie der Tekenkunst veſtigen, geſchikt om den grondſlag te leggen, op welken *Haarlems* Schilderroem weder kon opgebeurd worden (§).

Een Academie der Tekenkunst te *Haarlem* tot ſtand gebragt.

't Kunſtgenootſchap *Kunſtliefde ſpaart geen vlyt*, in *'s Gravenhaage* opgeregt.

Een klein Gezelſchap van Beoefenaaren der *Nederlandſche* Dichtkunde in *'s Gravenhaage*, groeide tot een Kunſt-Genootſchap aan. Door aanzienlyke Heeren beſchermd, met een reeks lofwaardige Leden vereerd, en onder zeer regelmaatige ſchikkingen, de bevordering der *Nederduitſche* Dichtkunst bedoelende, koos het ten Zinſpreuk KUNSTLIEFDE SPAART GEEN VLYT, en hieldt de eerſte Vergadering den vyftienden van Wynmaand, in een

(*) *Reſol. van Holl.* 8 Sept. 7 Oct. 1773. *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 974. Voor 't Jaar 1773. bl. 1170. 1291. Zie ook de *Nieuw uitgevondene Sluis- en Diep-Machine afgebeeld en beſchreeven door* C. REDELYKHEID. Te Amſt. by YNTEMA en TIEBOEL.

(†) Zie A. LOOSJES P. Z. *Haarlems Schilderhof.* 1788.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 815.

een der Zaalen van 't Gebouw onder den naam van het *Huis van Prins Maurits van Nassau* bekend: de Opzienders van 't zelve hadden die plaats aan 't Genootschap vergund (*). XCI. BOEK. 1772.

Schaars ontmoet men in ons Vaderland Eergraftekenen, voor Vernuft of Geleerdheid opgerigt; en verwyt het niet zelden lange voor dat men ze vervaardigt, als moetende de Tyd het Zegel zyner goedkeuring op behaalden Lettertoem drukken. Dit althans is het geval geweest van VONDEL, niet ten onregte met den naam van den *Vader der Nederduitsche Dichteren* vereerd. Drie Jaaren lag hy, in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, onder een onbekenden Steen: wanneer de Heer JOAN SIX op 's Dichters Grafzerk liet houwen: Grafteken voor VONDEL vervaardigd.

HIC JACET VONDELUS
PHOEBO AC MUSIS AMICUS.

Een opschrift niet zeer in 't oog vallende, en nu door den tyd reeds meest verleeten. Een *Amsterdamsch* Kunstgenootschap, ten Zinspreuk voerende DILIGENTIÆ OMNIA, kende zyner Dichterlyke Verdiensten eene openlyker ten toon gestelde Gedag-

(*) *Proeve van Poetische Mengelstoffen, door het Dichtlievend Kunst-Genootschap*, Kunstliefde spaart geen vlyt. I Deel, 1773.

XCI. BOEK. 1774.

dagtenisse waardig, en liet, met goedkeuring der Burgemeesteren van *Amsterdam*, tegen een Pylaar, weinig treden van 's Mans Grafstede, een Marmeren Gedenkteken ten deezen Jaare, bykans eene Eeuw naar zyn overlyden, oprigten. 't Zelve bestaat in een Tombe, van wit en zwart Marmer, naar de *Dorische* Orde gehouwen, en voert enkel den naam van VONDEL, duidt het Jaar zyns overlydens aan, en teffens het Jaartal met de Spreuk des Kunst-Genootschaps, 't geen dit Gedenkteken vereerde. Op de Tombe staat een deftige Lykbusch van wit Marmer, waar uit, als uit derzelver ingeslootene asschе, een reeks Lauweren schynt te groeijen, en het dekzel op te ligten, terwyl zy zydelings tot op en over den Gedenksteen afhangen. — Dit bedryf des Kunst-Genootschaps werd, door veelen ongunstig beoordeeld; doch met hoe weinig gronds toonde een der Leden, in eene Redenvoering *Voor het opregten van een Gedenkteken aan* JOOST VAN DEN VONDEL (*).

De Schouwburg te *Amsterdam* brandt af.

Dit zelfde Jaar, 't welk VONDELS Naam openlyk vereeuwigde, zag door den brand een Gevaarte vernielen, aan welks oprigting hy zo veel deels hadt, en waar de stukken van zyn verheeven Dichtgeest, van den aanvang af, tot deezen tyd toe, zo

(*) *Letteroefeningen van het Kunst-Genootschap, onder de Spreuk*, Diligentiæ omnia, Amst. by MAGERUS, 1774.

zo dikmaals met voldoening gehoord en toegejuichd werden, den *Amſterdamſchen Schouwburg*, naamlyk. Een ongeluk 't welk ons, van wegen den roep, dien 't verwekte, en de deerlyke gevolgen, wat breeder ſtaat te boeken. De *Vlaamſche Operiſten* op deezen Schouwburg, den elfden van Bloeimaand, een Stukje vertoonende, 't welk zeer veel aanſchouwers trok, hadden, naar eisch van 't zelve, het tooneel moeten donker maaken, en dus de lichten door ſchuiven gedekt; dit veroorzaakte damp en ſtank; doch, zulks meer gebeurende, dagt men geen kwaad, tot dat een zwarte rook, onmiddelyk van vlam gevolgd, verſchrikking baarde, en het akelig geroep, *Brand! Brand!* den Schouwburg doorklonk. De herhaalde verzekeringen, dat men maar bedaard zou weezen; dewyl alles ſpoedig gered zou zyn, betekenden luttel in de reeds ontſtaane verwarring, welke toenam, wanneer by de poogingen om den brand te blusſchen, de vlam met meer hevigheids uitborst, met gedruis na de zoldering ſteeg, 'er door heen ſloeg, de bovenſte Schermen, en als in een oogenblik het geheele Tooneel in ligterlaye vlam zette. Vrugtloos poogde de yver een brandende Scherm om ver te werpen en het overſlaan des vuurs tot de overige te beletten, zy hadden 't reeds gevat, en het Tooneel vertoonde een vuurgloed.

XCI. BOEK. 1772.

Onbeſchryflyk was de verbaasdheid, ſchrik, angst en verwarring onder eene

XCI. BOEK. 1772.

zo groote menigte Menschen van allerlei Staat, Ouderdom en Kunne; elk poogde dit vreeslyk schouwspel, vol leevens gevaar, te ontvlugten. Eenigen beneden digt by den uitgang, ontkwamen het vroegtydig, en met zo veel gemaks, dat zy, naderhand betuigden, zich nauwlyks te kunnen verbeelden, hoe dit geval anderen op zo veel angst, gevaars, en 't leeven zelf, te staan kwam. De verbysterdheid geen gereed open vindende liep herwaards en derwaards. Op het vallen van het brandend Gordyn vloodt men sterker na de deuren. Het heftig voortslaan van den Brand, de stinkende damp welke de togt van het Tooneel, met vlammende stukken doeks, over de schouwplaats joeg, de kommer van Ouders voor hun Kinderen, van Kinderen voor hun Ouders, van Egtgenooten, Vrienden en Naastbestaanden voor elkanderen, vervulde het geheele ruim met een erbarmlyk gekerm en naar geschreeuw. Ongelukkig bragt de Schikking by het Speelen eener Opera mede, dat verscheide uitgangen, anders een gereed open verleenende, geslooten waren, 't welk veel verlegenheids, verwarrings, gedrangs, en onheils baarde. De deuren van het Voorportaal na de Plaats, waar de doodbeangste menigte een uitkomst meende te vinden geraakten toe, en zogt men die door een gangje, waar in de op elkander dringenden elkander perssten, kneusden, en verpletten. In dit angstvallig oogenblik van wanhoope, namen zommigen het besluit,

sluit, om hier en daar een venster te zoeken, het glas in stukken te slaan en 'er zich uit te werpen. De gesloote deuren werden eindelyk geopend, tot veeler behoud, maar anderer verderf: dewyl de zugt tot Lyfsberging de agterſten zo zeer drong, dat zy de voorſten onder den voet liepen, en vertrapten: dewyl anderen, in onmagt gevallen, buiten staat waren, zich zelven te redden, of van anderen gered te worden. De Kroonen, een voor een nedergestort, bragten het vuur daadlyk beneden in de Bak, terwyl de vlam van boven het Tooneel zo ylings na vooren, over de Schouwplaats heen en ten dak uitsloeg, dat, in minder dan twee minuuten tyds, het gantsche Gebouw van vooren tot agteren in vollen brand stondt.

XCI. BOEK. 1772.

Ondanks dit gevaar der overweldigende vlamme hadden eenigen, nog weinig tyds vóór het uitbarſten, hunne poogingen aangewend om, ware het mogelyk, den brand te keeren, en met alles na beneden te doen stooten, het voortslaan te beletten. Onder deezen waren de eerſte Stadsbouwmeester RAUWS, de Tooneelmeester BRINKMAN, de Opzigter der Werktuigen TEFFERS, en twee vaſte Timmerlieden: dan buiten de twee laatstgemelden, die nog even by tyds een veilig heen komen zogten en vonden, hebben de anderen hunnen yver ten algemeenen beſte, met hun leeven moeten bekoopen. Van een der twee ontkomene Timmerlieden wordt verhaald, dat hy het doodsgevaar ontworſteld, de

XCI. BOEK. 1772. trouwhartigheid betoonde om terſtond voor in den Schouwburg te gaan, verſcheide Menſchen te redden, en zich, eene kaars ontſtooken hebbende, na de Bak te begeeven, om daar ook hulp te bewyzen; doch de ſterke rook verſtikte zyn kaarslicht, waar om hy een Lantaarn te baat nam, en weder na binnen ſpoedde; doch ook dit licht werd door den damp uitgedoofd, zo dat hy, niets kunnende zien, riep of 'er nog iemand was om geholpen te worden? Maar de ſtem der overgebleevenen was reeds door damp, rook en hette geſmoord; hy hoorde alleen het donderend geluid der Evenwigten van de Schermen, die afgebrand met geweld in den vuurgloed ploften.

Het ganſche Gebouw ylings in volle vlam gezet, braakte een geweldig vuur, en baarde een ontzachlyke vertooning. Niet alleen verlichtte het de toppen der Gevels en de Toorens der Stad in zulker voege dat men op de Uurwyzers gemaklyk kon zien, dat zy het uur van Negen aanweezen; maar in verſcheide *Noord-Hollandſche* Dorpen, vreesde men, dat in een naby gelegen Dorp, een vreeslyke Brand woedde, en zondt derwaards hulp: ja men verzekert dat op *Texel* en de *Helder* de Brand zeer duidelyk is waargenomen.

Gansch *Amſterdam* was in rep en roer. Het verlegen oog opwaards geſlaagen aanſchouwde met verbaasdheid de hoogſtygende flikkering, men wrong de handen, zugtte, kermde; het gerugt breidde het overſlaan

slaan van den brand uit, en vergrootte het getal der verstikten, vertrapten of verbrandden. Onverbeeldlyk was de verlegenheid en kommer der geenen, die wisten, dat hunne Ouders, Kinderen, Egtgenooten, of andere dierbaare Panden, dien avond ten Schouwburg gegaan, en wegens derzelver lot onzeker waren, zich het ergste voorstellende. De nieuwsgierigheid om het te weeten, werd bykans door de schrik voor de ontdekking gestuit. XCI. BOEK. 1772.

Geen geringe vrees, dat de Brand in hunne Huizen zou overslaan, vervulde allen de omstreeks woonende. Veelen borgen hunne Goederen; doch waren 'er trouwlooze helpers, die zich met het geborgene verrykten: ja ging de verzaaking van Menschlykheid by eenigen zo verre, dat zy, onder voorwendzel van hulpe te willen toebrengen, in het Voorportaal van den Schouwburg ingedrongen, de verlegene Vrouwen, naauw den dood ontkomen, Hals en Oorcieraaden afrukten, en de des klaagenden stoutlyk in die verwarring te gemoet voerden; „ Zy behoorden wel te „ vrede te zyn het leeven maar te be„ houden, en weinig om Ringen en andere „ Kostlykheden te geeven!"

Een-en-veertig aangevoerde Brandspuiten, wel geplaatst, en meesterlyk beheerd, dienden, de onbluschbaarheid van den Schouwburg zelve in aanmerking genomen zynde, om de Huizen, die in oogenblikkyk gevaar stonden, en telkens werden aangestooken, te blusschen: waar door van

XCI. BOEK. 1772.

wel dertig beſchaadigde Wooningen, ſlegts twee Huisjes en een Stal geheel af brandden, en ten twee uuren naa middernagt de Brand beteugeld was, ſchoon de puinhoopen nog ettelyke dagen ſmeulden, waar om 'er eenige Brandſpuiten by bleeven.

Schoon het gerugt het getal der Omgekomenen byſter vergrootte en deswegen de ſchrikbaarendſte vertellingen, door de Stad en verder liepen, vondt men by het opruimen, ſlegts zeſtien Lyken, door de verſchroeiende hitte ingekrompen en onkenbaar, dan alleen uit het een en ander, 't welk men by dezelve vondt. Deeze werden, op de ſtaande gebleeven Regenten-kamer gebragt, en aan de Naastbeſtaanden, zo veel zy kenbaar waren, ter begraavinge uitgeleverd. —— De ontſteltenis, de verſlaagenheid, de deelneeming in den ramp der ongelukkige Gezinnen, onder welken eenigen van 't eerſte Vermogen gevonden werden, was den volgenden Dag te *Amſterdam* zo algemeen, dat eene luſtloosheid allen ſcheen bevangen te hebben; de woelige Beurs bleef ledig en onbezogt, en men ſcheen zo zeer door dit onheil getroffen dat men vergat Koophandel te dryven. —— Duizenden van Aanſchouwers vloeyden toe, om het jammerlyk overſchot te zien van een Schouwburg, die vyf en dertig Jaaren meer dan eene Eeuw, de Vermaakplaats der Inwooneren en Vreemdelingen, de Oefenſchool van Vernuft en Kunst, en de verwondering van Uitheemſchen geweest was: die boven al de kunſtig geſchil-

der-

derde Schermen, door de hand der eerſte Meeſteren vervaardigd, preezen, en betuigen moeſten, dat het *Amſterdamſch* Tooneel, in dit opzigt, de voornaamſte Schouwtoneelen van *Europa* overtrof. Dit nauwlyks boetbaar gemis lag met alle de verdere pragt, pronk, en praalcieraaden, en koſtlykheden, geene gelinge waarde bedraagende, in puin en aſche. De Dichters betreurden het verlies eener Plaatze, waar het Kunſtvermogen ten hoogſten top geklommen, zich in Treur- en Bly-Spel, vertoonde. Geenen, dan Tegenſtanders van den Schouwburg, bleeven hier ongevoelig; ook lieten eenigen zelfs hun genoegen zo in Geſprekken als in Geſchriften blyken over het verbranden van die School der Ydelheid, Ligtvaardigheid en Tydſpillinge, gelyk zy den Schouwburg betytelden; terwyl de Voorſtanders van dat Vermaak, 't welk wel ingerigt zo leerzaam is, by het beklag over 't verlies, de geoorlofdheid en 't nut verdeedigden (*).

Het droevig Noodlot van Brand trof, in Oogstmaand het Steedje *Heukelum*. Een ontaart Mensch hadt de boosheid om, op klaaren dag, 's voormiddags, het Huis door iemand zyner Naastbeſtaanden bewoond, in brand te zetten. Geen der Bewoonderen

Heukelum brandt voor geen gering gedeelte af.

(*) Uit verſcheide Papieren deswegen uitgegeeven en mede gedeelde Berigten. Een aantal bekende Kunſtplaaten vereeuwigt dit droevig Voorval.

XCI. BOEK. 1772.

ren t'huis en 't zelve geſlooten zynde ontdekten de Buuren het ongeval zo laat, dat de beginzels niet konden geſtuit worden, en de uitgeborſte vlam welhaast het eene Huis voor het andere naa aanſtak: de wind joeg dezelve in de ligt ontvlambaare rieten daken; zes- en- dertig Huizen van ruim Honderd, 't geheel getal der Huizen in dit Steedje (*), verteerden, nevens eenige Hooibergen, de Kerktooren ſtak boven in den appel aan, brandde van binnen geheel uit, de Klokſprong en het Uurwerk werd bedorven. Een volkomen ondergang dreigde het geheele Steedje, zeer veelen der Inwoonderen waren, ter oorzaake der *Gornichemſche* Jaarmarkt, van huis, hier door ging het blusſchen traaglyk toe, en was het bergen der Goederen niet noemenswaardig. De nabuurige Steden *Leerdam*, *Aſperen* en *Gornichem* bragten alle mogelyke hulpe aan: de Glasblaazers der eerstgemelde Stad, aan hevig vuur gewoon, gingen de woedende vlammen in de rieten daken te keer, rukten 'er het vuur met de hand uit; aan haare wakkerheid hadt men 't overblyfzel, grootendeels dank te weeten (†). De Inwoonders, die onlangs, door de overſtrooming der Landeryen, zo veel geleden hadden, vonden zich op nieuw in de uiterſte armoede gedompeld,

(*) *Tegenw. Staat van Holland* VII Deel, bl. 550.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 724.

peld, en waren rechte voorwerpen van 't hulpryk mededogen, 't geen hun de hand boodt, toen die ongelukkige Stad by Staaten van *Holland* verlof tot het doen eener Inzamelinge, bekomen hadt (*).

Ontrustende tydingen uit *Suriname*, wegens een opstand der Negeren, liepen deezen Zomer in, en verwekten grooten kommer by allen, die belang hadden in deeze Volkplanting van den Staat. De Souverain vondt zich opgewekt tot het beraamen van middelen om het dreigend gevaar af te weeren. Twee Fregatten, ieder van vieren-twintig Stukken, werden, door de Admiraliteit van *Amsterdam*, met goedvinden van den Admiraal Generaal, terstond in dienst gesteld, en derwaards bestemd, als mede door den Staat eene Bende Krygsvolk geworven, om de Muitelingen te beteugelen. Schoon men in Wynmaand vernam, dat de Regeering van *Suriname*, door het afzenden van Krygsvolk, ondersteund van vrye Negers, gelukkig geslaagd was in het bemagtigen van een Burgt, opgeworpen door de Muitelingen, van welken eenigen gedood, en veel meer gevangen genomen waren, met weder verovering van 't Krygstuig, en den Voorraad, door hun van de geplunderde Plantadien weggevoerd, en men de veiligheid weder hersteld rekende: dewyl in den Regentyd de Leevensmiddelen, den ontvlugtte en steeds

Opstand op *Suriname*, en hulp derwaards gezonden.

(*) *Resol. van Holl.* 7 Nov. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

steeds maagezette Oproerigen, afgesneeden waren, vertrokken nogthans de gemelde Schepen van Oorlog, en het tot dien Tocht geworven Krygsvolk; voor 't welk zyn Hoogheid, by de wederkomst in 't Vaderland, 't zelfde verwierf, 't geen, in vroegere tyde, den Dempèren der Onlusten op *Berbice* was toegestaan (*). *Zeeland*, door het niet bewilligen van *Middelburg*, kwam spaade, en met veel moeite, tot toestemming (†).

Onlusten te *Esseque-bo* en *Demerary* gedempt.

Brieven uit *Berbice*, *Esequebo* en *Demerary*, vermeldden van afgeloopene Plantadien; doch teffens dat ons Volk, door de *Caraibische Indiaanen* geholpen, de Muitelingen bedwongen hadt. Een daar liggend Oorlogschip van den Staat, gaf hoope dat de rust spoedig geheel hersteld zou weezen (§).

Orkaan op *St. Eustatius*.

Op *St. Eustatius* hadt een vreeslyke Orkaan, in Oogstmaand woedende, eene allerschriklykste verwoesting aangerigt; het grootste gedeelte der Gebouwen op 't Gebergte ter neder geworpen; op de Plantadien waren alle Huizen, op vier na, gelegt; het Zuikerriet lag ter aarde gesmaagen en bedorven; de Vesting, de Kerk en de *Joodsche* Synagoge, hadden groote schaade, het Gebouw der Griffie was ingestort.

Vee-

(*) Zie het XXIII Deel der *Vaderl. Historie* bl. 317.

(†) *Not. van Zeel.* 14 Feb. 17. 24 en 31 Maart 18 April 2 en 5 Mey 1774.

(§) *Resol. van Holl.* 14 Juny en 18 Dec. 1775.

Veelen verlooren in dien nood het leeven, en den overblyvenden ontbraken de noodigſte behoeftens; alle de Schepen deelden ryklyk in dit onheil. XCI. BOEK. 1772.

Troffen deeze onheilen, van verſcheidenerlei aart, in de *West-Indiſche* Volkplantingen, by wederſlag voornaamlyk de zodanigen in den Lande, die 'er Bezittingen hadden, of Handel dreeven, eer dit Jaar ten einde liep, werd ons geheel handeldryvend Gemeenebest geſchokt, door een ſtoot, niet ongelyk aan dien 't zelve, in den Jaare MDCCLXIII., deedt ſchudden (*). Even als toen, verklaarde zich een voornaam Huis van Koophandel te *Amſterdam*, meer dan eene Eeuw, met een bykans onbepaald vertrouwen, zo binnen als buiten 's Lands, vereerd, en langen tyd voor een der geagtſte en grootſte in *Europa* aangezien, op een maal buiten ſtaat om te betaalen. De Beurs beefde op dit ontzettend nieuws, de Handelkunde bevroedde, dat die ſlag zich wyd en zyd zou doen gevoelen, en, ſchoon in de eerſte plaats het Vaderland treffen, zich tot het zelve niet bepaalen; maar uitſtrekken tot meest alle handeldryvende Volken in *Europa*, en in andere Werelddeelen. Veelen waren over zich zelven, nog meer wegens anderen, in eene vertwyfelende ongerustheid. —— Men herinnerde zich het voor den Handel ſchrik- Zwaare Bankbreuken.

(*) Zie het XXIV Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 231.

XCI. BOEK. 1772.

ſchrikbaarend Jaar MDCCLXIII. en durfde zich naauwlyks een zo ſpoedig herſtel als toen belooven. —— Aan drie hoofdoorzaaken ſchreef men den val van dit Huis toe, naamlyk de onbepaalde Wisſelhandel, die, in 't gemelde Jaar, ſoortgelyken kommer verwekte, — de Verbintenisſen in Geldopneemingen, thans in *Holland* zo veelvuldig, —— en boven al de Actie-handel. —— Omtrent deeze laatſte wordt niet ten onregte aangemerkt, hoe het te verwonderen is, dat Gebeurtenisſen, in het ver afgelegene *Indie*, de voor- en tegenſpoeden van een ander Volk in het *Ooſten*, van zulk een invloed op de Koopbeurs konden zyn, dat derzelver welvaard daar door aan 't wankelen gebragt wordt. Ondertusſchen hadden de voordeelen der *Engelſchen* in dien Oord der Wereld, zints eenigen tyd, veelen dermaate getroffen, en door het lokaas van winst weggeſleept, dat zy meenden daar in deel te moeten neemen. Dit wekte anderen op, om van deeze winzugt zich te bedienen, en een nieuw ſoort van Handel te onderſtaan, waar door men zich verbeeldde, binnen kort, ſchatten te zullen verzamelen. Hier aan is de Actiehandel de geboorte verſchuldigd; en, ſchoon dezelve op verſcheidene wyzen gedreeven wordt, gaat het vast, dat het minſte gedeelte weezenlyk, en het grootſte ydele Windhandel is, en hoofdzaaklyk beſtaat in eene Wedding, wegens den Prys der Actien, tusſchen de Handelaars, in twee deelen verdeeld, waar van de eene op het daalen,

en

en de ander op het klimmen van den Prys der Actien, door allerlei middelen werkende, een ieder doet hoopen en poogen om op de puinhoopen van eens anders ondergang zyn geluk te bouwen. XCI. BOEK. 1772.

De val van dit Huis, van CLIFFORT EN ZOONEN, en van veele andere, daar in medegesleept, door zommigen meer aan het heerschzugtig en kwaalyk geregeld gedrag der Bestuurderen van de *Engelsche Bank*, ondersteund door het Ministerie en het Parlement, dan aan den eigenlyken Actiehandel toegeschreeven, hoewel het onvoorzigtig dryven van denzelven niet ontkend wordt (*), deedt het vertrouwen ophouden, de Discontanten der Wisselbrieven hunne beurzen sluiten. Zy weigerden op nieuws aan Papier geloof te geeven, en vorderden de uitstaande Gelden in: dewyl 'er nu veel meer Papiers dan gereed Gelds in den Handel rond liep, werd deszelfs loop niet alleen gestuit; maar 't gebrek aan gereede Penningen nam hand over hand toe: dewyl een ieder de schulden, welke hy te goed hadt, opeischte. Dit dompelde Handelhuizen, anders ryk en wel gevestigd, in de uiterste verlegenheid. De verwarring vermeerderde met het ontdekken van meer en meer Bankbreuken. De betrekking, die veele *Jooden* tot het eerst- Ongelegenheden daar door veroorzaakt.

(*) *Aanmerkingen over de laatste Bankroeten in Engeland en Holland, en het gedrag van het Engelsch Ministerie*, 1774.

XCI. eerstvallend Huis hadden, als mede de
BOEK. sterke Wisfel- en Actiehandel, die dit Volk
——— dryft, deedt het diep deelen in dit onge-
1772. luk. Het eerlyk gedrag van veelen hunner, te midden van dien ramp, heeft hun tot roem geſtrekt. De gevolgen van deeze Bankbreuken verſchilden met die van het noodlottig Jaar MDCCLXIII., daar in, dat toen zo veele minaanzienlyke Burgers in de ongelukken niet medegeſleept wierden, en door 't verlies van met moeite gewonne, lang beſpaarde, en met veel gerustheid vertrouwde, Gelden, in geen nypenden nood kwamen. Ook werden, in die dagen, de Buitenlandſche Geldopneemingen, onder 't beſtuur van voornaame Huizen, niet zo zeer gekrenkt als tegenwoordig.

Anderzins deeden zich ſoortgelyke verſchynzels op. Niet vreemd was het dat de Rentenier, onkundig hoe dit alles zich zou ontwarren, zich traag en ongenegen betoonde om Geld te ſchieten. Dit konder bedagtzaamheid niet euvel geduid worden: dan kwalyk nam men het en ſprak met ſchande van veelen, die, ruimte van ledigliggend Geld hebbende, zich zo weinig 't algemeen welzyn bekreunden, dat zy weigerden voldoende Panden, op welken geen hag liep, te beleenen, en door woekerzugt gedreeven, de Geldkisten geſlooten hielden, om dus de verlegenen te dwingen, tot een verkoop verre beneden de waarde.

In

In deeze ſtremming van den omloop des Gelds ontbrak het niet aan Plans, tot weering van dit kwaad, en het herſtel van den kwynenden Handel; door zommigen voor bekwaame Redmiddelen gekeurd; doch door anderen als onvoldoende en ſchadelyk gewraakt. —— De vrees, dat de Handelongelegenheden in 's Wereldskoopſtad, een heilloozen invloed zouden hebben op buitenlandſche Handelhuizen, bleek binnen kort maar al te gegrond te zyn. Men vernam uit *Engeland*, dat verſcheide aanzienlyke Kantooren met betaalen moeſten ophouden; maar teffens dat men, in dit Ryk yverig uit was op maatregelen om redding te verleenen. De Bank van *Engeland* verklaarde, dat dezelve, hoe zeer tegen de vaſte bepaalde inſtigtingen ſtrydig, ook op den dag aan den Godsdienſt geheiligd, zou openſtaan, om aan een ieder, die het begeerde, alle vreemde Geldſpecien ter verzendinge uit te leveren. Hier door kwam eene menigte van Gemuntgeld uit *Londen* herwaards over. Te *Parys* en elders zonden de aanzienlykſte Kooplieden aan de *Hollandſche* Huizen, tot welke zy betrekking hadden, gereed Geld om dezelve in dit hachlyk tydsgewricht ſtaande te houden. Een daadlyk werkend redmiddel voor veelen. De nieuwspapieren ſchreeven uit geen Koopſtad van *Europa* of ze gewaagden van de bekommering der Kooplieden, en teffens van de opletteneid en zorge der Regeerderen om den Koophandel en 't vertrouwen te handha-

1773. Redmiddelen voorgeſlaagen, en toegebragt.

XCI. BOEK. 1773.

ven. Veelen, buiten de daadlyk ongelukkigen, bedienden zich van dit Tydsgewricht om de ſchelmagtigſte Bankbreuken te maaken. Het Hof van *Holland* ontwierp een ſtreng Plakaat daar tegen, 't welk hun Ed. Groot Mogenden in overweeging namen (*).

Beleeningsbank te *Amſterdam*, van wegen de Stad, geopend.

Geen wonder dat dit ſtuk het bepaald en beſtendig onderwerp wierd der gewigtige raadpleging van *Amſtels* Raad, op middelen bedagt om het algemeen aangroeijend wantrouwen te weeren, de vrees der Rentenieren weg te neemen, en hun te noopen, om, door het opſchieten van gereede Penningen, den noodigen omloop des Gelds te herſtellen, en den Koophandel voor een geheel verval te behoeden. Geen gebrek aan Goederen van weezenlyke waarde, maar mangel aan gereed Geld, deedt den Handel ſtil ſtaan. Hier om werd de Regeering van *Amſterdam* te raade, uit 's Stads Schatkist, twee Millioenen te neemen, om 'er goede Panden voor te beleenen; en werd die Beleeningsbank, den vyftienden van Louwmaand des Jaars MDCCLXXIII, ter Regenten-kamer van het Burgerweeshuis geopend, onder het beſtuur van acht Heeren, twee uit den Raad, en zes uit het Lichaam der Kooplieden. De eerſte waren VOLKERT VAN JEVER en P. HARTSINK, de laatſte ADRIAAN FLORIS RAAP, ABRAHAM

(*) *Reſol. van Holl.* 14 July 1773.

HAM DEDEL, JAN CAREL VAN NOTTEN, JAN NICOLAAS VAN EYS, FRANCOIS LILAAR en CORNELIS JACOB GILLES.

1773.

De Koophandel weder aan den gang geholpen.

Hoewel Twee Millioenen op zichzelven beſchouwd, geenzins genoegzaam waren om het verſtramde rad van den omloop des Gelds weder in beweeging te brengen, op eene Beurs, die zo veele Millioenen ſchats omzet; hoewel de volkomene zekerheid, welke de Stad voor de uitgeſchootene Penningen behoorde te hebben, de Beleening bezwaarlyk maakte; hoewel het disconteeren der Wisſelbrieven, waar aan het 'er zeer haaperde, hier door niet kon herſteld worden, hadt dit middel eene gewenschte uitwerking. Niet alleen konden veele Kooplieden, anders verlegen zittende, op hunne Goederen, de benoodigde Gelden by die Beleeningsbank bekomen; maar veele ſchatryken, vonden zich uitgelokt om dat voorbeeld te volgen, als mede om de voor eene wyl geſlootene Kiſten te openen, en de ingehoudene Penningen, op eene redelyke Rente, uit te zetten. Dit bragt veele Millioenen by die twee te *Amſterdam* in beweeging, en dit Geld, met het van buiten ingevoerde, door de aderen des Koophandels ſtroomende, gaf denzelven een nieuw leeven. —— Gelukkig hadt de ſchrik en verſlaagenheid de tydingen, wegens de waggelende Huizen buiten 's Lands, hoe veelen 'er ook, boven al in *Engeland*, vielen, zeer vergroot, en de daadlyke na-

1773. deelen hadden niet by de gevreesde. Na het wyken der eerste verwarringe, toen men bykans allen uitstel van betaaling weigerde, vergunde men dit weder, en gaf zulks gelegenheid aan veele Kooplieden, die eer overrompeld dan daadlyk in 't geval waren van niet te kunnen betaalen, om hunne zaaken weder te regelen, en op den ouden voet te dryven. Burgemeesters van *Amsterdam* handhaafden, te deezer gelegenheid, het Wisselregt, op eene manlyke wyze, ten steun des Handels (*).

Zyne Hoogheid trekt door *Noord-Holland*.

Friesland, *Groningen en Ommelanden* en het Landschap *Drente* hadden in Hooimaand het genoegen om den Erfstadhouder op eigen bodem te begroeten. Haare Koninglyke Hoogheid in den Zomer eene reis na *Berlyn* doende, ving de Prins, in Hooimaand, den tocht na opgemelde Gewesten aan, den weg neemende over *Noord-Holland*. Het beroemde *Haarlemmerhout*, de Lustplaats van den *Amsterdamschen* Burgemeester P. CLIFFORT ontving hem op 't Ontbyt, *Beekenstein*, het Buiten van den Raad en Advocaat Fiscaal BOREEL, boodt hem het Middagmaal aan, Jachten bestemd om den Vorst het Y over te voeren, namen hem te *Spaarendam* in, en zeilden na het Tolhuis, onder 't losbranden des Geschuts van drie Batteryen der Stad *Amsterdam*, door 't Jacht van den Prins

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 79. 208. 248, voor 't Jaar 1774. bl. 85.

Prins beantwoord. By het Tolhuis aan land gestapt kon de Schout, en de Secretarisſen eeniger *Waterlandſche* Dorpen, het bezwaarlyk eens worden; wie de eer zou hebben zyne Hoogheid met eene Aanſpraak te verwelkomen. 't Zindelyk *Broek* werd in 't voorbygaan bezogt; *Monnikendam* ontving hem ſtaatlyk; gelyk ook *Edam* en *Purmerende*. Hadden de Boeren in de *Purmer* het hunne gedaan, om met vreugdebetoon den Vorst te ontmoeten, niet minder bevlytigden zich hier in dit van *Noord-Hollandsch Tempe*, de *Beemſter*, waar naar zyne Hoogheid aftradt om door den Eerw. Kerkleeraar WOLFF begroet te worden. Uit handen van diens Huisvrouwe, de bekende *Beemſter Dichteresſe*, ELISABETH BEKKER, aanvaardde hy een Dichtſtuk te dier gelegenheid vervaardigd. *Hoorn*, *Medemblik* en *Enkhuizen*, weeken niet voor de andere Steden van het *Noorder-Kwartier*, thans opgetoogen van vreugde, waar de Stadhouder, gelyk elders, het voornaamſte bezigtigde. XCI. BOEK. 1773.

Van de laatstgemelde Stad ſtak zyne Hoogheid na *Friesland* over. De Eerbetooningen Hem in dit Gewest aangedaan, moeten wy wat breeder vermelden: op dat ons Geſchiedblad, deeze zo wel bewaare als die in andere Gewesten, by zyne aankomst in dezelve plaats greepen (*). De Staaten, van 's Prinſen oogmerk verwittigd, Steekt na *Friesland* over.

(*) Zie hier boven bl. 25 enz.

XCI. BOEK. 1773.

tigd, hadden, by eene openbaare Afkondiging, de Ingezeetenen tot openbaare Vreugde-betooningen over die langgewenschte tegenwoordigheid opgewekt, en bepaald dat de Illuminatien alleen in *Friesland* Hoofdstad zouden geschieden.

Aan de *Lemmer* begroet.

De *Lemmer* ontving de Stadhouder in haare Haven. De Grietman van *Lemsterland* REGNERUS LIVIUS ANDRINGA DE KEMPENAAR, met het Geregt, als mede de Kerkleeraar G. VAN BLEISWYK, met den Kerkenraad, hadden gehoor by zyne Hoogheid, hem met de behoudene aankomst in *Friesland* gelukwenschende, Eereboogen, Vlaggen en Wimpels van Huizen en Schepen, duidden de Vreugd der Inwoonderen van de *Lemmer* aan, van waar de Vorst zyne reis na zyn Lusthuis het *Oranje-woud* voortzette.

Inhaaling te *Leeuwaarden*.

Groot was de toestel te *Leeuwaarden*, thans het middelpunt der Eer- en Vreugdbewyzen. De Burgery verscheen, op den vier- en- twintigsten van Hooimaand, met Oranjestrikken op de hoeden, ten bestemden dage der aankomste, in de wapenen. Voor eenige Vaandels gingen Kinderen, die eene byzondere vertooning maakten, door de verscheidenheid hunner Kleedingen, zynde deeze als een oude *Friesch*, geene als een *Huzaar*, anderen op zyn *Romeinsch*, *Spaansch* en *Turksch*, gekleed. Grootscher vertoon leverden een elftal Persoons verbeeldingen op, die in 't *Romeinsch* gewaad, de *Zeven Vrye Kunsten* verbeeldden, door de *Eer* geleid, door

Naar-

Naarſtigheid en *Verſtand* vergezeld, en door de *Onſterflykheid* gevolgd. Welke zinnebeeldige Stoet de Burgery voorging, als dezelve zich na de Poort vervoegde, om den Prins op te wagten; by welke opwagting de Burgers uit de Voorſtad, het *Vliet*, zich mede lieten vinden. — De Afgevaardigden van de Staatsleden der onderſcheidene Vergaderingen, en de Regeering der Stad, ieder op hunne gewoone plaatzen vergaderd, begaven zich, op de tyding der aannadering van zyne Hoogheid, in hunne Koetzen, en werden voorgegaan door eene Bende Ruitery. De Vorst tot 's Stads grondgebied genaderd zynde, traden de Afgevaardigden uit de Koetzen, verwelkomden Hoogstdenzelven, en reeden, met een gansch grootſchen trein, ter Stad in, onder het luiden der Klokken, het losbranden des Geſchuts; van een pragtige Eerepoort liet zich een verrukkend Muzyk hooren. Aan 't voorplein van 't Prinſenhof, waar mede eene ſtaatlyke Eerepoort was opgeregt, ontvingen de Afgevaardigden zyne Hoogheid, die daar binnen tradt, waar op zy afſcheid namen en te voet na hunne Vergaderkamer gingen. Voorby het Prinſenhof zag de Vorst de zinnebeeldige Staatſie, de Burgery, en 't Krygsvolk, heenen trekken, en ontving de begroetingen. XCI. BOEK. 1773.

De Hooge Staatsvergaderingen en andere van de aankomst zyner Hoogheid verwittigd, verzogten, en verwierven, naar rang, Gehoor, om hem te verwelkomen. Begroetingen.

XCI. BOEK. 1773.

Zy toogen, ſtaatlyk begeleid, omringd van alles wat luiſter kon byzetten aan die begroeting na 's Vorſten verblyf.

Vreugdebedryven.

Op 't Landſchaps-Huis hadt de Hooge Regeering een kostbaaren Maaltyd doen vervaardigen, werwaards zyne Hoogheid zich te voet begaf; onder denzelven ſtreelde een aangenaam Muzyk, gemaakt in een Tent tot dat einde in 's Lands-Tuin vervaardigd, het oor. 's Avonds ten tien uuren ving de verlichting der Stad aan, en waren de Huizen als in een oogenblik verlicht. Onder alle ſtaaken uit het Stadshuis, de Oldenhoof, de Nieuwe Tooren, de Hoofdwagt, en de twee Eerepoorten. Met een klein gevolg van Heeren en Hovelingen bezigtigde de Erfſtadhouder deeze Verlichtingen, de ganſche Stad doorwandelende, onder den toevloed van een zo groot aantal Buitenlieden, dat *Leeuwaarden* nooit zulk eene meenigte binnen de muuren bevatte.

Zittingneemingen in de Hooge Vergaderingen.

Naa dat zyne Hoogheid den Godsdienst op Zondag daar aan volgende hadt bygewoond, nam hy 's anderen daags Zitting, in de Vergadering der Staaten van *Friesland*, voorts by de Gedeputeerde Staaten, en in het Hof van *Friesland*. Alles met de Plegtigheden by zulke gelegenheden gebruiklyk.

Bezoekt *Franeker*.

Franeker en *Harlingen* verbeidden de komst des Erfſtadhouders. Het Dorp *Belkum* muntte onder het doortrekken na de Academie-ſtad in Eerbetooningen uit. *Franeker* begroette den aankomenden Vorst met

met het Geſchut van de Wallen. Eene bezending van wegen de Regeering reedt hem te gemoete, geleide hem binnen tot in de Raadkamer, waar de Heer OUWENS, zyne verwelkoming herhaalde. Hier leende de Prins, naa dat de Regeering de Raadkamer verlaaten hadt, gehoor aan het Gerecht van *Franekeradeel*, aan den Breeden Raad der Hoogeſchoole en den Kerkenraad. —— De Rector Magnificus, de Curatoren, de Hoogleeraars en Secretarisſen der Hoogeſchoole haalden zyne Hoogheid af, en geleidden hem door de geſchaarde Burgers na de Academie. —— Ter oorzaake van de Groote Vacantie zou, zonder de genomene voorzorge der Beſtuurderen van *Frieslands* Hoogeſchool, *Franeker*, op dien tyd meest van Academie-Burgers ontbloot geweest zyn, dan hadden deezen de Letteroefenende Jeugd verzogt by de plegtige Inhaaling van den *Curator Magnificentisſimus* tegenwoordig te weezen. Zy was verſcheenen, en de Student VAN BEYMA begroette hem uit aller naam. De Hoogleeraar J. SCHRADER huldigde met eene plegtige Redenvoering in de Academie-Kerk, den Vorst in tot *Curator Magnificentisſimus*, die alles wat tot de Academie behoord bezigtigd hebbende, de Reis na *Harlingen* voortzette. —— Op den weg na die Havenſtad, moest zyne Hoogheid *Groot-Lankum* voorby ryden; hier hadt de Grietman en Raad Fiscaal VAN WYDENBURG een pragtige Eereboog met Wapens, Zinne-

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK. 1772.

nebeelden en Opſchriften vercierd, vervaardigd, en praalde dit Buiten 's avonds met eene Illuminatie, die den volgenden avond, hoe veel aanſchouwers zy de eerſte keer, ook gelokt hadt, op verzoek van veelen, herhaald werd.

Als mede *Harlingen.*

Te *Harlingen* was de Burgery, niet min dan te *Leeuwaarden*, toegerust tot die opwagting. Twee Compagnien Burgers te paard waren 'er opgerigt, die de Burgemeeſters, afgezonden om zyne Hoogheid aan de Poort op te wagten, onder het geſchal van twee voor uit rydende Trompetters, begeleidden. Het grof Geſchut van de Wallen maakte de aannadering bekend, de Burgemeeſters VAN PLETTENBERG en VAN DER MEULEN ſpoeden zich hem te gemoete, en reeden, naa eene korte Aanſpraak, weder ter Koetze ingeſtapt, hem voor en ter Stad in, van welker Wallen, zich een aangenaam Muzyk liet hooren. Op 't Stadshuis hadden, behalven de Regeering, de Bevelhebbers der Burgerye, de Kerkenraaden der *Hervormden*, *Luterſchen* en *Doopsgezinden* gehoor. Van daar begaf zich zyne Hoogheid na de Admiraliteit, waar hy Zitting genomen hebbende, dezelve, met alles wat 'er toebehoorde, en ook het voornaamſte der Stad bezigtigde, waar in het aan geen Eerepoorten ontbrak. Het Admiraliteits-Huis *Leeuwenburg* onthaalde hem op 't Middagmaal, voor 't welk de Burger-Ruitery op 't Plein de wagt hieldt. 's Avonds verliet de Prins

met

met een Jacht het verheugd *Harlingen*, waar de vlaggende Admiraliteits Jachten, en de Uitleggers op Stroom, het ſchieten van 's Stads Wallen beantwoordden. — Kort hieldt zich zyne Hoogheid, met het Jacht weder in *Frieslands* Hoofdſtad gekomen, aldaar op, en vertrok, onder herhaald Eerbetoon, affcheid van de Hooge Vergaderingen genomen hebbende, na *Groningen*.

Zyne Hoogheid trekt na *Groningen*.

Niets, 't geen eenigermaate kon ſtrekken, om de Vreugd- en Eerbewyzen der Ingezetenen van dat Gewest aan den dag te leggen, was verwaarloosd. De Academiſche Raad hadt, by tyds, zorge gedraagen om de Academie Burgers, wegens den Jaarlykſchen grooten Viertyd afweezig, by brieven te verzoeken ten ſpoedigſten derwaards te komen: om het hunne toe te brengen aan het inhaalen van den *Rector Magnificentiſſimus* en *Curator Primarius* der Hooge School van *Stad en Lande*. De Burgemeeſters en Raad van *Groningen* hadden, by openbaare afkondiging, doen weeten, dat ten tyde wanneer zy zich eerſtdaags vereerd zouden vinden, met de tegenwoordigheid des Erfſtadhouders, de Verjaardag van haare Koninglyke Hoogheid, 's Vorſten Gemalinne, inviel, waarom zy het gevoegelykſt oordeelden dien Dag te beſtemmen tot het betoon der byzondere Vreugdetekenen en het verlichten der Voorgevels van der Burgeren en Ingezetenen Huizen.

De

XCI. BOEK. 1773.

De Burgery, en het daar gelegerd Krygsvolk, was, op den derden van Oogstmaand, den dag der Inkomste, vroeg in de wapenen, en elk op zyn hoofflag. Gedeputeerde Staaten verwelkomden, in vier Koetzen uitgereeden, den naderenden Vorst, die onder hun geleide, en omstuwd met een grootschen trein, in een pragtige Staatsie Koets gezeten, binnen reedt, en zyn bewelkomden Intrek nam in 't Stadhouderlyk Hof. *Groningen* daverde door het losbranden van één- en- vyftig stukken Geschuts op de Wallen, en werd dit vervangen, door het speelen en 't luiden der Klokken, afgewisseld door het Stads-Muzyk. De Gedeputeerde Staaten, de Burgemeesters en Raad der Stad *Groningen*, de Gecommitteerde Raaden der *Ommelanden*, de Leden van het Hof Provinciaal, van de Provinciaale Rekenkamer, van het Jagtgeregt, de Curatoren en Hoogleeraars der Hoogeschoole, de Taalmannen en Gezwoore Gemeente, de Deputaten en Gecommitteerden der zeven Clasen, de Overste en andere Officieren der Burgerye, de hooge en laage Officieren van het Land- en Zee-Krygsvolk, de Kerkenraaden der Hervormde *Nederduitsche* en *Fransche*, als mede der *Lutersche* en *Doopsgezinde* Gemeentens, lagen hunne Gelukwenschingen af.

Inhaaling aldaar.

's Daags naa zyne aankomst nam zyne Hoogheid, door Afgezondenen der Heeren Staaten van het Hof afgehaald, Zitting in de Vergadering der Staaten van *Stad en Lan-*

Neemt zitting in de Vergadering van dat Gewest.

Lande en bezag vervolgens het geen de Stad merkwaardigs opleverde. De Krygsoefeningen der Bezettinge, en het pleitgeding in de Hooge Gerigts Kamer, verſchafte hem den volgenden dag bezigheid. Terwyl de woelige drukte de ganſche Stad vervulde, daar elk zich om 't zeerst toeruſte in 't vervaardigen van toebereidzelen tot het vieren van den Verjaardag van 's Prinſen Gemalinne, die den zevenden ſtondt aan te breeken. De Magiſtraat den buitenman, op de gemaaklykſte wyze willende doen deelen in de Vreugd der Stad, en het beſchouwen der Illuminatien, liet aankondigen, dat, op dien nagt, een ieder, voor 't gewoone ſluitgeld, tot één uuren de Stad in en uit zou kunnen komen.

XCI. BOEK. 1773.

't Geſchut kondigde deezen Verjaardag aan. Zyne Hoogheid verleende openbaar Gehoor om de Gelukwenſchingen te ontvangen. Byzonder ſtaatlyk en eene voorbereiding tot een andere Plegtigheid was de begroeting der Curatoren en Hoogleeraaren, die benevens de Studenten, van de Academie na het Stadhouderlyk Hof trokken, waar de breede Raad der Hooge-School in een Zydvertrek en de Studenten in de Eetzaal geplaatst werden. De eerstgemelde ter gehoor binnen gelaaten, deedt de *Rector Magnificus*, G. KUIPERS, de Gelukwenſchings Aanſpraak, waar op zyne Hoogheid voor 't Vertrek verſcheen, in 't welk zich de Academie Jeugd bevondt, die by monde van Jr. ALBERDA VAN BLOEMERSMA, de Zegenwenſchen uitte.

Verrigtingen in de Hooge-School.

XCI. BOEK. 1773.

te. Een hoogstſtaatlyk Geleide bragt, onder een ongelooflyken toevloed van aanſchouweren, den Prins in 't Gebouw der Hoogeſchoole, waar hy, in de Raadkamer als Voorzitter zich zette in een pragtigen Stoel. De Hoogleeraar 'S GRAUWEN, als Secretaris, de Vergadering, met het gewoon gebed, geopend hebbende, verwelkomde de *Rector Magnificus* den Vorst. Van de Raadkamer begaf hy zich, wederom deftig begeleid na de Academie-Kerk, onder een uitvoerig Muzyk nam hy plaats in zyn Geſtoelte, en hoorde de plegtige Gelukwenſchings Redenvoering van den *Rector Magnificus* KUIPERS. De Heer MARTINUS VAN MARUM verdeedigde, in tegenwoordigheid dier luisterryke Vergadering een Wysgeerig Verſchilſchrift; in de Raadkamer wedergekeerd, deedt de *Rector Magnificentiſſimus* de gewoone omvraage, liet daar op den Heer VAN MARUM binnen komen, hem betuigende dat de Breede Academie Raad hem toeliet de waardigheid, van Leeraar in de Wysbegeerte en Meeſter in de Vrye Kunſten te aanvaarden, met welke de Hoogleeraar BRUGMANS hem voorts vereerde, en de Vergadering beſlooten werd.

Vreugdebedryven op den Verjaardag der Prinſeſſe.

Een tweede losbranden van 't Geſchut, op den Middag, diende om de voortzetting van het Vreugdebetoon aan te duiden. De Studenten trokken, met Vaandel en uitgetoogen Zydgeweer, het Stadhouderlyk Hof voorby, en begroetten zyne Hoogheid in de Voorpoort ſtaande; zo-

dee-

deeden de achttien Burgervaandels in den avond wanneer de Vorst op de Markt in 't *Heeren Wynhuis*, dit aanſchouwde, en deezen herhaalde keeren afvuurden. 't Geſchut liet zich ten acht uuren weder hooren. Twee uuren laater vingen de Illuminatien aan, waar onder de *St. Martens Tooren*, met meer dan vyfhonderd Lantaarnen verlicht, uitſtak. Het *Wynhuis* was met veele cieraaden en toepaſſelyke Zinnebeelden voorzien; zo ook het Gebouw van 't *Gerechts-Hof*; de *Academie*, en het Toorntje van het *Provincie-* en het *Ommelander-Huis* waren pragtig verlicht. Naa een kostbaar Avondmaal reedt zyne Hoogheid in een Koets het verlicht en juichend *Groningen* door, 't welk ten deezen ſtonde meer Menſchen bevatte, dan de oudſte Lieden ooit heugden er binnen gezien te hebben. —— Der *Jooden* Rabbi en Parnasſyns gedagten, naa zyne Hoogheid gelukgewenscht te hebben, wegens de Verjaaring zyner Gemalinne, in hunne pragtig opgepronkte Synagoge, deeze Gebeurtenis op hunnen Sabbath invallende, en verlichtten hun Kerk dien avond cierlyk. —— Des Zondags hoorde zyne Hoogheid in de Groote- en in de Academie Kerk twee Leerredenen op de tydsomſtandigheden gepast.

XCI. BOEK. 1773.

In 't Landſchap *Drenthe* begroet en onthaald.

Verſcheide volkryke plaatzen in de *Ommelanden* hadden het genoegen om zyne Hoogheid te ontvangen, en blyk van Eerbetoon te geeven; toen hy, den laatſten dag zyns verblyfs in *Groningen* beſteedde

XCI. BOEK. 1773.

om de *Bourtagne*, *Delfzyl* en andere Schansſen, te bezigtigen.— Affcheid van die Stad genomen en dezelve, onder 't losſen van 't Geſchut, door de geſchaarde Burgery trekkende, verlaaten hebbende, bereikte hy, op den elfden van Oogstmaand, de grenzen van het Landſchap *Drente* niet of eene Bezending uit de Ridderſchap en Eigenerfden, Staaten deezes Landſchaps, wagtte hem op, en verwelkomden hem by monde van den Graaf VAN HEYDEN, Drosſaart van *Drente*, en booden onder eenige Tenten, bewaakt door eene bende Ruitery, van wegen het Landſchap, een Ontbyt aan. 't Mogt gemelden Landdrost gebeuren het hooge Gezelſchap op zyn Landgoed te toeven en te onthaalen, zo dat het den avond te *Aſſen* medebragt, welke Hoofdplaats in 't midden des Landſchaps gelegen, ten zetel der Regeeringe ſtrekt, en zich toegerust hadt tot het ontvangen van dit ongewoon bezoek. 't Onthaal was pragtig, het vreugdbetoon in den ſmaak van Landlieden. Naa gehoorverleening op den volgenden Dag aan de tegenwoordig zynde Amptenaaren, Leden van Staat, of Krygsdienst, en de Afgevaardigden van de *Drentſche* Synode, geleidden benoemde Afgezondenen den Vorst na de Hooge Vergaderinge des Landſchaps, om daar zyne plaats te bekleedden.

Keertweder na 't Loo.

Onder veel vreugdbetoons verliet hy *Aſſen*, en werd te *Koeverden* plegtig ingehaald. Hier een nagt verbleeven, de Wallen, 's Lands Tuighuis, Kruid Magazyn, en

en de Krygsoefening der Bezettinge bezigtigd hebbende, zette hy zyne reis door *Zwolle* na 't *Loo* voort. Geen Gewest nu of het hadt de tegenwoordigheid des Erfstadhouders genooten. En dongen dezelve, by die gelegenheden, om elkander te evenaaren; of te overtreffen, in alles wat kon dienen om de zugt voor Hem en zyn Huis, op het spreekendst, aan den dag te leggen (*).

XCI. BOEK. 1773.

Vierde; in den voorleden Jaare, *Briele*, *Vlissingen*, *Middelburg*, *Veere* en *Enkhuizen*; het tweede Eeuwfeest der Vryheid (†), op den achtsten van Wynmaand deezes Jaars, mogt *Alkmaar*, 't welk vóór twee Eeuwen, na een benauwd Beleg zeven weeken lang van de *Spanjaarden* te hebben doorgestaan, dit Krygsgeweld zag wyken, dien roemryken Dag dankend en juichend vereeren; zich het roemrugtig getuigenis, 't welk zy in 's Lands Gedenkboeken verworven heeft, „ dat *Alkmaar*, „ eene Stad in *Noord-Holland*, de eerste „ geweest is, die, door een onverwinne„ lyke tegenweer, 't geweld en den aanval „ der *Spanjaarden* gebroken heeft," herinnerende. Dewyl de groote en drukke Week-Markt juist op dien Dag inviel, verschikte de Regeering denzelven op den voorgaan-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 946—961. 1309—1406. En eene menigte van Berigten deezo Reis betreffende.

(†) Zie hier hoven bl. 258. enz.

XCI. BOEK. 1773.

gaanden, ten einde de Godsdienstoefeningen, waar in die Gedenkdag grootendeels zou befteed worden, gerust en ongeſtoord den gang mogten gaan. Van de zo roemryk verdeedigde Wallen brandde men drie herhaalde keeren het Geſchut los, de ſtilte van den met veel hartlykheids bygewoonden Godsdienst, wisſelde af met eene algemeene Vreugdbetooning, die de gewoone Jaarlykſche Herdenking verre overtrof; verſcheide Vuurwerken droegen getuigenis van der Ingezetenen blydſchap; doch werden alle overtroffen door 't geen op de *Kaasmarkt* vervaardigd was en uit een Tempel beſtondt met gepaſte Beelden, Cieraaden en Zinſpreuken (*).

Wanneer, by het Tweede Eeuwgetyde van *Neerlands* Vryheid, de Eerw. J. VAN IPEREN zyne *Veerſche* Gemeente voorging (†) gaf hy te kennen, dat 'er, aan 't Noorderhoofd der Stad, onder de ruwe keien en lompe zinkſteenen, onagtzaam weggeſmeeten lag eene brok der Grafzerke, pronkende met het Wapen en den Naam van den Edelen en Eerwaardigen JOANNES VAN MIGGRODE, wiens Naagedagtenis, als *Zeelands* eerſte Hervormer, aan die verſchoovenheid verdiende ontrokken, en met meer luiſters bewaard te worden. Een genoegzaame wenk voor de Regeering van *Veere*, om, zon-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 1109. 1200.
(†) Zie hier boven bl. 264.

zonder uitſtel, dit ter hand te neemen: 's anderen daags reeds werd dit overſchot van die onvoegelyke plaats weggenomen en in de Stadsſchuur gebragt. Dan deeze vergeete brok ſteens was grooter eer beſchooren. Men beſloot eene deftige en gepaſte Gedenknaalde te ſtigten, dat gedeelte der Grafzerke in derzelver voet kunſtig in te werken, en deeze Praalnaalde, ter gedagtenisſe van dien beroemden Man, in de groote Kerk te plaatzen ter Stede waar hy reeds, in den Jaare MDLXXII, den dienst van gewoon Leeraar waarnam; uit *Engeland*, werwaards hy gevlugt was, terſtond overkomende naa het veroveren van den *Briel* en het opſteeken van de Vryheids baniere te *Vliſſingen* en *Kampveere*. Gemelde Kerkleeraar, die zich des vergeetenen zo zeer aantrok, hieldt, den eerſten van Wintermaand deezes Jaars, wanneer dit pragtig Gedenkſtuk voltrokken en voor aller oogen ontdekt was, op verzoek der Regeerderen van *Veere*, eene Redenvoering de Afkomſt en Verrigtingen van dien Man vermeldende (*).

XCI. BOEK. 1773.

Langen tyd waren 'er allergegrondſte klagten uitgeſtort over de Pſalmberyming by de Hervormde Kerk deezer Landen in gebruik: en in de daad was dezelve, ſchoon de eerst gereede en daarom met een eer-

Eene andere Pſalmberyming in de Kerk ingevoerd.

(*) J. v. IPEREN *Hiſt. Redenv. by het ontdekken der Gedenknaald opgerigt ter eere van* JOANNES VAN MIGGRODE.

XCI. eerprys van 's Lands wege bekroonde Be-
BOEK. tyming, de slegtste, en strekte tot schande
van den Openbaaren Eerdienst. Veele
1773. Dichters hadden, kort naa dat DATHENUS zyn Rymelwerk overgeleverd hadt, en 't zelve ten gebruike aangenomen was, en vervolgens, de hand aan het berymen van DAVIDS *Psalmen* geslaagen, en allen hem verre overtroffen; inzonderheid wisten de laatere Dichters, onze Taal zo veel beschaafd en onze Dichtkunst tot zo hoog een trap verbeterd zynde, die verheevene en Godvrugt ademende Zangstukken, in een *Nederduitsch* Dichterlyk Gewaad te kleeden, 't welk aan dezelve voegde, en de goedkeuring van alle verstandigen wegdroeg. Eenige Gemeentens in ons Vaderland, niet verbonden aan de van Staatswege ingevoerde Psalmberyming, hadden die voor betere verwisseld. Geenzins hadt het ontbrooken aan poogingen om ook die verandering, in de Hoofdkerk te wege te brengen; eene verandering die noodzaaklyk gekeurd moest worden: dewyl Zangstukken in den Godsdienst te gebruiken, die vol onzin waren, alle kenmerken van verstaafte zamenstansing droegen, alles wat Dichtkunst mag heeten volstrekt ontbraken, en daar om der openlyke bespotting ten doele stonden, de grootste onvoeglykheid was, om het geen erger naam te geeven; deeze aanstoot en ergernis groeide met den tyd aan, en was thans ten hoogsten top geklommen.

De

De dus lang mislukte poogingen, om de oude paalen te verzetten, waar aan men, reeds van den aanvang deezer Eeuwe, gearbeid; doch telkens onoverkomelyke hindernisſen aangetroffen hadt, werden omtrent het midden van dezelve hervat, en gaven aanleiding tot de gewenschte verandering, welke dit Jaar mogt zien tot ſtand brengen. In den Jaare MDCCLVIII leverden de Synodens van *Zuid*- en *Noord-Holland* aan de Staaten van dat Gewest een Verzoekſchrift over, om verandering of verbetering in de Rym Pſalmen. Kort te vooren hadt de Synode van *Friesland*, by de Staaten diens Gewests door Afgevaardigden, de verwisſeling van DATHENUS Beryming voor die van HALMA, of van GHYZEN doen voordraagen. 't Leedt tot het Jaar MDCCLXI eer de Gecommitteerden van hun Ed. Groot Mogenden tot de Kerklyke zaaken, een Beſluit uitbragten, by 't welk zy verklaarden wel te mogen lyden, dat de Pſalmen van DATHENUS of geheel voor andere verwisſeld, of anderzins verbeterd wierden: onder voorwaarden dat die verandering, of verbetering, onder hun oog gebragt en ter beoordeeling overgeleverd zou worden. Voorts gaven zy te verſtaan, beſlooten te hebben de zaak ter Algemeene Staatsvergaderinge daar heen te wenden, dat een dergelyke Volmagt, onder dezelfde bepaaling, mogt verleend worden aan alle Kerklyke Vergaderingen by de Bondgenooten.

XCI. BOEK. 1773.

Poogingen in *Holland* en *Friesland* daar toe onlangs aangewend.

XCI. BOEK. 1773.

Gereeden ingang vondt die voorſlag by de Algemeene Staaten. Eenpaarig was, in den Jaare MDCCLXII de bewilliging, en het verzoek dat elk zich zou toeleggen op het uitdenken van de bekwaamſte middelen om dit heilzaam oogmerk te volvoeren. *Friesland* merkte te recht op, dat men 'er eene gemeene zaak van behoorde te maaken: dewyl elk Gewest eene nieuwe Berymíng inleverende, de overeenbrenging zeer moeilyk zou vallen, langen tyd duuren, of misſchien wel geheel onafgedaan blyven. Het benoemen der beſte middelen hadt veel werks in. Dan liep, op voorgang van *Gelderland*, het gevoelen van zes Gewesten daar heen, dat de Pſalmberyming door den Dichter J. E. VOET ontworpen, ten grondſlag van de verandering der Rym-Pſalmen behoorde gelegd, of daar aan de voorkeure gegeeven te worden, dat die van VOET, GHYSEN, HALMA en het Kunstgenootſchap LAUS DEO SALUS POPULO, eene Keurpoëzy, ten dienſte der *Nederlandſche* Kerke zou kunnen opleveren. Zo verre hadt men het in 't Jaar MDCCLXV gebragt, en ſcheen dit werk, met zo veel yvers begonnen, door eene en andere hindernisſen, geheel te ſluimeren.

Overleggingen daar op by de Algemeene Staaten.

Staaten van *Holland* hadden den uitſlag hunner beraadſlaagingen alleen nog niet ingeleverd. De Afgevaardigden van *Utrecht* gaven in Wynmaand des Jaars MDCCLXIX ter Vergaderinge van hun Hoog Mog. te kennen, laſt te hebben, om de zaak der Pſalmberyminge, met algemeene ſtemmen

Voorſlag van *Holland* omtrent dit werk.

van

van de hoogſte noodzaaklykheid gekeurd, weder leevendig te maaken, en by Staaten van *Holland* aan te dringen, om derzelver goeddunken, nevens dat van de andere Geweſten, in te brengen. De agterlykheid van *Holland* ontſtondt geenzins uit onverſchilligheid omtrent de groote zaak, of traagheid in het bewerkſtelligen; maar hadt men dit verwyl toe te ſchryven aan een ryp onderzoek en nauwkeurig agt geeven op alles, wat het gewigt dier omſlagtige zaak vorderde, en om teffens de middelen te kunnen voorſlaan, die een gewenschten en ſpoedigen uitſlag aan het werk konden geeven, wanneer het werd ter hand genomen. Dit alles liep aan tot in Bloeimaand des Jaars MCCLXXII, wanneer Staaten van *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering in bragten. „ Dat „ alle Geweſten deezer Landen hier in „ overeenſtemmende, dat geene Verbetering van DATHEENS Pſalmen; maar „ eene geheel nieuwe Berymíng van dezelve „ in *Nederlands* Kerken behoorde te worden ingevoerd, het thans alleenlyk hier „ op aan kwam, of uit de Berymingen, „ die voor handen waren, of aan ééne (by „ voorbeeld aan die van J. E. VOET) de „ voorrang moest gegeeven, dan wel uit de „ verſcheide Berymingen eene keuze gemaakt worden. Dat hun Ed. Groot Mogenden gemeend hadden, in dit verſchil „ zich voor het laatſte te moeten bepaalen: „ dewyl hier door natuurlyker wyze de „ beſte Beryming zou worden ingevoerd:

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK. 1773.

„ dewyl onder verſcheide Pſalm-Dichters
„ de een deeze, de ander geene Pſalm be-
„ ter zou berymd hebben; te meer ook
„ daar beide de Kerkvergaderingen in
„ *Zuid-* en *Noord-Holland* tot zulk eene
„ keuze hadden overgeheld. Hoe zy
„ verder oordeelden, dat de keuze moest
„ gedaan worden, uit de Berymingen van
„ J. E. VOET, H. GHYZEN en van 't
„ Kunstgenootſchap LAUS DEO SALUS
„ POPULO; zodanig, egter, dat uit dee-
„ ze drie Berymingen geheele Pſalmen van
„ een en denzelfden Dichter zouden moe-
„ ten worden overgenomen, en niet ſtuks-
„ wyze uit de eene Beryming een gedeel-
„ te, en uit de andere Beryming weder
„ een ander gedeelte. Dat, wyders, een
„ zeker getal van Predikanten, de ver-
„ eischte bekwaamheid van Taal- en
„ Dichtkunde hebbende, tot dit werk be-
„ hoorden te worden benoemd. Dat, ten
„ dien opzigte wel in overweginge was
„ genomen, om, volgens de gedagte der
„ Kerkvergaderinge van *Gelderland*, daar
„ toe de gewoone *Cœtus Hagienſis* of
„ *Haagſche Vergadering* tot het naazien
„ van de *Autographa* of Oorſpronglyke
„ Geſchriften, te magtigen; maar, dat be-
„ halven nog andere zwaarigheden, het ge-
„ tal der Leden van die Vergaderinge hun
„ te groot was voorgekomen. Dat het, ver-
„ volgens, aanneemelyker hadt toege-
„ ſcheenen, dat tot zodanig eene verrig-
„ tinge, door de Heeren Staaten der Pro-
„ vincien zelve, uit ieder Provincie één,

„ en

„ en wegens het Landſchap *Drente*, ook XCI.
„ één Kerkenleeraar, de gemelde bekwaam- BOEK.
„ heid bezittende, wierd benoemd, (met ——
„ dien verſtande nogthans, dat hun Ed. 1773.
„ Groot Mogenden aan zich het vermogen
„ behielden om, wegens hunne Provincie,
„ naardien in dezelve twee onderſcheide
„ Kerkvergaderingen werden gehouden,
„ twee Kerkenleeraars te benoemen,) wel-
„ ke ter bevordering deezer zaake, zo dra
„ hunne raadſlagen eenen aanvang zouden ge-
„ nomen hebben, met de aanweezende Leden
„ zouden moeten voortgaan en beraaden,
„ zonder naa de afweezigen te wagten.
„ Dat zodanig een benoemd getal van Ker-
„ kenleeraaren vastgeſteld zynde, dezelve
„ hunne Vergadering in *'s Gravenhaage* zou-
„ den behooren te houden, en aan ieder
„ der Predikanten, tot deeze verrigting be-
„ ſtemd, voor tydverzuim en verdere on-
„ koſten, zou toegelegd worden zo veel daags
„ als ieder der Provincien, en 't gemelde
„ Landſchap *Drente*, zou oordeelen te be-
„ hooren, te betaalen, uit de afzonderly-
„ ke Kas van ieder der voorz. Provincien
„ en 't Landſchap, die daar toe eenen Ker-
„ kenleeraar gemagtigd hadden. — Dat,
„ door hun Hoog Mogenden twee Heeren
„ behoorden te worden benoemd om, uit
„ Hoogstderzelver naam, voorgemelde
„ Vergadering by te woonen, en te weeg te
„ brengen, dat aan het oogmerk, zo ſpoe-
„ dig mogelyk wierd voldaan, die voor
„ tydverzuim en moeite daags eene te be-
„ paalene ſomme zouden trekken: doch

„ waar

XCI. BOEK. 1773.

„ waar toe, in gevalle de Beraadſlaaging in „ in *'s Gravenhaage* mogt gehouden wor„ den, zy meest geſchikt oordeelden de „ Heeren Commisſarisſen Politiek, die de „ twee Kerkvergaderingen in *Holland* 's „ Jaarlyks gehouden wordende van wegen „ hun Ed. Groot Mogenden bywoonden.— „ Dat, eindelyk de Keuze der Rym-Pſal„ men voltrokken zynde, daar van aan „ hun Hoog Mogenden kennis behoorde „ gegeeven te worden, met inleevering „ van die gekoozene Pſalmen, om, naa on„ derzoek van dit Werk, een Beſluit te „ neemen."

Beſluit der Algem. Staaten, en Benoeming der Gelaſtigden.

Overeenkomſtig met dit gevoelen door *Holland* geuit, viel het Beſluit ter Algemeene Staatsvergadering; alleen moesten, in ſtede der twee Commisſarisſen Politiek, door dit Gewest voorgeſlaagen, twee Heeren uit de Vergadering hunner Hoog Mogenden gevolmagtigd worden. Gelyk ook daar toe, in Wintermaand des Jaars MDCCLXXII, benoemd werden WILLEM, Baron *van Lynden* tot *Hemmen*, Afgezonden wegens *Gelderland* ter Algemeene Staatsvergadering, en THOMAS HOOGH, Raadsheer in den Hooge Raade over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, die ieder voor zich eenen Affchryver mogende kiezen, op de Advocaaten J. VISSER en P. L. VAN DE KASTEELE, de keuze lieten vallen. De Kerken Leeraars tot die Pſalmverbetering aangeſteld, waren AHASUERUS VAN DEN BERG, wegens *Gelderland*; JOANNES VAN SPAAN en

en RUTGERUS SCHUTTE, wegens *Holland*; JOSUA VAN IPEREN wegens *Zeeland*; JACOBUS HINLOPEN wegens *Utrecht*; GEORGIUS LEMKE wegens *Friesland*; DIRK SEMEINS VAN BINNEVEST, wegens *Overyssel*; THEODORUS LUBBERS, wegens *Stad en Lande*, en HENRICUS JOHANNES FOLMER wegens het Landschap *Drente*. De wyze van 't bestuur deezer Vergaderinge was Heeren Commisfarisfen aanbevoolen. Het zogenaamde *Huis van Prins Maurits* in *'s Gravenhaage* zou ter Vergaderplaats dienen, en men hier mede een aanvang maaken op den twaalfden van Louwmand des Jaars MDCCLXXIII.

Het werk voortgezet, en volbrokken.

Ten gestelden tyde lieten zich de benoemde Heeren in *'s Gravenhaage* vinden. De Vergadering werd, op eene staatlyke wyze geopend, en door Afgezondenen uit de *Zuidhollandsche* Kerkvergadering begroet. Zy bragten, in honderd en een-en-twintig zittingen, dit lang gewenschte werk, binnen den tyd van zes maanden, op den negentienden van Hooimaand, ten einde. Minzaame eendragt heerschte, staande dien arbeid, onder de Ampt- en Kunstgenooten. De Hoofdregels, welke zy zich voorstelden, waren om uit die drie bepaalde Psalmberymingen, de zodanige te kiezen, welke den zin des Heiligen Dichters best trof; die der Staaten Overzetting het naast bykwam; die meest voldeedt aan de begrippen van den Gereformeer-

XCI. BOEK. 1773.

meerden Godsdienst, die de klaarſte en bevatbaarſte was voor de Gemeente; die meest beantwoordde aan de keurigſte wetten der zuivere Vaderlandſche Taal en Dichtkunde; die in de verdeeling der Zangverzen met die der oude Pſalmberyming meest overeenkwam; die de minſte ſmeltingen en afſnydingen in de woorden hadt, die het hart en de verbeeldingskragt het ſterkst aandeedt; die de minſte aanvulligen of uitweidingen gebruikte; of, daar ze noodig waren, dezelve uit de Heilige Schryveren ontleende; die eindelyk in de woordſchikkingen minst gedwongen was en 't gladst vloeide.

De nieuwe Pſalmberyming ingevoerd.

Naar deeze welbedagte regelen kreeg de Kerk van ons Vaderland een Pſalmboek, 't welk, ſchoon niet onverbeterlyk te noemen, egter, de goedkeuring van de meesten wegdroeg. Dwaas vooroordeel, zotte verkleefdheid aan 't oude, mogt deeze hoogstnoodige verandering, in een zo weezenlyk gedeelte van de openbaare Godsdienstoefening wraken, en op eene wyze, dier verkeerdheden eigen, zich daar tegen verzetten, het hoog Bevel der Invoeringe ſtopte den mond. En werd met den druk en verſpreiding zulk een ſpoed gemaakt, dat men, in eenige Gewesten, reeds in het volgende Jaar dezelve aanhief, en de laatst gereede, met den aanvang des Jaars MDCCLXXV, hier mede begonnen. Terwyl veele Leeraars, by de Invoering in hunne Gemeentens, zich be-

bevlytigden, om hunne Toehoorders tot een verſtandig en God verheerlykend zingen op te wekken (*). XCI. BOEK.

1773. Geſchillen ter gelegenheid van MARMONTELS *Beliſarius* ontſtaan.

Een kleine vonk kan eene groote hoop houts aanſteeken; dit zag men bewaarheid door de gevolgen der uitgave van een klein Werkje, in *Frankryk* gevloeid uit de meesterlyke pen van den ſchranderen MARMONTEL, wiens bekwaamheid in 't opſtellen van treffende verhaalen, naauwlyks wedergade kent. Een Boekje, *Beliſarius* getyteld, verwierf hem grooten roem by veelen in zyn Vaderland, en 't werd voor een puikſtaal van vernuft gehouden; ſchoon anderen het vernuftige wel preezen, doch eenige daar in ingevlogte ſtellingen wraakten, en de *Sorbonne* te *Parys* 't zelve daar om veroordeelde. 't Leedt niet lang of eene *Nederduitſche* Vertaaling zag het licht. Kort daar op reezen 'er in *Holland* hoogloopende geſchillen, die eerst, het Lot der Vroome *Heidenen* naa dit leeven, en vervolgens de Kerklyke Verdraagzamheid in 't algemeen betroffen. Ten opzigte van het eerſte poogden eenigen den goeden naam der grootſte Mannen, die voor omtrent twee duizend jaaren leefden, te verdonkeren, en

(*) Zie dit alles in 't breede *in 't Kunſtkundig Pſalmboek* 1776, en J. V. IPEREN *Kerklyke Hiſtorie van het Pſalmgezang der Chriſtenen* 1778 als mede de *Kerkreden van* J. VAN SPAAN *ter inwydinge van de nieuwe en verbeterde Pſalmberyming* 1774.

XCI. BOEK. 1773.

en hunne naagedagtenis met den vuilſten zwadder te bevlekken, terwyl anderen hunne verdeediging op zich namen, en alles aanwendden, om hun vry te pleiten van de ſchendigſte misdaaden, hun ten laste gelegd. Ten aanzien van het laatſte ontſtak de *Beliſarius*, op eene bykans onbegrypelyke wyze, een yver in 't betwisten en voorſtaan van de Verdraagzaamheid in 't ſtuk van den Godsdienst, die veelen, wegens de ontydigheid en ongepastheid, leed deedt. Schoon een en ander geſchil, onder eene menigte gansch verwerpelyke ſtukken, Schriften ter baane bragt, die de merktekens van Geleerdheid, Oordeelkunde, Schranderheid en Vernuft droegen, verlooren veelen daar in gemengd de groote hoofdzaaken uit het oog, lieten zich in tot andere twistvraagen, gepaard met bittere verwyten en perſoonlyke verongelykingen.

Plakaat tegen Boeken, die den Chriſtl. Godsd. of de Kerkleer deezer Landen beledigden.

't Gevolg van dit alles was een Plakaat van Staaten van *Holland*, by 't welk men de Schryvers, Drukkers en Verſpreiders van zodanige Boeken of Geſchriften, waar in den Christlyken Godsdienst in 't algemeen, of de Leerſtukken van denzelven, welke in de Openbaare Kerken deezer Landen geleerd en beleden worden, in 't byzonder, op eene veragtlyke wyze tegengeſprooken of op eene beſpottende wyze werden voorgeſteld, aanmerkt als lieden, die zich tegen de Hooge Overheid vergreepen en aan ſtoorenis der gemeene rust ſchuldig gemaakt hebben, die naar bevind

vind van zaaken, zelfs met Bannisement zouden gestraft worden; terwyl zy een Belooning van duizend Guldens beloofden aan den Ontdekker van een Overtreeder deezer Afkondiginge, met straffloosheid voor den Aanbrenger, indien hy medepligtig mogt weezen (*) XCI. BOEK. 1773.

Onlusten over den Hoogleeraar F. A. v. D. MARCK ontstaan.

Onder dit woelend twistschryven, ter gelegenheid van MARMONTELS *Belisarius*, groeide een onweer over 't hoofd van den *Groningschen* Hoogleeraar, FREDERIK ADOLPH VAN DER MARCK, gestadig aan, en borst met een fellen slag, ten deezen Jaare, op zyn hoofd uit. Zints twaalf Jaaren hadt hy aan de Hoogeschool van *Stad en Lande*, door Mevrouwe de Gouvernante tot Hoogleeraar in het Regt der Natuur, der Volken en het algemeene Staatsregt aangesteld, die post met veel luisters bekleed, in gemelde Weetenschappen, met grooten toeloop, onderweezen, en een meer dan gewoon aantal Kweekelingen gevormd, wier uitsteekende kundigheden, tot lof van hunnen Leermeester spraaken. Zyne Leertrant, niet alzins op den ouden leest geschoeid, berokkende hem het misnoegen van Regts- en Godgeleerden, daar in beiden overeenstemmende, dat hy van het *Natuur Regt* te grooten ophef maakte, voor 't zelve te sterk pleitte, en op alles invloed liet hebben. De Regtsgeleerden meenden, dat hy te kort

(*) *Resol. van Holl.* 1 May 1773.

XCI. BOEK. 1773.

kort deedt aan het *Romeinsche Regt*, by hun hoogst bewonderd, geëerbiedigd, en met diep ontzag bejegend. De Godgeleerden vreesden, dat hy door te veel aan de Reden en de Natuurleere toteschryven, het gewigt en de Noodzaaklykheid der Christelyke Openbaaring verkleinde, en alhaast ten deezen aanzien uitdrukkingen bezigde, welke zyne aankleeving aan de Leer der Hervormde Kerk in verdenkinge bragt. 't Was reeds in den Jaare MDCCLXX, dat eenige Kerkenleeraars te *Groningen*, in hunne openbaare Leerredenen, sterk uitvoeren tegen den verbaazenden en buitenspoorigen ophef der Natuurwet, zeer geschikt om den bekenden Voorstander van dezelve, den haat op den halze te schenmen. De Hoogleeraar, wel verre van den storm te ontwyken, zeilde 'er op in, en liet openlyk Stellingen verdeedigen, die niet misten konden het ontstooken misnoegen nog meer op te wekken. Die de Heer J. CAMPSTEDE onder zyne Voorzittinge beweerde, bewoog den Predikant DE BLAU om 'er in de Kerklyke Acten eene aantekening over te doen. Hier by kwam, dat hy byzondere Lessen gaf over 't Natuurlyk Regt op de Godgeleerdheid toe gepast, bepaald ten dienste der Studenten in de Godgeleerdheid; en in uitgegeeven Stellingen het Algemeen Kerklyk Regt der *Hervormde Christenen*, naar het oordeel der Godgeleerden, binnen te enge perken omschreef, en zich alzins een volyverig voorstan-

ſtander betoonde van Godsdienſtige Vry- XXI.
heid en Verdraagzaamheid. BOEK.

VAN DER MARCK tradt, in het Jaar MDCCLXXI, openlyker te voorſchyn, door de uitgave zyner *Academieſche Leſſen*, in welken eenige uitgeleezene hoofdzaaken van de oefenende Wysbegeerte, het Natuurlyk Regt en voornaamlyk de Pligten omtrent GOD behandeld werden. Vier Kerkenleeraars, leverden, uit naam van de Clasſis van *Groningen* en het *Gorecht*, een Geſchrift by Curatoren en Hoogleeraaren der Hoogeſchool van *Stad en Lande* in, behelzende eenige bezwaaren en bedenkingen over dit Werk, met de aanhaaling van Leeringen uit het zelve, die, huns oordeels, van de aangenomene Leere der Hervormde Kerke, en de Formulieren van Eenigheid, ſcheenen af te wyken. — Curatoren oordeelden, dat deeze zaak ter kennisſe van den Prins Erfſtadhouder, als Eerſten Curator, moest gebragt en diens antwoord afgevraagd worden: waar van zy de Hoogleeraars kennis gaven. In Slachtmaand kwam het antwoord, behelzende, aan den eenen kant, „ dat het ingeleverd „ Geſchrift der Clasſis een gansch vryen „ en onverhinderden loop behoorde te ge„ winnen;" en, aan den anderen kant, „ dat aan den Hoogleeraar VAN DER „ MARCK niets behoorde te worden ont„ houden, 't geen tot zyne verdeediging, „ en *plenarie defenſie*, zou kunnen verſtrek„ ken." Verder „ dat, indien by de „ eindelyke beoordeelinge eenig verſchil

1773. Tot kennis des Stadhouders gebragt. Diens voorſlag.

XCI. BOEK. 1773.

„ van gevoelens onder de Leden van den „ *Senatus Amplisſimus* mogt op ryzen, „ het als dan volſtrekt dienſtig en noodig „ zou weezen, vóór de eindelyke beſlis„ ſing, de Schriftlyke Adviſen van de Theo„ logiſche Faculteiten der vier overige „ Academien van deeze Republiek, over „ die zaak te verzoeken en in te nee„ men."

Regtsvordering door V. D. MARCK gedaan.

De daar op vergaderde *Senatus Amplisſimus*, beſloot een behoorelyk Affchrift der Bezwaarenisſen en Bedenkingen, en van het Antwoord des Erfſtadhouders, aan den Hoogleeraar VAN DER MARCK overteleveren, en hem drie Maanden tyds te gunnen, om 'er by Geſchrift het zyne tegen in te brengen. Hy merkte op, dat de woorden *een Vrye en Onverhinderde Loop*, aan de Clasſis door den Vorst toegeſtaan, geen *Buitenſpoorigen Loop*, maar een *Loop met het Regt beſtaanbaar* betekende; en dat de *Plenarie Defenſie* hem verleend, alle *Exceptive Middelen*, (gelyk men in Regten ſpreekt,) die tot zyne Verdeediging konden ſtrekken, bevatte: waar om hy geene zwaarigheid maakte, by den *Senatus Amplisſimus*, in Lentemaand MDCCLXXII, een Schriftlyk *Antwoord Exceptioneel* in te leveren, en teffens eene Verklaaring op en tegen de Bezwaaren in 't licht te geeven. In 't eerstgemelde antwoord merkt hy aan, dat de Bezwaaren der vier Kerkenleeraaren, zo min wat de vorm of wyze van dezelve in te dienen, als wat de ſtoffe en inhoud aanbelangde, geſchikt waren om,

om, daar over, in den *Senatus Amplisſimus*, tuſſchen Partyen, by een volkomen beſlisſend Vonnis, regt te doen. Weshalven hy eerbiedig verzogt, in de eerſte plaats, van die *Bedenkingen* en *Bezwaaren*, by volkomen vonnis, ontheeven te worden, en in de tweede plaats, dat de Academiſche Raad, desgelyks by vonnis geliefde te verſtaan, dat de Vier Predikanten ſchuldig en gehouden waren, binnen zekeren bepaalden tyd, de Bedenkingen, uit naam der Clasſis van *Groningen* en het *Gorecht* overgegeeven, in eenige vaſte Stellingen te vervatten, hunne bevoegdheid daar by aan te toonen, en dezelve naar genoegen regtens te bewyzen: vermids het geenzins verantwoordelyk was met *Bloote Bedenkingen* tegen iemands beledene Regtszinnigheid in regten te verſchynen, en wel byzonder tegen iemand door den Souverain aangeſteld om openbaar te leeren, enkel om daar door zyn goeden naam en faam te bezwalken. Verzoekende, eindelyk, ingevolge der gunſtige voorſchryvinge van zyne Doorlugtige Hoogheid, hem toe te ſtaan een gewoon Pleitgeding ter *Plenarie Defenſie*; of dat anderzins die Heeren, by gebrek van de in te leveren Bezwaaren in *forma*, naa verloop van het te bepaalen Tydsbeſtek, als *Diffamanten* zouden worden veroordeeld, en vervolgens, wegens de ingebragte *Bedenkingen* tegen zyne uitgegeevene Lesſen, een eeuwig Stilzwygen opgelegd, met de koſten.

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK.

1773.

VAN DER MARCK levert eene nadere Verklaaring zyner Gevoelens in.

De *Breede Academieraad* oordeelde, dat de twee uitzonderingen des Hoogleeraars moesten van de hand geweezen en in de gedaane verzoeken niet getreeden worden; maar hem gevraagd, of hy zyne gedrukte Verklaaring begeerde gehouden te hebben, voor het gevorderde Berigt, en zyne volkomene Verdeediging, in welk geval hy 't zelve, binnen den tyd van acht dagen, hadt in te leveren; of dagt hy deeze te moeten vermeerderen, of iets anders, te zyner verdeediging te mogen en te moeten inbrengen, en daar toe nog eenigen tyd noodig te hebben, van hem te vervorderen, dit binnen den geftelden tyd by den *Senatus Amplisſimus* te moeten verzoeken. — Hy gaf te kennen, de Gedrukte Verklaaring ter uitrooying van nadeelige opgevatte vooroordeelen aan 't gemeen medegedeeld en 'er verſcheide ſtukken in gemengd te hebben, die niet ter beoordeeling van den *Senatus Amplisſimus* ſtonden; dat hy, zo tot bevordering van den luister der Academie, als tot zyne volkomene Verdeediging, meende verpligt te zyn tot het inleveren eener nadere Verklaaringe, waar toe hy tyd verzogt. Drie maanden werden hem vergund; dan deeze ten einde loopende moest hy, wegens onpasſelykheid, nog vier, drie, of ten minſten twee weeken uitſtels verzoeken; men willigde den tyd van vier weeken in; ten einde van welke hy met zyn nader Berigt gereed was, 't geen hy ſchriftlyk indiende, en teffens met den druk gemeen maak-

maakte; waar in hy de tegen hem inge- XCI.
bragte *Bedenkingen* en *Bezwaaren* ſtap voor BOEK.
ſtap naging, en wederſprak, het geſtelde
in zyne Leſſen verdeedigde, en verzoigt 1775.
van alle verdenking wegens Onregtzinnig-
heid, vrygeſprooken te worden.

Dit Berigt, met veel naauwkeurigheids geſtelt, en vol vuurs, beſlooten met een eisch om de Verklaarder zyner eigene woorden te weezen, met de betuiging van nooit den minſten toeleg gehad te hebben om iets te leeraaren eenigzins ſtrydig met de aangenomene Hervormde Kerkleere, en aandringende op het voorregt van de Hoogleeraaren der Academie van *Stad* en *Lande* om, in gevalle van afwyking, *wettig vermaand*, en buiten zulks niet, als *hardnekkig* en *onverbeterlyk* veroordeeld te worden; terwyl hy nog opregt kon verzekeren tot heden niet te weeten, in welke ſtukken zyne Leſſen eigenlyk zouden afwyken van de Kerkleere, door hem, by 't aanvaarden van zyn Ampt, ondertekend. Dit Berigt, veroorzaakte den Leden der Vergaderinge geene geringe zwaarigheid. Zy namen den noodigen tyd om deeze zaak, van zo veel gewigts, van welker beſliſſing de welvaard afhing van een geleerd en eerlyk Man, aan wien de Hoogeſchool groote verpligting hadt, en wiens talryk Huisgezin in zynen ramp ſtondt ingewikkeld te worden, te overweegen; ja wil men dat zommige Hoogleeraars eenige dagen hunne Leſſen hebben opgeſchort om

XCI. BOEK.

1773.

te meer tyds te hebben tot derzelver onderzoek.

De vast bepaalde tyd, om des te raadpleegen, en te ſtemmen, verſcheenen zynde, werd zulks uitgeſteld, om de afweezigheid van twee Curatoren; en ſchoon die zelfde Heeren zich afweezig bevonden op een nader beſtemden tyd, verklaarde de Breede Academieraad, by meerderheid van twee ſtemmen, naamlyk negen tegen zeven; „ dat de Bedenkingen en Bezwaaren der „ Clasſis van *Groningen* en het *Gorecht* „ tegen de Leſen des Hoogleeraars welge„ grond waren, zo veel de drie volgende „ Stellingen betrof. Dat de wyze op welke hy zich in zyne Schriften uitgelaaten „ hadt, I. Omtrent het oorſpronglyk en „ algemeen bederf van den gevallen „ Mensch, deszelfs aangeboorene Blind„ heid in Geestlyke en Godlyke zaaken, „ en doodlyk onvermogen, om door eigene natuurkragten, zyn waaragtig en eeuwig heil te bevorderen; — II. Omtrent de Wedergeboorte en de volſtrekte „ noodzaaklykheid der kragtigwerkende „ verlichtende en vernieuwende Genade „ van den Heiligen Geest, om in de genieting van het hoogſte goed geſteld te „ worden; — III. en omtrent de Byzondere Genade en toepaſſing der Verdienſten des Middelaars, en den aart der „ Voldoeninge zelve, onbeſtaanbaar was „ met en rechtſtreeks aanloopende tegen „ de Leer der Hervormde Kerke van *Na-*

Door de Academieraad aan eenige Stellingen ſchuldig verklaard.

„ *der-*

„ *derland.*" 's Hoogleeraars Berigt hieldt dezelve onvoldoende, en ontzeide hem alle eischen in 't zelve gedaan, voor zo verre die hem, in voorige Regtshandelingen, niet reeds geweigerd waren. XCI. BOEK. 1773.

VAN DER MARCK nam geen genoegen in deeze Uitspraak, als geenzins bepaald opgeevende in welke gevallen zich de vermeende strydigheid tusschen de Leere der Hervormde Kerke en zyne Stellingen op deedt; eene strydigheid van welke hy, by aanhoudenheid, betuigde onbewust te zyn. Hierom leverde hy aan Curatoren, den zesden van Louwmaand deezes Jaars, een Verzoekschrift in, waar in hy onder andere verklaarde, „ des vereischt wor„ dende, vaardig te zyn om over de drie „ opgenoemde Stukken, zo verre ze tot „ zyne gedrukte Lessen, Verklaaring en „ Berigt betreklyk mogten weezen, zyne „ waare meening verder, duidlyker, ja, „ zo hy hoopte, voldoende, op te geeven; zelfs aanbiedende, als men dit „ vorderde, nooit op de Hoogeschool „ over deeze drie stukken iets te zullen „ leeraaren, of door anderen te laaten be„ weeren." Biedt aan eene nadere Verklaaring te geeven.

Op dit Verzoekschrift besloot men geen agt te neemen; en verder, dat, indien hy mogt goedvinden by zyne Gevoelens te volharden, als mede by het begrip, dat hy geene Onregtzinnigheid in zyne Stellingen kon zien; of weigeren mogt een Opstel, zo als het hem zou worden voorgelegd, toe te stemmen, en te onder- Besluit om hem een Opstel ter onderteekening voor te leggen.

XCI. BOEK. 1773.

tekenen, of daar in verandering begeerde gemaakt te hebben; het dan daar voor zou gehouden worden, dat zyne Doorluchtige Hoogheid en de Heeren Curatoren, aan den Hoogleeraar VAN DER MARCK, alles hadden gedaan, wat de menschlievenheid vorderde, om hem te behouden, dat hy derhalven aan zich zelven zou te wyten hebben, het geen hem verder overkwam. Te weeten dat, in zulken geval, hem zou worden aangezegd, dat zyne Stellingen, by Besluit van zynen Bevoegden Regter, onbestaanbaar en strydig met de Leer der Hervormde Kerke, verklaard zynde, hy te houden was voor iemand, die niet voldaan hadt aan de Voorwaarde van zyne Beroepinge, en daaren boven geweigerd, dat Besluit goed te keuren, en zyn Dwaalingen te herroepen; en, ingevolge daar van, ontzet van zyn Hoogleeraarschap.

't Zelve niet kunnende onderteekenen, van zyn Hoogleeraarsampt vervallen verklaard.

Het Opstel, door Heer VAN DER MARCK ter onderteekening voorgelegd, was van dien aart dat hy niet besluiten kon, 't zelve, zo als het daar lag, te onderschryven; echter deedt hy een naderen stap, en toonde zich daar toe bereid, indien men hem slechts in twee Artykelen eene kleine verandering vergunde. Om deeze hieldt hy aan by een Verzoekschrift, aan zyne Hoogheid en de Curatoren ingeleverd, gepaard met een Afschrift zyner Geloofsbelydenisse, omtrent die drie Stukken, in welke de Breede Academieraad hem veroordeeld hadt, en dus

dus alle verdenking van Onregtzinnigheid te voorkomen. Hoe veel hy zich hier van ook mogt belooven, 't was vrugtloos. Men liet hem aanzeggen, dat in dit verzoek, beſtaanbaar met het reeds genomen Beſluit, niet kon getreeden worden. —— Op den tyd ter Ondertekeninge bepaald, verſcheen de Heer VAN DER MARCK. Op de vraag of hy 'er toe gereed ware? antwoordde hy zich te houden aan 't laatst ingediende Verzoekſchrift, en als dan bereid te weezen; doch dat hy anderzins, behoudens Eer en Geweeten, het nooit zou doen: aandringende dat Heeren Curatoren Zyne Hoogheid daar van gunstig zouden berigten, ten einde deeze daar in genoegen mogt neemen, en hy met den voorigen yver zyn post volvoeren; vermeenende dat hy door de Gouvernante tot zyn Ampt aangeſteld zynde, daar van, zonder een byzondere toeſtemming van zyne Hoogheid, niet behoorde ontſlaagen te worden. —— Naa beraadſlaaging vonden zy goed op het gedaane Voorſtel geen de minſte agt te ſlaan; dewyl de Hoogleeraar zich juist in het geval bevondt van het Beſluit met goedvinden van zyne Hoogheid onlangs genomen; men las het voor en voegde 'er deeze uitſpraak by. „ En alzo wordt, uit naam van zyn Door„ luchtigſte Hoogheid, en Heeren Curato„ ren, aan U Edele Hooggeleerde Heer „ Profesſor F. A. VAN DER MARCK, „ de *Profeſſio Juris Publicæ Naturæ &* „ Ge-

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK. 1773.

„ *Gentium* op de Academie van *Stad en* „ *Lande* opgezegd, en dezelve Vacant „ verklaard." —— De Heer VAN DER MARCK mogt antwoorden, dat hy op zyn Verzoek bleef aandringen, en verlangde, dat zyn Verzoekſchrift mogt verzonden worden, de oudſte Curator voerde hem te gemoet, „dat hy, een Beſluit ge„ vallen zynde, wel begreep, dat men „ geen Verzoek of tegen Verklaaring kon „ aannecmen, dat zyn Edele afgedaan „ hadt (*)."

Te *Lingen* tot Hoogleeraar beroepen.

De Hooglecraar VAN DER MARCK, van zyn Ampt dus ontzet, verliet *Groningen*, en zette zich neder te *Nymegen*, om door het beoefenen der Regtsgeleerdheid zyn beſtaan, en 't onderhoud zyns talryken Gezins te zoeken. Veelen beklaagden zyn lot, en het gemis, 't geen de Hoogeſchoole by dit vertrek leedt. Doch 't liep niet lang aan of de Regeering der Stad *Lingen* beriep hem, onder goedkeuring des Konings van *Pruiſſen*, tot Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid op het *Atheneum* daar ter Stede. Een roepſtem die hy bereidvaardig volgde.

Tot Ouderling aangeſteld. Afſcheid van den *Groningſchen* Kerkenraad.

Maakte de Kerkenraad te *Groningen* zwaarigheid hem een Getuigſchrift te geeven, om ten Avondmaal toegelaaten te worden, die van *Lingen* liet hem, op het overleveren van zyn voorheen gedrukt Ver-

(*) F. A. V. D. MARCK *Waaragtig Verhaal*, 1755. *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 965—1086.

Verzoekſchrift en Brief aan den *Groninger* Kerkenraad met de Bylage, in ſtede van een Kerklyk Getuigſchrift, niet alleen ten Avondmaal toe; maar verkoos hem, uit eigen beweeging, met eenpaarige ſtemmen tot Ouderling der Gereformeerde Gemeente. In den ſtyl van een beledigd en zegepraalend Man, nam hy daar op openlyk afſcheid van den *Groninger* Kerkenraad, dezelve ontſlaande van de onaangenaame moeite om over zyne Recht- of Onrechtzinnigheid verder te handelen, verklaarende, „ Geene *Groningſche* Kerklyke Atteſtatie, ten bewyze zyner Regtzinnigheid, „ ooit te zullen begeeren; dewyl hy die „ te *Lingen* niet noodig hadt, daar hy „ geen het minſte *Odium Theologicum* te„ gen hem beſpeurde; maar in de Kerk „ en met de Kerklyken in gewenschte rust „ en vrede leefde, zonder dat zyne To„ lerante Grondbeginzelen in het Kerklyk „ Regt aan de braave en uitmuntende „ Godgeleerden daar ter Stede eenig on„ genoegen gaven, en zonder dat zy „ hem vergden, om de *Politia Eccleſiaſtica* van den anders voortreffelyken „ GYSBERTUS VOET te moeten hel„ pen handhaven (*)."

XCI. BOEK. 1773.

In Wintermaand deezes Jaars deedt hy te *Lingen* zyne Openbaare Intree-redenvoering, in welke hy de redenen opgaf, waar geeft.

Redenen welke hy van zyne Afzetting

(*) *Afſcheids Brief* van F. A. V. D. MARCK *aan den Kerkenraad te Groningen*, 1774.

XCI. BOEK. 1773.

waar aan hy zyne Afzetting te *Groningen* toeſchreef. Met dankbaarheid gedenkende aan de weldaaden, hem door het *Huis van Oranje* geſchonken, en zyn Eerbied voor *Neerlands* Erfſtadhouder WILLEM DEN V. betuigende, geeft hy te kennen niet te vermoeden, dat eenige Staatkundige inzigten zynen Val bewerkt hadden. „'t Is," zegt hy, „geheel iets anders, „dat my den Nyd ten doel geſteld heeft. „Te weeten, een ligtgeraakt ſlag van „Geestlyken, heeft myne Grondbeginzels van 't Kerklyk Regt ten kwaade „opgenomen: voornaamlyk, om, dat ik „het ſchoonſchynende blanketzel van de „zonderling opgeſtelde *Politia Eccleſiastica* van den anders hooggeagten Godgeleerden GYSBERTUS VOET, afgewischt, en 'er de franje afgetrokken „heb. Hier uit is dit ongeval ontſtaan! „Voor myne Leerſtellingen hadden zy „niet te vreezen; als die, ſchoon nieuw „naar 't hun toeſcheen, myns oordeels, „egter ſtrekten, ter bevordering van al „wat eerlyk is, ter afwending van Overheerſching in 't Godsdienstige, en ter „aanſpooringe van gewillige Onderwerpinge aan de Burgerlyke Overheid. „Dan de nydige Onderzoekers myner „Schriften, zogten, terwyl zy de opgemelde oorzaak verborgen hielden, een „voorwendzel van Onregtzinnigheid, op „dat zy my mogten doen vallen. Het „kwaad my hier door, op de Hoogeſchoole van *Groningen* en *Ommelanden*,

„toe-

„ toegebragt, ſchryf ik in geenen deele toe aan zyne Doorlugtige Hoogheid, die den grootſten lof waardig is; maar geheel en al aan anderen, van welken, ik zulks geenzins verwagtte (*)."

XCK. BOEK. 1773.

De lang voorbereidde val der *Jeſuiten* was eindelyk in Oogſtmaand deezes Jaars gekomen, als wanneer de Paus die Orde geheel vernietigde. In geen der *Vereenigde Gewesten* waren de Leerlingen van LOYOLA geduld (†); alleen was te *Maaſtrichs*, in de Generaliteits Landen, die Orde toegelaten. De Affchaffing deezer Geestlyken allerwegen daar zynde, verklaarden de Algemeene Staaten zich onvermydelyk verpligt om, uit kragte hunner Souveraine Magt, zonder eenig agt te ſlaan op Pauslyke Bullen of Bevelen, de noodige voorzieninge te doen omtrent allen van die Orde, welken zich in *Maaſtrichs* mogten bevinden, ten einde zy, door het voortzetten van hunne Geestlyke Amptsverrigtingen, en het onderwyzen der Jeugd, van geen ſchadelyken invloed zouden weezen. De Leden dier door alle *Roomſche* Mogendheden verdreevene, en door den Paus vernietigde, Maatſchappye, moesten die Stad, waar hun dus lang de Inwooninge vergund was, verlaaten, en wer-

De *Jeſuiten Maaſtrichs* ontzegd, en hunne Goederen in beſlag genoomen.

(*) F. A. V. D. MARCK *Oratio Inauguralis, de Gloria Dei ſuprema Naturæ Lege* 17 Decemb. 1773.

(†) MOSHEIM *Kerklyke Geſchied.* XI Deel, bl. 21. Vergeleeken met bl. 668

XCI. BOEK.

werden de onroerende en roerende Goederen dezelve toebehoorende in beslag genomen (*).

1773. Nieuwe Geschillen met *Zeeland* over *Esequebo*.

Naauwlyks waren de Geschillen, wegens de Vrye Vaard en Handel op *Esequebo*, door tusschenkomst van zyne Hoogheid, geëindigd (†), of 'er reezen nieuwe tusschen Bewindhebberen der *West-Indische* Maatschappye te *Amsterdam* en in *Zeeland*, zo over het verleenen van een Octroy tot het graaven van een Kanaal tusschen de Rivieren *Esequebo* en *Demerary*, en het toestaan van den eigendom van alle de Landen daar aan gelegen, als wegens het vervullen of splitzen eeniger opengevallene Bedieningen in die Volkplanting, en 't verkoopen van de Plantadien der Maatschappye. De Kamer van *Zeeland* hadt zich, met uitsluiting der andere Kameren, het regt tot het doen van dit alles aangemaatigd. Hier in vondt dezelve sterken tegenstand, en ontbrak het nu zo min als in het voorgaande geval, aan voor- en tegenschriften, ter Algemeene Staatsvergadering ingeleverd, die de Kamer van *Zeeland* in 't ongelyk stelden. Waar op Staaten van *Zeeland* zich zeer beklaagden over eene zonderlinge en verhaastte handelwyze, en het meerdere gezag, 't geen de andere Gewesten zich over *Zeeland* aanmaatigden, te dier gelegenheid eene menigte van bezwaaren ophaalende, die

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 1227.
(†) Zie hier boven bl. 219.

die hun zouden kunnen dringen om zich zelven regt te verſchaffen, door zulke middelen, als ieder onafhangelyk Souverain natuurlyk en geoorlofd waren. Weshalven zy om opſchorting en overneeming van dit Staatsbeſluit aandrongen. Zulks werd geheel van de hand geweezen (*).

XCI. BOEK. 1773.

Terwyl het voorgaande ſtuk nog hing rees 'er ſtoffe tot nieuw misnoegen voor de Kamer *Zeeland*: dewyl de Vergadering van Tienen, onaangezien de Tegenverklaaring van derzelver Afgevaardigden, met de meerderheid, geoordeeld hadt, dat *Demerary* eene Volkplanting was op zich zelve, geheel van *Eſſequebo* afgezonderd, en de Bevelhebber van die Riviet niet meer onderhoorig aan den Algemeenen Bevelhebber over de Volkplanting van *Eſſequebo*; en ook aan *Zeeland* ontnomen hadt, het beſtuur der verzorginge van *St. Euſtatius*, *St. Martin* en *Saba*. Hun Hoog Mogenden hielden, het eerſte voor afgedaan by het Staatsbeſluit op den vyf-en-twintigſten van Louwmaand genomen, en het tweede voor eene Huishoudelyke ſchikking der Maatſchappye, waar in zy zich niet behoorden in te laaten. Hoe veel beweegings *Zeeland* hier tegen maakte, bragt zulks geene verandering te wege (†).

Aan

(*) *Reſol. Gen.* 25 Jan. en 28 April 1773. *Not. van Zeel.* 2. 6. 8. 11 en 18 Maart 1773.

(†) *Reſol. Gen.* 25 April 1773. *Not. van Zeel.*

XCI. BOEK. 1773.

Groote Indyking op *Zuidbeveland.*

Aan geſtaage verandering is ons Land, waar 't aan Zee paalt, en door geene de Zee afweerende Zandduinen of zwaare Dyken beſchut wordt, bloot geſteld. 't Geen de eene Eeuw neemt geeft de ander niet zelden weder, bovenal wanneer de hand der kunst zich uitſtrekt om 't geen zich aanbiedt aan te grypen. Nergens doet dit verſchynzel zich merkbaarder op, dan op het vrugtbaar Eiland van *ter Goes* of *Zuidbeveland.* Een gedeelte van 't zelve, waar de beroemde Stad *Reimerswaal*, met veele ſchoone Dorpen, gelegen was, bleef naa herhaalde zwaare Watervloeden, in de Zestiende Eeuw, overſtroomd (*). Thans werd men te raade veele Schorren en verdronken Landen op die hoogte, onder de naamen *Bath*, *Maire* en *Rilland* bekend, te zamen twee duizend Gemeten of duizend Morgens groot, te beverſchen, en in te dyken. By de drie duizend Werklieden arbeidden daar aan; het drooge Voorjaar begunstigde deeze Droogmaakerye. Doch in Zomermaand werd het vertraagd, door een geweldig oproer onder de Werklieden, meest uit *Oost-Friesland* derwaards overgekomen; waar toe, zo men meent, de onmaatig hoog geſteege prys

22 en 29 Maart 8 en 13 April 17 Mey 28 Juny 2 Aug. 1773.

(*) *Tegenwoord. Staat van Zeeland* bl. 265 en 269.

prys der Eetwaaren aanleiding gaf. Twaalf Soldaaten, gezonden om 't zelve te stuiten, konden, onder zulk een aantal misnoegden, niets uitvoeren, welhaast werden zy overweldigd; sterker arm was daar toe noodig. Honderd vyftig Man uit *Bergen op Zoom* dempten den opstand, die een veragtering in 't werk te wege bragt; en een geheel staaken dreigde. De Belhamels werden gevangen genomen. De Hoog Baljuw en Rentmeester bewesten de *Schelde*, met eenige Schepenen van *Middelburg*, spanden 'er als 's Graavenmannen de Vierschaar. Op een opgeregt Schavot werd, onder een daar op geplaatste galg, een der voornaamste Oproermaakeren gegeesseld, en een getal van omtrent drie honderd in Schepen, onder 't geleide van Krygsvolk, na *Oost-Friesland* te rug gezonden. De Krygsbende bleef den ganschen Zomer in die Polder leggen, het werk werd hervat, voltooid, en hadt stevigheids genoeg om de stormen en hooge vloeden van het Najaar te kunnen wederstaan (*).

XCI. BOEK. 1773.

Zeeweeringen aan de *Helder* hersteld.

Groot was het gevaar, schroomlyk het vooruitzigt van den staat der Zeeweeringen aan de *Helder*. De verzakkingen en wegvallingen der benedenste gronden dreigden eene Overstrooming, die, naar allen schyn, nooit zou kunnen hersteld worden, en ten ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 351. 795. Voor 't Jaar 1774. bl. 44.

XCI. BOEK. 1773. gevolge zou hebben niet alleen eene gansch nadeelige verandering in den loop der Stroomen van het *Texelſche* Zeegat, maar ook eene groote onveiligheid voor de *Texelſche* Reede, aan welke de *Helderſche* Wal ter beſchutting verſtrekt. Gecommitteerde Raaden in *West-Friesland* en 't *Noorderkwartier* bragten dit, by 't afloopen deezes Jaars, hun Ed. Groot Mogenden onder 't ooge. Gelaſtigden daar toe benoemd trokken, in 't volgend Jaar, derwaards, en volvoerden met groote koſten het noodige: teffens opgeevende hoe zeer veel nog benoodigd bleef om eene gewenſchte vaſtigheid aan dien Noordlyken uithoek onzes Lands, van zo veel aanbelangs voor de Zeevaard, te geeven (*).

1774. WILLEM GEORG FREDERIK gebooren. Door de Bekendmaaking, in Herfstmaand des Jaars MDCCLXXIII, van zyne Hoogheid aan de Hooge Staatsvergaderingen, dat zyne Gemalinne, zich weder in eenen gezegenden Staat bevondt, in gevolge van welke aanſchryvens gedaan was der gebruiklyke Voorbiddingen, leefde men in de verwagting van eerlang het Vorſtlyk Hüis, op nieuw, met eene Spruite vermeerderd te zien. De gelukkige verloſsing van een Prins, op den vyftienden van Sprokkelmaand, van 't Jaar MDCCLXXIV, werd in *'s Gravenhaage*, op dergelyk eene wyze als wy by voorgaan-

(*) *Reſol. van Holl.* 10 Dec. 1773. 21 Mey en 20 Dec. 1774.

gaande Bevallingen vermeld hebben, bekend gemaakt; gelyk ook de Gewesten, de Steden, en de Afgezanten der Vreemde Mogenheden des kundschap kreegen. Den zeventienden verscheen de Stadhouder in de Hooge Vergaderingen, om daar van mondeling berigt te doen; en ontving de Gelukwenschingen. De Afgezondenen van *Gelderland* begaven zich na het Stadhouderlyk Hof, om, van wegen dat Gewest, het Peterschap over deeze tweede Manlyke Spruite aan te bieden; één aanbod door zyne Hoogheid aanvaard. Met den gewoonen grootschen trein geschiedde de Doopplegtigheid, door den Eerw. P. NIEUWLAND verrigt, en ontving de Prins de naamen van WILLEM GEORG FREDERIK. De Afgezondenen van *Gelderland*, als Gevaders over den Doopling gestaan hebbende, hadden eerlang gehoor by haare Koninglyke Hoogheid, wanneer zy de Pillegift voor den jongen Vorst en de Geschenken voor de Kraamkamer overhandigden. XCI. BOEK. 1774.

De thans woedende Kinderziekte deedt de Vorstlyke Ouders beeven voor het drietal Kinderen, en besluiten om de toevlugt te neemen tot de Inenting der twee Oudsten; dewyl men den jongsten tot het ondergaan daar van nog niet geschikt oordeelde. De Hoogleeraar VAN DOEVEREN, een yverig voorstander en gelukkig toediender van dit Kunstmiddel, verrigtte zulks met eenen gewenschten uitslag, voor welken, in alle Kerken van *'s Gravenhaage*, Twee der Vorstlyke Kinderen de Kinderziekte ingeent. Dit werk krygt hier meer opgangs.

XCI. BOEK. 1774.

plegtige dankzeggingen werden uitgeſtort. Dit voorbeeld, gevolgd door verſcheide Perſoonen van den eerſten rang, en anderen, deedt de Inenting, die langen tyd met veel wederſpraaks en hindernisſen, hier te Lande, hadt moeten kampen, algemeener dan ooit worden; waar aan niet weinig toebragt dat veele Kerkleeraars, die Voorbehoedende Kunstbewerking aanpreezen, en de zwaarigheden, uit Godsdienſtige beginzelen, daar tegen ingebragt, uit de gemoederen zogten te dryven. De Inenting, als een vry algemeen middel, mag van dit Jaar in deeze Geweſten, haar tydſtip rekenen (*).

Leyden viert het Twee-honderd Jaarig Feest van 't Ontzet.

Hadt *Leyden*, op den derden van Wynmaand, zints twee Eeuwen, beſtendig gedagt aan de gedenkwaardige Verloſsing van het benauwend Beleg, met eene bykans gadeloozе ſtandvaſtigheid verduurd, en der getrouwe Burgery tot onſterflyken roem ſtrekkende, toen deeze dag dit Jaar ſtondt aan te lichten, kon die Stad niet in gebreeke blyven, om het Tweehonderſte Verjaaren van denzelven, met meer dan gewoone plegtigheid te gedenken, en de voetſtappen van andere Steden onzes Vaderlands, die, in de twee laatst verſtreeke Jaaren, elk op haare beurt, Vryheid en Verloſsing met Tweehonderd Jaarige Feeſten vereerden (†), te drukken.

't Los-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 83. 189. 401.
(†) Zie hier boven Bl. 83—86. 109.

't Losgebrand Geschut van Stads Wallen, het Klokkenspel en Trompetgeschal van de Stadshuis Tooren, onderscheidde deezen Gedenkdag. De Heeren van den Geregte, gevolgd door den Krygsraad der Schutterye, begaven zich, in staatlyke orde, van het Stadshuis na de *St. Pieters Kerk*, waar, gelyk in alle Kerken, ten tien uuren, de openbaare Godsdienstoefening eenen aanvang nam, de hartlykste Dankzeggingen met de vuurigste Gebeden paarde, en *Leydens* Verlossing vrolyk vermeldde. —— Het losen van 't Kanon, het Klokkenspel en Trompetgeschal werd ten twee uuren voor de tweede en ten vyf uuren voor de laatste keer herhaald. Ongelooflyk groot was de toevloed niet alleen van de veelvuldig na by liggende Dorpen en Steden; maar ook uit wyder afgelegene Plaatzen onzes Vaderlands. Deeze propte Kerken en Straaten met Menschen op, boven al in den Avond om 't gezigt te neemen van de Verlichtingen der hier in uitsteekende Logementen. Het eene, het *Zwynshoofd* geheeten, hadt den in 't Beleg zo beroemden Burgemeester P. A. VAN DER WERF ten woonhuis gediend, en vondt de tegenwoordige Bewoonder het zeer gepast dit Gebouw, by deeze gelegenheid, te doen uitblinken, met gepaste Zinnebeelden en Opschriften te vercieren; het ander de *Burg*, welke van boven tot beneden met een groot aantal Lampions verlicht was, en op een doorschynend

XCI. BOEK. 1774.

XCI. BOEK. Scherm de *Leydſche Maagd* met Byſchriften vertoonde.

1774. Met deezen Dag was de Herdenking niet afgeloopen, maar de volgende beſtemd om zulks te hervatten, en door de betoverende kragt der Dichtkunst, der harten die Vereeuwiging in te drukken. J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, M. D. en Lector in de Natuurlyke Hiſtorie aan de *Leydſche* Hoogeſchoole, bekend door zyne weelderige dichtader, hadt zich toegerust om in *Nederduitſche* Dichtmaat eene Redenvoering te houden. Na de *St. Catharina Gasthuis Kerk*, de daar toe benoemde plaats, geleidden de Beſtuurders van het *Leydſche* Dichtlievend Genootſchap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, als mede die van het *'s Gravenhaagſche*, *Kunstliefde ſpaart geen vlyt*, den Dichterlyken Redenaar. Regeerings- Krygs- en Kerkenraads-Leden, te gemelder Kerke gekomen zynde, onthaalde een keurlyk Muzyk, onder 't geſchal van Pauken en Trompetten, beſtuurd door den beroemden Muzykmeeſter C. VERMEULEN, de zamenvloeijende menigte, die het Gebouw tot verdringens toe vervulde. Hoe groot de verwagting ware voldeedt de Redenaar aan dezelve volkomen, en ſlaagde in de uitvoering zo gelukkig, dat hy zich niet alleen van aller aandagt; maar ook van aller harten, volkomen meeſter maakte. Ieder was, naar 't eenſtemmig getuigenis der oorgetuigen, onder de taal, die van zyne

J. LE FRANCQ V. BERKHEY gedenkt in Dichtmaat openlyk *Leydens* Ontzet.

zyne lippen rolde, enkel gehoor en gevoel; de hartstochten van Droefheid en Medelyden over den veegen ſtaat der Stad, van Verontwaardiging over de *Spaanſche* Dwinglandy en 't onderdrukken der Vryheid, of van Blydſchap op het heuchlyk Ontzet van *Leyden*; deeze en dergelyke hartstochten tekenden zich op ieders gelaad, naar maate dat de Redenaar verſchillende voorwerpen voordroeg; de aandoeningen van aller harten volgden op zyne klanken. Men ondervondt toen zo zeer als immer het vermogen eener kunstlooze Welſpreekenheid. Op het eindigen was het een verrukkend tooneel te zien, hoe ſterken indruk zulks gemaakt hadt, aller monden juichten tot des Redenaars lof, een ieder verſpreidde denzelven langs de ſtraaten, gansch *Leyden* weergalmde, toen de Dichter, begeleid door die zelfde Kunstgenooten, na huis tradt. En treffend Muzyk liet zich tusſchen de tydperken, in welken de Redenvoering verdeeld was, en by 't eindigen, hooren. De overgifte eener nieuw gegraveerde Afbeelding van den nooit volpreezen Burgemeester VAN DER WERF, aan *Leydens* Magiſtraat, door den Redenaar, beſloot zeer eigenaartig deeze Feestlyke plegtigheid. En hadt het Kunstgenootſchap *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, den voorgaanden avond, die groote Gebeurtenis vrolyk gedagt, een ander daar ter Stede, bekend onder de Zinſpreuk *Veniam pro laude*, vierde dit

XCI. BOEK. 1774.

Eeuwgetyde dien avond. Twee Gedenkpenningen ſtrekten tot beſtendige herdenkings middelen aan den zegeryken Dag van *Leydens* Verloſing. Wat hand dichtſnaaren roeren kon, ſpande dezelve om ze dien ter eere te tokkelen (*).

Nieuwe Schouwburg te *Amſterdam* ingewyd.

Wanneer de Brand den *Amſterdamſchen* Schouwburg in asch en puin verkeerd hadt (†) hing het by de Regeering dier Stad in beraad of men eene nieuwe zou oprigten. Gewigtige redenen bewoogen dezelve om weder een Kweekſchool van ſchuldloos vermaak, en een Oefenperk der dichterlyke bekwaamheden, zo in het hooge Treurſpel, als in 't vrolyk Blyſpel, en de boertende Klugt, te doen bouwen. De bekrompe plaats, waar de oude geſtaan hadt, wilde men gaarne voor eene ruimere verwisſelen: bezwaarlyk was die in eene zo volkryke en digtbebouwde

(*) *Beſchryving der Plegtigheden en Vreugdebedryven, by het tweede Eeuwgetyde van de Stad Leyden. Gevierd op 3 en 4 van Wynmaand* 1774, by C. V. HOGEVEEN JUNIOR, die mede eene keurige Verzameling van Verzen op *Leydens* Tweede Jubelfeest in 't licht gebragt heeft. Ook ontving men het *Verheerlykt Leyden* van den Dichter LE FRANCQ VAN BERKHEY, waar mede den *Nederlander* niet weinig te vrede en ingenomen was, en waar door zy, die geene gelegenheid gehad hadden om deeze Redenvoering te hooren, hier in eenige ſchavergoeding verkreegen.

(†) Zie hier boven bl. 292.

de Stad te vinden, zonder dat 'er zich eenige ongelegenheden opdeeden. Eindelyk bepaalde men op het *Leydſche Plein*, by de *Leydſche Poort*, naar 't plan van J. E. DE WITTE, Directeur Generaal van Stads Werken en Gebouwen, een nieuwen Schouwburg van hout te ſtigten. Het werk werd aangevangen in Grasmaand des Jaars MDCCLXXIII., en was in Herfstmaand des volgenden Jaars voltooid, en de noodigſte Schermen waren door de bekwaamſte meesters geſchilderd. Op den vyftienden dier maand werd het nieuw Tooneel plegtig ingewyd, door een klein ſtukje van BARTHOLOMEUS ROELOFS, Capelmeester van het Orchest; gevolgd van het Treurſpel *Jacob Simonszoon de Ryk*, gevloeid uit de pen der beroemde Vaderlandſche Dichteresſe LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER, *gebooren* VAN MERKEN. Dit geſchiedde in tegenwoordigheid der Regeeringe en van verſcheide daar toe genoodigde perſoonen. Dit zelfde Treurſpel opende, twee dagen laater, den nieuwen Schouwburg voor allen, en werd dezelve, even als de oude, waar men eerst den *Gysbrecht van Amſtel*, VAN VONDEL geſpeeld hadt, eerst geopend met een oorſpronglyk *Hollandſch* Tooneelſtuk, uit de Vaderlandſche Geſchiedenis ontleend, en tot *Amſterdam* betrekkelyk: Eene enkele vertooning konden verbaazenden toeloop van nieuwsgierigen en Tooneelliefhebberen niet voldoen, verſcheide keeren herhaalde men voor

XCI. BOEK. 1774.

XCI. BOEK. 1774.

voor een opgepropten Schouwburg, die gevoeglyk plaats verleent aan zestien honderd Toekykeren, dit Stuk. — Schoon 'er altoos lieden gevonden worden, aan het oude dermaate gehegt, en daar mede, zo ingenomen, dat zy ſteeds daar aan de voorkeus geeven, voldeedt deeze nieuwe Schouwburg, zo in deszelfs aanleg, als in de Tooneel-cieraaden, en pragtige Kleederen aan den ſmaak van kundige en onbevooroordeelde Tooneelminnaaren, die zich verheugden over het herbouwen eener plaatze, waar zy hun lust konden boeten (*).

Het Genootſchap *Servandis Civibus* aldaar opgerigt.

Te dier zelfde Stede nam thans een nieuw Genootſchap, tot opbouw der Geneeskunde, 't welk ten Zinſpreuk voerde SERVANDIS CIVIBUS, eenen aanvang, en maakte zich bekend, door de uitgave van eene openbaare Aankondiging, by welke zy verklaarden, dat een klein Gezelſchap van bekwaame Mannen, overtuigd van het nut, 't welk Geneeskundige Genootſchappen, in andere Landen, hadden te wege gebragt, zich reeds voor eenigen tyd vereenigd hadt, om alle de waarneemingen van hunne wyduitgeſtrekte Praktyk met elkander te vergelyken, en dikwyls, hoewel nooit dan met de uiterſte voorzorge, nieuwe Proeven ter uitbreidinge van de Kunst te neemen. De ruime verſtandhouding der Leden van dit Gezelſchap, met ver-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 1276.

verſchaide Geneesheeren van den eerſten rang, gaf gelegenheid, om nu en dan deszelfs Lichaam met nieuwe en voortreffelyke Leden te vergrooten. Aan de volkomenheid ontbrak, dat het zich, ten meerderen nutte, als een Genootſchap, wereldkundig maakte, hoe wel de byzondere Leden, voor eerst niet konden goedvinden hunne Naamen te doen kennen, gelyk zulks by andere Genootſchappen gebruiklyk is. Zy wilden zich eensdeels aan geen afgunst blootſtellen, en dagten anderdeels, dat het geenzins de Naamen, maar wel deegelyk de Zaaken waren, die het Gemeen beoordeelen moest. Die geheimhouding der Naamen beloofden zy, dat een einde zou neemen, zo ras de meerderheid der Leden, om gewigtige redenen, zulks dienstig keurde. Jaarlyks loofde dit Genootſchap een Gouden en Zilveren Penning uit, aan het beste en daar aan naastkomende Antwoord, op eene Vraag de Genees- of Heelkunst betreffende (*). XCI. BOEK. 1774.

Vrees voor den ondergang der Aarde uit den Stand der Planeeten gebooren.

Ramp en onheil uit de Letteren der Lugt te ſpellen, of uit ongewoone verſchynzelen, in den loop en ſtand der Hemellichten, de akeligſte gebeurtenisſen te voorzeggen, was, van onheuglyke tyden af, het bedryf des ſchroomvalligen Bygeloofs, dat van eenen beſmettenden aart, altoos veele zwakke gemoederen ontrustte, en

(*) Verhandelingen van het Genootſchap *Servandis Civibus* I Deel.

XCI. BOEK. 1774. en om welks aangevangen werk te volvoeren eene onkundige, of niet zelden bedrieglyke, Priesterschap de hand leende. Hoe gedugt was altoos in 't oog des Bygeloofs, de verschyning van Staartsterren: dan, waar de fakkel der Weetenschappen ontstooken is, doet dezelve de duisternissen van Waan- en Bygeloof, met de daar door verwekte vreeze, verdwynen. Kunde van den loop der Hemellichten, de berekening van de verschyning der zelzaam zich vertoonende, door de uitkomst gestaafd, heeft dien ydelen schroom verbannen by elk oplettenden, en zou men naauwlyks in een Land, waar de kundigheden zo algemeen verspreid zyn als in het onze, verwagten, eene ongerustheid uit den stand der Hemellichten te zien gebooren worden, welke beter voegde aan de diepe onweetenheid dier Eeuwen, waar in Onkunde met Bygeloof ten zetel zaten. Dit was nogthans het geval. De Starrekundigen hadden waargenomen, dat de Planeeten *Mercurius* en *Mars*, in dit Jaar, zeer na voorby onzen Aardbol zouden loopen: zommigen hadden zich uitgelaaten over de mogelykheid, dat de nabyheid van een deezer Dwaalsterren aan onze Aarde op dezelve eenigen invloed zou kunnen hebben. Dit ontrustend gerugt waaide uit *Frankryk* welhaast in andere Ryken, en ook in ons Vaderland, over; 'er ontstond veel bekommerings onder 't Gemeen, 't welk den achtsten van Bloeimaand met schrik zag naderen, als 's Aardbols jongsten dag. Dan-

ner-

nergens in onze Geweſten liep die benardheid tot zulk een uiterſte als in *Friesland*, waar een dweepend Schoolmeeſter den Propheet ſpeelde, en de akeligſte Gebeurtenisſen voorſpelde. Zo veel geloofs vondt hy by zommigen, dat zy hunne Broodwinningen lieten ſtilſtaan, in het denkbeeld dat zy, naa den achtſten van Bloeimaand, des niet zouden behoeven.

In *Friesland* te keer gegaan door eenBerigtſchrift van hooger hand.

De hooge Regeering oordeelde het aldaar noodig, ter bedaaringe van de zo zeer ontruſtte Gemoederen, en tot voorkoming van meerder verwarringe, een Berigt te doen opſtellen en wereldkundig te maaken, 't welk, om der zeldzaamheids wille, verdient afgeſchreeven te worden.

— „ Men is van eene kundige hand on-
„ derrigt, dat de beweegingen van *Mercu-*
„ *rius* en *Mars* geenen invloed op de *Aar-*
„ *de* hebben; dat de Conjunctie van *Venus*
„ met de *Zon* reeds den 22 van Maart is
„ geſchied (zonder dat men haar, wegens
„ derzelver groote Noorder Breedte, voor
„ de Zon, gelyk in de Jaaren MDCCLXI
„ en MDCCLXIX heeft gezien), en dat
„ de Conjunctie van *Mercurius* met de *Zon*
„ den 11 *April* voorgevallen is. Byge-
„ volg dat beide deeze Planeeten, op de
„ gemelde tyden, het allernaaſt aan de
„ *Aarde* zyn geweest, en zich nu weder-
„ om dagelyks van dezelve verwyderen.
„ Voorts dat het zeer klein vermogen van
„ *Jupiter* op de *Aarde*, den 8 May byna
„ op het allerkleinſte is, en op dien Dag
„ niets byzonders ſtaat te gebeuren aan-

„ gaan-

XCI. BOEK. 1774.

„ gaande de Planeeten, dan dat men 's „ morgens vóór den Opgang der Zonne, „ by helder weer, *Jupiter*, *Mars*, *Venus*, „ *Mercurius* en de *Maan*, in het Zodiaks „ Teken van *Aries* zal zien; daar naa, met „ het begin van *Juny*, in *Taurus*, en ver„ der in zeer verſchillende Tekens van den „ Zodiak, volgens den beſtendigen loop „ der Planeeten, zal waarneemen; en dat „ daarom zulken, die vermoeden dat, op „ den *achtſten Mey*, waarſchynlyk eenige „ veranderinge in de beweeginge der *Aarde* en Planeeten zou ontſtaan, in de „ daad hunne onkunde belyden in de wet„ ten der beweeginge van dezelven: naar„ dien deeze Lichaamen, ieder in 't by„ zonder, hunnen loop, in hunne eigene, „ en zeer van elkander verſchillende, Krin„ gen, zonder daar uit te wyken, vol„ brengen. Zo dat de Starrekundigen, „ vóór honderden van Jaaren, wat het „ zaaklyke betreft, indien zy ooit hadden „ gedagt, dat eene vertooning aan den „ Hemel, als die van den gemelden Dag, „ nadeelige gevolgen in het Zaamenſtel „ der Planeeten zou maaken, dezelve „ hadden kunnen voorzeggen (*). ——

Dusdanig eene verklaaring veroorzaakte wel eenige gerustheid in de gemoederen; doch de vrees verliet de beklemdſte harten niet te eenemaal, dan naa dat de angſtig te gemoet geziene achtſte van Bloeimaand,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 414.

maand, zonder dat 'er op denzelven iet zonderlings, door de werking der Dwaalſtarren veroorzaakt, ten einde geloopen was; wanneer het Bygeloof, naar gewoonte, zweeg, en het gegrond belachen van kloeker Verſtanden, met geduld, moest verdraagen. XCI. BOEK. 1774.

Een ongewoone Voorjaars-ramp, geheel geene gemeenſchap hebbende met dien ydel gevreesden ſtand der Hemellichten, trof, in 't einde van Bloeimaand, eenige plaatzen in onze Geweſten. Naa dat de Lugtsgeſteltenis in 't midden dier Maand, ten aanziene van Hette en Koude; zeer ongelyk geweest was, zo dat, op één dag de Thermometer een onderſcheid van twintig tot acht- en- twintig Graaden tekende (*) ſtak den zeven- en- twintigſten een harde Storm uit het Noord-Weſten op, die het *Y*-water voor *Spaarendam* tot zulk eene hoogte deedt ryzen als de oudſte Lieden, in een zo ver gevorderd Voorjaar, nooit beleefd hadden. De *Slaaperdyk* ſtroomde over, op eene wyze in den Winter niet ongewoon, en deedt de hoop op een gunſtigen Hooibouw, welken het weelig ſtaande Gras in die ſtreeken beloofde, in den vloed verdwynen. De *Zuider-Zee* zwol, door deezen Storm, op onze kuſten dermaate dat geen menſchen geheugen daar van Ongemeen hoog water in Meymaand.

(*) *Weerkund. Waarn.* van A. W. SCHAEFF in de *Hedend. Vaderl. Letteroefeningen* III Deel II Stuk. bl. 320.

XCI. DOEL. 1774.

van kennis droeg. Op het *Koegras* by *Kalantsoog* verdronk, door 't opzetten der *Noord-Zee*, veel Vees. De Visschers die Zee bevaarende leeden niet alleen groote schade; maar ook één *Katwyksch* Visschuitje sloeg, op de hoogte van *Ter Heyde* om, geen der Manschap bragt 'er het leeven af (*).

Middelen tot verbetering van *Frieslands* Inkomsten beraamd.

Reeds zints den Jaare MDCCLXVIII waren 'er in *Friesland*, op voorstel des Erfstadhouders, door de Staaten van dat Gewest, eenige bekwaame Leden benoemd, tot het onderzoek van den toestand der Lands Inkomsten. Zy leverden, in den voorleeden Jaare, berigt in van hunne Bevindinge, als mede van de Middelen, van spaarzaamheid en andere, welke zy tot herstel der Geldmiddelen bekwaam en noodig oordeelden. Staaten van *Friesland* zonden 't zelve aan den Stadhouder, die, in Sprokkelmaand deezes Jaars, zyn gevoelen daar over bekend maakte, 't welk het beraamen en vaststellen van verscheide Plakaaten en Publicatien, des betreffende, ten gevolge hadt (†). Of dezelve alle van dien aart waren, dat zy het kwaad in de beginzels aantasten, en 'er dus geneezing van te verhoopen was, werd verscheidenlyk beoordeeld.

Al-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 525. 587.
(†) Ze zyn te vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 542. 579. 590—616. 853.

Allen, die over de *Albis* of de *Elve*, de Grensscheiding van het oude *Fransche* Grondgebied, gebooren waren, en van daar *Albani* en *Aubenæ* genaamd werden, 't welk zo veel zegt als *Vreemdelingen*, mogten, volgens eene Wet van CAREL DEN GROOTEN, geene Goederen in *Frankryk* erven: de naalaatenschappen, die anderzins hun zouden hebben moeten aankomen, vervielen aan 's Lands Schatkist. Dit Regt werd *Jus Albinatus*, *Jus Albinagii*, en *Jus Aubanitæ* geheeten, in 't *Fransch* *Droit d'Aubaine*, by ons het *Regt van Aubaine*. Andere Volken, door dit Regt, in *Frankryk* stipt uitgeoefend, gedrukt, lieten 't zelve, volgens de Wet van Wedervergelding, tegen de *Franschen* gelden, en was dit vry algemeen onder de Volkeren. Beschaafder tyden en heuscher Zeden deeden 't zelve hier en daar afschaffen. Ook werd het reeds, by den *Kamerykschen* Vrede, in de Jaare MDXXIX, voor de *Nederlanders* in *Frankryk*, en voor de *Franschen* in de *Nederlanden*, vernietigd; en deeze vernietiging bekragtigd door een byzonder Verdrag in den Jaare MDCXCLVII (*). — Doch men vondt in *Frankryk* niet goed, omtrent de *Fransche* Vlugtelingen, die den haatlyken Geloofsdwang ontweeken, deeze Godsdienst-vryheid ademende Gewesten ter schuil en verblyfplaatze genomen hadden, zich aan

XCI. BOEK. 1774.

Het *Regt van Aubaine* tusschen deezen Staat en *Frankryk*, als mede *Zweeden*, geheel afgeschaft.

(*) *Groot Plakaat Boek* II Deel, bl. 2223, ook nader 1634. *Ald.* II Deel, bl. 2360. En in een Tractaat van Vriendschap 1662. *Ald.* bl. 2911.

XCI. BOEK. 1774.

aán dat Verdrag van Vernietiging te houden, zelfs niet wanneer die Vlugtelingen, in deeze Landen als Inboorelingen aangenomen waren, gelyk een Plakaat des Jaars MDCCLIX dit Regt van Inboorlingſchap aan die Vlugtelingen verleende (*). Menigmaalen vielen hier over klagten, welker vrugtloosheid de Staaten in 't einde bewoog te verklaaren, dat men, ter wedervergelding, den *Franſchen* ook niet zou toe laaten tot de Erfenisſe der Goederen van Vlugtelingen hier ter Lande (†). In deezen voor de Menschlykheid onvoeglyken ſtand bleef dit ſtuk tot dat, in Lentemaand deezes Jaars, de Kroon van *Franryk* en deeze Geweſten, ten voordeele der wederzydſche Onderdaanen, een Verdrag ſlooten, by 't welk het *Regt van Aubaine* volkomen afgeſchaft en vernietigd werd. — Een zelfde Verdrag werd ook tusſchen het Ryk van *Zweeden* en deezen Staat, om deezen tyd, aangegaan (§).

Engeland verzoekt dat de *Noord-Americaanen*, uit deeze Landen, met geen Krygsbehoeften

Schreef men de gemaklykheid, waar mede het Hof van *Frankryk* zich daar toe liet beweegen, misſchien niet zonder grond, toe aan *Frankryks* oogmerk, om, door dit betoon van hoogagting voor 't Gemeenebest, 't zelve aan zyne belangen te verbinden, 't welk de welwikkende Staatkunde van veel gewigts moest oordeelen by het toeneemen van den dagelyks aanwakkeren-

den

(*) *Groot Plakaat Boek* V Deel, bl. 73.
(†) *Groot Plakaat Boek* V Deel, bl. 74.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 527 en 864.

den twist tusſchen *Engeland* en de *Noord-Americaanſche* Volkplantingen, waar in *Frankryk*, vroeg of laat, ſtondt deel te neemen. Het gedrag des *Engelſchen* Hofs was, by den aanvang dier onluſten, by lange zo vriendlyk niet, en diende, het voorſtel des Afgezants YORKE by de Algemeene Staaten geenzins om de gemoederen in een handeldryvend Gemeenebest ten zynen voordeele in te neemen. 't Zelve behelsde, dat de Koning zyn Meeſter zich vleidde, dat hun Hoog Mogenden, uit hoofde van de aanhoudende Oneenigheden tusſchen *Groot-Brittanje* en de *Engelſche* Volkplantingen, in *America*, aan derzelver Ingezetenen wel ernſtig zouden willen verbieden, deeze oproerige Volkplantingen, 't zy middelyk of onmiddelyk, met Geweer of Krygsbehoeftens te onderſteunen; dat zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, uit aanmerking van de Vriendſchap en goede verſtandhouding, welke zo gelukkig tusſchen *Engeland* en 't Gemeenebest plaatze hadt, verwagtte, dat hun Hoog Mogenden de noodige voorzieningen zouden doen tot het beletten van dusdanige verzendingen. —— Men wil dat *Engeland* het by dit verzoek, niet liet beruſten; doch dat 'er daadlyk op 't *Y* twee *Engelſche* Vaartuigen lagen, om een waakend oog te houden, op 't geen van daar verzonden werd; en welke Schepen, zo ras zy vermoeden kreegen eener verzending van Oorlogsbehoeften na *Boſton*, gereed waren onze Koopvaarders in het uit-

XCI. BOEK. 1774. mogen voorzien worden.

XCI. BOEK.

zeilen te volgen, misschien met oogmerk om dezelve in Zee te onderzoeken.

1774. De Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland* dreigt uit te zullen barsten.

De toestand der zaaken in *Noord-Amerika*, *Frankryks* blykbaare genegenheid, om die Volkplantingen, in het Vryheids-pleit te ondersteunen, en *Engelands* bepaald oogmerk om alles op te zetten by het onderwerpen der Volkplanteren, deedt elk eenigzins vooruitzienden, vaststellen, dat het Twistvuur, in de *Nieuwe Wereld* eerst ontstooken, dat des Oorlogs in de *Oude Wereld* zou doen ontvlammen. De betrekking, waar in onze Staat stondt tot de twee Mogenheden, die eerlang tegen elkander het harnas zouden aangorden, speide ten minsten het vertoon derzelfde tooneelen, als in den laatstgevoerden Kryg tusschen *Frankryk* en *Engeland*, zich opdeeden, en by de meesten nog in versche geheugenisse lagen. Twyfelingen of de Onzydigheid, toen met zo veel Staats beleids gehouden, door de *Vereenigde Gewesten* zou kunnen bewaard worden, bekroopen veelen, die den tegen elkander werkenden invloed des Hofs van *Versailles* en van *Londen*, in den Lande kenden, en berekenden hoe hoogst bezwaarlyk het zou vallen, buiten eenen Oorlog te blyven, waar in men den Staat gaarne zag ingewikkeld; schoon men van den kant dier ten Oorlog gereede Mogenheden, niet naliet op Onzydigheid van onzen kant aan te dringen.

Staaten van *Holland* dringen aan op

Niets kan beter tot opheldering van de inwendige Staatsgesteltenisse, ten deezen opzigte, hier te Lande, dienen dan een na-

nader verſlag van 't geen 'er, omtrent de verſterking der Land- en Zeemagt, ten deezen tyde, voorviel. In den Jaare MDCCLXXII hadden Staaten van *Holland* niet nagelaaten aan te dringen op de hoogstnoodige Verbetering van 's Lands Zeemagt, en wel byzonder, dat de overige Gewesten de Aandeelen in de Petitien van de Jaaren MDCCLXX en MDCCLXXI tot buitengewoone Uitrustingen ter Zee zouden opbrengen, als mede tot den verzogten aanbouw der vier-en-twintig Schepen van Linie (*); doch zy vonden de Bondgenooten min bereid dan zy verlangden om de Zeemagt tot die hoogte te brengen. „ Zy waren misſchien," dus drukt zyne Hoogheid zich over deeze agterlykheid uit, „ niet gezind om *al* hun vermogen aan „ de Zeemagt te beſteeden, en wilden, in „ de toeſtemming tot dezelve, niet *al te* „ *ſchootig* zyn, uit vreeze dat, wanneer „ die Zeemagt, op de door *Holland* be„ doelde hoogte, zou gebragt zyn, min„ der gelegenheids voor hun zou overbly„ ven, om zich ook van de Landzyde, „ de zo lang gewenſchte, en by hun zo „ noodig geoordeelde, zekerheid, te be„ zorgen (†).

XCI. BOEK. 1774. de verſterking der Zeemagt. Waarom de andere Gewesten niet gereed bewilligden.

Hier door bleeven de zaaken in den zelfden ſtaat tot den Jaare MDCCLXXIII. *Holland*, de langs hoe grooter wordende noodzaaklykheid bezeffende om die Verſterking

Nader aandrang door Staaten van *Holland* gedaan.

(*) Zie hier boven bl. 248.

(†) *Memorie van zyn Hoogheid* 6 Oct. 1782. bl. 11.

XCI. BOEK. 1774.

king ter Zee ot ſtand te brengen, herhaalde toen den tot nog vrugtloozen aandrang by hunne Hoog Mogenden, die beſlooten by alle de overige Geweſten, het hunne te zullen aanwenden om in de billyke eiſchen van *Holland* te ſtemmen; en verder goedvonden zyne Hoogheid, en den Raad van Staaten, te verzoeken om een Plan tot verſterking der Troepen van den Staat ter Algemeene Staatsvergadering te willen openleggen, om daar op, overeenkomſtig de Orde van den Lande, te beſluiten.

Overyſſels raadſlag.

De raadſlagen der onderſcheidene Geweſten konden nu niet wel agterwege blyven; zy kwamen in. *Overyſſel* zou met genoegen een Plan tot eene maatige Vermeerdering der Landmagt te gemoet zien. Wat de vervallen Staat van 's Lands Zeemagt betrof, was het aangemerkte, zo van hun Hoog Mogenden, als van Staaten van *Holland*, niet ongegrond; doch dat daar omtrent geen meerder voorziening hadt plaats gegreepen, moest aan Ridderſchap en Steden niet geweeten worden, en mogten zy zich op voorgaande toeſtemmingen in die Laſten, boven al van den Jaare MDCCLXXI, beroepen. Zy wilden niet ontveinzen, dat ze nu nog agterlyk waren in zich te verklaaren over de Petitie tot den aanbouw van Vier- en- twintig Oorlogſchepen; doch, behalven dat dit hun geval niet in 't byzonder was: dewyl de meeſte Geweſten 'er nog niet in toegeſtemd hadden, waren zy hier in voornaamlyk wederhouden, door de Onregelmaatigheid en Onbillykheid, waar-

me-

mede dit gedeelte van het ſtuk der *Conſenten* werd behandeld, op welker verbetering zy aandringende by deezen betuigden „ dat, indien de gezaamlyke Bondgenoo- „ ten, in de Petitie tot den aanbouw van „ vier- en- twintig Oorlogſchepen een „ gaaf *Conſent* geliefden te draagen, dat „ *Conſent* op zyn tyd met *reëele preſtatie* te „ agtervolgen, en daar van ter Vergade- „ ringe van hun Hoog Mogenden verklaa- „ ring te doen, zy mogten lyden, dat „ nimmermeer eenige aandrangen herhaald „ wierden by de Geweſten, die in de Pe- „ titie tot den aanbouw van Schepen van „ den Jaare MDCCLXXI, of in 't geheel „ niet, of maar ten deele toegeſtemd had- „ den, maar zy des geheel ongemoeid ge- „ laaten: zy hoopten dat deeze Verklaa- „ ring, door de overige Geweſten, mogt „ worden gevolgd, en de gebrekkige Ge- „ weſten aanmoedigen om te beſluiten op „ en toe te ſtemmen in de Petitie tot de „ Vier- en- twintig Oorlogſchepen." Dan konden zy niet voorby aan de Bondgenooten voor te houden, dat, zouden de vervalle zaaken van de Zee zodanig behartigd en verbeterd worden als noodig ſcheen, zulks voor een groot gedeelte behoorde gezogt te worden in den ſtaat der middelen ten laſte van de Collegien ter Admiraliteit.

XCI. BOEK. 1774.

Utrecht was voor de verbetering van Zee- en Landmagt, beriep zich, om zyne bereidwilligheid tot het toebrengen van zyn aandeel aan het Zeeweezen te toonen, op

Utrechts gevoelen.

XCI. BOEK. 1774.

op de gedraagene toeſtemming in de Petitie van den Jaare MDCCXLI, op de reeds daarvan opgebragte Penningen, terwyl andere Geweſten of niets, of merkelyk minder, hadden betaald; op de laatere betooningen van bereidwilligheid om het gemeene Vaderland, en deszelfs afgelegene Bezittingen, zo wel ter Zee als te Lande, te helpen beſchermen. Verklaarden Staaten van *Utrecht* zich omtrent eenige voorgeſlaagene buitengewoone pooging tot vermeerdering van de Land- of Zeemagt der Republiek niet overeenkomſtig den wensch van zommige Bondgenooten, dit moest aan geen gebrek van bereidwilligheid; maar aan de bekrompenheid van Geldmiddelen, worden toegeſchreeven, welke, zonder het bezwaaren der Ingezetenen, die veel eer verligting behoefden, in geen beter ſtaat konden geraaken. „ Zy ver„ trouwden dat de Bondgenooten, den toe„ ſtand van hun Gewest behoorelyk over„ weegende, het verlangen van hun Ed. „ Mogenden niet vreemd zouden vinden, „ dat eindelyk eens met ernst wierd ge„ dagt, om door eene gelyke en geregelde „ heffing van de Middelen te Water, en „ door het betragten eener behoorelyke „ Oeconomie by de Admiraliteits Colle„ gien, het Fonds, tot de Zeemagt ge„ ſchikt, zo veel mogelyk te bevoordee„ len, en dat de onderhandelingen daar „ over, voormaals begonnen, met ernst „ voortgezet en tot een ſpoedig einde ge„ bragt wierden, bereid zynde om, op „ het

„ het bekomen der noodige onderrigtingen van het geen tot verbetering der Zee- magt van den Staat, en de beſcherming des Handels, zo uit de Inkomſten der Admiraliteit, als anders, zou kunnen gevonden worden, op de Petitie van den Jaare MDCCLXXI tot den aanbouw van vier- en- twintig Schepen van Linie, zodanig te beſluiten als de omſtandigheden der Geldmiddelen eenigzins zouden toelaaten. Gelyk zy ook by herhaaling betuigden bereid te zyn, om op gelyke wyze te beſluiten, op eene voeglyke Verſterking van de Landmagt, zo ras zyn Hoogheid en de Raad van Staaten eene nadere Petitie en Plan ter overweeginge der Bondgenooten, zouden ingeleverd hebben: voor de Verbetering van de Land- en Zeemagt, waren huns oordeels dezelfde redenen."

XCI. BOEK. 1774.

Gelderland, terſtond in de Petite tot meergemelden aanbouw van Oorlogſchepen geſtemd hebbende (*), herhaalde die toeſtemming, deeze gelegenheid aangrypende om by hunne Bondgenooten, die tot nog hier in niet bewilligd hadden, aan te dringen, dat zy 'er zich toe zouden laaten beweegen, ten einde men ſpoedig met eenpaarigheid daaromtrent een Beſluit mogt neemen; dan teffens oordeelden zy het tegenwoordig aantal van 's Lands Krygsvolk

Gelderlands denkbeeld.

(*) Zie hier boven bl. 253.

XCI. BOEK. 1774.

volk niet toereikende om tot beveiliging van den Staat de noodige gerustheid te geeven; waarom zy ook bleeven aandringen op eene maatige vermeerdering, en het Plan daar toe te gemoet zagen.

Zeelands beſluit.

Geheel anders klonk de taal door *Zeeland* geuit. Staaten van dat Gewest, „ zouden geene zwaarigheid maaken, om, „ ten aanzien van de Zee- en Landmagt, „ het gevoelen van Staaten van *Holland* „ te omhelzen; waare het niet, dat zy daar „ in verhinderd wierden, door de bekrompene geſteldheid hunner Provinciaale „ Finantien; die niet toereikten, om de „ gewoone uitgaven te kunnen draagen, „ en veel min inſtaat waren, om aan „ eenige buitengewoone uitgaven te gemoet te komen, en wel inzonderheid „ aan een zo merklyke ſomme, als het „ aandeel van *Zeeland* in de Petitie tot „ den aanbouw van vier- en- twintig Oorlogſchepen; als mede in het geene een „ voeglyke vermeerdering der Landmagt zou beloopen, waar om zy, „ hoewel met leedweezen, moesten betuigen, geheel buiten ſtaat te zyn, om „ tot zodanig eene Toeſtemming te komen, welke zy met geen daadlyke „ Geldopbrengingen zouden kunnen bekragtigen, ten ware de Bondgenooten „ konden overgehaald worden, om Staaten van *Zeeland*, daar toe meer inſtaat „ te ſtellen, dan tot heden was geſchied."— Voorts bragten zy een ganſche lyst van bezwaaren, van verkortingen, en van verge-

gelykingen, in 't midden, zich over de behandelingen der overige Zes Gewesten beklaagende. XCI. BOEK.

Staaten van *Friesland*, ſchoon zy mede 't bezwaar der Geldmiddelen van hun Gewest, in 't breede ophaalden, „ twyfelden niet, gelyk zy zich uitdrukten, „ of hun Hoog Mogenden zouden daar „ uit ligtlyk opmaaken, in welk eene ver„ legenheid zy zich thans bevonden; aan „ den eenen kant gedrongen wordende „ door de nuttigheid, en meerdere of min„ dere noodzaaklykheid, der voorgeſlaage„ ne maatregelen, en aan den anderen „ kant ſchroomende, in dezelve te tree„ den, uit hoofde van onmagt en het voor„ uitzigt, dat op zulk eene wyze hun „ Gewest nimmer tot verhaal zou komen, „ of inſtaat geſteld worden, om het ge„ meene Bondgenootſchap, ingevalle van „ nood, met eenige nadruk, ter hulpe te „ verſtrekken, dat zy dus tusſchen beiden „ ſtaande, hun Hoog Mogenden, konden ver„ zekeren van hunne geneigdheid, om met „ de overige Bondgenooten zamen te ſtem„ men, in het beraamen van maatregelen, „ die men ter beveiliging van den Staat, „ herſtelling van de Zeemagt, en beſcher„ ming van den Koophandel, noodig zou „ oordeelen: hier om zouden zy het Plan „ en de Petitie, wegens de vermeerdering „ der Landmagt afwagten, en daar over, „ zo wel als over den aanbouw der Sche„ pen van Oorlog, raadpleegen en vrugt„ baare Beſluiten uitbrengen; zo veel de „ toe- 1774. *Friesland's* raadſlag.

XCI. BOEK. 1774.

„ toeſtand der Geldmiddelen van het Ge-
„ west eenigzins zou toelaaten. Terwyl
„ zy tevens, met de andere Gewesten,
„ wel wenschten, dat de Onderhandelin-
„ gen, wegens het onderzoeken van de
„ middelen der onderſcheide Admiraliteï-
„ ten aangevangen, van zulk een goed ge-
„ volg mogten weezen, dat ten minſten
„ een gedeelte van de Buitengewoone
„ Uitrustingen, daar uit konden worden
„ goedgemaakt."

Gevoelen van *Stad en Lande*

Stad en Lande keurde de redenen voor den Aanbouw der Oorlogſchepen bygebragt onwederleggelyk; doch kwam het Staaten van dit Gewest niet min ontegenſpreekelyk voor, dat men even zeer bedagt moest zyn, op de middelen, om dien aanbouw te volvoeren. Zy gaven hun misnoegen, over het agterblyven van herſtel by 's Lands Admiraliteiten, op eene ſterke wyze te kennen. Bleeven de zaaken in dien ſtand, dan hadt men grond om te dugten, dat de kosten tot dien Aanbouw op de ſchouders der Gewesten geſchooven, eene voorgewende onmagt zommige zou te rug houden van toe te ſtemmen; of aanleiding geeven, om de hulp van andere Bondgenooten te verzoeken, of dat zy, gaaf toegeſtemd hebbende, de Betaaling zeer traaglyk zouden laaten volgen. —— Het aandeel 't geen *Stad en Lande* tot dien aanbouw zou moeten opbrengen, de kosten van de bedoelde vermeerdering der Landmagt, en het in dienst houden der Zes Fregatten, zou-

de

de Geldmiddelen van hun Gewest ten gronde helpen.

Naa een beklaaglyk tafereel gemaald te hebben van den bezwaarden Staat van *Stad en Lande*, zints het zeventiende jaar deezer Eeuwe, van de Lasten op de Ingezetenen, en de verkoop van Goederen, om schulden aftelosſen, bragt de bedenking, dat hun niets overbleef, dan uit twee kwaaden het minſte te kiezen, en het onbetwistbaar veiliger was, zich vroegtydig te wapenen, en daar toe alles op te brengen wat men kon, dan bloot te ſtaan voor de begeerte van ieder, die lust hadt den Lande te beſpringen, hun tot de volgende verklaaring. —— „Dat zy „ zouden toeſtemmen in den aanbouw „ van een zodanig getal Oorlogſchepen „ als, in 't Jaar MDCCLXXI, door den „ Raad van Staaten hun Hoog Mogenden „ was overgegeeven, en aan de Geweſten „ verzonden, of zo veel minder als waar „ over de Bondgenooten het zouden ééns „ worden, onverkort de vrye raadpleegingen van *Stad en Lande* omtrent „ de Plans, welke men deswegen zou „ voorſtellen: Dat zy, zo ras alle Geweſten zuiver zouden hebben toegeſtemd, daadlyk daar toe zouden betaalen den eerſten Termyn en verder „ hunne Toeſtemming, zo veel zy eenigzins vermogten, met de daadlyke „ voldoeningen zouden beveſtigen, zelfs „ door de Penningen uit de verkoop van „ hunne laatſte *Domeinen* daar toe (des „ noods)

1774.

XCI. „ noods) te besteeden, onder de volgende
BOEK. „ voorwaarden. —— Dat alle Bondge-
—— „ nooten in gemelde Petitien gaaf, en zon-
1774. „ der eenige bedingen, of bepaalingen, toe-
„ stemden, en zulks daadlyk agtervolg-
„ den; in voege dat zy zich ontslaagen
„ hielden van de betaalinge van een twee-
„ den Termyn, indien alle Bondgenooten
„ den eersten, op den verschyndag van
„ den tweeden, nog niet betaald mogten
„ hebben; en zo vervolgens met de an-
„ dere Termynen." —— Ten anderen;
„ dat zy inmiddels overtuigd wierden van
„ de ernstige en daadlyke genegenheid van
„ hun Hoog Mogenden en de Bondge-
„ nooten om de Geldmiddelen der Admira-
„ liteiten te verbeteren." —— En eindelyk „ dat zy, naa afloop van het beloop
„ van den toegestaanen onderstand, aan
„ één der Bondgenooten, de volduuring
„ daar van, of eenig ander middel in diens
„ plaatze, mits deezen weigerden, en
„ voor nu en als dan van de hand weezen;
„ tot zo lange de Staaten van zodanig Ge-
„ west, niet gekomen waren tot dergelyke
„ middelen van onderzoek en beschikking
„ over hunne Financien, als zy zelve, en het
„ by uitspraak bleeke, dat de Ingezetenen
„ van dat Gewest, naar evenredigheid
„ zwaarder belast waren dan die van *Stad*
„ *en Lande*, en de Geldmiddelen in 't
„ zelve met gelyke naauwkeurigheid be-
„ stuurd wierden; ten einde daar uit, als
„ zynde de eenige redelyke oorzaak om
„ hulp van anderen te verzoeken, de

„ on-

„ onmogelykheid om zich zelven te kun- XCI.
„ nen redden, openbaar werd. BOEK.
„ Dat zy, belangende de Vermeerde- ——
„ ring der Landmagt zich daar omtrent 1774.
„ nooit ongenegen betoond hadden, en
„ nog, niet ongenegen waren. Het Plan
„ daar toe verwagtende om'er nader op te
„ besluiten."

Het leedt niet lang of dit Plan was gevormd, en in Hooimaand des Jaars MDCCLXXIII aan de Gewesten rond gezonden; ten einde, zo in 't zelve, als in den Aanbouw van vier- en- twintig Linie Schepen, toe te stemmen. Volgens 't zelve zou 's Lands Krygsmagt met 1368 Paarden, en 8927 Hoofden, vermeerderd worden. De kosten van het Jaarlyks onderhoud hadt men begroot op 1560654 Guldens, en de Recruut en Aanritsgelden daar en boven op 653987 Guldens. Plan tot vermeerdering van de Landmagt.

Hoewel, eer Wynmaand ten einde liep, *Stad en Lande*, *Friesland*, *Overyssel*, *Gelderland* en *Utrecht*, in de beide Plans zuiverlyk bewilligden, duurde het, tot bevreemding veeler Bondgenooten, tot Grasmaand MDCCLXXIV. eer *Holland* deswegen zyn gevoelen te kennen gaf. Dit Staatsbesluit, van alle de voorige verschillende, en de bron van veele andere Raadpleegingen, verdient een breeder verslag. Staaten van *Holland* verklaarden, „ dat, „ naa lang en kragtig aanhouden by de „ Bondgenooten op het geeven van daadlyke bewyzen, om de verbetering der „ Zeemagt, ten minsten met gelyken „ tred, Staatsbesluit van *Holland* deswegen.

XCI. BOEK. 1774.

„ tred, met die van de Landmagt te be-
„ hartigen, hun niets aangenaamer zou ge-
„ weest hebben, dan de blyken van zoda-
„ nig een ernſtig voorneemen by de Bond-
„ genooten te ontmoeten, als wanneer
„ voor hun het tydſtip zou gebooren zyn,
„ waar in zy niet langer zouden vertraagen
„ met de verklaaring om hunne bereidwil-
„ ligheid, tot eene voeglyke vermeerdering
„ der Landmagt, daadlyk geſtand te doen;
„ doch 't was verre van daar dat dit ge-
„ wenſchte tydſtip zou genaderd weezen:
„ want zy moeſten, tot hun leedweezen,
„ betuigen, in de uitgebragte Beſluiten der
„ Geweſten, vergeefsch gezogt te heb-
„ ben, 't geen vereiſcht zou worden om
„ hun de noodige gerustheid te geeven,
„ dat de Bondgenooten de verbetering der
„ Zeemagt zodanig ter harte namen, als
„ eenigzins overeenkwam met den aart en
„ het gewigt der zaake: van welke niets
„ minder dan de welvaard of het verderf
„ van *Holland*, en by onvermydelyken
„ gevolge, het behoud of de ondergang
„ van 't Gemeenebest, moest afhangen.
„ Wel was waar de meeſte Geweſten had-
„ den tot den Aanbouw van vier- en-
„ twintig Oorlogſchepen geſtemd; doch
„ hoe zeer zulks door hun gaarne werd
„ aangenomen, als eene waarborge voor
„ de daadlyke voldoening der aandeelen in
„ gelde, het nogthans zeker ging, dat de
„ verbetering der Zeemagt door den Aan-
„ bouw alleen niet kon uitgewerkt wor-
„ den; maar dat het Jaarlyks in Zee

„ bren-

„ brengen van een bekwaam getal Oorlog- XCI.
„ ſchepen het middel was om de zwakke BOEK.
„ en kwynende Zeemagt te herſtellen, het
„ handeldryvend gedeelte der Ingezetenen 1774.
„ van den Staat, naar behooren, te be-
„ ſchermen, en de ſteeds afneemende
„ Vaard en Handel voor een geheel verval
„ te behoeden.

„ Welke begrippen men ook, over de
„ Geſteldheid en 't Beſtuur van de Admi-
„ raliteits Collegien, veeltyds mogt vor-
„ men, het was eene bewysbaare waar-
„ heid, dat die Collegien, buiten behulp
„ der Bondgenooten, aan den Zeehandel
„ de noodige beſcherming niet konden ver-
„ leenen; en even onbetwistbaar, dat de
„ gebrekkige opbrengingen der Geweſten
„ tot de buitengewoone Uitruſtingen,
„ voor eene der beklaaglyke oorzaaken
„ gehouden moeſten worden, waar aan
„ men het onvermogen dier Collegien had
„ toe te ſchryven.

„ Te deezer oorzaake hadden zy, by
„ voorgaande gelegenheden, aan de Bond-
„ genooten vertoond, de hooge noodzaak-
„ lykheid tot het vaſtſtellen van een
„ Fonds, waar uit de koſten van eene
„ Jaarlykſche Uitruſting, door de rigti-
„ ge Onderſtandgelden der gezamenlyke
„ Bondgenooten, konden komen; doch
„ die vertoogen, hoe billyk ook en regt-
„ maatig, waren, tot hiertoe, van geen de
„ minſte uitwerking geweest.

„ Met het verval der Zeemagt van den
„ Staat, en het daar uit afneemen des Han-

XCI. BOEK. 1774.

„ dels, was het, ondertusschen tot dat uiterste gekomen, dat zy zich zelven, en „ hunne Bondgenooten zouden misleiden, „ wanneer zy het akelig vooruitzigt, in 't „ welke de waare geschapenheid der zaaken zich vertoonde, langer wilden verbergen; daar immers de geringe overblyfzels van eenen voorheen bloeyenden „ Koophandel, welke zonder Bescherming, „ en zonder vertooning van 's Lands Vlag, „ in die Oorden, waar toe dezelve zich „ voornaamlyk uitstrekte, niet behouden, veel min opgewakkerd en bewaard „ konden worden, eerlang na elders zouden verhuizen, en geheel tot niet loopen, daar het Lichaam van den Staat, „ door inwendige kwaalen aangetast, by „ verzuim en verwaarloozing der hulpmiddelen, welke daar tegen in tyds „ hadden kunnen aangewend worden, den „ oever zyns ondergangs, zelfs zonder „ den minsten aanstoot van buiten, zou zien „ genaaken; en daar *Holland*, ontzet en beroofd van de medewerking der Bondgenooten, tot bewaaring en bescherming der „ eenige bronnen van den bloei en welvaard, haast zou ophouden, met die invloeden van zyn finantieel vermogen „ over het Bondgenootschap te verspreiden, welke, in bezwaarende tyden, door „ de Bondgenooten zo menigmaal, ten „ hunnen nutte en welzyn, waren ondervonden.

„ Nimmer zouden hun Ed. Groot „ Mogenden, zo lang tegen die gedugte

„ on-

„ onheilen niet op eene kragtdaadige en voldoende wyze, door de verbetering der Zeemagt, zo in den Aanbouw als in de jaarlykſche Uitrusting zou voorzien weezen, in de tegenwoordige geſteldheid der zaaken, van zich kunnen verkrygen, om hunne Provinciaale Finantien, door eenigen verderen of meerderen last, voor en ter zaake van de verdeediging te Lande te bezwaaren; doch veel eer in de onaangenaame, maar teffens onvermydelyke, verpligting gebragt worden, om de verklaaringen, by 't ſlot der laatst gedraagene Toeſtemming, daadlyk werkſtellig te maaken."

XCI. BOEK. 1774.

„ De Gemeene Verdeediging van de Republiek, zo te Water als te Lande, kon nimmer op vaste gronden gevestigd worden, zo lang de middelen, daar toe dienende, niet met eenpaarige ſchouderen gedraagen werden; en zo lang men die zelfde, en vooral geen minder zekerheid voor de opbrenging der toegeſtaane Lasten tot het werk van de Zee niet invoerde en vast ſtelde, als omtrent het toegeſtaane voor de Verdeediging te Lande.

„ Van ouds waren *Staaten van Oorlog, te Water*, bekend geweest, by welken het beloop der Penningen, die de Admiraliteiten te kort kwamen, over de Gewesten geſlaagen werden, dit hadt opgehouden, en waren de Buitengewoone Petitien in ſtede gekomen, die veel tyds geen beter of voordeeliger lot had-

XCI. BOEK. 1774.

„ den ondergaan, dan dat het zeer groot
„ en beschreienswaardig verschil tusschen
„ de toegestaane en de daadlyk opgebrag-
„ te Lasten te zigtbaar was daargesteld,
„ en de zaaken der Zee in een verval
„ geraakt waren, over 't welk men zich
„ thans niet genoeg kon beklaagen. —
„ Dat, tot herstel van dit verval, geen an-
„ der middel voor handen was, dan de
„ byzondere Bestemming van een genoeg-
„ zaam Fonds voor de kosten van eene
„ Jaarlykschе Uitrusting, gepaard met dus-
„ danige Schikkingen, waar door de over-
„ betaalingen en in gebrekeblyvingen,
„ die in de toelagen der Gewesten op
„ het Fonds mogten vallen, met andere
„ posten, op den Staat van Oorlog, de
„ verdeediging te Land betreffende, on-
„ derling vereffend wordende, aan de
„ Collegien ter Admiraliteit, zo veel ge-
„ rustheids verschaften, als dezelve noo-
„ dig hadden, om Schepen uit te rusten,
„ zonder aan de nadeelige en verderflyke
„ gevolgen van gebrekkige Opbrengingen
„ blootgesteld te blyven."

„ Zy konden niet nalaaten dit middel
„ den Bondgenooten ten sterkſten aan te
„ pryzen; op dat het eens vast gesteld zyn-
„ de, even daar door de weg mogt gebaand
„ worden, om de Raadpleegingen, over
„ het herstel van de Zeemagt, te gelyk
„ met eene voeglyke Versterking van de
„ Landmagt, tot eene gewenschte afkomst
„ te brengen. —— Niets liever wensch-
„ ten hun Ed. Groot Mogenden, dan dat

„ zy

„ zy hunne eigene Provinciaale Finantien, en die hunner Bondgenooten, in dien ſtand konden beſchouwen, dat eene meerdere Jaarlykſche uitgave van ver over de *Vyftienmaal honderd duizend Guldens*, gevoegd by het geen uit het boven gemeld Fonds voor de Zeemagt vereischt zou worden, een niet al te bezwaarend aanzien kreeg; waar door dan ook de raadpleegingen, omtrent het voorgeſtelde Plan zich zouden bepaalen tot een onderzoek over de meerdere of mindere noodzaake, om, in de tegenwoordige tydsomſtandigheden, tot eene zo aanzienlyke vermeerdering van Troepen te komen; doch dat, het Finantieweezen zich geenzins in eene zo voordeelige gedaante opdoende, zy het uit dien hoofde geheel ongeraaden zouden vinden, om, tot de beide voorwerpen, zo van de begrooting van het voornoemde 's Jaarlyks Fonds ten behoeve van de Zeemagt, als tot de verſterking der Landmagt, de gemelde ſomme te boven te gaan."

XCI. BOEK. 1774.

„ Niet te hoog zou men het ſtellen als „ men de begrooting, van 't geen de Collegien ter Admiraliteit in Vredes tyd „ noodig zouden hebben, om 's Jaarlyks „ een bekwaam getal Schepen, tot dekking van den Koophandel en Zeevaard, „ in Zee te houden, op *Zevenhonderd en tachtig duizend* Guldens bepaalde; terwyl „ het overige gedeelte der bovengemelde

XCI. BOEK. 1774.

„ meerde Uitgaave toereikende zou wee-
„ zen, om tot eene maatige Verſterking
„ der Landmagt aangewend te worden."
Zy vorderden „ dat hunne Afgevaardig-
„ den, voor eerst en voor alles, en als
„ een voorwaarden, zonder welke niet,
„ zouden aandringen op de Beſtemming
„ van een Jaarlyks Fonds van *Zevenhon-*
„ *derd tachtig duizend Guldens* tot den Zee-
„ dienst. —— En voorts, om de zo noo-
„ dige gerustheid wegens de daadlyke op-
„ brengingen daar te ſtellen, wilden zy teſ-
„ fens bepaald hebben, dat de Geweſten
„ op zich zouden neemen hunne aandeelen
„ vroegtydig te bezorgen aan 't *Comptoir*
„ *Generaal der Unie* om vervolgens aan de
„ Collegien der Admiraliteit te worden
„ uitgedeeld. — Dat door den Raad van
„ Staaten, uiterlyk voor den eerſten van
„ Wynmaand van ieder Jaar aan hun Hoog
„ Mogenden zou over gezonden worden
„ een netten ſtaat zo der gedaane Opbren-
„ gingen, als van de gebreken en niet be-
„ taalingen daar opgevallen: en dat tot
„ zuivering der laatſtgemelden, Staaten van
„ *Holland* zich zouden verbinden om die
„ gebreken te verhelpen; zodanig nogthans
„ dat, by het opmaaken van den Staat van
„ Oorlog voor 't volgend Jaar, zo veel
„ meer Krygsvolks op den Staat der inge-
„ breke gebleevene Geweſten zou moeten
„ gebragt en met het beloop van de ver-
„ ſtrekte Penningen *Hollands* Staat ont-
„ last worden; als mede dat zyn Hoog-
„ heid en de Raad van Staaten, telkens,

„ in

„ in dat Jaar, waar in die Gebreken en XCI.
„ Wanbetaalingen zouden vallen, tot het BOEK.
„ doen dier Gelykmaakinge, op den Staat ——
„ van Oorlog, zouden worden gelast." 1774.

Ten laatſten hieldt dit Beſluit der Staaten van *Holland* in, „ dat zy, wanneer „ op al 't voorſchreevene, in dier voege „ volſtrekt beſlooten zou weezen, als „ dan bereid zouden zyn, om toe te „ ſtemmen, dat de overſchietende ſom „ tot de Verdeediging te Lande en ten be„ hoeve van den Krygsdienst werd beſteed; „ als mede, dat men zyne Hoogheid, „ met den Raad van Staaten, verzogt „ een nader Plan, ten dien einde op te „ maaken, en 't zelve derwyze in te rig„ ten, dat de meerdere Jaarlykſche Uit„ gave, het laatstgemelde beloop der „ ſomme niet te boven ging. —— Zy „ vleiden zich met de hoop, dat de Ge„ westen, die reeds, in het volle beloop „ van 't Plan der vermeerderinge, toeſtem„ ming gedraagen hadden, te minder zwaa„ righeids zouden maaken in eenen voorſlag, „ welke voor die Gewesten, geen meerder „ bezwaar, maar alleen een nuttige en „ hoognoodige ſchikking medebragt, om„ trent het gebruik van de geheele ſom, „ waar in zy bereids voor hun aandeel „ toegeſtemd hadden."

't Zelve in overweeging genomen.

De Afgevaardigden der andere Gewesten namen dit Beſluit van *Holland*, aangedrongen door de bedenking, dat de banden, welke de Leden van het Bondgenootſchap onderling vereenigen, nooit

XCI. BOEK. 1774.

minder gevaars loopen van gekreukt of verbrooken te worden, dan wanneer aan 't meest opbrengend Lid, het genoegen niet werd onthouden van zyne poogingen, tot redding en herſtel van vervallene zaaken, welken op het Lichaam des Bondgenootſchaps van eenen algemeenen en zo weezenlyken invloed moesten zyn, door de zamenſtemming zyner Bondgenooten, onderſteund te zien, over, om 't zelve hunnen Magtigeren mede te deelen, en zich nader te verklaaren. Middelerwyl werden de Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden tot de zaaken van den Oorlog verzogt dit Beſluit te onderzoeken, het Advis van den Erfſtadhouder in te neemen, en des de Vergadering te berigten.

Berigt daar op ingebragt.

Dit Berigt kwam hier op neder, „dat „ in de verſchillenheid van begrippen, „ tuſſchen vyf Gewesten en *Holland*, „ hun niets wenschlyker was voorgeko„ men, dan dat men een Middel kon uit„ vinden, om dit verſchil uit den weg „ te ruimen; dat zyne Hoogheid ook „ met dat oog de zaak ingezien hebben„ de, tot een nieuw blyk van Hoogstdes„ zelfs aanhoudende waakzaamheid en „ yver voor de belangen van den Staat, „ en tot bevording van de noodige eens„ gezindheid, tuſſchen de Bondgenooten, „ omtrent eene zaak van zo veel aanbe„ langs, als een bekwaam redmiddel tot „ vereeniging van de verwyderde Ge„ voelens, wel hadt willen opleveren, „ een

„ een Plan en Conſiliatoir, waar by hy XCI.
„ gemeend hadt te moeten voorſlaan, of BOEK.
„ de Heeren Staaten der Vyf Gewesten ——
„ niet zouden kunnen beſluiten, om der- 1774.
„ zelver Toeſtemmingen in de Vermeer-
„ dering der Landmagt en Aanbouw van
„ Schepen te vernieuwen; doch teffens
„ derzelver Toeſtemming in de Land-
„ magt zo verre te veranderen, dat zy
„ verklaarden wel te mogen lyden, dat
„ de ſom daar toe voorgeſlaagen, vermin-
„ derd werd, op omtrent *Negen Tonnen*
„ *Gouds*, en een post gebragt op den Staat
„ van Oorlog van *Zes Tonnen Gouds*, om
„ te dienen tot Uitrusting van Schepen,
„ door zyne Hoogheid en den Raad van
„ Staaten te verdeelen, zodanig als zy
„ oorbaar zouden agten, om alle vreeze
„ van niet betaaling, of immers voor klag-
„ ten van niet betaaling, te voorkomen;
„ doch in verwagting, dat de eene post
„ zonder de andere niet zou verminderd
„ worden, en wel naar evenredigheid in dier
„ voege, dat, wanneer de beſlootene Ver-
„ meerdering met *eenhonderd en vyftig duizend Guldens* verminderd wierd, als dan
„ de post voor de Zeemagt *met honderd duizend Guldens* zou moeten worden ver-
„ minderd, en zo ook omgekeerd; mitsga-
„ ders, dat men alle poogingen zou aan-
„ wenden, om door eene behoorelyke
„ bezuiniging en afſchaffing van alle on-
„ noodige Uitgaven by de Admiraliteiten,
„ en door een rigtiger invordering van
„ Middelen te Water, die Collegien in-

„ ſtaat

XCI. BOEK. 1774.

„ ſtaat te ſtellen, om, boven den gegeeven onderſtand, uit derzelver middelen „ Jaarlyks eenige Fregatten uit te rusten, „ tot Beſcherming van den Handel deezer Landen.

Alles loopt vrugtloos af.

Gelderland, *Friesland*, *Overyſſel*, *Stad en Lande*, lieten zich door zyne Hoogheid overhaalen, om uit inſchikkelykheid, dat Plan te omhelzen. *Zeeland* en *Utrecht* namen het over, *Holland* kon men 'er geen ſmaak in doen vinden. Ingevolge waar van dit alles bleef haperen; en de geringe meerderheid van nog geen Twee Tonnen Gouds, waar in *Holland* alleen vyf negende deelen moest draagen, deedt dit Ontwerp in duigen vallen (*).

Kommerlyke geſteldheid van deezen Staat.

De tyd ging zwanger van de grootſte, en voor onzen Staat hachlykſte, Gebeurtenisſen, wier geboorte alle Liefhebbers des Vaderlands met ſchroom te gemoete zagen. Een ſchroom gegrond op de bewustheid van de zwakheid onzes Lands, om op eenigerlei wyze deel te neemen in een Kryg, die binnen kort, alles rondsom

(*) *Verzameling van Authentyke Stukken, betreffende de Augmentatie der Land- en Zeemagt van de Republiek* 1782. *Memorie van zyne Hoogheid* bl. 11. 12. *N. Nederl. Jaarb.* 1775. bl. 845—877. 1229—1252. Zeven Jaaren verliepen 'er eer op de Petitie tot den Aanbouw der vieren- twintig Oorlogſchepen, in den Jaare 1771 gedaan, een Beſluit viel.

om ons in rep en roere zou ſtellen. 't Ge- XCI.
brek aan Zee- en Landmagt was zigt- BOEK.
baar; aan de zo dikmaals gebleeke Party- ——
ſchap, om het verſterken van een en ander 1774.
te vertraagen, of geheel te beletten, ſtondt het niet te ontbreeken; de oude zaaden van Tweedragt, die zo vaak een oogst van rampen teelden, waren gereed uit te botten, en de wrangſte vrugten op te leveren. De Koophandel en Zeevaard zagen dagen van doodlyke kwyning en volſlagen onheil te gemoet. Met één woord alles liet zich aanzien, dat wy vast naderden tot een Tydſtip, 't geen in 's Lands geſchiedenisſen een altoos gedenkwaardig Tydperk zou opleveren. —— De ondervindig heeft hier aan haar zegel gehangen, en zullen wy, in een *Nieuw Werk*, ten Vervolge van het *Tegenwoordige* geſchikt, 's Lands Lotgevallen, in dat Tydperk, boeken.

Einde van het Vier- en- twintigſte Deel.

BLAD-

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN,

A.

Aalsmeer in hoe groot gevaar XXIV. 8, 9. Dankdag in het Aalsmeerder Ambagt ingeſteld, 91.

Aardbeeving te *Helmond* gevoeld XXII. 236. Met eene Waterberoering in de Nederlanden, op den 1 Novemb. MDCCLV. 237. Op Bededag den 18 van February MDCCLVI. 278.

———, hier in 't Jaar MDCCLX. gevoeld XXIII. 91. Twee Aardbeevingen in 't Jaar MDCCLXI, 192.

Aardenburg gedenkt aan de vóór Honderd jaaren betoonde Dapperheid XXIV. 266.

Admiraliteit. De *Hollandſche* en *Zeeuwſche* hebben geſchil over de Verlofgelden XXII. 68. Door de Gouvernante beſlist, 69.

AFFRY (D') ſtelt de Staaten gerust wegens een Leger op de grenzen XXII. 311 Verklaart zich by den Staat, wegens het leggen van *Franſche* Bezetting in *Oostende* en *Nieuwpoort*, 319.

——— Levert een Vertoog in om den Staat tot Onzydigheid aan te maanen XXIII. 71. Klaagt over de beletzelen in den uitvoer van Krygsbehoeften, 76. Neemt affcheid van den Staat, 206

Africa (De vrye Vaard op) verlengd XXII. 167.

ALBINUS (B. S.) diens Verzameling door de *Leydſche* Hoogeſchool gekogt XXII. 243.

Algerynen (Voorzorgen van den Staat om den Vrede met de) te bewaren XXII. 180. Vermoorden van den Dei, 181. Gerugten en Tydingen eener Vredebreuke met hun, 182. De Dei ver-

verklaart den Oorlog, 183. Hoop dat de Porte hun tot den Vrede zou beweegen, 187. Oorlogstoeruſtingen, tegen hun, 189. Verpligtende Convoyverleening der *Spanjaarden* in de *Middellandſche Zee* aan onze Schepen, 191. Ontmoeting van ADRIAAN VAN DER KAM met de *Algerynen*, 192. Vrede met hun geſlooten, 332.

Algerynen ('t Vredesverdrag met de) nader opgehelderd XXIII. 102. Zeven Fregatten tot beteugeling der *Algerynen* beſtemd 380.

Alkmaar begroet de Gouvernante XXII. 142.

America (Vyandlykheden in) tuſſchen *Frankryk* en *Engeland* XXII. 249.

AMSTEL (C. P. v.) Uitvinding zyner Teken prentkunst XXII. 153.

Amſterdam Oproerige Schriften aldaar verboden en verbrand XXII. 165. De *Franſche* Schouwburg buiten de Stad verbrandt, 175. De Koornkoopers leveren hunne bedenkingen in op het ontworpen Plakaat om den Uitvoer der Graanen te verbieden, 361. Aantekening deezer Stad in 't geval der Regeeringsbeſtellinge te *Haarlem*, 352. 't Honderdjaarig Feest van het *Diaconiehuis*, gevierd, 359. Raadſlag dier Stad op het voorſtel der vermeerdering van de Landmagt, 376. Tegen aantekening der Ridderſchappe, 382. De vermeerdering der Landmagt gaat niet door, 386. Hunne Klagten over *Engelſchen* Zeeroveryen, 387. De Kooplieden leveren een Lyst der ſchade door de *Engelſchen* geleeden in, 390.

Amſterdam (Brand in het Stadhuis van) XXIII. 280.

——— De Tekenſchool aldaar bloeit, Eerepryzen daar eerst uitgedeeld, en verplaatzing van die School in 't Stadhuis XXIV. 44. Viert het honderdjaarig betrokken *Aalmoesniers Huis*, 48. Maakt toeſtel om WILLEM DEN V. met zyne Gemalinne te ontvangen, 125. Inhaaling aldaar 126. Wat 'er ten tyde van dien verblyf voorvalt 129—134. Vertrek uit de Stad, 134. Gedenkpenningen den Burgeren geſchonken, 135. 't Genootſchap *Floreant Liberales Artes* aldaar gevestigd, 173. Grafteken voor VONDEL aldaar opgerigt, 291. De *Nederduitſche* Schouwburg brandt af, 292. Beleening aldaar van Stads wegen opgerigt, 308. Nieuwe Schouwburg aldaar opgerigt, 362. Ingewyd en geopend, 363. Het Genootſchap *Servatlis Civibus*, aldaar tot ſtand gebragt, 364.

ANDRIESSEN (J.) door de Teken School te Amſt. met een Prys en Openbrief begiftigd XXIV. 45.

ANNA neemt, als Gouvernante, Zitting in de Hooge Ver-

Vergaderingen XXII. 17. Voorſtel by Staaten van *Holland* tot vermindering 't Krygsvolk, 18. Waarom zy voor de Landmagt zorgt en het Zeeweezen onaangemerkt gelaaten wordt, 23. Beſlist een Geſchil tuſſchen de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Admiraliteit over de Verlofgelden, 69. Onderſteunt de Staaten van *Friesland* tegen het Hof Provinciaal, over het te regtſtellen van Misdaadige Militairen, 79. Benoemt Perſoonen om dit geſchil te onderzoeken, 80. Beſlist het zelve, 82. Ontvangt de nieuwe Stedepenning van *Friesland*, 85. Stelt der Haagſche Schuttery een Gouden Beker van wylen haaren Egtgenoot ter hand, 92. Begunstigt de Inlandſche Fabrieken, 93. Reist met haar Gezin na *Friesland*, 136. Te *Haarlem* begroet, 140. Onder den weg op de Dorpen vereerd, 141. Te *Alkmaar* ontvangen 142. Eerbetooningen te *Hoorn*, 144. In de *Streek* en te *Enkhuizen*, 145. Steekt na *Friesland* over, Onthaal te *Leeuwaarden*, *Ald.* Neemt op haare te rugreize Zitting by Gecommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier, 148. Als mede by de Admiraliteit, 153. Komt in den *Haag* te rug, 154. Bezlet de Kabinetten van de Heeren BISSCHOP te *Rotterdam*, 155. Haar antwoord wegens de verkiezing van Burgemeesteren te *Haarlem*, 339. Meerderheid der Vroedſchappe handhaaft haar Regt, 343. De Meerderheid van de Leden der Vergaderinge vallen haar toe, 351. Steden die met *Haarlem* van haar verſchillen, 351. Afloop deezer zaake, 354. Dringt by Staaten van *Holland* op vermeerdering van Landmagt aan, 372. Herhaalt dien aandrang, 375. Raadſlag der Regeeginge van *Amſterdam* op dit ſtuk, ſtrekkende om 't zelve te wraaken, 376. Door de Ridderſchap geholpen, 382. De vermeerdering gaat niet door, 386. Kooplieden vervoegen zich by haar met klagten over de *Engelſche* Zeerooveryen, 388. Die van *Amſterdam* leveren een lyst van ſchade in, 390. Gaan ter derde maale tot haar, 392. Inhoud van hun Vertoog, 393. Haar antwoord, 395. Zes Kooplieden by haar in in den *Haage* ontboden, verſlag hun gegeeven, 397. Talryke Bezending aan haar afgevaardigd, 399. Inhoud huns Vertoogs, en 't antwoord op 't zelve, 400. Haar misnoegen over deeze Bezending, 410. Zy dringt op het vermeerderen der Land- en Zeemagt, *Aldaar* veelen tegen haar misnoegd, 425. Haar gehouden gedrag in de verkiezing van s. v. ECHTEN tot Burgemeester te *Haarlem*, 425. Zie verder *Haarlem*.

ANNA. Geschil met haar wegens het plaatzen van P. J. v. BORSSELE onder de Geëligeerden in 't *Sticht*, 444. Haare ziekte en Dood XXIII. 4. Haar Peersoon en Charakter, 5. Bekendmaakingen van haar Overlyden, 8. Rouwbeklagen ten Stadhouderlyken Hove, 15. Beschikkingen op haare Begraafenisse, 17. De Begraafenisse zelve, 20. Wapenkas te haarer Gedagtenisse, 23. Lykredenen over haar gehouden, 25. Welke Voogden zy over de Vorstlyke Spruiten benoemd hadt, 26. Haar toestemming in het Huwelyk van CAROLINA met den Prins van NASSAU WEILBURG en verzoek om toestemming van de Staaten, 33.

Aubaine (Het Regt van) tusschen deezen *Staat* en *Frankryk*, als mede *Zweden* geheel afgeschaft XXIV. 371.

B.

Bankbreuken (Zwaare) in MDCCLXIII. Waar door veroorzaakt XXIII. 231. In den Jaare MDCCLXXII. XXIV. 303. Ongelegenheden daar door veroorzaakt, 305. Redmiddelen voorgeslaagen en toegebragt, 307. Beleeningsbank te *Amsterdam*, van wegen de Stad, geopend. 308. De Koophandel weder aan den gang geholpen, 309.

Batavia Schouwburg aldaar opgerigt XXII. 358.

Bengale zie *Oost Indien*

BENTINCK by het overlyden van STEYN benoemd om diens Posten, by voorraad, te bekleeden XXIV. 281. Tot Groot Zegelbewaarder, en Stadhouder der Leenen van *Holland* en *Westfriesland* aangesteld, 282.

Berbice gevaarlyke opstand in die Volkplanting XXIII. 307. Hoe gedempt, 313. Schriklyke strafoefening aan de Muiters, 316. Beraadslaging tot herstel dier Volkplantinge, 317.

Bergen op Zoom (De nieuwe Kerk te) ingewyd XXII. 62. Begroet WILLEM DEN V. naa diens Meerderjaarigheid XXIV. 23.

BERKHEY (J. L. F. v.) gedenkt openlyk in Dichtmaat aan *Leydens* Tweehonderd jaar geleden Ontzet XXIV. 360.

Beroeringswerk in de Kerken door een Besluit in de Classis van *Schieland* tegengegaan en gestuit XXII. 99.

BETTING (A. L.) Moedbetoon tegen de *Engelsche* XXIII. 68.

BINKES (J.) redt twee Koopvaarders uit handen der *Engelschen* XXII. 420.

BLEISWYK (P. v.) door zyne Hoogheid uit een Drietal tot Raadpensionaris aangepreezen XXIV. 283. Daar toe verkooren 284. Op wel-

welke voorwaarden hy het aanneemt. *Ald.*

BLOM (C.) Predikant te te *Leeuwaarden*, zyn zonderling gedrag in een geſchil met de Magiſtraat XXIII. 252. De zaak loopt ten zynen nadeele af, 258. De Clasſis van *Leeuwaarden* wraakt zyne Stellingen, 259.

Boeken (*Keurmeesters van*) beoogde aanſtelling van dezelve gaat niet door XXIII. 356.

——— (Twee *Franſche*) verbrand XXIII. 355.

BOERHAVE Grafteken voor hem opgeregt XXIII. 218.

Bommelerwaard Onheilen derzelve in den Watervloed van MDCCLVII overgekomen XXII. 297.

——— Breekt op nieuw door in Jaar MDCCLXIV. XXIII. 269.

Bommel (Geſchil tusſchen de Magiſtraat en de Gilden te) XXIV. 373. Ten voordele der Gilden uitgeweezen, 374.

BONAC (de) *Franſche* Afgezant, legt een Bezoek by WILLEM DEN V. af XXII. 40. Ontvangt een tegenbezoek 41. Zyne ſtaatlyke Intreede als Afgezant, 85. Heeft het eerſte openbaar Gehoor by hunne Hoog Mogenden, 89. Eindigt zyn Gezantſchap en neemt affcheid van hun Hoog Mogenden, 266.

BOREEL (J.) tot een Gezantſchap na het Hof van Londen benoemd XXIII. 56. Begroet GEORGE den III. 168.

BORSSELE (J. v.) Doopplegtigheid van zyn Zoon WILLEM ZEELANDUS XXII. 355. Vreemde Pillegifte door Staaten van *Zeeland* aan dien Zoon geſchonken, 356. Zyne Dogter CAROLINA MEDIOBURGENSIS geheeten, 356.

——— (P. J. v.) Geſchil met de Gouvernante wegens het plaatze van dien Heer, onder de *Geëligeerden* in 't *Stichtt* XXII. 444.

Bovenkerker Polder Bedykt XXIII. 281.

Breda Burgerweeshuis aldaar begiftigd XXII. 65. Begroet WILLEM den V. naa dien Meerderjaarigheid XXIV. 29.

Britten (*Het Huiſte*) vertoont zich by zeer laage Zee XXII. 63.

Briel (Het Tweehonderd jaarig Feest der Vryheid in den) XXIV. 258.

Bronkhorſt Brandt af XXIV. 231.

BRUNSWYK (LOD. Hertog van) Legt den Eed af ten opzigte van het Krygsvolk van den Staat geduurende de Minderjaarigheid van WILLEM DEN V. XXIII. 10.

——— ——— Uit naam der Algemeene Staaten bedankt, en verzogt in dienst van den Staat te blyven XXIV. 17. Erkentenisſen geſchonken, door

door de Staaten en door zyne Hoogheid 19. Vergezelt den Prins op zyn Reis door *Noordholland*, 123 en is nevens hem te *Amsterdam*, 135.

C.

CANDIA (Overwinningen op den Koning van) op *Ceylon* behaald XXIII. 300.

Canunnik te *Utrecht* te weezen sluit iemand niet uit om Lid ter Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden te zyn XXIV. 375.

CAROLINA door den Prins van *Nassau Weilburg* ten Huwelyk verzogt XXIII. 32. Zie voorts *Nassau Weilburg*.

CHARDON opent in *'s Gravenhaage* een MilitairKweekschool XXII. 98.

CITTERS (W. V.) tot Plaatsbekleeder van WILLEM DEN V. als Eerste Edelen van *Zeeland* aangesteld XXIV. 28.

CLERC (P. LE) geeft aanleiding tot het houden eener Kerkvergadering der *Jansenisten* te *Utrecht* XXIII. 246. Aldaar veroordeeld, 249. Zyn gedrag in deezen, 250.

COCK (G. C. DE) van Onregtzinnigheid verdagt en beschuldigd XXIII. 356. Besluit der Gedeputeerde Staaten van *Friesland* ten zynen voordeele, 358. Beklaagschrift tegen hem ingeleverd, 360. Volharding in dit Staatsbesluit, 361. De Leden van de *Leeuwaardsche* Classis vinden by zyne Hoogheid geen heul, 362. Beweegnissen over deeze zaak op de Classis van *Schieland*, 363.

COLLEMA (J. V.) begiftigt het Burgerweeshuis te *Breda* XXII. 65.

COLLEN (F. V.) Geschil wegens zyne Wedde by de *West Ind. Maatschappy* beslist XXIV. 161.

COLETY (D.) Consul te *Marocco*, met de Keizer in ongenoegen XXIII. 320. Verzoend, 324.

Convoyen traaglyk verleend XXII. 274. Verzoek om dezelve by den Staat, 275. Verworven, 277.

—— beter verleend XXIII. 67.

D.

DAM (JAN V. D.) vervaardigt eene *Sphera Perfecta* XXII. 173.

DEDEL (S.) Capitein weigert den *Engelschen* het doorzoeken zyns Convoys XXIII. 203. Vegt, moet overmand zich overgeeven, 204. Hoe men zyn Gedrag beoordeelde. 205.

DEGERMAN (O. N.) Voorslag om de *Ysdammen* te doen springen XXIV. 247.

DEKKER (J.) een Koopvaardy Schipper, redt zich moedig XXIII. 70.

Delft door WILLEM DEN V

naa zyne Meerderjaarigheid bezogt XXIV. 26.
Demerary Verdeedigloozе ſtaat deezer Volkplantinge XXIII. 318.
—— —— Onluſten aldaar gedempt XXIV. 202.
Doorbraaken in de *Rbyn- Waal-* en *Maasdyken* XXII. 296.
—— —— in de *Rbyn-* en *Lingedyken* XXIV. 175. 176. De *Rbyndyk* andermaal doorgebrooken, 177. Bezorging der Noodlydenden, 178.
—— —— in de *Rbyn-* en *Yſſeldyken* XXIV. 232. In de Betuwedyken, 233.
Dordrecht Geſchil over de Regeeringsbeſtelling XXIII. 169. Door WILLEM DEN V, naa zyne Meerderjaarigheid bezogt XXIV. 26 Geſchil van deeze Stad met *Gornichem* over het Stapelregt, 139.
Drente zeldzaame oude Grafſtede aldaar gevonden XXII. 294.
Drukperſſe (Poogingen tot het bepaalen der) XXIV. 225. 't Plan van Keurmeeſters der Boeken ter zyde gelegd, 226. Ontworpen Plakaat tegen Godslaſterlyke Boeken en Geſchriften, 227. Daar tegen ingeleverde Verzoekſchriften der Boekhandelaaren doen het agter blyven. 229.
Duitſchland (Oorlog in) Verwekte hier Staatsbekommerniſſen XXII. 309. Verzoeken, Klagten en Schadeboetingen, wegens de Oorlog op de grenzen, 371.
Dykwerkers (Bepaaling by *Holland* omtrent de) XXII. 25.

E.

ECHTEN (S. VAN) wat 'er wegens diens verkiezing tot Burgemeester te *Haarlem*, te doen viel XXII. 425. Zie verder *Haarlem*.
Eckhart (*A. G.*) Krygt Octroy voor zyn uitgevonden Waterſcheprad XXIV. 246.
ELIZABETH Keizerin van Rusland ſterft XXXIII. 195.
Emigranten (Bepaaling omtrent de) XXIII. 336.
Engeland ('t Beginzel des Oorlogs tuſſchen) en *Frankryk* XXII. 248. Welke goederen dit Ryk, in de Oorlogs verklaaring aan *Frankryk*, voor Contrabanden rekent 259. Ongunſtig verſlag uit dit Ryk wegens de klagten van hier den Koophandel betreffende, 396. Onderhandeling daar over aangevangen, 413. Eiſchen des Konings, 414.
—— (Schepen van *St. Euſtatius* en *Curaca* komende en in) opgebragt op 't punt om verbeurd verklaard te worden XXIII. 45. Het vonnis uitgeſteld, 47. Verbeurtverklaaring der Laadingen, 48. Een Gezandſchap des wegen na *Engeland* benoemd, 50. Ontwerp van overeenkomst door *Engeland* voorgeſlaagen, 57. — Verklaart den Oorlog aan Spanje, 194.
—— verzoekt dat de *Noord-*, *Ame-*

Americaanen uit deeze Landen met geene Krygsbehoeften mogen ondersteund worden XXIV. 372. De Oorlog tusschen *Engeland* en *Frankryk* dreigt uit te zullen barsten, 374.

Engelsche hunne Zeerooveryen in den Jaare MDCCLXI XXII. 261. Gaan in MDCCLVII den ouden gang, 321. Verbeurtverklaaring der genomene Schepen, 322. Vertoogen en klagten des wegen ten Hove gedaan, 324. Vrugtloosheid deezer klagten, 331. De Zeeroovery blyven in MDCCLVIII aanhouden, en zyn byzonder op de *West-Indievaarders* gemunt, 387. Gaan in MDCCLIX op den ouden voet voort XXIII. 43. De Beroovingen en verbeurtverklaaringen onzer Schepen houden in MDCCLX aan, 97. Valsche Betichtingen onzer Zeehandelaaren, 98. Hun Krygsvolk den Doortocht over 't grondgebied van den Staat toegestaan, 199.

——— Geschillen met de *Nederlanderen* over 't voorgevallene in *Oost-Indien* XXIII. 285. Zie verder *Oost-Indien*.

Enkhuizen viert het Twee honderdjaarig Feest des Vryheid XXIV. 263.

Esfequebo Verdeedigtlooze staat deezer Volkplantinge XXIII 316. (Geschil tusschen de W. I. Kamer te *Amsterdam* en in *Zeeland* over) XXIV. 200. Staaten van *Holland* dryven dit stuk hoog, 203. Staaten van *Zeeland* kanten 'er zich tegen, 207. Gevoelens der onderscheide Gewesten op dit stuk, 209. Men stelt voor om den Stadhouder tot Scheidsman te verzoeken, 211. Op welk een voet *Holland* hier in bewilligt, 213. Hoe *Zeeland*, 215. Zyne Hoogheid neemt op zich Scheidsman te weezen, 216. Nadere schikkingen hier opgemaakt, 218. Onlusten aldaar gedempt, 302. Nieuwe Geschillen met *Zeeland* over *Esfequebo*, 352.

F.

Fabrieken (Vrugtlooze pooginging om de Inlandsche) te begunstigen XXII, 93.

Franeker (De Senaat der Academie te) door WILLEM DE V. tegen het Hof gehandhaafd XXIV. 58. Door zyne Hoogheid bezogt, Eerbetooningen hem aangedaan, 314.

Frankryk (Beginzel des Oorlogs tusschen) en *Engeland* XXII. 248. Vyandlykheden in *America*, 249. Deeze hadden invloed op onzen Staat. 251. Vraagt wat de Staat in dat geval zal doen, 252. Beantwoord, 253. Vordert een nader Antwoord, 254. Neemt genoegen in der Staaten verklaaring van Onzydigheid, 265.

BLADWYZER.

Frankryk Verzamelt een Leger aan den *Neder-Rhyn* XXII. 310. Stelt de Staaten wegens dit Leger op de Grenzen gerust, 311. Verzoekt door zocht voor Krygstuig door *Namen* en *Maastricht*, 312. Het eerste toegestaan en 't laatste, naa eenige wederspraak bewilligd, 313. Klagten, over het schenden des Grondgebieds door *Fransch* Krygsvolk, krygen gehoor, 314. Kaaperyen der *Franschen*, 332. Geeft vier aan gehoudene Wagens met geld te rug, 366. Verdeedigt het bezetten van *Oostende* en *Nieuwpoort* 369. Verleent den vryen invoer van gezouten Haring, 456.

——— Sluit met *Spanje* eene allernaauwste Verbintenis XXIII. 194. Verklaart *Portugal* den Oorlog. *Ald.*

——— (Het *Regt van Aubaine* tusschen) en deezen Staat geheel afgeschaft XXIV. 371. Staat gereed om deel te neemen in den twist tusschen *Engeland* en *America*, 373 De Oorlog met *Engeland* gereed om uit te barsten, 374.

FREDERIK DE GROOTE hoe uit den Zevenjaarigen Oorlog gered XXIII. 195.

——— Staatsbesluit op zyn Voorstel der Handel betreffende 239.

——— Bezoek door hen op *'t Loo* afgelegd, en door eene Bezending van hun Hoog Mogenden verwelkomd XXIV. 136.

FREDERICA LOUIZA WILHELMINA gebooren XXIV. 184. Doopplegtigheid, 187. Pillegiften en Geschenken in de Kraamkamer, 188, 189.

Friesland (Twist tusschen de de Staaten van) en het Hof Provinciaal, over het te regt stellen van Misdaadige Militairen XXII. 71. De Staaten door de Gouvernante ondersteund, 79. Zy benoemt Personen om dit stuk te onderzoeken, 80. Staatsbesluit volgens haar gevoelen genomen, 82. Nieuwe Stedepenning aldaar vervaardigd, 85. De Gouvernante reist na *Friesland*, 139. Onthaal haar te *Leeuwaarden* aangedaan, 145. Voorziening op de Voogdyschap, 199.

——— (Wat in) geduurende de Minderjaarigheid van WILLEM DEN V. aan MARIA LOUISA wordt opgedragen XXIII. 26. Den Prins zitting in de Provinciaale Staatsvergaderingen vergund 229. Eenigen willen de Meerderjaarig Verklaaring van WILLEM DEN V. één Jaar vervroegen, 364. Tegenverklaaring der Prinses Douariere van *Orange* en *Nassau*, 365. De yveraars verzogt dit voorstel in te trekken, 367. 't Wordt als niet gedaan aangemerkt, 368.

——— (Eenigen in) willen WILLEM DEN V., by zyne Meerderjaarigheid, eene In-

Inſtructie geeven XXIV. 4. Geſchil tuſſchen het Hof en de Staaten ten voordeele der Staaten door WILLEM DEN V. beſlist, 58. De *Harlinger* Magiſtraat tegen de Gedeputeerde Staaten gehandhaafd, 63 Zo ook die van *Sneek*, 66. Voorſtel des Kwartiers van *Oostergo*, in deeze zaak, 71. Hoe door zyne Hoogheid beantwoord, 73. Handelingen tuſſchen zyn Hoogheid en *Friesland* wegens het zenden van Grietlieden en Edelen ten Landsdage, 80. De Grietslieden en Magiſtraaten gemagtigd om hunne Procureur-Fiscaals af te zetten, 224. *Friesland* door zyne Hoogheid bezogt, 311.

Friesland Middelen tot verbetering van de Inkomſten van dat Gewest XXIV. 370.

G.

GEERTZEMA (J.) te *Groningen* in zyne Eer herſteld XXII. 112.

Gelderland (Overſtroomingen in) in den Jaare MDCCLIV. XXII. 124. Maakt ſchikking op de Voogdy in gevalle van het overlyden der Gouvernante, 158. Yzerhutte aldaar aangelegd, 292.

——— (Geſchillen in) over de uitvoering van het Reglement van Voogdyſchap XXIII. 135. Bedeſtonden in den Jaare MDCCLVI ingeſteld in MDCCLXIII geëindigd, 228.

Gelderland Watersnood *Ald.* in 't Jaar MDCCLXIV, XXIII. 270.

——— (WILLEM de V in) als Stadhouder ingehuldigd XXIV. 32. De grensſcheiding tuſſchen *Gelderland* en *Munſter* bepaald, 57. Geſchil tuſſchen den Procureur Generaal van *Gelderland* en de Stad *Nymegen* beſlist, 165.

——— (Waterviloeden in) MDCCLXXI, XXIV. 235. Onderſtand aan de Behoeftigen *Ald.* Ruime Inzamelingen in *Holland*, 239.

GENNETE (L.) Doet zich als een Waterwerktuigkundige kennen XXIII. 180. Overeenkomst met hem aangegaan, 181. Zyn werk verwyld, hy vertrekt en blyft uitlandig, 183. De Proef beantwoordt in geenen deele, 185. De gemaakte overeenkomst vernietigd, 186.

GEORGE de II. Koning van *Engeland* ſterft XXIII. 96. GEORGE de III. volgt hem op *Ald.* Met zyn komst op den Throon, van wegen den Staat, gelukgewenscht. 168.

GILLES (P. A.) volgt J. HOP op als Theſaurier Generaal XXIV. 160.

Gras Bepaaling van een Artykel in het Regeerings Reglement te dier Stede XXIII. 135.

Gouda door Prins HENDRIK *van Pruiſſen* met hunne Hoogheid bezogt XXIV. 137.

Graanhandel Optiepartyen in den

den zelven verbooden XXII. 287. Beraamd Plakaat by de Algemeene Staaten tegen den Uitvoer van Graanen, 301. De Koornkoopers te *Amſterdam* leveren hunne tegenbedenkingen in, 301. 't Gaat egter door, 306. Weder ingetrokken, 307. Het Plakaat tegen de Optiepartyen opgehelderd, 309.

's Gravenhaage (WILLEM DE V voegt zich aan 't hoofd der Schuttery in) XXII. 91. Gouden Beker van wylen WILLEM DE IV aan dezelve geſchonken, 92. Militaire Kweekſchool aldaar opgerigt, 98. De Eed der Schutterye aldaar vermeerderd met dien aan den Stadhouder, 219. Brand op de Kermis, 450.

—— —— —— (Zyne Hoogheid tot Opperbeſchermer van *Pictura* in) aangeſteld XXIV. 41. Geſchil tuſſchen de Vroedſchap, Burgemeeſteren en Schepenen door zyne Hoogheid beſlist, 146. Het Kunstgenootſch *Kunstliefde ſpaart geen vlyt* aldaar opgerigt, 290

's Gravefande (Gevegt van een *Engelsch* en *Fransch* Schip by) van eenige aanmerkelyke omſtandigheden vergezeld, XXIII. 167.

GROENEWEGEN (J) met Octroy voor zyn Waterwerktuig begiftigd XXIII. 188.

Groenland aldaar gelaateneSchepen door de Staaten in beſcherminge genomen XXII. 51.

Groningen (De Hoogeſchool te) herſteld XXII. 60.

—— 't Genootſchap *Pro excolendo Jure Patrio* aldaar opgerigt XXIII. 190.

—— hoe het aan de honderd Jaaren geleden Verloſſing gedenkt XXIV. 266, Door zyne Hoogheid bezogt, 317. Zyne Verrigtingen aldaar 316.

H.

Haarlem begroet de Gouvernante XXII. 140. De Fabryken aldaar aangemoedigd, 292. Geſchil over het aantellen van Burgemeeſteren, 335. Gelastigden tot het onderzoek deezer zaake door de Gouvernante benoemd, 336. De meerderheid der Regeeringe beſluit dezelve voor Staaten van *Holland* te brengen, 337. De Meerderheid doet een voorſtel ter Staatsvergaderinge, wegens het niet beſchryven eener verzogte buitengewoone Vergaderinge, 338. Zy heft by een tweede, de ingebragte zwaarigheden op, 339 Antwoord der Gouvernante, 339. De Meerderheid handhaaft haar Regt, 343. Wat deswegen ter Staatsvergaderinge voorviel, 349. *Haarlem* wordt, wegens den eisch tot eene buitengewoone Vergadering, in 't gelyk geſteld, 350. Doch de Meerder-

derheid der Vergaderinge is, wat de Verkiezing betrof, op de zyde der Gouvernante, 351. Steden welke met *Haarlem* 'er van verſchillen, 351. Aantekening van *Amſterdam*, 352. Van *Rotterdam* 353. Afloop deezer zaake, 353. De Gouvernante verkiest S. V. ECHTEN, die niet op het achttal ſtondt, tot Burgemeeſter aldaar, 425. Bezending aan haar om zich deswegen te beklaagen, 427. Zy laat eene Waarſchuwing te *Haarlem*, tot bekragtiging der Verkiezing van VAN ECHTEN, afkondigen 429. De Meerderheid der Vroedſchap vervoegt zich by Staaten van *Holland*, 430. Brief der Gouvernante aan Staaten van *Holland* over het gedrag der *Haarlemſche* Vroedſchap, 431. Die van *Haarlem* verzoeken Uitſtel van hun gedrag te verdeedigen, 436. Hunne Verantwoording, 437. Afloop deeze zaake, 442.

——— Ontvangt WILLEM DE V met zyne Gemalinne XXIV. 121. Een Academie der Tekenkunst aldaar tot ſtand gebragt, 290.

Hamburg (Voorſlag van) om een voornaam Handelhuis te helpen niet aanvaard XXIII. 233, 235.

HAREN (O. Z. v.) Aanzienlyke Poſten door hem bekleed XXIII. 207. Beſchuldiging tegen hemlingebragt, 208. Vertrek uit *Holland*, wederkomst. Uit de Staatsvergadering geweerd, 210. Openbaare Twiſtſchriften, 211. Voortzetting des Geſchils en Uitſpraak des Hofs van *Friesland*, 215.

HARINGSMA bewaart zyn Convoy voor 't onderzoek der *Engelſchen* XXIII. 179.

Haringviſſchery (De voordeelen aan de) geſchonken, verlengd XXII. 289. Bevoordeeld door het verlof der vryen Invoers in *Frankryk*, 456.

——— ——— Plakaat wegens het onvermengd houden van den Haring na *Frankryk* gevoerd, XXIII. 77.

——— ——— voorregten van dezelve verlengd XXIV. 81, 288.

Harlingen (De Magiſtraat van) door zyne Hoogheid gehandhaafd tegen een Beſluit van Gedeputeerde Staaten XXIV. 63. 't Admiraliteitshuis brandt af, 241. Door zyne Hoogheid bezogt, 316.

Helder (Zeeweeringen aan de) herſteld XXIV. 355.

's Hertogenbosch ontvange WILLEM DEN V. naa diens Meerderjaarigheid XXIV. 39. Laſtontheffingen eeniger Dorpen in de Meyerye, 106.

Heſſen-Caſſel Geſchillen met den Staat, wegens den Afgezant den Graaf van WARTENS

DENSLEBEN. Zie WARTENSLEBEN.
Heukelum brandt voor geen gering gedeelte af XXIV. 299.
Hilversum zwaare brand aldaar XXIV. 49.
HOOGENDYK, (S.) de grondvester van het *Bataafsch Genootschap te Rotterdam* XXIV. 170.
Hoorn Ontvangt de Gouvernante, XXII. 144. Zy neemt 'er Zitting by Gecommitteerde Raaden van het *Noorderkwartier*, 148. By de Admiraliteit, 153.
Holland (Voorziening by Staaten van) gemaakt, indien de Gouvernante, ſtaande de Minderjaarigheid eens Opvolgers, overleedt XXII. 5. Voorſtel van de Gouvernante tot vermindering van 't Krygsvolk by de Staaten van *Holland*, 18. Plakaat tegen Oproerige Schriften, 165. De zaak der Verkiezing van Burgemeeſteren te *Haarlem* voor dezelve gebragt, 337. De toedragt hier van: zie *Haarlem*. De Gouvernante dringt by Staaten van *Holland* op de vermeerdering der Landmagt, 372. Herhaalt dien aandrang, 375. Raadſlag van *Amſterdam* op dit Stuk, 376. Tegen aantekening der Ridderſchappe, 382. De Vermeerdering gaat niet door, 385. De Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam* vervoegen zich by hun, 412. De Gouvernante beklaagt zich by hun over 't Gedrag der *Haarlemſche* Vroedſchap, 431. Die zich by de Staaten verantwoordt, 437. Doen deeze zaak af. 443.
——— Neemen, by het Overlyden der Gouvernante, de voorheen gemaakte Schikkingen aan XXIII. 9. Doen den Hertog van *Brunswyk*, ten aanzien van het Krygsvolk, den Eed afleggen, 10. Aanſchryving aan de Steden &c wegens de Magiſtraatsbeſtellingen by het overlyden der Gouvernante, 12. Aanvaarden met de Bondgenooten de gemaakte Voorzieningen, 12.
——— (Geſchil van) met die van *Stad en Lande* over de Lyfrenten XXIII. 138. Neemen de Goederen en Schepen der *Groningeren* in beſlag, 141. Verdeedigen hun gehouden Gedrag, 144. De zaak ter beſlechting aan hun Hoog Mogenden geſteld, 145. De hardigheden verzagten, het Geſchil bygelegd, 147. Vragen *Groot Brittanje* Voldoening wegens de Schennis van het Grondgebied by *'s Gravesande*, 167. Geeven een Plakaat wegens het uitgeeven der Godgeleerde Schriften, 180. Bewilligen in eene vermeerdering van Landmagt; doch willen een vaſte post op den Staat van Oorlog voor den Zeedienſt

dienſte gebragt hebben, 325.
Holland (Commiſſie door de Staaten van) aan WILLEM DEN V. opgedraagen XXIV. 10. Beſluiten tot het beteugelen van het *Haarlemmer Meer*, 88. Begunſtigen verſchelde Droogmaakeryen, 92.
——— (Staaten van) dringen aan op de verſterking der Zeemagt, waar in andere Staaten niet gereed bewilligen XXIV. 374. Nader aandrang, 375. Staatsbeſluit van *Holland* wegens de Plans tot vermeerdering der Zee- en Landmagt, 385. Op welke voorwaarden zy in beide bewilligen, 390, 392. 't Zelve door de Andere Bondgenooten in overweeginge genomen, 393. Beriget daar op ingebragt en Conſiliatoir Plan, 394. 't Zelve ſmaakt *Holland* niet, 396.
HOLTIUS over zyne Schriften door den Raadpenſionaris onderhouden, XXIII. 179.
HOP (J.) legt het Theſaurier Generaalſchap, met veel lofs, neder, en werdt door P. A. GILLES opgevolgd XXIV. 159.
HOPE (THOMAS) tot Repreſentant van zyne Hoogheid, by de O. I. Maatsch. XXIV. 24.
Houtbandelaaren hun Verzoek vindt ingang by de Staaten XXIII. 206.
Houtzaagery (De uitvoer van 't geen tot de) behoort verbooden XXII. 25.

I.

Jaagermeeſterſchap. Zie *Opperbouwveſterſchap*.
Janſeniſten. Hoe zy de Waardigheid hunner Kerke hier te Lande poogen ſtaande te houden XXIII. 243. By welk eene Gelegenheid zy in den Jaare MDCCLXIII eene Kerkvergadering te *Utrecht* hielden, 246. Hoe het op dezelve toeging, 247. Beſluiten daar genomen, 248.
Jeſuiten (Den) wordt *Maaſtricht* ontzegd, en hunne Goederen in beſlag genomen XXIV. 351.
Inenting (Proeve van) op het Rundvee genoomen XXII. 237.
——— der Kinderziekte krygt hier te Lande meer opgangs XXIV. 357.
JONGENEEL (J.) krygt een Octroy op een Watermolen van van zyne uitvinding XXIV. 93.
JORIS (Ridder Orde van St.) WILLEM DE V en veele andere tot dezelve ingehuldigd XXII. 136.
Jurisdictie Militaire (Het Hof van *Holland* beklaagt zich over de) XXIV. 276. Antwoord van zyne Hoogheid, 278.

K.

KAMERLING (JOH. C.) Schelmſtukken, en Straf

deeses Bedriegers XXIII. 348.

Kampen. De Meente aldaar verzet zich tegen het Reglement der Voogdyschappe. XXII. 210. Het invoeren ontmoet aldaar heftigen wederstand XXIII. 27. Geschil aldaar over de Regeerings bestelling, 122. De Magistraat zegepraalt op de Meente, 132.

——— (Inhaaling van WILLEM DEN V te) *Cadetten-* en *Vry-Corps* aldaar op nieuw in train gebragt, 35.

Katoendrukkeryen Plakaaten ten voordeele van dezelve F 'XXIV. 93.

Kazilotten (Groot aantal van) op onze Stranden XXIII, 221.

Keurmeesters van Boeken beoogd aan te stellen, gaat niet door XXIII. 356.

KNIPHAUSEN behaalt in de *Oost-Indien* veel Eers en Voordeels XXII. 119.

Koophandel kwynt in 't Jaar MDCCLXIII Oorzaaken hier van, 229. Het Handel verloop neemt toe. 235. Middelen van herstel vergeefsch voorgeslaagen, 237. Herleeft, 238. Staatsbesluit op een voorstel des Konings van *Pruissen* den Handel betreffende, 239.

Kooplieden (De) van *Dordrecht*, *Rotterdam* en *Amsterdam* leveren Klagten in by de Staaten en de Gouvernante, wegens de *Engelsche* Zeeroóveryen XXII, 387. Die van *Amsterdam* leveren by den Staat Lysten van de schade in, 390. Schade der *Rotterdamsche*, 391. De Kooplieden der drie Steden vervoegen zich ten derde maale by de Gouvernante, 392. Inhoud van hun Vertoog, 393. Antwoord der Gouvernante, 395. Weder in *'s Gravenhaage* ontbooden, 397. Verstaan een ongunstig verslag uit *Engeland*, 398. Beraamen een talryke Bezending uit Veertig Persoonen bestaande, 400. Inhoud huns Vertoogs by de Gouvernante, *Ald.* Hoe beantwoord, 407. Verder na DE LARREY verzonden, 408. Ontmoeting by deezen Geheim Raad, 409. Misnoegen der Gouvernante over die Bezending, 410. Vervoegen zich by Staaten van *Holland*, 412. De *Zeeuwsche* storten hunne Klagten uit, 420.

Kooplieden Leveren by de Algem. Staaten klagten in wegens de in *Engeland* opgebragte *St. Eustatius* en *Curacaos* Vaarders XXIII. 47. 't Vonnis uitgesteld, 48. Verbeurtverklaaring der Laadingen, 49. Zy klaagen deswegen by den Staat en krygen beloften van Voorziening, 50. Gezantschap na 't Hof van *Landen* over deeze zaak benoemd. *Ald.* Gedagten der *Amsterdammersche* Kooplieden

den over een ingeleverd Ontwerp van 't *Engelſche* Hof, 58. Valſche Betichtingen in *Engeland*, 98.

Koopliedeu te *Dordrecht* en te *Rotterdam* beklaagen zich over den Keurvorst van den *Paltz* XXIV. 192.

Kousſeband (Ridder Orde van de) welke XXII. 28. Plegtigheden by de Inhuldiging, *Ald.*

Krygsvolk (Voorſtel van de Gouvernantente tot vermindering van 't) XXII. 18. Beſluit daar op genomen Voordeelen gehegt aan dit Plan, 19. Schikking op de Kleeding, 23. Zie verder *Landmagt.*

Krygsvoorraad hoe ſterk allerwegen heen uit deeze Landen gevoerd, XXIII. 77.

Kuilenburg Oude Munten aldaar ontdekt XXII. 230.

L.

Landloopers Plakaaten in verſcheide Geweſten tegen dezelven XXIII. 346.

Landmagt voorſtel der Gouvernante om dezelve te vermeerderen by *Holland* XXII. 372. Breedvoerige Raadſlaag van *Amſterdam* op dit ſtuk, 376. Tegenaantekening der Ridderſchappe, 382. De vermeerdering gaat niet door, 386.

——— (Staaten van *Holland* bewilligen in de vermeerdering der) doch willen een vaſte post op den Staat van Oorlog voor den Zeedienst gebragt hebben XXIII. 325.

Landmagt (Plan tot vermeerdering der) XXIV. 385. Door *Stad en Lande*, *Friesland*, *Overysſel*, *Gelderland* en *Utrecht* aangenomen *Ald.* Staatsbeſluit van *Holland* deswegen, 385. 't Zelve in overweeging genomen, 393. Berigt daar op ingebragt, met een Plan Conſiliatoir, 394. Alles loopt vrugtloos af, 396.

Leenregt (Het Hooge) te *Zutphen* onder een Eikenboom gehouden XXIII. 337.

Leeuwaarden Onthaal aldaar de Gouvernante aangedaan XXII. 145. 't Landſchaps Tugt- en Werkhuis verbrandt, 176. Herbouwd, 179.

——— (Vreugdebetootooningen) by de komst van zyne Hoogheid en diens verrigtingen aldaar XXIV. 312.

LEK (NASSAU LA) Staatlyke Doopplegtigheid zyner Dogter CAROLINA WILHELMINA TRAJECTINA, XXII. 357.

Leyden door WILLEM DE V naa zyne Meerderjaarigheid bezogt XXIV. 25. De Maatſchappy der *Nederlandſche Letterkunde* aldaar opgerigt, 45. 't Genootſchap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen* neemt te *Leyden* een aanvang, 48. Zwaare Brand aldaar, 54. Viert het Tweehonderdjaarig Feest van het

Ontzet, 358. J. L. P. VAN BERKHEY gedenkt 'er in Dichtmaat openlyk aan, 360.

LIGNIERE (F. X. d'AD.) met Octroy voor zyne uitvindingen begiftigd XXIII. 188.

Luik (De Prins Bisschop van) krygt by den Staat den Tytel van Doorluchtige Hoogheid XXII. 96.

M.

Maatschappy (*Hollandsche*) *der Weetenschappen te Haarlem* opgerigt XXII. 53. Eerste kleine beginzels van dezelve, 56. Hoofdbedoelingen, 58.

——— Met opene Brieven der Staaten van *Holland* vereerd XXIII. 188.

——— *tot behoudenis der Drenkelingen* opgerigt XXIV. 101. Door Hoog Gezag ondersteund, en elders gevolgd, 104.

MARCK (F. A. v. D.) Onluften tegen dien Hoogleeraar ontstaan XXIV. 337. Tot kennis des Stadhouders gebragt en diens Voorslag, 339. Regtsvordering door hem gedaan, 340. Hy levert eene nadere Verklaaring zyner gevoelens in, 342. Door den Academieraad aan eenige Stellingen schuldig verklaard, 344. Biedt aan eene nadere Verklaaring te geeven, 345. Besluit om hem een Opbel ter ondertekening voor te leggen, 345. 't Zelve niet kunnende ondertekenen van zyn Hoogleeraarsampt vervallen verklaard, 346. Te *Lingen* tot Hoogleeraar beroepen, Tot Ouderling, aldaar aangesteld, 348. Afscheid van de *Groningen* Kerkenraad. *Ald.* Redenen, welke by van zyne Afzetting geeft. 349.

MARIA LOUISA komt in 's *Gravenhage* XXIII. 25. Wat haar in *Friesland*, geduurende WILLEM DEN V. Minderjaarigheid, was opgedraagen, 26. Levert eene Tegenverklaaring in toen eenigen in *Friesland*, de Meerderjaarigheid van WILLEM DEN V. één jaar wilden vervroegen 365. Sterft, haar Charakter, 369.

Marroccaanen (Vrede met de) geslooten XXII. 51. Dezelve bevestigd, 277. De vrees voor een Vredbreuk met de *Marroccaanen* verdwynt XXIII. 320.

——— (Vrees voor een Oorlog met de) wykt XXIV. 273.

Mastenbroek onderwater gezet, hoe liefdadaadig geholpen, XXII. 129.

MAURICIUS (J. J.) wat hem in zyne Landvoogdye op *Surinaame* wedervoer XXII. 114. Keert na 't Vaderland, verdeedigt zich, 116. Legt geregtvaardigd zyn Ampt neder, 117.

MEERMAN (G.) tot een Gezant-

zantſchap na *Londen* benoemd XXIII. 50.
Meer (*Haarlemmer*) groote kosten tot beteugeling van het zelve aangewend XXIV. 88.
MERKES (Het geval der Broeders) die tot de Vrymetzelaars behoorden XXII. 101.
Middelburg (De Haven te) verbeterd XXII. 97.
——— (Geſchil van) met zyne Hoogheid over de Plaatsbekleeding van Eerſten Edelen by de Admiraliteit door den Raadpenſionaris XXIV. 148. Viert het Teehonderd jaarig Feest der Vryheid, 264.
Monnikendam (Twist te) over de Magiſtraats beſtelling XXIV. 141.
Montfoort (De Heerlykheid) aan WILLEM DEN V. afgeſtaan XXIV. 157.
MOSSEL (J.) word Gouverneur Generaal van *Neerlandsch Indiën* XXII. 16. Voorſpoed der O. I. Zaaken, onder zyn Bewind, 119. De zaaken gaan min voorſpoedig, 168. Pragt bepaalende Wetten aldaar gegeeven, 169. Pragtig Huwelyks-Feest zyner Dogter, 357.
MULLER (P. L. S.) Kerktwist met hem te *Leeuwaarden* XXII. 225.

N.

NASSAU WEILBURG (De Prins van) verzoekt CAROLINA ten Huwelyk XXIII. 32. De Gouvernante hadt het toegeſtemd, en de bewilliging der Staaten verzogt, 33. Zwaarigheid om daar in te bewilligen, uit hoofde dat die Prins de *Lutherſche* Leer omhelsde, 34. Drie Geweſten bewilligen. De Ridderſchap in *Utrecht* maakt zwaarigheid, *Ald.* In *Holland* is men het over dit ſtuk niet eens, en omhelst het bemiddelend Plan van *Delft* niet, 39. *Zeeland* als mede *Stad en Lande* draagen toeſtemming, 40. Het Huwelyk voortgezet, 104. Bekendmaaking daar van in onderſcheidene Geweſten, 105. Hoe *Holland* zich in deeze zaak gedroeg, 106. Hoe *Utrecht*. *Holland* kant zich ter Algemeene Staatsvergadering aan tegen het doen eener Gelukwenſching, die egter geſchiedt, 107. Zwaarigheid by *Holland* gemaakt om, wegens dit Gewest, een Gelukwenſching te doen, 108. Gelukwenſchingen, 110. Tot Generaal der Infantery van den Staat verheeven, 111. Huwelyks gaven van *Friesland* en *Overyſſel* aan CAROLINA, 112. Voltrekking des Huwelyks, *Ald.* Vreugdebedryven, 113. Gelukwenſching der Staaten van *Holland*, 114. Begroetingen der Nieuwgetrouwden, *Ald.* Twee Maaltyden door dien Prins gegeeven, 115.

BLADWYZER.

NASSAU WEILBURG (De Prinſes van) bevalt van WILLEM GEORGE BELGICUS, 121. Pillegift van hun Hoog Mogenden, 121. Diens dood, 223. WILLEM CAREL LODEWYK geboóren, 222. Aanvaart de Magiſtraats beſtelling in de *Frieſche* Steden, naa den dood van MARIA LOUISA, 372.

——— Verlost van FREDRIK WILLEM XXIV. 139.

——— Naa zyne *Duitſche* Staaten getrokken, 190. CAROLINA LOUIZA WILHELMINA geboóren, en WILLEM LODEWYK CAREL geſtorven. *Ald.* Een Zoon dit Huis geboóren en ontſtorven, 273.

NOORDKERK (H.) gedagt XXIV. 244.

Noord-plasſe by *Hazaardswoude* drooggemaakt XXIII. 83.

Nyenburg (Het O. I. C. Schip) afgeloopen XXIII. 302. Straf de Muitelingen, zo in *Surinaame*, als aan de *Helder*, 304.

Nymwegen (Geſchil tuſſchen de Stad) en den Procureur Generaal van *Gelderland* beſlist, XXIV. 165.

O.

Oost-Friesland (De zwaarigheid wegens de Inkomſten van) uit den weg geruimd XXII. 364.

Oostende en *Nieuwpoort* met *Fransch* Krygsvolk bezet XXII. 315. Klagten van YORK des wegen *Aldaar*; Verklaaringen van het *Weenner* en *Franſche* Hof op dit ſtuk, 319. Verdeediging hier van 369.

Oost-Indiesche Maatſchappy deezer Landen in Geſchil met de *Engelſche* XXIII. 285. Klagten van YORKE over de Handelwyze der *Nederlanderen* in *Bengale*, 286. Verdeediging der Bewindhebberen, 287. Verdere klagten van de zyde der *Nederlanderen*, 290. De Bewindhebbers door de Staaten verzogt de bezwaarpunten op te ſtellen, 292. Antwoord der *Engelſchen*: Ald. Gelastigden trekken ter Onderhandelinge na *Engeland*, 293. Nieuwe vet-ongelykingen der *Engelſchen*, 294. De wederkomst der *Nederlandſche* Gelastigden vergund, 294. Verſlag, 295. Verſchil over den zin der uitſtaande Verdragen, 265. Nieuwe klagten over de mishandelingen der *Engelſchen*, 296. Wegens ſtoornisſen in den Handel, 297. Last aan VAN WELDEREN gegeeven om op afdoen van zaaken aan te dringen, 298.

——— ——— (het Opperbewindhebber-, Gouverneur- en Generaalſchap der) Maatſchappy aan WILLEM DEN V opgedraagen XXIV. 23.

Om-

Ommelanden Ongeregeldheden by het Inwyen van een *Roomsch Kerkhuis* aldaar gepleegd XXII. 105.
Opperhoutvesterſchap en *Jaaget meeſterſchap* aan WILLEM DEN V. opgedraagen XXIV. 18. Onder welke bepalingen in het *Noorderkwartier*, 19.
Oranjewoud (Het Schip) zinkt, XXII. 417.
OURYKS (J. DOL VAN) Moedbetoon tegen de *Engelſchen* XXIII. 68.
Overyſſel (Dykbraaken in) in 't Jaar MDCCLIV. XXII. 127. Aangezogt om op de Voorziening der Voogdyſchappe bedagt te weezen, 204. Dit werk haapert te *Zwolle*, waar de Meente 'er geen genoegen in nam, 285. Te *Haſſelt* en *Steenwyk* is de Meente niet te vrede. De Ridderſchap heeft ook eenige bedenkelykheden, 212. De Gouvernante geeft eene verzagting op de Bedenkelykheden der Ridderen. De Voorziening vaſtgeſteld, 214. Een der Ridderen doet een Tegenaantekening *Ald.* Volkomen Beſluit daar op genomen, 216.
—— Watervloed in het Jaar MDCCLXIV, XXIII. 271.

P.

Palts (Handel verſchil met den Keurvorst van den) XXIV. 190 Staaten van *Holland* ſlaan voor den Handel op de Landen van dien Keurvorst voor zes weeken op te ſchorten, 196. Hun Hoog Mogenden beſluiten hier toe, 197. Het geſchil bygelegd, 198.
Patenten Schikking daar op door hun H. Mogenden gemaakt by de Meerderjaarigheid van WILLEM DEN V XXIV. 16.
PERRE (J. A. VAN DER) tot Plaatsbekleeder van Eerſten Edelen benoemd XXIV. 151.
Peſtziekte (Vrees voor) en voorzorg daar tegen XXIV. 242.
PETER III beklemt de *Ruſſiſchen Throon* XXIII. 195. Zyne voorſingenomenheid met FREDERIK DEN GROOTEN, wordt diens Bondgenoot, 196.
Planeeten (Vrees voor den Ondergang der Aarde uit den ſtand der) gebooren XXIV. 365. In *Friesland* te keer gegaan door een Berigtſchrift van hooger hand, 367.
Pooleri (De Kóning van) vervoegt zich, by de Ryksverdeeling, by de Staat om hulp XXIV. 275.
POL (J. v. D.) tot een Gezantſchap na *Londen* benoemd XXIII. 50.
Portugal, door *Frankryk* en *Spanje*, in de Engte gebragt, vraagt Onderſtand by deezen Staat XXIII. 194.

R.

REDELYKHEID (C.) Schuifsluizen door hem uitgevonden, en belooning hem daar voor toegelegd XXIV. 288. Octroy aan hem op eene Diepmachine verleend, 289.

Renewende (Stigting der Vrouwe van) XXII. 172.

Rivieren (Handelingen over de) tusschen *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* XXIII. 271. Klagten des Konings van *Pruissen* over het plan hier tot verbetering der Rivieren gemaakt XXIV. 377. Door *Holland* beantwoord, 378.

——— (Buitengewoone laagte der) in MDCCLXVI en MDCCLXVII XXIV. 82. Onderhandelingen over de Rivieren in 't laatstgemelde Jaar 83. Traage voortgang van het werk der Rivieren, 181. Overeenkomst met der Koning van *Pruissen* tot herstel des Rhyndyks, 182.

ROLDANUS Burgemeester te *Kampen* hoe behandeld, 133.

Rotterdam (De Gouvernante beziet te) de Kabinetten van de Heeren BISSCHOP XXII. 155. Sterke Aantekening dier Stad ten opzigte van de Regeeringsbestelling van *Haarlem*, 353. Kooplieden van daar leveren klagten in, wegens de Zeerooveryen der Engelschen. Zie *Kooplieden*. Lyst der *Rotterdamsche* schade 391.

——— (WILLEM DE V. komt naa zyne Meerderjaarigheid te) XXIV. 26. *Het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelyke Wysbegeerte* aldaar, ondanks het tegenstreeven der *Haarlemsche Maatschappye*, opgerigt, 170.

ROUSSEAU het drukken en uitgeeven zyner *Emile* verbooden XXIII. 217.

Rundvee (De Sterfte onder het) begint op nieuw te woeden. Voorzorgen daar tegen aangewend XXIV. 173.

Rusland stelt de Staaten gerust wegens de Vloot na de *Middellandsche Zee* gezonden XXIV. 200.

S.

Schieland (De Classis van) gaat door een Besluit het Beroeringswerk in de Kerken te keer, en stuit dezelve XXII. 99.

Schermerhorn het voorgevallen aldaar wegens een Eereboog in de *Beemster* XXII. 142.

SCHREVER (J. F.) *Oost-Indische* Schipper zyn moedig gedrag XXII. 263.

Schouwburg (De *Fransche*) buiten *Amsterdam* brandt af. XXII. 174. Herbouwd, 176.

——— (De *Nederduitsche* te) *Amsterdam* brandt af. XXIV. 292. Herbouwd, 362.

SELS (J.) moedbetoon tegen de *Engelschen* XXIII. 67.

SENSERF (WALTER) zyne Instelling te *Rotterdam* ten voordeele van den Godsdienst, XXII. 61.

Sicilien (Handelverdrag met den

Ko-

Koning der beide) XXII. 91.
Speek (De Magiſtraat van) door zyne Hoogheid gehandhaafd tegen Gedeputeerde Staaten XXIV. 66.
SMIT (L.) krygt Octroy op een Watermolen van zyne vinding XXIV. 93.
Sollenburg (De Kruidmaakery) aan den *Overtoomſchen weg* ſpringt XXII. 453.
Spanje (Vryheden aan de Handelaars op) verleend XXII. 26. Schenkt op eene verpligtende wyze Convoy aan onze Schepen in de *Middellandſche Zee*, 191.
——— Verklaart *Engeland* den den Oorlog XXIII. 193. Sluit met *Frankryk* een naauwe Verbintenis en verklaart den Oorlog aan *Portugal*, 194. Schent ten onzen opzigte het Tractaat van Marine, 202.
Speelkaarten en Dobbelſteenen Oogmerk om dezelve te belasten niet volvoerd XXII. 98.
SPIEGEL (L.P.v.d.) tot Raad van *Goes* aangeſteld, wat des te doen viel XXIII. 135.
Staaten (*Algem.*) beantwoorden de vraag van *Frankryk*, wat dezelve in den ontſtaane Oorlog tusſchen *Frankryk* en *Engeland* zouden doen, XXII. 253. Door *Engeland* om Hulpbenden verzogt. *Ald.* De *Franſchen* zoeken zulks te ſtuiten, en vorderen een nader antwoord, 254. Verklaaren Onzydig te zullen blyven, 256. *Frankryk* neemt 'er genoegen in, 265. Geeven een Reglement wegens de vreemde Kaapers en Commisſievaarders, 271.
——— ontrust wegens den Oorlog in *Duitſchland* ontſtooken XXII. 310. Gerustgeſteld door *Frankryk* wegens het Leger op de grenzen verzameld, 311. Verleenen doortogt aan Krygstuig door *Namen* en *Maaſtricht*, 312. Krygen gehoor op hunne klagten, wegens het ſchenden des Grondgebieds door *Franſch* Krygsvolk, 314. Laaten klagten ten *Engelſchen* Hove doen, wegens de Zeeroveryen en het prysverklaaren der Schepen, 324. De Gouvernante dringt by dezelve aan op 't vermeerderen der Land- en Zeemagt, 410. Dit Voorſtel by de Gewesten rondgezonden, 412.
——— verbieden de Wervingen van Krygs- en Zee-volk voor vreemde Mogendheden XXIV. 82.
Staad en Lande ſtelt de Voorziening op de Voogdyſchap vast XXII. 217.
——— (Geſchil tusſchen) en Staaten van *Holland* over de Lyfrenten XXIII. 138. Houden de *Hollandſche* Schepen en Goederen aan, 142. Vervoegen zich by de Bondgenooten, 143. Verantwoordden zich. De zaak aan hun Hoog Mogenden ter bemiddeling voorgeſteld,

145. 't Geschil bygelegd, 147.
STEENGRACHT (A.) word Raadpensionaris van *Zeeland* XXIV. 28.
——— —— Raadpensionaris van *Zeeland*, geschil, wegens hem, tusschen zyn Hoogheid en de Stad *Middelburg* zie *Zeeland*.
Steenen aan de Zeedyken van Wormen doorgeknaagd XXIII. 78. De Vrees des wegen bedaard, 79.
STENIS (H C.) Verzeilt zyn Fregat op de *Moorsche* Kust XXII. 46. Ellendige Staat der Schipbreukelingen, 47. Verlost nevens andere Gevangenen, Losprys, 48. Wederkomst in 't Vaderland 50.
STEYN (P.) voor de vyfde keer tot Raadpensionaris aangesteld XXIV. 161. Sterft 281.
STOLP (J.) Instelling van dien Heer, en opgaave van zyn Character XXII. 107.
Stryen (Het Dorp) brandt meerendeels af XXIII. 81.
Suriname Verandering der Regeeringe XXIII. 118.
——— Men zoekt 'er te vergeefsch het getal der *Blanken* te vermeerderen XXII. 318.
——— Opstand aldaar, en hulp der waards gezonden XXIV. 301.

T.

Texel, een *Fransche* Kaaper neemt aldaar een *Engelsch* Schip XXII. 267. YORKE klaagt deswegen 268. De Staaten vorderen dien Prys van *Frankryk* te rugge en verkrygen denzelven *Ald.*
——— (aan) agter de *Horst* vinden de Schepen eene veilige Legplaats XXIII. 148. Dezelve wordt verwaarloosd, 151.
——— (WILLEM DE V met zyne Gemalinne op) begroet XXIV. 125.
Tripoli (Een Gezant van) komt met Geschenken in *'s Gravenhaage* XXII. 333. MAHMOUD BEGI als Gezant aan deezen Staat gezonden XXIV. 158.

U.

Utrecht maakt schikking op de Voogdy, ingevalle van het Overlyden der Gouvernante XXII. 157.
——— (Geschil tusschen de Staaten van) en Directeuren van de Societeit van *Suriname* XXIII. 240. Kerkvergadering der *Roomsche Geestlykheid* te *Utrecht*, gehouden, 242.
——— (WILLEM DE V als Stadhouder van) ingehaald XXIV. 30.

V.

Vaals (Oproerige beweegingen en Godsdienststoorenissen der Protestanten) van Staatswegen tegengegaan en gestuit XXIII. 328.
Veere. Geval aldaar met een *Fran-*

Franſche Kaaper, en een *Schotsch* Scheepje XXIII. 270.

Peere (WILLEM DE V tot Markgraaf van) ingehuldigd XXIV. 28 Viert het Tweehonderdjaarig Feest der Vryheid, 264.

Peilgeld (het buitengewoon) verdubbeld XXII. 100. De *Deenen* 'er zich tegen verzettende moeten het egter betaalen, 101.

VOLTAIRES Verhandeling over de Verdraagzaamheid in *Friesland* verboden XXIII. 356.

Vliſſingen (het Dok te) herſteld XXII. 96. Geval van een *Franſche* Kaaper met een *Engelſch* Scheepje aldaar 269.

——— (WILLEM DEN V tot Markgraaf van) ingehuldigd XXIV. 27 en 28. *Zeeuwſch Genootſchap der Weetenſchappen* aldaar opgerigt, 168. Het Tweehonderdjaarig Feest der Vryheid aldaar gevierd, 261.

Vlugtelingen (Liefdaadige Onderſteuning aan de *Franſche*) XXII. 42. Inzamelingen ten hunnen behoeve gedaan, 45.

VONDEL (J. v.) Grafteken voor hem te *Amſterdam* opgerigt XXIV. 291.

Vorſt (Strenge) in het Jaar MDCCLVII XXII. 96.

Vrede (Voorſlag van) van de *Engelſche* en *Pruisſiſche* zyde beantwoord, 94. Van geen gevolg, 95.

——— (Nieuwe Voorſlag van) aan de Hoven van *Londen* en *Berlyn* XXIII. 156. *Frankryk* wil een byzondere Vrede ſluiten, 157. Wederzydſche Gezanten afgevaardigd, 158. De Onderhandelingen begonnen, en voortgezet, 159. Geſtremd, 160. Afgebrooken, 163. Tuſſchen de Oorlogende Mogenheden geſlooten, 198.

W.

WARTENSLEBEN (De Graaf van) te *Caſſel* verongelykt, XXIII. 260. De Algemeene Staaten trekken zich zyns aanzien vorderen voldoening, 261. De Landgraaf van *Heſſen Caſſel* zoekt het te ontduiken, 262. De Staaten blyven op voldoening aandringen, 263. De Landgraaf geeft dezelve, 265. Nadere bepaaling omtrent de Graaf van WARTENSLEBEN, 265.

Water (Ongemeen hoog) in Meymaand MDCCLXXIV XXIV. 369.

Waterbergering op den 1 Nov. MDCCLV. XXII. 237.

Watervloed van 't Jaar MDCCLX. XXIII. 87.

——— van 't Jaar MDCCLXIII. XXIII. 269.

——— van het Jaar MDCCLXX en LXXI in *Gelderland* XXIV. 232. *Holland* daar mede gedreigd, 237.

West-Indië. De Handel daar op door de *Engelſchen* gedrukt XXII. 387. De Compagnie beklaagt zich daar

over by YORKE, wordt door hem in 't ongelyk gesteld, 388.

——— Het Octrooy der *West-Indische Maatschappy* verlengd XXIII. 191.

——— het Opperbewindhebberschap der *West-Indische Maatschappy* aan WILLEM DEN V. opgedraagen, XXIV. 24.

Weersgesteltenis in den Jaare MDCCLV. XXII. 234. Vol storm en Onweer in den Jaare MDCCLVI. 285. Zeer natte in den Jaar MDCCLVIII. 455.

WILLEM C. H. FRISO Schikking op de Regeering naa diens dood XXII. 4. Besluit om hem op kosten des Lands te begraaven, 9. Begraafenis bepaald; waarom noch de Buitenlandsche Afgezanten, noch de Raad van Staaten, in de Lykstatie komen, 10. De Begrafenis en kosten van dezelve, 11. Rouw hier, en vervolgens tot op *Batavia* aangenomen, 16.

WILLEM DE V. tot Ridder van den Kousseband verheeven XXII. 27. Door den *Franschen* Afgezant *de Bonac* bezogt, zyn tegen bezoek, 40, 41. Vervoegt zich aan het hoofd der *Haagsche Schuttery*, 91. Koopt eenige Heerlykheden van den Koning van *Pruissen*, 131. Derzelver Bezitneeming, 133. Geschenken te dier gelegenheid, 135. Wordt Ridder van *St. Joris* 136. De Eed der *Haagsche Schuttery* met dien aan den Stadhouder vermeerderd, 219. Woont de Schutters maaltyd in den *Haag* by, vereert aan dezelve zyn Pourtrait en dat zyner Zuster, 334. Vreugde bedryven toen hy in zyn Elfde jaar tradt, 450. Wordt op zyn Elfden Jaardag ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingeleid XXIII. 41. Visch en Jagtvermaak hem aangedaan, 42. De tyd dat hy ter Hooge Staatsvergaderingen Zitting zou neemen nadert, 223. Schikkingen daar toe gemaakt *Ald.* By de Algemeene Staaten ingeleid, 224. In den Raad van Staaten verwelkomd, 225. Maaltyd en Vreugdbetooning te dier gelegenheid, 227. *Friesland* en *Holland* verleenen den Prins Zitting in de Vergaderingen, 229. Van de Kinderziekte hersteld, 228. Tot Lid der Hervormde Kerk aangenomen, 332. Eenigen in *Friesland* willen zyne Meerderjaarigverklaaring één Jaar vervroegen, 364. Tegenverklaaring van de Prinses Douairiere van *Orange* en *Nassau*, 365. De Inleveraars verzogt dit voorstel in te trekken, 367. 't Wordt als nooit gedaan aangemerkt, 368.

WILLEM DE V. Eenigen in *Friesland* willen hem eene Instructie, by zyne Meerderjaa-

jaarigheid, geeven XXIV. 4. Wensch van den Raad van Staaten by het Tydperk van die Meerderjaarigheid, 5. Schikkingen by de Algemeene beraamd tot den Meerderjaaringverklaaring, 6. De Uitschryving van den Algemeenen Dank- Vast- en Bededag maant de Ingezetenen aan om des te gedenken, 7. Bezweert de Commissien van zes Gewesten, 9. Legt den Eed by de Algemeene Staaten af. *Ald.* In den Raad van Staaten ingeleid, 10. Commissie van Staaten van *Holland* aan zyne Hoogheid opgedraagen *Ald.* Hy legt daar den Eed af, 15. Ten Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* ingeleid, *Ald.* Schikking by hun Hoog Mogenden op de Patenten, 16. Staaten van *Holland* draagen hem de Begeevingen der Krygsampten, als mede het Opperhoutvester of Jaagermeesterschap op, 18. Vreugde bedryven in den *Haage* by zyne Meerderjaarigheid, 20. De *Steden* naamen 'er byzonder deel in, 21. Gelukwenschingen en bevorderingen in Krygsbedieningen, 22. Het Opperbewindhebberschap in de *Oost en West-Indische Maatschappyen* aan hen opgedraagen, 23. Legt een Bezoek te *Leyden*, *Delft*, *Rotterdam* en *Dodrecht* af, 25, 26. Neemt Zitting in de Staatsvergadering in *Zeeland*, 27. Tot Markgraaf van *Veere* en *Vlissingen* ingebuldigd, 28.

WILLEM DE V. Te *Bergen op Zoom*, *Breda* en *'s Hertogenbosch* verwelkomd XXIV 29. Te *Utrecht* ingehaald, 30. In *Gelderland* ingehuldigd, 32. Pragtig onthaald op *Rosendaal*, 33. Bezoekt *Nymegen* en *Zutphen*, 35. In *Overyssel* ontvangen. Inhaaling te *Kampen*, 35. Te *Zwolle*, 38. Te *Deventer*, 39. *Oost-* en *West-Indien* vieren zyne Meerderjaarigheid en Verheffing, 40. Tot Opperbeschermer en Opperdeken van *Pictura* in den *Haage* aangesteld, 41. Beslist een geschil tusschen 't Hof en den Senaat der Academie in *Friesland* ten voordeele van den laatste, 58. Handhaaft de Mag. van *Harlingen* tegen het besluit van Gedeputeerde Staaten, 63. Zo ook die van *Sneek*, 66. Voorstel der Meerderheid des Kwartiers van *Oostergo*, deswegen, 71. Zyn oordeel hier over ter handhaving zyns Gezags, 73. Handelingen tusschen *Friesland* en hem wegens het zenden van Grietslieden en Edelen ten Landsdage, 80. De zaak der Rivieren aan zyne bemiddeling opgedraagen, 84. Geeft kennis van zyn beoogd Huwelyk met FREDERICA SOPHIA WILHELMINA, 112. Goedkeuring van 't zelve, 113.

Staaten van *Holland* beſtemmen eene Lyfrente voor haare Koninglyke Hoogheid, 114. Ondertrouw, 115. Voltrekking des Huwelyks, 116. 't Vorſtlyk Paar onder den weg begroet, 117. Op de *Oranje Zaal* ingehaald, en geluk gewenſcht, 117. Intrede in *'s Gravenhaage*, 118. Openbaare Vreugdebetooningen deswegen gehouden. Gedenkpenningen, 120. 't Vorſtlyk Paar te *Haarlem* begroet, 121. Reis door *Hollandſch* Noordlyk gedeelte, 122. Watervermaak op de Reede van *Texel*, 123. In *Amſterdam* ingehaald, 126. Neemt Zitting in de Admiraliteit, 129. In de *Oost-* en *West Indiſche* Maarſchappy 130. Vermaaken het Vorſtlyk Paar aangedaan, 131. Vertrek uit *Amſterdam*, 134. Bezogt door FREDERIK DEN GROOTE, 137. Met Prins HENDRIK *van Pruiſſen* na *Gouda*, 136. Beſluit een geſchil tuſſchen de Vroedſchap, Burgemeeſteren en Schepenen van *'s Gravenhaage*, 146. Geſchil tuſſchen hem en de Stad *Middelburg*; wegens de Plaatsbekleeding van den Raadpenſionaris STERNGRACHT, 153. Een dood de Prins hem gebooren, 156. FREDERICA LOUISA WILHELMINA geboorен, 184. Hy oordeelde de Illuminatie in *'s Gravenhaage*; en *Holland* best agter gelaaten, 184. Welk voorbeeld de meeſte Geweſten volgen, 185, 186. Doopplegtigheid, 187. WILLEM FREDERIK gebooren, 267. Zie verder WILLEM FREDERIK. Doortrekt *Noord-Holland*, 310. Steekt over na *Friesland*, 311. Begroet aan de *Lemmer Ald.* Begroetingen, Vreugdebedryven, en Zittingneemingen in de Hooge Vergaderingen, 313, 314. Bezoekt *Franeker*, 314. Als mede *Harlingen*, 316. Trekt na *Groningen*, 317. Inhaaling aldaar en Zittingneeming in de Vergadering van dat Gewest, 318. Verrigtingen in de Hoogeſchool, 319. Vreugdebedryven op den Verjaardag der Prinſeſſe, 310.

WILLEM FREDERIK gebooren XXIV. 267. Doopplegtigheid, Pillegiften en Kraamgeſchenken, 269. Vreugdbetooningen in *Holland*, 270. Ongeregelde in *Utrecht*, 271. Schikking in *Friesland* daar op gemaakt; *Ald. Zeelands* gedrag in deeze, 272.

WILLEM GEORG FREDERIK gebooren XXIV. 357.

Winter (Strenge) des Jaars MDCCLXIII, 266.

Wyvenplaagers zonderlinge Volksſtrafoefening in de *Meyery* van *'s Hertogenbosch* denzelve aangedaan XXIII. 345.

Y.

YORKE verzoekt om Hulpbenden XXII. 259. Dringt niet

niet meer op Hulpbenden aan 257. Zyn verzoek om Oorlogſchepen afgeſlaagen, 273 Stelt de Klaagers, wegens de mishandelingen in de *West-Indien*, in 't engelyk, 388. Vangt een Onderhandeling aan, 412. Eiſchen des Konings door hem voorgeſteld, 414.

YORKE (Voorſlag door) by hun Hoog Mogenden, wegens de Geſchillen over de Vaard XXIII. 52. Ontwerp van Overeenkomst door hem ingeleverd, 57. Levert een Vertoog in, wegens de Krygsbehoeftens aan *Frankryk* verſchaft, 73. Tot *Buitengewoon Gezant* by deezen Staat benoemd, 169.

Z.

Zaandam door het Vorſtlyk Paar bezogt XXIV. 130.

Zeedienst (de vyfde Man der Koopvaarders en de Tiende voor de *Groenlandſch* Vaarders tot den) genomen XXIII. 67. Dit Plakaat weder in getrokken, 102.

Zeeland ſtelt het Reglement van Voorziening vast XXII. 219. Beſtemt eene vreemde Pillegifte voor den Zoon van VAN BORSELE, 355. De *Kooplieden* aldaar klaagen by de Staaten over de Rooveryen der *Engelſchen*, 420.

——— (Kerktwist in) tuſſchen J. J BRAHÉ en V. D. SLOOT XXIII. 174. De Staaten treden met hun gezag tuſſchen beiden, 178.

Zeeland (Vreugde in) op den 8 Maart MDCCLXVI; WILLEM DE V neemt Zitting in de Hooge Vergaderingen van dat Gewest XXIV. 26, 27, 28. Handelingen in *Zeeland* over de Hoogeſchool te *Zierikzee*, 95. Staaten ſlaan dit verzoek af, 100.

——— (Staaten van) oordeelen zich met kleinagting bejegend in de Vergadering van hun Hoog Mogenden XXIV. 137.

——— (De Raadpenſionaris van) de plaatsbekleeding van Eerſten Edelen in de Admiraliteit door *Middelburg* betwist, 148. De aanſtelling van V. D. PERRE dempt dit geſchil, 151. Vordering van zyne Hoogheid hier op gevolgd, 152. Aanzoek van *Zeeland* om verbetering in het Muntweezen, 166.

Zeeland (Geſchil tuſſchen *Holland* en) over *Eſſequebo*, Zie *Eſſequebo*.

——— (Bezending na) uit hun Hoog Mogenden en den Raad van Staat over de *Quota* XXIV. 219. Uitſpraak van zyne Hoogheid, 221.

Zeemagt waarom deeze min dan de Landmagt, door de Gouvernante bezorgt XXII. 23. De Gouvernante dringt op 't vermeerderen der Zee- en Landmagt aan en wil dit ſtuk ten einde gebragt hebben, 411. Traage toerusting, 117.

Zeemagt (*'s Lands*) versterkt XXIII. 66. Poogingen van *Holland* in MDCCLXII om de Zeemagt te versterken, 200. Hoe andere Gewesten daar op dagten, 201.

——— (Vrugtlooze aandrang van *Holland* op de verbetering der) XXIV. 248.

——— (Staaten van *Holland* dringen aan op versterking der) XXIV. 374. Nadere aandrang van *Holland*. *Overijssels* raadslag, 376. *Utrechts* gevoelen, 377. *Gelderlands* denkbeeld, 379. *Zeelands* besluit, 380. *Frieslands* raadslag, 381. Gevoelen van *Stad en Lande*, 382. Op welk eene wyze *Holland* de *Zee-* en *Landmagt* beide wil verbeterd hebben 391. Dit stuk in overweeging genomen door de Bondgenooten, 393. Berigt daar op ingeleverd, en een Plan Consiliatoir voorgesteld, 394. Alles loopt vrugtloos af, 396.

Zeevaard veelen willen dezelve kragdaadiger beschermd hebben XXII. 272.

Zeevonden (Nieuwe schikking op de) in *Holland* XXIV. 285.

Zierikzee (P. MOGGE maakt een somme om te) eene Hoogeschool op te regten XXIV. 94. Handelingen daar over, 95. *Leyden* kant 'er zich tegen, 98. Onderhandelingen met Staaten van *Holland Ald.* Door Staaten van *Zeeland* afgeslaagen, 100.

Zuidbeveland groote Indyking aldar XXIV. 354.

Zuikerhandel (Bepaalingen den) betreffende XXIV. 247.

Zwolle. De Meente neemt 'er geen genoegen in het Reglement van Voorzieninge XXII. 205. Ernstige betuiging van dezelve, 206. Neemt geen genoegen in het Antwoord der Gouvernante, 211.

DRUKFEILEN.

D. XXII. Bl. 68. in de kanttekening staat *Verlofgangers* lees *Verlofgelden*.

D. XXIV. Bl. 199. reg. 18. staat VAN DER PARRE lees VAN DER PERRE.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

De Overſtrooming van den Rhyndyk, over bl. 176

Gehoor van den Maroccaanſchen Gezant by hun Hoog Mogenden, - - 190

De Raadpenſionaris VAN-BLEISWYK, 284